TERRORYZM

studia
analizy
prewencja

CENTRALNY OŚRODEK
SZKOLENIA I EDUKACJI ABW
im. gen. dyw. Stefana Roweckiego „Grota”

ISSN 2720-4383
e-ISSN 2720-6351

Recenzji są poddawane materiały zamieszczone w dziale Artykuły
oraz artykuły recenzyjne zamieszczone w dziale
Artykuły recenzyjne/recenzje

Artykuły wyrażają poglądy autorów

Deklaracja o wersji pierwotnej:
Wersja drukowana czasopisma jest jego wersją pierwotną
Wersja online czasopisma jest dostępna na stronie www.abw.gov.pl/wyd/

Czasopismo jest dostępne w Portalu Czasopism Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego pod adresem: https://www.ejournals.eu/Terroryzm/

Materiały do czasopisma należy składać przez panel redakcyjny dostępny pod adresem: https://ojs.ejournals.eu/Terroryzm/about/submissions

Wydawnictwo Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego
Centralny Ośrodek Szkolenia i Edukacji
im. gen. dyw. Stefana Roweckiego „Grota”
ul. Nadwiślańczyków 2, 05-462 Wiązowna

Kontakt
tel. (+48) 22 58 58 695
e-mail: wydawnictwo@abw.gov.pl
www.abw.gov.pl/wyd/

Numer zamknięto i oddano do druku w grudniu 2025 r.

Druk
Mazowieckie Centrum Poligrafii Sp. z o.o.
ul. Ciurlionisa 4, 05-270 Marki
tel: 505 727 782

SPIS TREŚCI

PRACE KONKURSOWE

VARIA

Szanowni Państwo!

Gdy kilka miesięcy temu rozpoczynaliśmy prace nad kolejnym numerem czasopisma „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" (T-SAP), nie spodziewaliśmy się, że to wydanie będzie tak aktualne pod kątem poruszonej tematyki. Prezentowane w nim materiały wpisują się w bieżące potrzeby badawcze i praktyczne związane z dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością, w tym w sferze zagrożeń o charakterze terrorystycznym, a podjęta problematyka dotyczy żywotnych wyzwań stojących przed instytucjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo.

Od czasu wybuchu wojny w Ukrainie mamy do czynienia z intensyfikacją działań aktywnych prowadzonych w krajach Unii Europejskiej przez rosyjskie służby specjalne i jej proxy wobec obiektów handlowych, wodno-kanalizacyjnych czy infrastruktury strategicznej sektora transportu, energii oraz łączności. Jest to przedmiotem wielu analiz. Warto wspomnieć o raporcie przygotowanym w 2025 r. przez renomowane think tanki – słowacki GLOBSEC i niderlandzki ICCT. Prezentuje on jednoznaczne dane o działaniach hybrydowych Federacji Rosyjskiej w Europie, w tym w Polsce, realizowanych m.in. przy wsparciu grup przestępczych. Działania te obejmują także przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Publikujemy statystyki dotyczące liczby osób przebywających w polskich jednostkach penitencjarnych m.in. w związku z działalnością na rzecz obcego wywiadu i tego rodzaju przestępstwami. Ich przykładem są akty dywersji wymierzone w polską infrastrukturę kolejową, do których w dniach 15–17 listopada 2025 r. doszło na strategicznej linii transportowej z Warszawy do graniczącego z Ukrainą Dorohuska. W tym numerze T-SAP znajdą Państwo – jakże aktualny w tym kontekście – materiał

dotyczący budowania odporności europejskiego sektora kolejowego na zagrożenia hybrydowe oraz roli Polski w tym obszarze. Przedstawicielstwo Polskich Kolei Państwowych S.A. w Brukseli podejmuje liczne działania na poziomie unijnym, które realnie poprawiają bezpieczeństwo w tej branży. Obejmuje ona wiele elementów, przy czym jednym z kluczowych są dworce. Problematyce ich ochrony w Polsce jest poświęcona wyjątkowa książka wydana w 2025 r. przez Akademię Sztuki Wojennej. Monografia pt. *Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych*, której recenzję zamieszczamy, zasługuje na uwagę nie tylko ekspertów do spraw bezpieczeństwa i obronności, lecz także wszystkich zainteresowanych funkcjonowaniem kolei jako elementu infrastruktury krytycznej państwa. Zamykając motyw przewodni tego numeru, czyli zagrożeń w sektorze transportu, zachęcam do przeczytania artykułu prezentującego historię zamachów na londyński system transportu miejskiego w 2005 r. Należały one do najtragiczniejszych ataków terrorystycznych w Europie. Wśród licznych ofiar były trzy Polki. Te wydarzenia wywarły istotny wpływ na zmianę podejścia do działań antyterrorystycznych na poziomie krajowym i unijnym.

Na łamach T-SAP regularnie prezentujemy strategiczne dokumenty dotyczące walki z terroryzmem. Tym razem eksperci omówili najważniejsze tegoroczne raporty Europolu, Eurojustu i CSIRT GOV. Ich analiza pozwala na lepsze zrozumienie skali i dynamiki zmian zachodzących w zjawisku terroryzmu, identyfikację wyzwań i dobrych praktyk w zakresie jego zwalczania, a także ukazuje istotę współpracy międzynarodowej.

W poprzednim numerze zamieściliśmy komentarz do zmiany polskiej ustawy o działaniach antyterrorystycznych w związku z przeciwdziałaniem rozpowszechnianiu w internecie treści o charakterze terrorystycznym. Kontynuując ten temat, publikujemy w tym wydaniu wywiad z dyrektor Global Internet Forum to Counter Terrorism, która opowiada o zwalczaniu treści terrorystycznych i ekstremistycznych w przestrzeni cyfrowej oraz roli tego gremium (zrzeszającego ponad 30 największych światowych podmiotów z sektora technologicznego) we wzmacnianiu bezpieczeństwa międzynarodowego.

Kontynuujemy również tematykę luk w działaniach państw Unii Europejskiej w obszarze antyterroryzmu. Jedną

z nich jest możliwość wykorzystania czynników biologicznych do działań terrorystycznych wobec sektora rolno-spożywczego. To ryzyko pozostaje niedoszacowane w politykach bezpieczeństwa wielu państw, zwłaszcza w zakresie oceny prawdopodobieństwa jego zaistnienia oraz potencjalnych skutków. Artykuł poświęcony problematyce bioterroryzmu pokazuje, jak istotne jest wzmocnienie zdolności państw do skutecznego reagowania na zagrożenia biologiczne. Przedstawione w nim treści mają charakter perspektywiczny i stanowią kierunek do dalszych analiz i badań naukowych. W obszar zagadnień dotyczących odporności na zagrożenia biologiczne, a także chemiczne i promieniotwórcze wpisuje się artykuł na temat zdolności Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej do likwidacji skażeń. Jego autor postuluje modernizację sprzętu, standaryzację procedur oraz wzmocnienie współpracy wojska z podmiotami pozamilitarnymi.

Staramy się wspierać projekty i inicjatywy budujące i wzmacniające odporność na działania terrorystyczne. Z satysfakcją przyjęliśmy powstanie wytycznych dla samorządów dotyczących ochrony przestrzeni publicznych przed atakami z użyciem pojazdów. Zostały one przygotowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Komendę Główną Policji, przy wsparciu innych instytucji systemu antyterrorystycznego w Polsce. Mając na uwadze, jak te rekomendacje są ważne, szczególnie w okresie świąteczno-noworocznym, w związku z którym są organizowane m.in. okolicznościowe jarmarki z udziałem wielu ludzi, poprosiliśmy współtwórcę tego projektu o jego omówienie. Warto dodać, że wśród źródeł eksperckich cytowanych w tych wytycznych znalazły się opracowania publikowane na łamach T-SAP.

Cieszy fakt, że nasze wysiłki są dostrzegane również za granicą. Miłym akcentem jest otrzymanie gratulacji od Edwarda Lucasa – światowego autorytetu w kwestii działań hybrydowych realizowanych przez Federację Rosyjską wobec krajów NATO. Z uznaniem odniósł się on do wydania specjalnego T-SAP poświęconego ochronie infrastruktury krytycznej przed działaniami terrorystycznymi i sabotażowymi, przygotowanego przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Rządowe Centrum Bezpieczeństwa. To kolejny dowód na to, że podążamy

we właściwym kierunku. Jest to możliwe dzięki naszym autorom, recenzentom, członkom Rady Naukowej oraz wysiłkom zespołu redakcyjnego, któremu dziękuję za zaangażowanie i profesjonalizm.

Na zakończenie chciałbym powitać dr Aleksandrę Komar, która została zastępczynią redaktora naczelnego i wraz z zespołem współtworzyła to wydanie T-SAP. Jestem przekonany, że dzięki jej wsparciu czasopismo będzie się intensywniej rozwijać, nie tylko pod względem naukowym.

Redaktor naczelny
dr Damian Szlachter

ARTYKUŁY

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 13–52

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.045.23032

Artykuł

Bioterroryzm w sektorze rolno-spożywczym – niedoszacowane ryzyko i wyzwania dla biobezpieczeństwa na przykładzie wybranych państw

Bioterrorism in the agri-food sector – underestimated risk and challenges for biosecurity based on selected countries

MATYLDA AUGUSTYN-BARWICZ https://orcid.org/0009-0006-2882-8311

Instytut Pirbrighta

Abstrakt

Celem artykułu był opis zagrożeń bioterrorystycznych wobec sektora rolno-spożywczego, ze szczególnym uwzględnieniem agroterroryzmu, którego ryzyko pozostaje niedoszacowane w politykach bezpieczeństwa wielu państw, zwłaszcza w zakresie oceny prawdopodobieństwa jego zaistnienia oraz potencjalnych skutków. Realizacja celu wiązała się z rozwiązaniem problemu badawczego sformułowanego w postaci pytania: Jakie są zagrożenia bioterrorystyczne wobec sektora rolno-spożywczego? Próbę rozwiązania tego problemu podjęto na podstawie przeglądu literatury oraz aktów prawnych, z zastosowaniem teoretycznych metod badawczych, takich jak: analiza, synteza, abstrahowanie oraz wnioskowanie. Pomimo uznania sektora produkcji żywności za element infrastruktury krytycznej brakuje scenariuszy i procedur reagowania na skażenia dokonywane intencjonalnie. W artykule zostały opisane definicje bioterroryzmu, agroterroryzmu i agroprzestępczości oraz podziały zagrożeń biologicznych. Porównano systemy biobezpieczeństwa w wybranych państwach, podkreślono znaczenie lokalnych podmiotów w systemach wczesnego ostrzegania

oraz wskazano szerszy kontekst bezpieczeństwa – ochronę żywności, zdrowia zwierząt i ludzi, które zgodnie z koncepcją One Health tworzą powiązaną całość wymagającą skoordynowanego zarządzania. We wnioskach zwrócono uwagę na konieczność rozwoju interoperacyjnych systemów nadzoru, laboratoriów wysokiego poziomu bezpieczeństwa biologicznego, edukacji i cyfryzacji oraz włączenia sektora rolno-spożywczego do strategii bezpieczeństwa narodowego i unijnego, co pozwoli wzmocnić odporność biologiczną Europy na zagrożenia hybrydowe.

Słowa kluczowe

bioterroryzm, agroterroryzm, bezpieczeństwo żywności, One Health, zagrożenia biologiczne

Abstract

The aim of this article is to describe bioterrorism threats to the agri-food sector, with particular emphasis on agroterrorism, the risk of which remains underestimated in the security policies of many countries, especially in terms of assessing its likelihood and potential consequences. Achieving this objective involves solving the research problem formulated in the form of a question: What are the bioterrorism threats to the agri-food sector? An attempt to solve this problem was made on the basis of a review of literature and legal acts, using theoretical research methods such as analysis, synthesis, abstraction and inference. Despite the recognition of the food production sector as part of critical infrastructure, there is a lack of scenarios and procedures for responding to intentional contamination. The article describes the definitions of bioterrorism, agroterrorism and agrocrime, as well as the classification of biological threats. It compares biosafety systems in selected countries, emphasises the importance of local entities in early warning systems, and points to the broader context of safety – food protection, animal and human health, which, according to the One Health concept, form an interconnected whole requiring coordinated management. The conclusions emphasise the need to develop interoperable surveillance systems, high-level biosafety laboratories, education and digitalisation, as well as to include the agri-food sector in national and EU security strategies, thereby strengthening Europe's biological resilience to hybrid threats.

Keywords

bioterrorism, agroterrorism, food security, One Health, biological threats

Wprowadzenie

Sektor rolno-spożywczy stanowi atrakcyjny cel działań o charakterze hybrydowym, ze względu na dużą rozciągłość geograficzną, złożoność procesów logistycznych z nim związanych oraz relatywnie niski poziom zabezpieczeń fizycznych. Ataki biologiczne w tym sektorze są często asymetryczne – agresor korzysta z tanich, niekonwencjonalnych i trudnych do wykrycia metod, a obrońca musi ponosić wysokie koszty, aby się przed nimi zabezpieczyć i reagować na ich skutki, a mimo to ataki te pozostają bardzo skuteczne. Ich konsekwencje mogą obejmować masowe uboje zwierząt gospodarskich, przerwanie łańcuchów dostaw, wzrost cen żywności, panikę społeczną (ang. *moral panic*) oraz utratę zaufania do instytucji publicznych[1]. W obliczu globalizacji i zmian klimatycznych wzrasta ryzyko transgranicznego rozprzestrzeniania się patogenów, co sprawia, że takie zjawiska nabierają wymiaru międzynarodowego.

W odpowiedzi na te problemy powstała koncepcja One Health, która łączy zdrowie ludzi, zwierząt i środowiska z elementami bezpieczeństwa wewnętrznego i promuje zintegrowane, interdyscyplinarne podejście, aby skutecznie zapobiegać tego rodzaju zagrożeniom. Jest ona rozwijana przez Światową Organizację Zdrowia (World Health Organization, WHO), Światową Organizację Zdrowia Zwierząt (World Organisation for Animal Health, WOAH) i Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO).

Z analizy strategii bezpieczeństwa wybranych państw Unii Europejskiej wynika, że ryzyko zagrożeń agroterrorystycznych pozostaje niedoszacowane. Ani Polska, ani Niemcy, Francja i Włochy nie opracowały odrębnych planów reagowania na ataki ukierunkowane na sektor rolno-spożywczy. Podobną lukę można dostrzec w Wielkiej Brytanii, gdzie mimo rozwiniętych strategii bioasekuracji roślin i analiz odporności łańcucha żywnościowego nie funkcjonuje odrębny, kompleksowy plan reagowania na ataki agroterrorystyczne.

Celem artykułu była analiza zagrożeń dla sektora rolno-spożywczego w wybranych państwach. Problematykę badawczą skoncentrowano wokół następujących pytań:

[1] J.P. Dudley, M.H. Woodford, *Bioweapons, bioterrorism and biodiversity: potential impacts of biological weapons attacks on agricultural and biological diversity*, „Revue Scientifique et Technique" 2002, nr 21(1), s. 125–137. http://dx.doi.org/10.20506/rst.21.1.1328.

1. W jaki sposób bioterroryzm, a zwłaszcza agroterroryzm, stanowi zagrożenie dla sektora rolno-spożywczego w wybranych państwach?
2. Dlaczego ryzyko agroterroryzmu pozostaje niedoszacowane w politykach bezpieczeństwa oraz jak kształtuje się percepcja tego zagrożenia przez społeczeństwo i władze na poziomie lokalnym i centralnym?
3. Jaką rolę odgrywają rolnicy, lekarze weterynarii i władze samorządowe w lokalnych systemach wczesnego ostrzegania i gotowości operacyjnej?
4. Jakie działania systemowe – instytucjonalne, technologiczne i edukacyjne – mogą zwiększyć odporność biologiczną sektora rolnego na poziomie krajowym i unijnym?

Definicje: bioterroryzm, agroprzestępczość i agroterroryzm

Bioterroryzm stanowi rosnące wyzwanie dla bezpieczeństwa wewnętrznego, zdrowia publicznego i stabilności gospodarczej państw. WHO i WOAH definiują go jako celowe użycie czynników biologicznych – mikroorganizmów chorobotwórczych lub toksyn biologicznych – przeciwko ludziom, zwierzętom lub roślinom, aby wywołać szkody społeczne, polityczne lub ekonomiczne[2]. WOAH wyróżnia również pojęcie agroprzestępczości (ang. *agro-crime*) oznaczające naruszające prawo działania dotyczące zwierząt lub produktów pochodzenia zwierzęcego, zagrażające zdrowiu publicznemu, dobrostanowi zwierząt czy bezpieczeństwu żywności. Należą do nich m.in.: fałszowanie produktów żywnościowych, czyli wprowadzanie zmian w ich składzie lub jakości w celu obniżenia kosztów produkcji, przemyt, oszustwa żywnościowe, czyli wprowadzanie konsumenta w błąd, aby osiągniąć zysk (przykładem są fałszywe deklaracje na temat pochodzenia czy składu), a także celowe uwalnianie patogenów. Warto podkreślić, że zakres agroprzestępczości jest szerszy niż wynika to z definicji WOAH, która odnosi się wyłącznie do zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego. Są to również przestępstwa dotyczące roślin, środków produkcji rolnej,

[2] *Laboratory Biosafety Manual. Fourth Edition*, WHO, 21 XII 2020 r., https://www.who.int/publications/i/item/9789240011311 [dostęp: 10 VI 2025]; *Terrestrial Animal Health Code*, https://rr-africa.woah.org/app/uploads/2023/09/en_csatvol1-2023.pdf [dostęp: 14 VI 2025].

obrotu żywnością, fałszowania produktów i nielegalnego handlu materiałem siewnym[3].

Agroterroryzm (ang. *agro-terrorism*) stanowi szczególną, motywowaną politycznie i ideologicznie formę agroprzestępczości. Jego celem jest destabilizacja społeczeństwa przez wywołanie chorób zwierząt lub roślin. Różnica między tymi kategoriami wynika z motywacji. W agroprzestępczości dominuje cel ekonomiczny, w agroterroryzmie – cel polityczny lub społeczny[4].

W swoich strategiach WOAH stopniowo rozszerzała podejście do tego rodzaju zagrożeń. Dokument z 2015 r. koncentrował się na redukcji ryzyka biologicznego przez bioasekurację i współpracę międzynarodową, strategia z 2024 r. formalnie wprowadziła pojęcia *agro-crime* i *agro-terrorism* i położyła nacisk na prewencję, wykrywanie zagrożeń i koordynację działań służb weterynaryjnych, organów ścigania i instytucji bezpieczeństwa[5].

Mimo że w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2557 (nazywanej w skrócie dyrektywą CER, z ang. *Critical Entities Resilience*)[6] oraz w planach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (North Atlantic Treaty Organization, NATO)[7] sektor produkcji żywności został uznany za element infrastruktury krytycznej, to nadal brakuje planów reagowania i spójnego wdrażania zasad biobezpieczeństwa. Unia postrzega bioterroryzm jako intencjonalne użycie patogenów lub toksyn w celu zastraszenia ludności i destabilizacji struktur państwowych, WOAH jako celowe wprowadzanie chorób zakaźnych do populacji zwierząt gospodarskich lub dzikich, a NATO klasyfikuje go w ramach zagrożeń CBRN (chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych)[8]. Te rozbieżności

[3] E. Barclay, *A Review of the Literature on Agricultural Crime. Report to the Criminology Research Council,* https://criminology.fsu.edu/sites/g/files/upcbnu3076/files/2021-03/A-Review-of-the-Literature-on-Agricultural-Crime.pdf, s. 5–18, 46–76 [dostęp: 2 XII 2025].

[4] J.P. Dudley, M.H. Woodford, *Bioweapons, bioterrorism and biodiversity*...

[5] *Biological threat reduction strategy. Strengthening global biological security*, https://www.woah.org/app/uploads/2021/03/biothreat-strategy-veng-revised-1st-edition.pdf, s. 3–12 [dostęp: 14 VI 2025]; *Building resilience against agro-crime and agro-terrorism*, https://www.woah.org/app/uploads/2023/02/building-resilience-against-agro-crime-and-agro-terrorism.pdf, s. 1–10 [dostęp: 14 VI 2025].

[6] *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2557 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie odporności podmiotów krytycznych i uchylająca dyrektywę Rady 2008/114/WE*.

[7] *NATO's Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Policy*, NATO, 14 VII 2022 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_197768.htm [dostęp: 2 XII 2025].

[8] Tamże.

definicyjne i priorytetowe dodatkowo utrudniają tworzenie spójnych strategii reagowania na incydenty bioterrorystyczne w sektorze rolno-spożywczym oraz zapobiegania im[9].

Sektor rolno-spożywczy jako potencjalny cel ataku bioterrorystycznego

Sektor rolno-spożywczy stanowi jeden z najważniejszych elementów infrastruktury krytycznej, a jednocześnie jeden z najbardziej podatnych na działania o charakterze bioterrorystycznym. Złożoność systemu produkcji żywności, obejmującego produkcję, transport, przetwórstwo, magazynowanie i dystrybucję, powoduje, że punktów, w których można dokonać ingerencji, w tym skażenia surowców, paszy czy wody, jest wiele. Nawet incydent o charakterze lokalnym może prowadzić do efektu kaskadowego, skutkującego poważnymi konsekwencjami zdrowotnymi, gospodarczymi i społecznymi[10]. Newralgicznym elementem systemu pozostaje logistyka oparta na modelu *just-in-time*. Jest on efektywny pod względem kosztów, ale ogranicza zdolność reagowania na nagłe zakłócenia.

Pandemia COVID-19 i zmiany związane z brexitem ujawniły wrażliwość globalnych łańcuchów dostaw żywności[11]. Komisja Europejska podkreśla potrzebę zwiększenia odporności tego sektora przez dywersyfikację źródeł zaopatrzenia, tworzenie rezerw strategicznych oraz wzmocnienie mechanizmów wczesnego ostrzegania[12]. Badania Europejskiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Żywności (European Food Safety Authority, EFSA) wskazują ponadto, że bezpieczeństwo żywności powinno być analizowane

[9] *Deliverable D6.5 – Guiding Document on cross-sectoral preparedness and response to biological and/or chemical terror attack. Collaboration between health, civil protection and security*, https://www.jaterror.eu/wp-content/uploads/2024/11/6.5-Guiding-Document.pdf, s. 17, 19–26, 33, 41 [dostęp: 8 XII 2025].

[10] *The European Union One Health 2023 Zoonoses Report*, EFSA, 10 XII 2024 r. https://doi.org/10.2903/j.efsa.2024.9106.

[11] P. Garnett, B. Doherty, T. Heron, *Vulnerability of the United Kingdom's food supply chains exposed by COVID-19*, „Nature Food" 2020, nr 1, s. 315–318. https://doi.org/10.1038/s43016-020-0097-7.

[12] *Proofing the EU food supply chains against crises: new set of recommendations published*, European Commission, 23 VII 2024 r., https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/proofing-eu-food-supply-chain-against-crises-new-set-recommendations-published-2024-07-23_en [dostęp: 14 VI 2025].

w kontekście czynników zdrowotnych, logistycznych i politycznych, rozpatrywanych łącznie i wymagających wspólnotowego podejścia do zarządzania ryzykiem[13]. W przypadku zagrożeń biologicznych logistyka kryzysowa ma decydujące znaczenie dla skutecznej izolacji ognisk zakażeń, sprawnej dystrybucji szczepionek i utrzymania alternatywnych kanałów dostaw[14]. Utrudnienia w transporcie – wynikające z blokad sanitarnych czy zamknięcia granic – mogą znacznie komplikować działania interwencyjne i potęgować negatywne skutki gospodarcze. Równie istotny jest wymiar psychologiczny ataków. Bioterroryzm wymierzony w sektor rolno-spożywczy może wywołać zjawisko paniki społecznej, prowadzące do paniki konsumenckiej, bojkotów produktów i dezinformacji – nierzadko o skutkach poważniejszych niż sam incydent z wykorzystaniem czynników biologicznych[15].

Przykładem ataku bioterrorystycznego w sektorze żywności jest masowe jej zatrucie przez członków sekty Rajneesha. Do zdarzenia doszło w 1984 r. w Oregonie (USA) – w restauracjach rozprowadzono bakterie *Salmonella typhimurium*, które spowodowały ponad 750 zachorowań[16]. Chociaż tego typu ataki są rzadkie, to pokazują, jaką skalę mogą mieć skutki intencjonalnego skażenia żywności.

Atak bioterrorystyczny może polegać również na zakażeniu zwierząt gospodarskich patogenami o wysokiej zaraźliwości, wywołującymi choroby

[13] *Food Risk Assess Europe*, EFSA, https://www.efsa.europa.eu/en/publications/food-risk-assess-europe [dostęp: 13 XII 2025].

[14] W.S. Carus, *Bioterrorism and Biocrimes: the Illicit Use of Biological Arms in the 20th Century*, August 1998, https://wmdcenter.ndu.edu/Publications/Publication-View/Article/626562/bioterrorism-and-biocrimes-the-illicit-use-of-biological-arms-in-the-20th-centu/ [dostęp: 14 VI 2025].

[15] *First report on world's animal health reveals changing spread of disease impacting food security, trade and ecosystems*, WHOA, 23 V 2025 r., https://www.woah.org/en/first-report-on-worlds-animal-health-reveals-changing-spread-of-disease-impacting-food-security-trade-and-ecosystems/ [dostęp: 15 VI 2025]; *What past disruptions can teach us about reviving supply chains after COVID-19*, World Economic Forum, 27 III 2020 r., https://www.weforum.org/stories/2020/03/covid-19-coronavirus-lessons-past-supply-chain-disruptions/ [dostęp: 27 V 2025]; D. Ivanov, A. Dolgui, *Viability of intertwined supply networks: extending the supply chain resilience angles towards survivability. A position paper motivated by COVID-19 outbreak*, „International Journal of Production Research" 2020, t. 58, nr 10, s. 2904–2915. https://doi.org/10.1080/00207543.2020.1750727.

[16] T.J. Török i in., *A Large Community Outbreak of Salmonellosis Caused by Intentional Contamination of Restaurant Salad Bars*, „The Journal of the American Medical Association" 1997, t. 278, nr 5, s. 389–393. https://doi.org/10.1001/JAMA.1997.03550050051033.

takie jak wąglik, pryszczyca (ang. *foot and mouth disease*, FMD) czy afrykański pomór świń (ang. *African swine fever*, ASF)[17]. Może to prowadzić do epizootii, czyli zjawiska masowego występowania chorób zakaźnych wśród zwierząt na określonym obszarze i w określonym czasie, oraz przynosić negatywne skutki ekonomiczne. Przykładem jest epizootia FMD w Wielkiej Brytanii w 2001 r. W jej przebiegu odnotowano ponad 2000 ognisk choroby i przymusowo wybito ponad 6 mln zwierząt gospodarskich. Straty ekonomiczne oszacowano na ok. 8 mld funtów, w tym 3 mld w sektorze rolnym oraz 5 mld w sektorze turystyki i rekreacji. To zdarzenie nie miało charakteru bioterrorystycznego, ale ukazało gospodarcze, społeczne i psychologiczne konsekwencje szerzenia się chorób zakaźnych zwierząt, a także przyczyniło się do reformy brytyjskiego systemu zarządzania kryzysowego w rolnictwie[18].

Celowe wprowadzenie patogenów do sektora rolno-spożywczego mogłoby wywołać skutki porównywalne z naturalną epizootią. W czerwcu 2025 r. amerykańskie władze oskarżyły chińskich naukowców – Yunqing Jian i Zunyong Liu – o próbę przemytu do Stanów Zjednoczonych niebezpiecznego patogenu roślinnego – grzyba *Fusarium graminearum*[19]. Gatunek ten atakuje pszenicę, jęczmień, kukurydzę i ryż, wywołując fuzariozę kłosów zbóż (ang. *fusarium head blight*). Może ona powodować znaczne straty plonów oraz skażenie ziarna groźnymi mykotoksynami – przede wszystkim deoksyniwalenolem, wywołującym u ludzi i zwierząt m.in. wymioty, uszkodzenia wątroby, immunosupresję oraz zaburzenia reprodukcyjne. *Fusarium graminearum* jest uznawany za organizm, który może zostać użyty jako broń w działaniach bioterrorystycznych z uwagi na łatwość jego pozyskania, odporność środowiskową i zdolność do szybkiego

[17] M. Wheelis, R. Casagrande, L.V. Madden, *Biological Attack on Agriculture: Low-Tech, High-Impact Bioterrorism: Because bioterrorist attack requires relatively little specialized expertise and technology, it is a serious threat to US agriculture and can have very large economic repercussions*, „BioScience" 2002, t. 52, nr 7, s. 569–576. https://doi.org/10.1641/0006-3568(2002)052[0569:BAOALT]2.0.CO;2.

[18] D. Thompson i in., *Economic costs of the foot and mouth disease outbreak in the United Kingdom in 2001*, „Revue Scientifique et Technique" 2002, nr 21(3), s. 675–687. https://doi.org/10.20506/RST.21.3.1353.

[19] *Chinese Nationals Charged with Conspiracy and Smuggling a Dangerous Biological Pathogen into the U.S. for their Work at a University of Michigan Laboratory*, United States Attorney's Office, 3 VI 2025 r., https://www.justice.gov/usao-edmi/pr/chinese-nationals-charged-conspiracy-and-smuggling-dangerous-biological-pathogen-us [dostęp: 20 VI 2025].

rozprzestrzeniania się w systemach rolnych[20]. Wystarczy lokalne skażenie nasion lub materiału uprawnego, by wprowadzić go do łańcucha produkcji żywności w skali regionalnej czy międzynarodowej[21]. Opisywane zdarzenie z udziałem chińskich naukowców potwierdza, że obawy dotyczące środków ochrony biologicznej i wykorzystania patogenów roślinnych jako narzędzi agroterroryzmu są zasadne.

Typologie czynników biologicznych mogących zostać użytych jako broń przeciwko sektorowi rolno-spożywczemu

Aby uchwycić pełne spektrum zagrożeń wynikających z celowego użycia czynników biologicznych w sektorze rolno-spożywczym, warto wyróżnić główne kategorie środków, które mogą być użyte w działaniach agroterrorystycznych.

Patogeny zwierzęce

Wśród najgroźniejszych epizootii wymienia się ASF. Wywołujący go wirus charakteryzuje się niemal stuprocentową śmiertelnością u świń i dzików oraz wysoką odpornością na niekorzystne warunki środowiskowe. Od 2014 r. Europa i Azja ponoszą z jego powodu znaczne straty[22]. Równie poważnym zagrożeniem jest wysoce zjadliwa grypa ptaków (ang. *highly pathogenic avian influenza,* HPAI), zwłaszcza wywołana przez podtypy wirusa grypy typu A – H5N1 i H5N8, która prowadzi do masowych ubojów drobiu, blokad eksportowych i strat liczonych w miliardach dolarów[23]. Skutki ekstremalnej zoonozy obserwowano w 2001 r. podczas wspomnianej już epidemii FMD w Wielkiej Brytanii.

[20] E. White, *US says it broke up effort to bring toxic fungus to Michigan lab from China*, AP News, 3 VI 2025 r., https://apnews.com/article/chinese-scientists-charged-toxic-fungus-5ccaba9aff8e5941ebcea71b9b6690b2 [dostęp: 20 VI 2025].

[21] A. Ramakrishnan, *What is Fusarium graminearum, the fungus US authorities say was smuggled in from China?*, AP News, 4 VI 2025 r., https://apnews.com/article/fusarium-graminearum-fungus-head-blight-china-8ce925ae96d9c437b987e58c336cd45f [dostęp: 20 VI 2025].

[22] *African swine fever*, EFSA, 19 V 2025 r., https://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/african-swine-fever [dostęp: 16 VI 2025].

[23] G. Pavade, *WOAH Updates – Global HPAI situation and current standards and recommendations regarding AI surveillance and vaccination*, https://www.izsvenezie.com/documents/reference-laboratories/avian-influenza/workshops/2022/pavade.pdf [dostęp: 16 VI 2025].

Patogeny roślinne

Analogiczny potencjał destabilizacyjny wykazują patogeny roślinne, które mogą zostać użyte do zakłócenia produkcji zbóż, owoców i warzyw. Próba przemytu do USA zarodników grzyba *Fusarium graminearum* została potraktowana jako incydent o potencjalnym charakterze bioterrorystycznym. Inne patogeny wysokiego ryzyka to: bakteria *Xylella fastidiosa* infekująca drzewa oliwne i cytrusy w południowej Europie, szczep Ug99 rdzy źdźbłowej zbóż (wywoływanej przez grzyb *Puccinia graminis forma tritici*)[24] oraz bakteria *Ralstonia solanacearum* atakująca ziemniaki i pomidory[25]. Patogeny te zostały uwzględnione w narodowych strategiach bioobronnych wielu państw, w tym USA, Australii[26] i Niemiec[27].

Patogeny wektorowe

Kolejną kategorię stanowią patogeny wektorowe przenoszone przez takie organizmy, jak:

- komary (*Aedes sp.*, *Culex sp.*), które mogą przenosić wirusy dengi, Zika, żółtej febry, Zachodniego Nilu,
- kleszcze (*Ixodes spp.*), które mogą przenosić bakterię *Borrelia burgdorferi* (wywołującą boreliozę), wirusa kleszczowego zapalenia mózgu oraz bakterię *Anaplasma phagocytophilum* (wywołującą anaplazmozę u zwierząt i ludzi),

[24] *USDA Coordinated Approach to Address New Virulences in Wheat and Barley Stem Rust – Pgt-Ug99*, United States Department of Agriculture, 20 IX 2017 r., https://www.ars.usda.gov/ug99/ [dostęp: 16 VI 2025]; R.P. Singh i in., *The emergence of Ug99 races of the stem rust fungus is a threat to world wheat production*, „Annual Review of Phytopathology" 2011, nr 49, s. 465–481. https://doi.org/10.1146/annurev-phyto-072910-095423.

[25] *What is EPPO Global Database?*, https://gd.eppo.int/ [dostęp: 10 VI 2025].

[26] *National biodefense strategy and implementation plan for countering biological threats, enhancing pandemic preparedness, and achieving global health security*, https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Biodefense-Strategy-and-Implementation-Plan-Final.pdf [dostęp: 10 VI 2025]; *National Priority Plant Pests (2024)*, Australian Government. Department of Agriculture, Fisheries and Forestry, https://www.agriculture.gov.au/biosecurity-trade/pests-diseases-weeds/plant/national-priority-plant-pests/ [dostęp: 10 VI 2025].

[27] *Robust. Resilient. Sustainable. Integrated Security for Germany. National Security Strategy*, https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-EN.pdf [dostęp: 11 VI 2025].

- muchówki (*Culicoides spp.*), które mogą przenosić wirusy wywołujące choroby: niebieskiego języka i afrykańskiego pomoru koni (ang. *African horse sickness*)[28].

Patogeny takie jak bakterie: *Francisella tularensis* (wywołuje tularemię), *Coxiella burnetii* (wywołuje gorączkę Q) i z rodzaju *Brucella spp.* (wywołują brucelozę) są uznawane przez Amerykańskie Centrum Kontroli i Zapobiegania Chorobom (U.S. Centers for Disease Control and Prevention, CDC) za potencjalne środki bioterrorystyczne ze względu na łatwość ich aerozolizacji i trudności z identyfikacją, co stanowi wyzwanie dla systemów nadzoru i reagowania[29].

[28] *Transmission of Zika Virus*, Centers for Disease Control and Prevention, 30 I 2025 r., https://www.cdc.gov/zika/php/transmission/index.html [dostęp: 10 IX 2025]; *Dengue*, World Health Organization, 21 VIII 2025 r., https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dengue-and-severe-dengue [dostęp: 10 IX 2025]; *Aedes aegypti – Factsheet for experts*, European Centre for Disease Prevention and Control, 2 I 2023 r., https://www.ecdc.europa.eu/en/disease-vectors/facts/mosquito-factsheets/aedes-aegypti [dostęp: 10 IX 2025]; *West Nile: Causes and How It Spreads*, Centers for Disease Control and Prevention, 19 VIII 2025 r., https://www.cdc.gov/west-nile-virus/causes/index.html [dostęp: 10 IX 2025]; *Tick-Borne Encephalitis*, Centers for Disease Control and Prevention, 23 IV 2025 r., https://www.cdc.gov/yellow-book/hcp/travel-associated-infections-diseases/tick-borne-encephalitis.html [dostęp: 10 IX 2025]; *Factsheet about tick-borne encephalitis (TBE)*, European Centre for Disease Prevention and Control, 22 I 2024 r., https://www.ecdc.europa.eu/en/tick-borne-encephalitis/facts/factsheet [dostęp: 10 IX 2025]; *How Lyme Disease Spreads*, Centers for Disease Control and Prevention, 24 IX 2024 r., https://www.cdc.gov/lyme/causes/index.html [dostęp: 10 IX 2025]; *About Anaplasmosis*, Centers for Disease Control and Prevention, 4 IX 2024 r., https://www.cdc.gov/anaplasmosis/about/index.html [dostęp: 10 IX 2025]; *Bluetongue*, World Organisation for Animal Health, https://www.woah.org/en/disease/bluetongue/ [dostęp: 10 IX 2025]; *Bluetongue*, U.S. Department of Agriculture, Animal and Plant Health Inspection Service, https://www.aphis.usda.gov/livestock-poultry-disease/cattle/bluetongue [dostęp: 10 IX 2025].

[29] *CDC Bioterrorism Agents*, https://biosecurity.fas.org/resource/documents/CDC_Bioterrorism_Agents.pdf [dostęp: 10 VI 2025]; *Emergency preparedness, resilience and response concept of operations*, UK Health Security Agency, 15 I 2025 r., https://www.gov.uk/government/publications/emergency-preparedness-resilience-and-response-concept-of-operations/emergency-preparedness-resilience-and-response-concept-of-operations [dostęp: 10 VI 2025]; D.T. Dennis i in., *Tularemia as a biological weapon: medical and public health management*, „The Journal of the American Medical Association" 2001, t. 285, nr 21, s. 2763–2773. https://doi.org/10.1001/JAMA.285.21.2763; *Bluetongue*, World Organisation for Animal Health…

Elementy środowiska naturalnego jako rezerwuary patogenów

Elementy środowiska naturalnego to istotne, choć często niedoceniane rezerwuary potencjalnych zagrożeń biologicznych mogących oddziaływać na sektor rolnictwa i produkcji żywności. W przeciwieństwie do klasycznych nośników środowisko wodno-glebowe może działać jako długoterminowy rezerwuar dla patogenów, umożliwiając ich przetrwanie i skryte rozprzestrzenianie[30]. W scenariuszach bioterrorystycznych woda może zostać skażona celowo, np. przez wprowadzenie patogenów do zbiorników wodnych lub systemów irygacyjnych. Trudność w wykryciu infekcji oraz jej opóźnione objawy sprawiają, że takie działania są szczególnym wyzwaniem dla systemów wczesnego ostrzegania, zwłaszcza w przypadku epifitoz roślinnych, takich jak zaraza ziemniaka (wywoływana przez lęgniowca *Phytophthora infestans*), mączniak prawdziwy zbóż (wywoływany przez grzyb *Blumeria graminis*), fuzarioza kukurydzy (wywoływana przez grzyby z rodzaju *Fusarium spp.*), bakteryjne zgnilizny drzew owocowych (wywoływane przez bakterię *Erwinia amylovora*), czyli chorób rozprzestrzeniających się masowo w populacjach roślin uprawnych i trudnych do wykrycia we wczesnej fazie ostrzegania[31]. Woda wykorzystywana do nawadniania, pojenia zwierząt czy mycia plonów bywa źródłem skażeń patogenami zoonotycznymi i pokarmowymi, takimi jak bakterie: *Escherichia coli*, *Listeria monocytogenes*, z rodzaju *Salmonella spp.* czy norowirusy[32]. Największe ryzyko dotyczy produktów spożywanych na surowo, np. warzyw liściastych i owoców jagodowych. Źródłem zanieczyszczeń mogą być m.in. odchody zwierzęce, wycieki z gospodarstw, ścieki z oczyszczalni, ale mogą one być również skutkiem działań bioterrorystycznych.

Gleba, kurz i aerozole mogą przenosić przetrwalniki bakterii, takich jak *Bacillus anthracis*, które pozostają aktywne przez dekady i mogą powodować wtórne ogniska zakażeń[33]. Negatywnym skutkom – zarówno pod względem epidemicznym, jak i ekonomicznym – sprzyja zdolność

[30] *Guidelines for drinking-water quality: fourth edition incorporating the first addendum*, Geneva 2017.

[31] *Terrorist Threats to Food: Guidance for Establishing and Strengthening Prevention and Response Systems*, Geneva 2002.

[32] *Foodborne Disease Outbreaks: Guidelines for Investigation and Control*, Geneva 2008.

[33] J.P. Wood i in., *Environmental Persistence of Bacillus anthracis and Bacillus subtilis Spores*, „PLoS ONE" 2015. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0138083.

przetrwalników do długotrwałego przetrwania w środowisku[34] oraz ich potencjał do wywoływania nagłych, trudnych do opanowania epidemii[35]. Obciąża to systemy ochrony zdrowia, destabilizuje produkcję rolną i generuje znaczne straty finansowe[36].

Koncepcja One Health – zintegrowane ramy ochrony przed zagrożeniami bioterrorystycznymi

W ostatniej dekadzie doszło do wyraźnej zmiany w postrzeganiu zagrożeń biologicznych w Europie. Jeszcze przed 2020 r. czynniki ryzyka związane z sabotażem biologicznym były w dużej mierze bagatelizowane. W debacie publicznej dominowały kwestie zmian klimatycznych, bezpieczeństwa chemicznego czy cybernetycznego. Pandemia COVID-19 ujawniła, że skutki zagrożeń biologicznych mogą być równie daleko idące jak kryzysy gospodarcze czy klimatyczne i prowadzić do zakłóceń w łańcuchach dostaw, destabilizacji systemów zdrowotnych i poważnych strat społecznych[37]. W Europie zwrócono uwagę również na ryzyko związane z ogniskami chorób odzwierzęcych, jak np. SARS-CoV-2 na fermach norek w Danii i Holandii, a także na rozprzestrzenianie się ASF, które wymusiło wdrożenie zaostrzonych środków biobezpieczeństwa w rolnictwie[38]. Nie bez znaczenia było zdarzenie z 2018 r., które zostało zakwalifikowane jako zagrożenie CBRN. W Kolonii zatrzymano mężczyznę podejrzanego o wytwarzanie

[34] R. Sinclair i in., *Persistence of Category A Select Agents in the Environment*, „Applied and Environmental Microbiology" 2008, nr 74(3), s. 555–563. https://doi.org/10.1128/AEM.02167-07.

[35] S. Shadomy i in., *Anthrax Outbreaks: a warning for improved prevention, control and heightened awareness*, „Food and Agriculture Organization of the United Nations" 2016, t. 37, https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/59269d58-654e-4790-ac60-a9ea7edd3a99/content [dostęp: 16 IV 2025].

[36] S.A. Sarker i in., *An integrated model for anthrax-free zone development*, „Journal of Infection and Public Health" 2023, t. 16, s. 141–152. https://doi.org/10.1016/j.jiph.2023.10.024.

[37] *Lessons from the COVID-19 pandemic*, https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-lessons-learned-may-2023.pdf [dostęp: 16 IV 2025].

[38] C. Adlhoch i in., *Avian influenza overview February – May 2021*, „EFSA Journal" 2021, t. 19, nr 12. https://doi.org/10.2903/j.efsa.2021.6951; J.V. Baños i in., *Epidemiological analyses of African swine fever in the European Union*, „EFSA Journal" 2022, t. 20, nr 5. https://doi.org/10.2903/j.efsa.2022.7290.

broni biologicznej na bazie silnie trującej rycyny[39]. Problemem jest sporadyczne włączanie zagadnień z zakresu agroterroryzmu i przestępczości z wykorzystaniem czynników biologicznych w dokumenty dotyczące bezpieczeństwa państw UE, w tym Polski, mimo że organizacje międzynarodowe (WHO, WOAH, Interpol) zalecają przygotowanie planów reagowania na ataki wymierzone w systemy zaopatrzenia w żywność[40].

Odpowiedzią na te niedostatki stała się koncepcja One Health, która łączy zdrowie ludzi, zwierząt i środowiska z elementami bezpieczeństwa wewnętrznego i zakłada ścisłą współpracę sektorów ochrony zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska[41]. Uzupełnieniem takiego podejścia są regulacje: Międzynarodowa konwencja ochrony roślin (ang. International Plant Protection Convention, IPPC)[42], Kodeks zdrowia zwierząt (ang. Terrestrial Animal Health Code)[43] oraz Konwencja o zakazie broni biologicznej i toksycznej (ang. Biological Weapons Convention, BWC)[44]. Ponadto w UE funkcjonują systemy wczesnego ostrzegania, m.in. Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF), Early Warning and Response System (EWRS) i Animal Disease Notification System (ADNS), wspierające reagowanie na incydenty biologiczne[45]. W wymiarze globalnym przyjęto Quadripartite One Health Joint Plan of Action 2022–2026, wskazujący m.in. wspólne ramy nadzoru,

[39] *Update: Cologne couple in court over 'biological bomb plot'*, The Local Germany, 7 VI 2019 r., https://www.thelocal.de/20190607/tunisian-german-couple-in-court-over-ricin-attack-plot [dostęp: 16 IV 2025].

[40] *Animal agrocrime and agroterrorism*, Interpol, https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Bioterrorism/Animal-agrocrime-and-agroterrorism [dostęp: 10 VI 2025]; A. Elbers, R. Knutsson, *Agroterrorism Targeting Livestock: A Review with a Focus on Early Detection Systems*, „Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practise, and Science" 2013. https://doi.org/10.1089/bsp.2012.0068; C. Gyles, *Agroterrorism*, https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2839819/pdf/cvj_04_347.pdf [dostęp: 10 VI 2025].

[41] *One health joint plan of action 2022–2026: working together for the health of humans, animals, plants and the environment*, World Health Organization, https://www.who.int/publications/i/item/9789240059139 [dostęp: 10 VI 2025].

[42] *International Plant Protection Convention (1997)*, Rome 2024, https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/30cc2e83-a6fd-4e2c-a5ee-312093d5a307/content [dostęp: 10 VI 2025].

[43] *Terrestrial Animal Health Code*...

[44] *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz ich zniszczeniu*.

[45] *Commission publishes 2023 Annual Report on food safety alerts and agri-food fraud investigations*, European Commission, 16 IX 2024 r., https://ec.europa.eu/newsroom/sante/items/847722/en [dostęp: 14 VI 2025].

przygotowania i reagowania. W UE program EU4Health (2021–2027) formalnie wpisał One Health w strukturę działań zdrowotnych i mechanizmy finansowania[46]. Na poziomie prawnym przełomowe znaczenie miało *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2371 z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie poważnych transgranicznych zagrożeń zdrowia oraz uchylenia decyzji nr 1082/2013/UE*, które wzmacnia monitorowanie zagrożeń, wczesne ostrzeganie i koordynację na poziomie unijnym działań laboratoriów referencyjnych.

W Polsce implementacja One Health napotyka bariery, takie jak: brak kompleksowej strategii ustawowej i instytucjonalnej, rozproszenie baz danych, ograniczona interoperacyjność oraz różnice kompetencyjne między sektorami. Wyzwania te przekładają się na trudności w integracji pasywnego i aktywnego nadzoru (sieci sentinel, czyli sieci lekarzy weterynarii monitorujących sytuację w terenie i przekazujących informacje do instytucji centralnych), włączającego rolników, lekarzy weterynarii, laboratoria referencyjne i służby bezpieczeństwa biologicznego. Rekomendowane byłoby stworzenie centralnych struktur koordynacyjnych, które umożliwią skuteczne wdrażanie zintegrowanego podejścia oraz rozwój nowoczesnych systemów wczesnego ostrzegania i biomonitoringu.

Systemy biobezpieczeństwa w Polsce i wybranych państwach

Systemy biobezpieczeństwa pozwalają zidentyfikować najważniejsze czynniki mające wpływ na skuteczność zapobiegania zagrożeniom biologicznym w sektorze rolno-spożywczym, na wykrywanie tych zagrożeń i reagowanie na nie.

Polska

W Polsce funkcjonuje kilka kluczowych instytucji odpowiedzialnych za realizację zadań w zakresie biobezpieczeństwa, obejmujących ochronę zdrowia ludzi, zwierząt i roślin, bezpieczeństwo żywności oraz zapobieganie zagrożeniom biologicznym, w tym bioterroryzmowi. Są to:

[46] *One health joint plan of action (2022–2026): working together for the health of humans, animals, plants and the environment*, Rome 2022; *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/522 z dnia 24 marca 2021 r. w sprawie ustanowienia Programu działań Unii w dziedzinie zdrowia („Program UE dla zdrowia") na lata 2021–2027 oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 282/2014*.

- Państwowa Inspekcja Sanitarna (PIS) działająca w ramach Ministerstwa Zdrowia na podstawie *Ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej*. Jej zadania obejmują m.in. nadzór nad zdrowiem publicznym, higieną środowiska, obiektów użyteczności publicznej, wody oraz bezpieczeństwem żywności pochodzenia niezwierzęcego;
- Inspekcja Weterynaryjna (IW) funkcjonująca na podstawie *Ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej*. Jest ona odpowiedzialna za ochronę zdrowia zwierząt, nadzór nad produktami pochodzenia zwierzęcego, zwalczanie chorób zakaźnych oraz kontrolę graniczną w zakresie przemieszczania zwierząt i produktów;
- Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN), której zadania wynikają z *Ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin* oraz *Ustawy z dnia 13 lutego 2020 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa*. Odpowiada ona za monitorowanie zdrowia roślin, zapobieganie rozprzestrzenianiu się agrofagów oraz kontrolę jakości materiału siewnego;
- Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS) działająca na podstawie *Ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych*. Nadzoruje ona jakość handlową, znakowanie i zgodność produktów rolno-spożywczych z wymaganiami prawa;
- Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności, którego zadania w Polsce realizuje krajowy punkt kontaktowy zgodnie z *Rozporządzeniem (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiającym ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego*.

Współpraca tych instytucji stanowi fundament krajowego systemu biobezpieczeństwa, obejmującego monitorowanie i wykrywanie zagrożeń biologicznych oraz reagowanie na nie, w tym: celowe skażenia łańcucha żywnościowego, epidemie chorób zakaźnych ludzi, zwierząt i roślin. Dotyczy to także zjawisk o charakterze transgranicznym. Ich działania są zintegrowane w ramach krajowych oraz europejskich systemów wymiany informacji i wczesnego ostrzegania, takich jak RASFF, ADNS czy Trade Control and Expert System (TRACES), co umożliwia szybkie i skoordynowane reagowanie na sytuacje kryzysowe[47].

[47] *Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)*, European Commission, https://food.ec.europa.eu/safety/rasff_en [dostęp: 10 X 2025].

Nadzór nad biobezpieczeństwem w Polsce jest realizowany przez współdziałanie Głównego Inspektoratu Sanitarnego, Głównego Inspektoratu Weterynarii, PIORiN, IJHARS oraz innych instytucji administracji publicznej, których kompetencje obejmują ochronę zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska. Pomimo obowiązujących regulacji prawnych, takich jak *Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt*, a także *Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia*, nadal brakuje w Polsce – o czym już wspomniano – zintegrowanej strategii, obejmującej koordynację działań w obszarze zdrowia ludzi, zwierząt i bezpieczeństwa żywności zgodnie z koncepcją One Health[48].

Ważną rolę w systemie ochrony biologicznej odgrywają laboratoria specjalizujące się w diagnostyce patogenów i monitoringu zagrożeń. W Polsce działa kilka laboratoriów 3 klasy bezpieczeństwa biologicznego (BSL, od ang. *biosafety level*)[49], m.in. w Państwowym Instytucie Weterynaryjnym – Państwowym Instytucie Badawczym (PIWet-PIB) w Puławach. Pełni ono funkcję krajowego laboratorium referencyjnego dla chorób zwierzęcych o znaczeniu epizootycznym i zoonotycznym[50]. Większość laboratoriów BSL-3, m.in. w Narodowym Instytucie Zdrowia Publicznego – Państwowym Zakładzie Higieny – Państwowym Instytucie Badawczym oraz w jednostkach akademickich (Uniwersytet Gdański i Gdański Uniwersytet Medyczny), koncentruje się na diagnostyce chorób ludzi i w związku z tym mają one jedynie pośredni wkład w bezpieczeństwo żywności. Równolegle funkcjonuje sieć laboratoriów wojskowych, w tym w Wojskowym Instytucie Higieny i Epidemiologii (WIHiE), który dysponuje laboratoriami BSL-3[51]. W strukturze WIHiE działa Ośrodek Diagnostyki i Zwalczania Zagrożeń Biologicznych (ODIZZB),

[48] K.M. Małgieś, *The Evolution of One Health concept – a European perspective*, „Review of European and Comparative Law" 2024, t. 57, nr 2. https://doi.org/10.31743/recl.17467; P. Kaczmarek i in., *The One Health Concept: A Holistic Approach to Protect Human and Environmental Health*, „Medycyna Pracy. Workers' Health and Safety" 2024, nr 5, s. 433–444.

[49] K. Chomiczewski, M. Bartoszcze, A. Michalski, *Budowanie nowoczesnego systemu obrony przed bronią biologiczną Sił Zbrojnych RP zgodnego z wymaganiami NATO*, „Lekarz Wojskowy" 2019, nr 1, s. 56–64.

[50] *Krajowe Laboratoria Referencyjne*, Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy, https://www.piwet.pulawy.pl/krajowe-laboratoria-referencyjne/ [dostęp: 29 VII 2025].

[51] *Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii im. Generała Karola Kaczkowskiego*, https://wihe.pl/wihe/o-nas [dostęp: 29 VII 2025].

zlokalizowany m.in. w Puławach[52]. Laboratoria wojskowe zajmują się diagnostyką czynników biologicznych o potencjale epidemicznym i bioterrorystycznym oraz wspierają reagowanie kryzysowe i współpracę międzynarodową[53]. Laboratoria BSL-3 to zasadniczy element krajowego systemu ochrony biologicznej – umożliwiają wczesne wykrywanie i analizę zagrożeń oraz wzmacniają zdolności państwa do reagowania na ataki bioterrorystyczne.

Pomimo istnienia powyższych struktur i mechanizmów nadal występuje luka w zdolnościach szybkiego wykrywania intencjonalnych skażeń żywności lub pasz i reagowania na nie, w odniesieniu zarówno do produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej. Brakuje także laboratoriów klasy BSL-4, które umożliwiają bezpieczne badania nad najniebezpieczniejszymi patogenami. Stanowi to ograniczenie w przygotowaniu państwa na najpoważniejsze zagrożenia biologiczne, w tym potencjalne ataki bioterrorystyczne[54].

Niemcy

Niemcy posiadają zaawansowaną infrastrukturę biobezpieczeństwa, koordynowaną przez Federalne Ministerstwo Wyżywienia i Rolnictwa (Bundesministerium für Landwirtschaft, Ernährung und Heimat). Jednostki takie jak Instytut im. Friedricha Loefflera (Friedrich Loeffler Institut, FLI) oraz Instytut Roberta Kocha (Robert Koch Institute, RKI) odgrywają istotną rolę w nadzorze nad chorobami zakaźnymi, w ich badaniu i diagnostyce w odniesieniu – odpowiednio – do zwierząt i ludzi. Instytut Kocha prowadzi na szczeblu globalnym projekt RefBio. Wspiera w ten sposób międzynarodową sieć laboratoriów w ramach mechanizmu dochodzeniowego Sekretarza Generalnego ONZ w związku z domniemanym użyciem broni chemicznej i biologicznej lub toksycznej (United Nations Secretary-General's Mechanism to Investigate Suspected Use of Biological Weapons, UNSGM) oraz organizuje ćwiczenia, warsztaty i zapewnia transfer wiedzy[55].

---

[52] *Ośrodek Diagnostyki i Zwalczania Zagrożeń Biologicznych*, Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii, https://wihe.pl/zaklady/odizzb/organizacja [dostęp: 29 VII 2025].

[53] *Zadania badawczo-rozwojowe*, Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii, https://wihe.pl/wihe/zadania [dostęp: 29 VII 2025].

[54] K. Goniewicz i in., *Bioterrorism Preparedness and Response in Poland: Prevention, Surveillance and Mitigation Planning*, „Disaster Medicine and Public Health Preparedness" 2021, nr 15(6), s. 697–702.

[55] *RefBio – German Contribution to Strengthen the Reference Laboratories Bio in the UNSGM*, Robert Koch Institut, 10 V 2019 r., https://www.rki.de/EN/Institute/International-activities/Biosecurity-Programme/RefBio.html [dostęp: 16 VI 2025].

Niemcy dysponują także laboratoriami najwyższej, 4 klasy bezpieczeństwa biologicznego – BSL-4 (m.in. w Berlinie)[56]. System zarządzania kryzysowego opiera się na federalnym modelu organizacyjnym, z silną koordynacją działań między landami. Gotowość operacyjną państwa znacznie podnoszą regularne ćwiczenia symulacyjne pod kryptonimem LÜKEX. Podczas tych ćwiczeń testuje się różne scenariusze zarządzania kryzysowego, takie jak warianty pandemiczne czy kryzysy energetyczne, i systemy wczesnego ostrzegania[57]. Dla porównania, w Polsce takie ćwiczenia są prowadzone rzadziej i z ograniczonym komponentem agro-bio. Wzmacnia to postulat, aby uwzględniać w nich odrębny moduł rolny.

Francja

Francja integruje działania sanitarne, weterynaryjne i środowiskowe za pośrednictwem Krajowej Agencji ds. Bezpieczeństwa Żywności, Środowiska i Pracy (Agence nationale de sécurité sanitaire de l'alimentation, de l'environnement et du travail, ANSES). W Lyonie funkcjonuje referencyjne laboratorium klasy BSL-4 – Laboratoire P4 Inserm Jean Mérieux[58]. Pomimo istnienia silnej bazy instytucjonalnej w raportach wskazuje się na trudności we współpracy pomiędzy służbami oraz na potrzebę lepszej integracji danych międzysektorowych[59].

Włochy

We Włoszech system biobezpieczeństwa jest koordynowany przez Ministerstwo Zdrowia i regionalne służby weterynaryjne. Sieć Instytutów

[56] *The Biosafety Level-4 Laboratoty at RKI*, Robet Koch Institut, 31 I 2024 r., https://www.rki.de/EN/Topics/Research-and-data/Specialised-laboratories/BSL-4-laboratory/bsl-4-laboratory-at-the-robert-koch-institute-node.html [dostęp: 16 VI 2025]; *FLI tests mobile One Health laboratory for diagnosing highly pathogenic pathogens*, Friedrich Loeffler Institut, 13 VI 2025 r., https://www.fli.de/en/press/press-releases/press-singleview/fli-tests-mobile-one-health-laboratory-for-diagnosing-highly-pathogenic-pathogens/ [dostęp: 20 VI 2025].

[57] *Germany*, European Commission, https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/national-disaster-management-system/germany_en?utm [dostęp: 15 XII 2025]; *Historie der LÜKEX Krisenmanagementübungen*, Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe, https://www.bbk.bund.de/DE/Themen/Krisenmanagement/LUEKEX/Historie/historie_node.html [dostęp: 15 XII 2025].

[58] *ANSES Laboratories*, ANSES, 15 II 2013 r., https://www.anses.fr/en/content/anses-laboratories [dostęp: 20 VI 2025].

[59] T. Lefrançois i in., *One Health approach at the heart of the French Committee for monitoring and anticipating health risks*, „Natura Communication" 2023, nr 14, s. 9. https://doi.org/10.1038/s41467-023-43089-2.

Zooprofilaktycznych (Istituti Zooprofilattici Sperimentali) pełni funkcję laboratoriów referencyjnych ds. chorób zwierząt. W Rzymie, w ramach Krajowego Instytutu Chorób Zakaźnych (Istituto Nazionale per le Malattie Infettive), działa laboratorium klasy BSL-4[60]. Wyzwaniami w reagowaniu na zagrożenia biologiczne są m.in. brak centralnej platformy do integracji danych oraz różnice pomiędzy regionami w zdolnościach do reagowania na te zagrożenia[61].

Wielka Brytania

Epidemia FMD z 2001 r. stała się punktem zwrotnym w polityce biobezpieczeństwa Wielkiej Brytanii. Po kryzysie wprowadzono rozbudowany system zarządzania ryzykiem biologicznym, obejmujący prewencję i szybkie reagowanie. Czołową instytucją jest Animal and Plant Health Agency, która jest odpowiedzialna za nadzór i diagnostykę (zarówno rutynową, jak i w sytuacjach kryzysowych), a także za koordynację działań w razie zagrożeń[62]. Agencja współpracuje z Instytutem Pirbrighta (The Pirbright Institute), który prowadzi badania nad wirusami wywołującymi choroby u zwierząt[63] i posiada laboratorium SAPO 4 (Specified Animal Pathogens Order class 4), pełniące funkcję referencyjną dla FAO, WOAH i UE[64]. Instytut prowadzi badania, szkolenia oraz opracowuje szczepionki.

Rządowy Departament Środowiska, Żywności i Spraw Wsi (Department for Environment, Food and Rural Affairs, DEFRA) oraz Brytyjska Agencja Bezpieczeństwa Zdrowotnego (UK Health Security Agency, UKHSA) opracowały zintegrowane plany zarządzania zagrożeniami zoonotycznymi i fitopatologicznymi w ramach podejścia One Health[65]. Stanowią one podstawę

[60] *INMI Lazzaro Spallanzani IRCCS, Istituto Nazionale Malettie Infettive,* https://www.inmi.it/ [dostęp: 20 VI 2025].

[61] A. Perella, M. Bisogno, *The strength and resilience of Italy's health data system,* „The Lancet Regional Health" 2025, t. 51. https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2025.101255.

[62] *Animal and Plant Health Agency framework document,* Department for Environment, Food & Rural Affairs, 7 III 2024 r., https://www.gov.uk/government/publications/animal-and-plant-health-agency-framework-document/animal-and-plant-health-agency-framework-document [dostęp: 20 VI 2025].

[63] *Our science,* The Pirbright Institute, https://www.pirbright.ac.uk/our-science [dostęp: 20 VI 2025].

[64] *Reference Laboratories,* The Pirbright Institute, https://www.pirbright.ac.uk/facilities-and-resources/reference-laboratories [dostęp: 17 VI 2025].

[65] *UKHSA Strategic Plan 2023 to 2026,* https://assets.publishing.service.gov.uk/media/650d530e52e73c00139426c1/UKHSA_3_year_strategy.pdf [dostęp: 18 VI 2025].

krajowych planów gotowości na wypadek pojawienia się chorób niewystępujących endemicznie[66]. Po 2001 r. rozwinięto współpracę między administracją, służbami weterynaryjnymi, laboratoriami referencyjnymi i partnerami międzynarodowymi. Ćwiczenia symulacyjne oraz raporty, przygotowywane m.in. przez Anderson Report[67] i National Audit Office[68], przyczyniły się do wzmocnienia systemów analitycznych i wczesnego ostrzegania. W strategii z 2023 r. dotyczącej biobezpieczeństwa określono ramy ochrony przed zagrożeniami naturalnymi, przypadkowymi i celowymi, w tym bioterrorystycznymi[69]. Opiera się ona na czterech filarach: zrozumieniu (ang. *understand*), przeciwdziałaniu (ang. *prevent*), wykryciu (ang. *detect*) i odpowiedzi (ang. *respond*), wspieranych przez władze państwowe, rozwój naukowo-technologiczny i współpracę międzynarodową. Strategia ta zakłada osiągnięcie pełnej gotowości do 2030 r. oraz utworzenie Narodowego Centrum Biobezpieczeństwa (National Biosecurity Centre), z budżetem w wysokości ok. 1 mld funtów. Ma ono osiągnąć pełną zdolność do działania w latach 2033–2034[70].

Instytucje badawcze i narzędzia informacyjne w UE

Państwa UE korzystają ze wspólnych sieci nadzoru, takich jak RASFF, TRACES i EWRS, które wspierają wymianę informacji i koordynację działań[71]. W Niemczech i Francji funkcjonują sprawne struktury instytucjonalne, m.in. FLI i ANSES[72]. W Polsce i we Włoszech brakuje jednolitego systemu

[66] *Contingency plan for exotic notifiable diseases of animals in England*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/691c80cd84a267da57d706da/Defra-contingency-plan-exotic-notifiable-diseases-animals-England.pdf [dostęp: 18 VI 2025].

[67] I. Anderson, *Foot and Mouth Disease 2001: Lessons to be Learned Inquiry Report*, London 2002.

[68] *The 2001 Outbreak of Foot and Mouth Disease*, London 2002.

[69] *UK Biological Security Strategy*, Cabinet Office, 12 VI 2023 r., https://www.gov.uk/government/publications/uk-biological-security-strategy/uk-biological-security-strategy-html [dostęp: 10 VI 2025].

[70] *UK pledges 1 billion pounds to build new biosecurity centre*, Reuters, 24 VI 2025 r., https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/uk-pledges-1-billion-pounds-build-new-biosecurity-centre-2025-06-23 [dostęp: 8 VIII 2025]; *Dowden: world-class crisis capabilities deployed to defeat biological threats of tomorrow*, 12 VI 2023 r., https://www.gov.uk/government/news/dowden-world-class-crisis-capabilities-deployed-to-defeat-biological-threats-of-tomorrow [dostęp: 8 VIII 2025].

[71] *One Health: a joint framework for action published by five EU agencies*, European Centre for Disease Prevention and Control, 7 V 2024 r., https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events/one-health-joint-framework-action-published-five-eu-agencies [dostęp: 10 VI 2025].

[72] *FLI tests mobile One Health laboratory...*; *ANSES Laboratories...*

koordynacyjnego łączącego sektor weterynaryjny, fitosanitarny i zdrowia publicznego. Polska ma Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego, ale jego ramowy charakter nie zapewnia operacyjnej integracji międzysektorowej. Istotnym ograniczeniem pozostaje brak laboratoriów BSL-4, które są w Niemczech, Francji, USA i Wielkiej Brytanii[73]. W Wielkiej Brytanii jest widoczna skuteczna współpraca między sektorami rolnictwa, zdrowia publicznego, obronności i środowiska, wsparta strategicznymi regulacjami prawnymi[74].

W UE pomimo istnienia narzędzi wspólnotowych wdrażanie podejścia One Health przebiega nierównomiernie[75]. W analizie przedstawionej w publikacji *Countering Agricultural Bioterrorism* podkreślono, że zagrożenia bioterrorystyczne są nadal niedoszacowane w politykach bezpieczeństwa państw UE[76]. Brakuje kompleksowych scenariuszy reagowania, zwłaszcza dotyczących odpowiedzi na akt agroterroryzmu, mimo uznania sektora żywnościowego za element infrastruktury krytycznej.

Rola kluczowych interesariuszy w systemie wczesnego ostrzegania: rolnicy, lekarze weterynarii i władze samorządowe

Skuteczne wzmacnianie systemu biobezpieczeństwa w sektorze rolno-spożywczym nie jest możliwe bez aktywnego zaangażowania rolników, lekarzy weterynarii oraz władz samorządowych. To właśnie te grupy stanowią pierwszą linię wykrywania niepokojących symptomów oraz odgrywają decydującą rolę we wczesnym reagowaniu na incydenty o charakterze biologicznym.

Pierwszym ogniwem w systemie wczesnego powiadamiania i ostrzegania są rolnicy. Ich codzienny kontakt ze zwierzętami i roślinami pozwala na szybkie wychwycenie symptomów ASF, FMD czy infekcji roślin wywoływanej przez bakterię *Xylella fastidiosa*[77]. Ważne, aby rolnicy znali objawy

[73] *Laboratory Biosafety Manual…*

[74] *UK Biological Security Strategy…*

[75] *One Health: a joint framework for action published…*

[76] *Countering Agricultural Bioterrorism*, Washington 2022. https://doi.org/10.17226/10505.

[77] C. Guinat i in., *English Pig Farmers' Knowledge and Behaviour towards African Swine Fever Suspicion and Reporting*, „PLoS ONE" 2016, nr 9. https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0161431; S. Costard i in., *Epidemiology of African swine fever virus*, „Virus Research" 2013, t. 173, nr 1, s. 191–197. https://doi.org/10.1016/J.VIRUSRES.2012.10.030.

oraz procedury zgłaszania, a także mieli zaufanie do instytucji państwowych. To pozwala skrócić czas reakcji. Niestety, niski poziom świadomości, ograniczony dostęp do aktualnych informacji oraz obawa przed konsekwencjami administracyjnymi często powodują opóźnienia we wdrażaniu procedur[78]. Brakuje także formalnych mechanizmów zachęcających do szybkiego raportowania, np. wsparcia finansowego czy ochrony prawnej zgłaszających.

Lekarze weterynarii stanowią element łączący lokalne społeczności rolnicze z systemem monitorowania diagnostyki zagrożeń zoonotycznych. Ich zadania obejmują nie tylko rozpoznawanie epizootii, lecz także edukację rolników, wczesne ostrzeganie i przekazywanie danych do służb weterynaryjnych oraz laboratoriów referencyjnych[79]. W wielu krajach UE funkcjonuje nadzór typu sentinel[80].

W Polsce podobne rozwiązania dopiero się rozwijają i są wdrażane głównie w ramach Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej, która koordynuje monitoring chorób zakaźnych zwierząt na podstawie krajowych oraz unijnych programów nadzoru. Ważną rolę odgrywa cyfryzacja i integracja systemów, takich jak IRZplus (Identyfikacja i Rejestracja Zwierząt), TRACES oraz krajowe bazy danych o chorobach zwierząt. Coraz większe znaczenie mają również platformy wymiany danych i raportowania do Głównego Lekarza Weterynarii oraz do europejskich instytucji, m.in. EFSA i systemu RASFF. Nadal jednak istnieją ograniczenia w zakresie pełnej interoperacyjności systemów oraz włączenia lekarzy prowadzących prywatną praktykę do sieci

[78] M.C. Gates, L. Earl, G. Enticott, *Factors influencing the performance of voluntary farmer disease reporting in passive surveillance systems: A scoping review*, „Preventive Veterinary Medicine" 2021, t. 196, s. 1–2, 5–7. https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2021.105487; G. Enticott, L. Earl, M.C. Gates, *A systematic review of social research data collection methods used to investigate voluntary animal disease reporting behaviour*, „Transboundary and Emerging Diseases" 2021, nr 5, s. 2573–2587. https://doi.org/10.1111/tbed.14407; J.C. Mariner i in., *Rift Valley fever action framework*, Italy 2022. https://doi.org/10.4060/cb8653en.

[79] O.A. Hassan, K. de Balogh, A.S. Winkler, *One Health early warning and response system for zoonotic diseases outbreaks: Emphasis on the involvement of grassroots actors*, „Veterinary Medicine and Science" 2023, t. 9, nr 4, s. 1881–1889. https://doi.org/10.1002/vms3.1135.

[80] C. Saegerman i in., *Clinical Sentinel Surveillance of Equine West Nile Fever, Spain*, „Transboundary and Emerging Diseases" 2014, t. 63, nr 2, s. 161–164. https://doi.org/10.1111/tbed.12243; C. Plaza-Rodriguez i in., *Wildlife as Sentinels of Antimicrobial Resistance in Germany?*, „Frontiers in Veterinary Science" 2021, t. 7, s. 1–11. https://doi.org/10.3389/fvets.2020.627821; R. Özçelik i in., *Evaluating 5.5 Years of Equinella: A Veterinary-Based Voluntary Infectious Disease Surveillance System of Equines in Switzerland*, „Frontiers in Veterinary Science" 2020, t. 7, s. 1–4. https://doi.org/10.3389/fvets.2020.00327.

szybkiego ostrzegania, co ogranicza skuteczność nadzoru sentinelowego w porównaniu z rozwiązaniami stosowanymi np. w Niemczech czy Francji[81].

Władze lokalne – wojewódzkie, powiatowe i gminne – odgrywają najważniejszą rolę w praktycznym wdrażaniu zasad biobezpieczeństwa oraz systemów reagowania na zagrożenia biologiczne, współpracując z administracją centralną i operatorami infrastruktury krytycznej. Pomimo dostępności narzędzi analitycznych, takich jak matryce ryzyka, modele podatności czy scenariusze predykcyjne, ich efektywność w praktyce pozostaje ograniczona ze względu na niski poziom świadomości i brak konsekwentnego wdrażania wśród podmiotów odpowiedzialnych.

W Polsce Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego oraz Krajowy System Wykrywania Skażeń i Alarmowania formalnie przewidują mechanizmy oceny i monitorowania zagrożeń, w tym biologicznych, jednak ich skuteczność jest warunkowana nie tylko dostępnością narzędzi, lecz także właściwą interpretacją i wykorzystaniem przez administrację i operatorów infrastruktury krytycznej.

Rola lokalnych instytucji powinna być wzmacniana przez systematyczne szkolenia, budowanie zaufania oraz zapewnianie dostępu do narzędzi cyfrowych (np. platform do e-learningu, aplikacji wspierających monitoring i raportowanie). Stałe programy edukacyjne, prowadzone we współpracy z izbami rolniczymi, służbami weterynaryjnymi i instytutami badawczymi, powinny obejmować nie tylko rozpoznawanie objawów chorób zakaźnych, lecz także procedury reagowania i współpracy międzyinstytucjonalnej. Dobrym przykładem są programy edukacyjne realizowane w Niemczech i Holandii, w których lokalni producenci żywności uczestniczą w symulacjach sytuacji kryzysowych[82].

W kontekście Polski opisane działania mają charakter rekomendacji, a nie obowiązujących programów na skalę krajową czy wojewódzką. Ich celem byłaby adaptacja dobrych praktyk z poziomu UE, np. inicjatyw EFSA i Europejskiego Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób

[81] *Zwalczanie i monitoring wybranych chorób zakaźnych zwierząt*, Główny Inspektorat Weterynarii, https://www.wetgiw.gov.pl/nadzor-weterynaryjny/programy-zwalczaniamonitorowania-chorob-zakaznych-zwierzat [dostęp: 1 IX 2025]; *European Commission*, https://ec.europa.eu [dostęp: 1 IX 2025]; *Aplikacja IRZplus*, Główny Inspektorat Weterynarii, https://www.wetgiw.gov.pl/systemy-informatyczne/cbd-irzgo [dostęp: 1 IX 2025]; *EFSA*, https://www.efsa.europa.eu [dostęp: 1 IX 2025]; *Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)*...

[82] *Chemical and biological deliberate events*, World Health Organization, https://openwho.org/emergencymgmt/501116/Chemical+and+biological+deliberate+events [dostęp: 1 IX 2025].

(European Centre for Disease Prevention and Control, ECDC), w ramach bezpieczeństwa żywności oraz zdrowia publicznego, w tym mechanizmów edukacyjnych takich jak Better Training for Safer Food[83]. Rekomendowane rozwiązania powinny być wdrażane w strukturach krajowych i regionalnych przez wojewódzkie i powiatowe zespoły zarządzania kryzysowego, służby weterynaryjne oraz izby rolnicze i w ścisłej integracji z lokalnymi planami reagowania[84]. Takie zintegrowane działania powinny być uzupełniane regularnymi ćwiczeniami symulacyjnymi[85], które pozwalają na praktyczne sprawdzenie skuteczności wdrożonych procedur oraz koordynacji międzysektorowej.

Odpowiednio rozwinięta infrastruktura logistyczna ma decydujące znaczenie dla reagowania na zagrożenia biologiczne, jednak w wielu krajach pozostaje ona niewystarczająca. Francja dysponuje zaawansowanymi łańcuchami chłodniczymi i rezerwami szczepionek, co skraca czas reakcji[86]. Polska posiada nowoczesne centra logistyczne, takie jak magazyny NewCold, oraz systemowe rezerwy szczepionek i wyrobów diagnostycznych utrzymywane przez Rządową Agencję Rezerw Strategicznych[87], jednak ich zakres i dostępność – zwłaszcza na poziomie regionalnym – są

[83] *Empowering food safety through enhanced training,* European Commission, 9 IX 2024 r., https://ec.europa.eu/newsroom/btsf/items/846699/en [dostęp: 1 IX 2025].

[84] Tamże; *Breaking language barriers: translation of training materials on food safety regulations now available,* European Commission, 25 III 2025 r., https://hadea.ec.europa.eu/news/breaking-language-barriers-translation-training-materials-food-safety-regulations-now-available-2025-03-25_en [dostęp: 1 IX 2025]; *HaDEA launches third call for tenders under BTSF,* European Commission, 5 VIII 2022 r., https://hadea.ec.europa.eu/news/hadea-launches-third-call-tenders-under-btsf-2022-08-05_en?utm [dostęp: 1 IX 2025]; *Digitalising the EU agricultural sector,* European Commission, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digitalisation-agriculture [dostęp: 1 IX 2025]; *Transparency solutions for transforming the food system,* EU CAP Network, https://eu-cap-network.ec.europa.eu/projects/transparency-solutions-transforming-food-system_en [dostęp: 1 IX 2025].

[85] *Field simulation trainings to support emergency preparedness,* World Organisation for Animal Health, 13 IV 2023 r., https://www.woah.org/en/article/field-simulation-trainings-to-support-emergency-preparedness/ [dostęp: 10 VI 2025].

[86] Y. He, M. Liu, *Research on sustainable development of agricultural product cold chain logistics under public safety emergencies,* „Frontiers in Sustainable Food Systems" 2023, t. 7. https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1174221; A. Spitalleri i in., *BioTrak: A Blockchain-based Platform for Food Chain Logistics Traceability,* International Conference on Intelligent Computing, Communication, Networking and Services (ICCNS), Valencia 2023, s. 105–110. https://doi.org/10.1109/ICCNS58795.2023.10193341.

[87] *Rezerwy medyczne,* Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych, https://www.gov.pl/web/rars/rezerwy-medyczne [dostęp: 30 IX 2025].

ograniczone. Mimo odporności sektora chłodniczego podczas kryzysów konieczne są dalsze inwestycje w cyfryzację, interoperacyjność i rezerwy strategiczne[88].

Podsumowanie i wnioski

Przez wiele lat w politykach bezpieczeństwa omawianych państw było widoczne przekonanie, że prawdopodobieństwo wystąpienia poważnych incydentów biologicznych jest niskie. Założenie to prowadziło do niedoszacowywania ryzyka, ograniczania inwestycji w działania profilaktyczne oraz braku procedur reagowania – szczególnie w sektorze rolno-spożywczym, co skutkowało obniżeniem gotowości operacyjnej. Niedostatek szkoleń systemowych, niewielkie nakłady na profilaktykę oraz pomijanie scenariuszy bioterroryzmu w lokalnych planach zarządzania kryzysowego pogłębiały rozbieżność między zapisami strategii a rzeczywistą zdolnością instytucji do skutecznego działania[89].

W ostatniej dekadzie nastąpiła istotna zmiana percepcji zagrożeń biologicznych. Pandemia COVID-19 dowiodła, że kryzysy biologiczne mogą generować skutki porównywalne z kryzysami gospodarczymi czy klimatycznymi, prowadząc do poważnych zakłóceń łańcuchów dostaw, obciążeń systemów zdrowotnych oraz strat społecznych[90]. Więcej uwagi zaczęto poświęcać również zagrożeniom związanym z chorobami odzwierzęcymi, takimi jak ASF, SARS-CoV-2, czy incydentom klasyfikowanym jako zagrożenie CBRN[91]. Pomimo istnienia rekomendacji WHO, WOAH i Interpolu dotyczących potrzeby przygotowania planów reagowania na intencjonalne skażenie systemów żywnościowych, zagadnienia związane ze zjawiskiem agroterroryzmu nadal są marginesowo traktowane w dokumentach strategicznych

[88] *Poland Cold Chain Logistics et 2025–2034 – Size, Share, Trends, Analysis & Forecast 2025–2034*, MarkWide Research, https://markwideresearch.com/poland-cold-chain-logistics-market/ [dostęp: 18 VI 2025].

[89] *Deliberate events*, World Health Organization, 2 IV 2024 r., https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deliberate-events [dostęp: 18 VI 2025].

[90] *Lessons from the COVID-19 pandemic*...

[91] F. Flade, *The June 2018 Cologne Ricin Plot: A New Threshold in Jihadi Bio Terror*, https://ctc.westpoint.edu/june-2018-cologne-ricin-plot-new-threshold-jihadi-bio-terror/ [dostęp: 16 IX 2025].

państw UE, w tym Polski[92]. Podejście One Health ma na celu wypełnienie tej luki przez integrację zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska w jeden spójny system zarządzania zagrożeniami biologicznymi. Wdrażanie tej koncepcji nie jest jednak jednolite i napotyka duże bariery. Utrudnia to integrację nadzoru pasywnego i aktywnego oraz włączanie rolników, lekarzy weterynarii, laboratoriów i władz lokalnych do sieci wczesnego ostrzegania. Przykłady z Niemiec i Holandii pokazują, że skuteczne wdrażanie One Health wymaga nie tylko narzędzi prawnych, lecz także systemowych szkoleń, budowania zaufania oraz cyklicznych ćwiczeń symulacyjnych, w które włącza się lokalnych producentów żywności[93]. Równolegle konieczne jest wzmacnianie infrastruktury logistycznej, w tym łańcuchów chłodniczych, rezerw szczepionek, materiałów diagnostycznych, a także dalsze inwestowanie w interoperacyjność, cyfryzację i zarządzanie rezerwami strategicznymi.

Ze względu na rosnącą złożoność zagrożeń zasadne jest rozważenie utworzenia wyspecjalizowanej unijnej instytucji ds. agrobiobezpieczeństwa, analogicznej do ECDC[94], lecz skoncentrowanej na zagrożeniach dla sektora rolno-spożywczego. Instytucja taka mogłaby prowadzić badania strategiczne, analizy ryzyka, rozwijać systemy wczesnego ostrzegania oraz koordynować działania służb bezpieczeństwa żywności, weterynaryjnych, sanitarnych, laboratoriów referencyjnych i ośrodków naukowych. Istotna byłaby w tym kontekście ścisła współpraca z Dyrekcją Generalną ds. Zdrowia i Bezpieczeństwa Żywności (Directorate-General for Health & Food Safety)[95], EFSA oraz systemem RASFF. Ważne jest także prowadzenie badań jakościowych i ilościowych wśród interesariuszy – rolników, lekarzy weterynarii, laboratoriów, służb sanitarnych i administracji – pozwalających identyfikować realne bariery operacyjne we wdrażaniu procedur biobezpieczeństwa oraz oceniać gotowość do współpracy międzyinstytucjonalnej. Równolegle należy prowadzić analizy systemowe, w tym mapowanie procesów decyzyjnych i komunikacyjnych, pozwalające wykrywać luki w koordynacji i interoperacyjności. Zgromadzony materiał badawczy

[92] *Animal agrocrime and agroterrorism...*; *Agro-crime and agro-terrorism,* World Organisation for Animal Health, https://www.woah.org/en/what-we-offer/emergency-preparedness/agro-crime-and-agro-terrorism/ [dostęp: 16 IX 2025].

[93] *Field simulation trainings to support emergency preparedness...*

[94] *What We Do,* European Centre for Disease Prevention and Control, https://www.ecdc.europa.eu/en/about-ecdc/what-we-do [dostęp: 30 IX 2025].

[95] *Health and Food Safety*, European Commission, https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/health-and-food-safety_en [dostęp: 15 XII 2025].

stanowiłby podstawę do utworzenia instytucji efektywnej organizacyjnie i społecznie osadzonej – odpowiadającej na realne potrzeby podmiotów działających na pierwszej linii oraz wzmacniającej zdolność UE i jej państw członkowskich do skutecznego reagowania na zagrożenia biologiczne.

Podsumowując, wzmocnienie odporności na ataki bioterrorystyczne wymaga:

- pełnej integracji działań w modelu One Health,
- rozwinięcia interoperacyjnych systemów nadzoru i laboratoriów,
- systematycznego organizowania szkoleń i ćwiczeń,
- włączenia lokalnych aktorów do nadzoru sentinelowego,
- budowy wydolnej logistyki w sytuacjach kryzysowych,
- uwzględnienia sektora rolno-spożywczego w planach bezpieczeństwa narodowego i europejskiego.

Realizacja tych postulatów zwiększyłaby skuteczność reagowania na zagrożenia biologiczne – zarówno naturalne, jak i intencjonalne – oraz wzmocniłaby odporność państw na zagrożenia hybrydowe.

Bibliografia

Adlhoch C., Fusaro A., Gonzales J.L., Kuiken T., Marangon S., Niqueux E., Staubach Ch., Terregino C., Aznar I., Guajardo I.M., Lima E., Baldinelli F., *Avian influenza overview February – May 2021*, „EFSA Journal" 2021, t. 19, nr 12. https://doi.org/10.2903/j.efsa.2021.6951.

Anderson I., *Foot and Mouth Disease 2001: Lessons to be Learned Inquiry Report*, London 2002.

Baños J.V., Boklund A., Gogin A., Gortázar Ch., Guberti V., Helyes G., Kantere M., Korytarova D., Linden A., Masiulis M., Miteva A., Neghirla I., Oļševskis E., Ostojic S., Petr S., Staubach Ch., Thulke H.H., Viltrop A., Wozniakowski G., Broglia A., Cortiñas J.A., Dhollander S., Mur L., Papanikolaou A., Van der Stede Y., Zancanaro G., Ståhl K., *Epidemiological analyses of African swine fever in the European Union*, „EFSA Journal" 2022, t. 20, nr 5. https://doi.org/10.2903/j.efsa.2022.7290.

Chomiczewski K., Bartoszcze M., Michalski A., *Budowanie nowoczesnego systemu obrony przed bronią biologiczną Sił Zbrojnych RP zgodnego z wymaganiami NATO*, „Lekarz Wojskowy" 2019, nr 1, s. 56–64.

Costard S., Mur L., Lubroth J., Sanchez-Vizcaino J.M., Pfeiffer D.U., *Epidemiology of African swine fever virus*, „Virus Research" 2013, t. 173, nr 1, s. 191–197. https://doi.org/10.1016/J.VIRUSRES.2012.10.030.

Countering Agricultural Bioterrorism, Washington 2022. https://doi.org/10.17226/10505.

Dennis D.T., Inglesby T.V., Henderson D.A., Bartlett J.G., Ascher M.S., Eitzen E., Fine A.D., Friedlander A.M., Hauer J., Layton M., Lillibridge S.R., McDade J.E., Osterholm M.T., O'Toole T., Parker G., Trish M.P., Russell P.K., Tonat K., *Tularemia as a biological weapon: medical and public health management*, „The Journal of the American Medical Association" 2001, t. 285, nr 21, s. 2763–2773. https://doi.org/10.1001/JAMA.285.21.2763.

Dudley J.P., Woodford M.H., *Bioweapons, bioterrorism and biodiversity: potential impacts of biological weapons attacks on agricultural and biological diversity*, „Revue Scientifique et Technique" 2002, nr 21(1), s. 125–137. http://dx.doi.org/10.20506/rst.21.1.1328.

Elbers A., Knutsson R., *Agroterrorism Targeting Livestock: A Review with a Focus on Early Detection Systems*, „Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practise, and Science" 2013. https://doi.org/10.1089/bsp.2012.0068.

Enticott G., Earl L., Gates M.C., *A systematic review of social research data collection methods used to investigate voluntary animal disease reporting behaviour*, „Transboundary and Emerging Diseases" 2021, nr 5, s. 2573–2587. https://doi.org/10.1111/tbed.14407.

Foodborne Disease Outbreaks: Guidelines for Investigation and Control, Geneva 2008.

Garnett P., Doherty B., Heron T., *Vulnerability of the United Kingdom's food supply chains exposed by COVID-19*, „Nature Food" 2020, nr 1, s. 315–318. https://doi.org/10.1038/s43016-020-0097-7.

Gates M.C., Earl L., Enticott G., *Factors influencing the performance of voluntary farmer disease reporting in passive surveillance systems: A scoping review*, „Preventive Veterinary Medicine" 2021, t. 196. https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2021.105487.

Goniewicz K., Osiak B., Pawłowski W., Czerski R., Burkle F.M., Lasota D., Goniewicz M., *Bioterrorism Preparedness and Response in Poland: Prevention, Surveillance and Mitigation Planning*, „Disaster Medicine and Public Health Preparedness" 2021, nr 15(6), s. 697–702.

Guidelines for drinking-water quality: fourth edition incorporating the first addendum, Geneva 2017.

Guinat C., Wall B., Dixon L., Pfeiffer D.U., *English Pig Farmers' Knowledge and Behaviour towards African Swine Fever Suspicion and Reporting*, „PLoS ONE" 2016, nr 9. https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0161431.

Hassan O.A., Balogh K. de, Winkler A.S., *One Health early warning and response system for zoonotic diseases outbreaks: Emphasis on the involvement of grassroots actors*, „Veterinary Medicine and Science" 2023, t. 9, nr 4, s. 1881–1889. https://doi.org/10.1002/vms3.1135.

He Y., Liu M., *Research on sustainable development of agricultural product cold chain logistics under public safety emergencies*, „Frontiers in Sustainable Food Systems" 2023, t. 7. https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1174221.

Ivanov D., Dolgui A., *Viability of intertwined supply networks: extending the supply chain resilience angles towards survivability. A position paper motivated by COVID-19 outbreak*, „International Journal of Production Research" 2020, t. 58, nr 10, s. 2904–2915. https://doi.org/10.1080/00207543.2020.1750727.

Kaczmarek P., Wiszniewska M., Słomka S., Walusiak-Skorupa J., *The One Health Concept: A Holistic Approach to Protect Human and Environmental Health*, „Medycyna Pracy. Workers' Health and Safety" 2024, nr 5, s. 433–444.

Lefrançois T., Lina B., Autran B., Caille Y., Carrat F., Cauchemez S., Contenti J., Degrées du Loû A., Druet-Faivre L., Fontenille D., Giraudoux P., Heard M., De Lamballerie X., Lefrançois T., Le Grand R., Lescure F.X., Lina B., Loyer V., Malvy D., Offerle C., Raude J., Saint-Lary O., Slama R., *One Health approach at the heart of the French Committee for monitoring and anticipating health risks*, „Natura Communication" 2023, nr 14, s. 9. https://doi.org/10.1038/s41467-023-43089-2.

Mariner J.C., Raizman E., Pittglio C., Bebay C., Kivaria F., Lubroth J., Makonnen Y., *Rift Valley fever action framework*, Italy 2022. https://doi.org/10.4060/cb8653en.

Mełgieś K.M., *The Evolution of One Health concept – a European perspective*, „Review of European and Comparative Law" 2024, t. 57, nr 2. https://doi.org/10.31743/recl.17467.

One health joint plan of action (2022–2026): working together for the health of humans, animals, plants and the environment, Rome 2022.

Özçelik R., Graubner C., Remy-Wohlfender F., Dürr S., Faverjon C., *Evaluating 5.5 Years of Equinella: A Veterinary-Based Voluntary Infectious Disease Surveillance System of Equines in Switzerland*, „Frontiers in Veterinary Science" 2020, t. 7, s. 1–4. https://doi.org/10.3389/fvets.2020.00327.

Perella A., Bisogno M., *The strength and resilience of Italy's health data system*, „The Lancet Regional Health" 2025, t. 51. https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2025.101255.

Plaza-Rodriguez C., Alt K., Grobbel M., Hammerl J.A., Irrgang A., Szabo I., Stingl K., Schuh E., Wiehle L., Pfefferkorn B., Naumann S., Kaesbohrer A., Tenhagen B.A., *Wildlife as Sentinels of Antimicrobial Resistance in Germany?*, „Frontiers in Veterinary Science" 2021, t. 7, s. 1–11. https://doi.org/10.3389/fvets.2020.627821.

Saegerman C., Alba-Casals A., Garcia-Bocanegra I., Dal Pozzo F., Galen G. van, *Clinical Sentinel Surveillance of Equine West Nile Fever, Spain*, „Transboundary and Emerging Diseases" 2014, t. 63, nr 2, s. 161–164. https://doi.org/10.1111/tbed.12243.

Sarker S.A., Shahid A.H., Rahman B., Nazir N.H., *An integrated model for anthrax-free zone development*, „Journal of Infection and Public Health" 2023, t. 16, s. 141–152. https://doi.org/10.1016/j.jiph.2023.10.024.

Sinclair R., Boone S.A., Greenberg D., Keim P., Gerba C.P., *Persistence of Category A Select Agents in the Environment*, „Applied and Environmental Microbiology" 2008, nr 74(3), s. 555–563. https://doi.org/10.1128/AEM.02167-07.

Singh R.P., Hodson D.P., Huerta-Espino J., Jin Y., Bhavani S., Njau P., Herrera-Foessel S., Singh P.S., Singh S., Govindan V., *The emergence of Ug99 races of the stem rust fungus is a threat to world wheat production*, „Annual Review of Phytopathology" 2011, nr 49, s. 465–481. https://doi.org/10.1146/annurev-phyto-072910-095423.

Spitalleri A., Kavasidis I., Cartelli V., Mineo R., Rundo F., Palazzo S., Spampinato C., Giordano D., *BioTrak: A Blockchain-based Platform for Food Chain Logistics Traceability*, International Conference on Intelligent Computing, Communication, Networking and Services (ICCNS), Valencia 2023, s. 105–110. https://doi.org/10.1109/ICCNS58795.2023.10193341.

Terrorist Threats to Food: Guidance for Establishing and Strengthening Prevention and Response Systems, Geneva 2002.

The 2001 Outbreak of Foot and Mouth Disease, London 2002.

The European Union One Health 2023 Zoonoses Report, EFSA, 10 XII 2024 r. https://doi.org/10.2903/j.efsa.2024.9106.

Thompson D., Muriel P., Russell D., Osborne P., Bromley A., Rowland M., Creigh-Tyte S., Brown C., *Economic costs of the foot and mouth disease outbreak in the United Kingdom in 2001*, „Revue Scientifique et Technique" 2002, nr 21(3), s. 675–687. https://doi.org/10.20506/RST.21.3.1353.

Török T.J., Tauxe R.V., Wise R.P., Livengood J.R., Sokolow R., Mauvais S., Birkness K.A., Skeels M.R., Horan J.M., Foster L.R., *A Large Community Outbreak of Salmonellosis Caused by Intentional Contamination of Restaurant Salad Bars*, „The Journal of the American Medical Association" 1997, t. 278, nr 5, s. 389–393. https://doi.org/10.1001/JAMA.1997.03550050051033.

Wheelis M., Casagrande R., Madden L.V., *Biological Attack on Agriculture: Low-Tech, High-Impact Bioterrorism: Because bioterrorist attack requires relatively little specialized expertise and technology, it is a serious threat to US agriculture and can have very large economic repercussions*, „BioScience" 2002, t. 52, nr 7, s. 569–576. https://doi.org/10.1641/0006-3568(2002)052[0569:BAOALT]2.0.CO;2.

Wood J.P., Meyer K.M., Kelly T.J., Choi Y.W., Rogers J.V., Riggs K.B., Willenberg Z.J., *Environmental Persistence of Bacillus anthracis and Bacillus subtilis Spores*, „PLoS ONE" 2015. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0138083.

Źródła internetowe

About Anaplasmosis, Centers for Disease Control and Prevention, 4 IX 2024 r., https://www.cdc.gov/anaplasmosis/about/index.html [dostęp: 10 IX 2025].

Aedes aegypti – Factsheet for experts, European Centre for Disease Prevention and Control, 2 I 2023 r., https://www.ecdc.europa.eu/en/disease-vectors/facts/mosquito-factsheets/aedes-aegypti [dostęp: 10 IX 2025].

African swine fever, EFSA, 19 V 2025 r., https://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/african-swine-fever [dostęp: 16 VI 2025].

Agro-crime and agro-terrorism, World Organisation for Animal Health, https://www.woah.org/en/what-we-offer/emergency-preparedness/agro-crime-and-agro-terrorism/ [dostęp: 16 IX 2025].

Animal agrocrime and agroterrorism, Interpol, https://www.interpol.int/Crimes/Terrorism/Bioterrorism/Animal-agrocrime-and-agroterrorism [dostęp: 10 VI 2025].

Animal and Plant Health Agency framework document, Department for Environment, Food & Rural Affairs, 7 III 2024 r., https://www.gov.uk/government/publications/animal-and-plant-health-agency-framework-document/animal-and-plant-health-agency-framework-document [dostęp: 20 VI 2025].

ANSES Laboratories, ANSES, 15 II 2013 r., https://www.anses.fr/en/content/anses-laboratories [dostęp: 20 VI 2025].

Aplikacja IRZplus, Główny Inspektorat Weterynarii, https://www.wetgiw.gov.pl/systemy-informatyczne/cbd-irzgo [dostęp: 1 IX 2025].

Barclay E., *A Review of the Literature on Agricultural Crime. Report to the Criminology Research Council*, https://criminology.fsu.edu/sites/g/files/upcbnu3076/files/2021-03/A-Review-of-the-Literature-on-Agricultural-Crime.pdf [dostęp: 2 XII 2025].

Biological threat reduction strategy. Strengthening global biological security, https://www.woah.org/app/uploads/2021/03/biothreat-strategy-veng-revised-1st-edition.pdf [dostęp: 14 VI 2025].

Bluetongue, U.S. Department of Agriculture, Animal and Plant Health Inspection Service, https://www.aphis.usda.gov/livestock-poultry-disease/cattle/bluetongue [dostęp: 10 IX 2025].

Bluetongue, World Organisation for Animal Health, https://www.woah.org/en/disease/bluetongue/ [dostęp: 10 IX 2025].

Breaking language barriers: translation of training materials on food safety regulations now available, European Commission, 25 III 2025 r., https://hadea.ec.europa.eu/news/breaking-language-barriers-translation-training-materials-food-safety-regulations-now-available-2025-03-25_en [dostęp: 1 IX 2025].

Building resilience against agro-crime and agro-terrorism, https://www.woah.org/app/uploads/2023/02/building-resilience-against-agro-crime-and-agro-terrorism.pdf [dostęp: 14 VI 2025].

Carus W.S., *Bioterrorism and Biocrimes: the Illicit Use of Biological Arms in the 20th Century*, August 1998, https://wmdcenter.ndu.edu/Publications/Publication-View/Article/626562/bioterrorism-and-biocrimes-the-illicit-use-of-biological-arms-in-the-20th-centu/ [dostęp: 14 VI 2025].

CDC Bioterrorism Agents, https://biosecurity.fas.org/resource/documents/CDC_Bioterrorism_Agents.pdf [dostęp: 10 VI 2025].

Chemical and biological deliberate events, World Health Organization, https://openwho.org/emergencymgmt/501116/Chemical+and+biological+deliberate+events [dostęp: 1 IX 2025].

Chinese Nationals Charged with Conspiracy and Smuggling a Dangerous Biological Pathogen into the U.S. for their Work at a University of Michigan Laboratory, United States Attorney's Office, 3 VI 2025 r., https://www.justice.gov/usao-edmi/pr/chinese-nationals-charged-conspiracy-and-smuggling-dangerous-biological-pathogen-us [dostęp: 20 VI 2025].

Commission publishes 2023 Annual Report on food safety alerts and agri-food fraud investigations, European Commission, 16 IX 2024 r., https://ec.europa.eu/newsroom/sante/items/847722/en [dostęp: 14 VI 2025].

Contingency plan for exotic notifiable diseases of animals in England, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/691c80cd84a267da57d706da/Defra-contingency-plan-exotic-notifiable-diseases-animals-England.pdf [dostęp: 18 VI 2025].

Deliberate events, World Health Organization, 2 IV 2024 r., https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deliberate-events [dostęp: 18 VI 2025].

Deliverable D6.5 – Guiding Document on cross-sectoral preparedness and response to biological and/or chemical terror attack. Collaboration between health, civil protection and security, https://www.jaterror.eu/wp-content/uploads/2024/11/6.5-Guiding-Document.pdf [dostęp: 8 XII 2025].

Dengue, World Health Organization, 21 VIII 2025 r., https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dengue-and-severe-dengue [dostęp: 10 IX 2025].

Digitalising the EU agricultural sector, European Commission, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digitalisation-agriculture [dostęp: 1 IX 2025].

Dowden: world-class crisis capabilities deployed to defeat biological threats of tomorrow, 12 VI 2023 r., https://www.gov.uk/government/news/dowden-world-class-crisis-capabilities-deployed-to-defeat-biological-threats-of-tomorrow [dostęp: 8 VIII 2025].

EFSA, https://www.efsa.europa.eu [dostęp: 1 IX 2025].

Emergency preparedness, resilience and response concept of operations, UK Health Security Agency, 15 I 2025 r., https://www.gov.uk/government/publications/emergency-preparedness-resilience-and-response-concept-of-operations/emergency-preparedness-resilience-and-response-concept-of-operations [dostęp: 10 VI 2025].

Empowering food safety through enhanced training, European Commission, 9 IX 2024 r., https://ec.europa.eu/newsroom/btsf/items/846699/en [dostęp: 1 IX 2025].

European Commission, https://ec.europa.eu [dostęp: 1 IX 2025].

Factsheet about tick-borne encephalitis (TBE), European Centre for Disease Prevention and Control, 22 I 2024 r., https://www.ecdc.europa.eu/en/tick-borne-encephalitis/facts/factsheet [dostęp: 10 IX 2025].

Field simulation trainings to support emergency preparedness, World Organisation for Animal Health, 13 IV 2023 r., https://www.woah.org/en/article/field-simulation-trainings-to-support-emergency-preparedness/ [dostęp: 10 VI 2025].

First report on world's animal health reveals changing spread of disease impacting food security, trade and ecosystems, WHOA, 23 V 2025 r., https://www.woah.org/en/first-report-on-worlds-animal-health-reveals-changing-spread-of-disease-impacting-food-security-trade-and-ecosystems/ [dostęp: 15 VI 2025].

Flade F., *The June 2018 Cologne Ricin Plot: A New Threshold in Jihadi Bio Terror*, https://ctc.westpoint.edu/june-2018-cologne-ricin-plot-new-threshold-jihadi-bio-terror/ [dostęp: 16 IX 2025].

FLI tests mobile One Health laboratory for diagnosing highly pathogenic pathogens, Friedrich Loeffler Institut, 13 VI 2025 r., https://www.fli.de/en/press/press-releases/press-singleview/fli-tests-mobile-one-health-laboratory-for-diagnosing-highly-pathogenic-pathogens/ [dostęp: 20 VI 2025].

Food Risk Assess Europe, EFSA, https://www.efsa.europa.eu/en/publications/food-risk-assess-europe [dostęp: 13 XII 2025].

Germany, European Commission, https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/national-disaster-management-system/germany_en?utm [dostęp: 15 XII 2025].

Gyles C., *Agroterrorism*, https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2839819/pdf/cvj_04_347.pdf [dostęp: 10 VI 2025].

HaDEA launches third call for tenders under BTSF, European Commission, 5 VIII 2022 r., https://hadea.ec.europa.eu/news/hadea-launches-third-call-tenders-under-btsf-2022-08-05_en?utm [dostęp: 1 IX 2025].

Health and Food Safety, European Commission, https://commission.europa.eu/about/departments-and-executive-agencies/health-and-food-safety_en [dostęp: 15 XII 2025].

Historie der LÜKEX Krisenmanagementübungen, Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe, https://www.bbk.bund.de/DE/Themen/Krisenmanagement/LUEKEX/Historie/historie_node.html [dostęp: 15 XII 2025].

How Lyme Disease Spreads, Centers for Disease Control and Prevention, 24 IX 2024 r., https://www.cdc.gov/lyme/causes/index.html [dostęp: 10 IX 2025].

INMI Lazzaro Spallanzani IRCCS, Istituto Nazionale Malettie Infettive, https://www.inmi.it/ [dostęp: 20 VI 2025].

International Plant Protection Convention (1997), Rome 2024, https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/30cc2e83-a6fd-4e2c-a5ee-312093d5a307/content [dostęp: 10 VI 2025].

Krajowe Laboratoria Referencyjne, Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy, https://www.piwet.pulawy.pl/krajowe-laboratoria-referencyjne/ [dostęp: 29 VII 2025].

Laboratory Biosafety Manual. Fourth Edition, WHO, 21 XII 2020 r., https://www.who.int/publications/i/item/9789240011311 [dostęp: 10 VI 2025].

Lessons from the COVID-19 pandemic, https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-lessons-learned-may-2023.pdf [dostęp: 16 IV 2025].

National biodefense strategy and implementation plan for countering biological threats, enhancing pandemic preparedness, and achieving global health security, https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Biodefense-Strategy-and-Implementation-Plan-Final.pdf [dostęp: 10 VI 2025].

National Priority Plant Pests (2024), Australian Government. Department of Agriculture, Fisheries and Forestry, https://www.agriculture.gov.au/biosecurity-trade/pests-diseases-weeds/plant/national-priority-plant-pests/ [dostęp: 10 VI 2025].

NATO's Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Defence Policy, NATO, 14 VII 2022 r., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_197768.htm [dostęp: 2 XII 2025].

One health joint plan of action 2022–2026: working together for the health of humans, animals, plants and the environment, World Health Organization, https://www.who.int/publications/i/item/9789240059139 [dostęp: 10 VI 2025].

One Health: a joint framework for action published by five EU agencies, European Centre for Disease Prevention and Control, 7 V 2024 r., https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events/one-health-joint-framework-action-published-five-eu-agencies [dostęp: 10 VI 2025].

Ośrodek Diagnostyki i Zwalczania Zagrożeń Biologicznych, Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii, https://wihe.pl/zaklady/odizzb/organizacja [dostęp: 29 VII 2025].

Our science, The Pirbright Institute, https://www.pirbright.ac.uk/our-science [dostęp: 20 VI 2025].

Pavade G., *WOAH Updates – Global HPAI situation and current standards and recommendations regarding AI surveillance and vaccination*, https://www.izsvenezie.com/documents/reference-laboratories/avian-influenza/workshops/2022/pavade.pdf [dostęp: 16 VI 2025].

Poland Cold Chain Logistics et 2025–2034 – Size, Share, Trends, Analysis & Forecast 2025–2034, MarkWide Research, https://markwideresearch.com/poland-cold-chain-logistics-market/ [dostęp: 18 VI 2025].

Proofing the EU food supply chains against crises: new set of recommendations published, European Commission, 23 VII 2024 r., https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/proofing-eu-food-supply-chain-against-crises-new-set-recommendations--published-2024-07-23_en [dostęp: 14 VI 2025].

Ramakrishnan A., *What is Fusarium graminearum, the fungus US authorities say was smuggled in from China?*, AP News, 4 VI 2025 r., https://apnews.com/article/fusarium-graminearum-fungus-head-blight-china-8ce925ae96d9c437b987e58c336cd45f [dostęp: 20 VI 2025].

Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF), European Commission, https://food.ec.europa.eu/safety/rasff_en [dostęp: 10 X 2025].

RefBio - German Contribution to Strengthen the Reference Laboratories Bio in the UN-SGM, Robert Koch Institut, 10 V 2019 r., https://www.rki.de/EN/Institute/International-activities/Biosecurity-Programme/RefBio.html [dostęp: 16 VI 2025].

Reference Laboratories, The Pirbright Institute, https://www.pirbright.ac.uk/facilities-and-resources/reference-laboratories [dostęp: 17 VI 2025].

Rezerwy medyczne, Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych, https://www.gov.pl/web/rars/rezerwy-medyczne [dostęp: 30 IX 2025].

Robust. Resilient. Sustainable. Integrated Security for Germany. National Security Strategy, https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-EN.pdf [dostęp: 11 VI 2025].

Shadomy S., Idrissi A.E., Raizman E., Bruni M., Palamara E., Pittglio C., Lubroth J., *Anthrax Outbreaks: a warning for improved prevention, control and heightened awareness*, „Food and Agriculture Organization of the United Nations" 2016, t. 37, https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/59269d58-654e-4790-ac60-a9ea7edd3a99/content [dostęp: 16 IV 2025].

Terrestrial Animal Health Code, https://rr-africa.woah.org/app/uploads/2023/09/en_csatvol1-2023.pdf [dostęp: 14 VI 2025].

The Biosafety Level-4 Laboratoty at RKI, Robet Koch Institut, 31 I 2024 r., https://www.rki.de/EN/Topics/Research-and-data/Specialised-laboratories/BSL-4-laboratory/bsl-4-laboratory-at-the-robert-koch-institute-node.html [dostęp: 16 VI 2025].

Tick-Borne Encephalitis, Centers for Disease Control and Prevention, 23 IV 2025 r., https://www.cdc.gov/yellow-book/hcp/travel-associated-infections-diseases/tick-borne-encephalitis.html [dostęp: 10 IX 2025].

Transmission of Zika Virus, Centers for Disease Control and Prevention, 30 I 2025 r., https://www.cdc.gov/zika/php/transmission/index.html [dostęp: 10 IX 2025].

Transparency solutions for transforming the food system, EU CAP Network, https://eu-cap-network.ec.europa.eu/projects/transparency-solutions-transforming-food-system_en [dostęp: 1 IX 2025].

UK Biological Security Strategy, Cabinet Office, 12 VI 2023 r., https://www.gov.uk/government/publications/uk-biological-security-strategy/uk-biological-security-strategy-html [dostęp: 10 VI 2025].

UK pledges 1 billion pounds to build new biosecurity centre, Reuters, 24 VI 2025 r., https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/uk-pledges-1-billion-pounds-build-new-biosecurity-centre-2025-06-23 [dostęp: 8 VIII 2025].

UKHSA Strategic Plan 2023 to 2026, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/650d530e52e73c00139426c1/UKHSA_3_year_strategy.pdf [dostęp: 18 VI 2025].

Update: Cologne couple in court over 'biological bomb plot', The Local Germany, 7 VI 2019 r., https://www.thelocal.de/20190607/tunisian-german-couple-in-court-over-ricin-attack-plot [dostęp: 16 IV 2025].

USDA Coordinated Approach to Address New Virulences in Wheat and Barley Stem Rust – Pgt-Ug99, United States Department of Agriculture, 20 IX 2017 r., https://www.ars.usda.gov/ug99/ [dostęp: 16 VI 2025].

West Nile: Causes and How It Spreads, Centers for Disease Control and Prevention, 19 VIII 2025 r., https://www.cdc.gov/west-nile-virus/causes/index.html? [dostęp: 10 IX 2025].

What is EPPO Global Database?, https://gd.eppo.int/ [dostęp: 10 VI 2025].

What past disruptions can teach us about reviving supply chains after COVID-19, World Economic Forum, 27 III 2020 r., https://www.weforum.org/stories/2020/03/covid-19-coronavirus-lessons-past-supply-chain-disruptions/ [dostęp: 27 V 2025].

What We Do, European Centre for Disease Prevention and Control, https://www.ecdc.europa.eu/en/about-ecdc/what-we-do [dostęp: 30 IX 2025].

White E., *US says it broke up effort to bring toxic fungus to Michigan lab from China*, AP News, 3 VI 2025 r., https://apnews.com/article/chinese-scientists-charged-toxic-fungus-5ccaba9aff8e5941ebcea71b9b6690b2 [dostęp: 20 VI 2025].

Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii im. Generała Karola Kaczkowskiego, https://wihe.pl/wihe/o-nas [dostęp: 29 VII 2025].

Zadania badawczo-rozwojowe, Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii, https://wihe.pl/wihe/zadania [dostęp: 29 VII 2025].

Zwalczanie i monitoring wybranych chorób zakaźnych zwierząt, Główny Inspektorat Weterynarii, https://www.wetgiw.gov.pl/nadzor-weterynaryjny/programy-zwalczaniamonitorowania-chorob-zakaznych-zwierzat [dostęp: 1 IX 2025].

Akty prawne

Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz ich zniszczeniu (DzU z 1976 r. nr 1 poz. 1).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2371 z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie poważnych transgranicznych zagrożeń zdrowia oraz uchylenia decyzji nr 1082/2013/UE (Dz. Urz. UE L 314/26 z 6 XII 2022 r.).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/522 z dnia 24 marca 2021 r. w sprawie ustanowienia Programu działań Unii w dziedzinie zdrowia („Program UE dla zdrowia") na lata 2021–2027 oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 282/2014 (Dz. Urz. UE L 107/1 z 26 III 2021 r.).

Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego (Dz. Urz. UE L 31/1 z 1 II 2002 r.).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2557 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie odporności podmiotów krytycznych i uchylająca dyrektywę Rady 2008/114/WE (Dz. Urz. UE L 333/164 z 27 XII 2022 r.).

Ustawa z dnia 13 lutego 2020 r. o Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (t.j. DzU z 2023 r. poz. 1992).

Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (t.j. DzU z 2023 r. poz. 1448, ze zm.).

Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (t.j. DzU z 2023 r. poz. 1075).

Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (t.j. DzU z 2024 r. poz. 12).

Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin (t.j. DzU z 2019 r. poz. 972, ze zm.).

Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych (t.j. DzU z 2023 r. poz. 1980).

Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (t.j. DzU z 2024 r. poz. 416).

Matylda Augustyn-Barwicz

Specjalista w zakresie biotechnologii, biobezpieczeństwa i zarządzania laboratoriami wysokiej klasy ochrony biologicznej. Obecnie pełni funkcję managera insektarium w Pirbright Institute (Wielka Brytania), gdzie odpowiada za nadzór nad laboratoriami CL2 oraz współpracę operacyjną z laboratoriami CL3 i SAPO 4.

Ukończyła biotechnologię i neuroendokrynologię na Uniwersytecie Jagiellońskim i w Polskiej Akademii Nauk. Jej doświadczenie zawodowe obejmuje wieloletnią służbę w formacjach państwowych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i reagowanie kryzysowe w strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji i Ministerstwa Obrony Narodowej.

Kontakt: matylda.augustyn@gmail.com

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 53–99

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.046.23033

Artykuł

Dwadzieścia lat od ataków na londyński system transportu miejskiego. Problem terroryzmu islamskiego w Wielkiej Brytanii

Twenty years since the attacks on London's public transport system. The problem of Islamic terrorism in the United Kingdom

KRZYSZTOF IZAK

https://orcid.org/0000-0001-9815-6035

Autor niezależny

Abstrakt

Celem artykułu jest opisanie ataków terrorystycznych na londyński system transportu miejskiego, do których doszło 7 lipca 2005 r., oraz zagrożenia terrorystycznego w Wielkiej Brytanii związanego z radykalizacją środowisk muzułmańskich inspirowanych przez przywódców duchowych nawołujących do przemocy. Autor szeroko omówił podłoże tych ataków. Następnie m.in. na podstawie raportów z przeprowadzonego śledztwa przedstawił sylwetki sprawców, przygotowania do ataków, ich przebieg oraz próbę ich powtórzenia dwa tygodnie później. Wskazał problemy w zapewnieniu bezpieczeństwa antyterrorystycznego Wielkiej Brytanii, wynikające m.in. z polityki tolerancji wobec ekstremistów muzułmańskich.

Słowa kluczowe

Al-Muhadżirun, ekstremizm muzułmański, imigranci, służby specjalne, zagrożenie terrorystyczne, zamachy

Abstract

The aim of this article is to describe the terrorist attacks on London's public transport system that took place on 7 July 2005 and terrorist threat in Great Britain, posed by the radicalisation of Muslim communities inspired by spiritual leaders inciting violence. The author discussed the background to these attacks extensively. Then, based on investigation reports, among other sources, he presented profiles of the perpetrators, preparations for the attacks, their course and an attempt to repeat them two weeks later. He pointed out problems in ensuring anti-terrorist security in Great Britain, resulting, among other things, from a policy of tolerance towards Muslim extremists.

Keywords

Al-Muhajirun, Muslim extremism, immigrants, secret services, terrorist threat, attacks

Wprowadzenie

Wielka Brytania od początku XXI w. walczy z terroryzmem islamskim, którego źródłem są zewnętrzne uwarunkowania, m.in. aktywność organizacji globalnego salafickiego dżihadu, polityka władz w Londynie, w tym obecność brytyjskich wojsk w Iraku i Afganistanie, dynamiczny wzrost liczby imigrantów z krajów muzułmańskich oraz radykalizacja Brytyjczyków imigranckiego pochodzenia. W Wielkiej Brytanii znaleźli oni dogodne warunki do życia, korzystali z przywilejów i ściągali do tego kraju swoich krewnych. Domagali się dostosowania prawa do potrzeb ich mniejszości. Wywalczyli stosowanie prawa szariatu w sprawach cywilnych. Realizacja polityki społeczeństwa wielokulturowego w Wielkiej Brytanii sprawiła, że nie dostrzeżono zagrożenia wynikającego z niekontrolowanego rozprzestrzeniania się radykalnego islamu. Na azyl w Zjednoczonym Królestwie mogli liczyć dysydenci ścigani w krajach ojczystych za głoszenie antyrządowej propagandy oraz członkowie muzułmańskich organizacji ekstremistycznych, nie wyłączając terrorystów. W latach 90. XX w. młodzi obywatele brytyjscy pakistańskiego pochodzenia, stanowiący największą mniejszość muzułmańską, zaczęli licznie wyjeżdżać do kraju przodków. Przechodzili tam przeszkolenie wojskowe w obozach talibów i Al-Kaidy. Poznawali nowe dla nich idee, m.in. nienawiść do religii innych niż islam i wrogość do szyitów czy ahmadytów, i wracali z zamiarem szerzenia ich w Wielkiej Brytanii. Młodzież

pakistańskiego pochodzenia szybko się radykalizowała pod wpływem haseł głoszonych w meczetach przez imamów i innych przywódców duchowych. Szczególną aktywność zaczęli wykazywać po ataku 11 września 2001 r. w Stanach Zjednoczonych. Brytyjskie służby inwigilowały i zatrzymywały osoby podejrzane o przygotowywanie ataków terrorystycznych, jednak propagandyści dżihadu długo pozostawali bezkarni. Udział brytyjskich sił w operacjach wojskowych w Afganistanie i Iraku spowodował gwałtowny wzrost zagrożenia terrorystycznego w Wielkiej Brytanii.

Zamachy z 7 lipca 2005 r. na londyński system transportu miejskiego, podczas których zdetonowano cztery bomby (trzy w pociągach londyńskiego metra i jedna w autobusie miejskim), były pierwszymi z długiej serii udanych ataków i udaremnionych prób ich przeprowadzenia. Celem artykułu jest opisanie tych ataków oraz zagrożenia terrorystycznego w Wielkiej Brytanii związanego z radykalizacją środowisk muzułmańskich inspirowanych przez przywódców duchowych nawołujących do przemocy.

Ekstremizm islamski – zagrożenia terrorystyczne w Wielkiej Brytanii do 2005 roku

Do 2005 r. Wielkiej Brytanii udało się uniknąć ataków terrorystycznych w wykonaniu ekstremistów islamskich, mimo że mieszkała tam duża grupa radykałów otwarcie głoszących swoje poglądy. W Dewsbury w hrabstwie West Yorkshire w północnej Anglii utworzono siedzibę centrum koordynacyjnego Stowarzyszenia Krzewienia Wiary (Tablighi Dżama'at) na Europę. W Leicester w środkowej Anglii ulokowano siedzibę Federacji Organizacji Muzułmańskich (Federation of Muslim Organisations), znajdującej się pod silnym wpływem ruchu Braci Muzułmanów (Al-Ichwan al-Muslimin; Muslim Brotherhood, MB), który oddziałuje również na Stowarzyszenie Muzułmanów w Wielkiej Brytanii (Muslim Association in Britain, MAB). Jeden z założycieli MAB, Kamal al-Halbawi, został w 1995 r. oficjalnym rzecznikiem MB w Wielkiej Brytanii. W Leicester znajduje się również siedziba Fundacji Muzułmańskiej (Islamic Foundation, IF), utworzonej przez Khurshida Ahmada, działacza pakistańskiej partii religijnej Stowarzyszenie Muzułmańskie (Dżama'at-e Islami)[1]. Ruch MB operował w Wielkiej Brytanii za pośrednictwem wzajemnie powiązanych ze sobą organizacji pochodzenia

[1] S. Besson, *Islamizacja Zachodu? Historia pewnego spisku*, Warszawa 2006, s. 125–126, 129.

palestyńskiego, syryjskiego, libijskiego, somalijskiego, irackiego i egipskiego. Oprócz IF i MAB były to, by wymienić te najbardziej znaczące, Muzułmański Fundusz Społeczny (Muslim Welfare Trust), Palestyński Fundusz Pomocy i Rozwoju (Palestinian Relief and Development Fund, Interpal), Centrum Powrotu do Palestyny (Palestine Return Centre), Instytut Islamskiej Myśli Politycznej (Institute for Islamic Political Thought), Centrum Islamskie w Londynie (Islamic Centre in London), Muzułmański Komitet Spraw Publicznych (Muslim Public Affairs Committee), a ponadto firma medialna Maszrik Medias Services, która wydawała gazetę Hamasu „Filastin al-Muslima" (pol. Muzułmańska Palestyna) i prohamasowskie czasopismo w języku angielskim „Palestine Times"[2].

Stolica Wielkiej Brytanii stała się ważnym ośrodkiem ideologicznym ekstremizmu muzułmańskiego i sieci salafickiego dżihadu oddziałującym na cały świat. W latach 70. XX w. jeden z algierskich fundamentalistów oświadczył: *Tutaj w Londynie panuje wolność. Zostawiają nas w spokoju, a nawet pomagają*[3]. Przez ponad 40 lat Londyn był główną bazą ekstremizmu islamskiego, a w latach 1980–1990 – jego punktem kontaktowym. Ulokowały się w nim niemal wszystkie ruchy muzułmańskie, od tych umiarkowanych do najbardziej ekstremistycznych. Stolica Wielkiej Brytanii pozostawała miejscem rekrutacji i finansowania radykalnych organizacji muzułmańskich z różnych państw świata. Wielu ochotników udających się na front dżihadu w Afganistanie, Jemenie, Czeczenii, Bośni czy Kaszmirze przejeżdżało tranzytem przez Londyn. Wyjazdy ochotników były organizowane przez doskonale zorganizowane siatki korzystające ze wsparcia finansowego miejscowych organizacji charytatywnych[4].

Miasto określa się mianem „Londonistanu". Po raz pierwszy słowo to zostało użyte w 1990 r. przez francuskie służby do walki z terroryzmem oraz rządy Pakistanu i Arabii Saudyjskiej[5]. Odniesiono się tym samym do Londynu jako siedziby wielu ugrupowań ekstremistycznych oraz przebywających w nim radykalnych przywódców organizujących zamachy terrorystyczne w innych państwach. „Londonistan" stał się bezpieczną przystanią m.in. dla takich radykalnych działaczy muzułmańskich, jak Omar Bakri Mohammad,

[2] M. Whine, *The Penetration of Islamist Ideology in Britain*, Hudson Institute, 18 V 2005 r., https://www.hudson.org/national-security-defense/the-penetration-of-islamist-ideology-in-britain [dostęp: 18 XI 2025].

[3] X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu*, Warszawa 2011, s. 87.

[4] Tamże.

[5] M. Zawadewicz, *Życie codzienne w muzułmańskim Londynie*, Warszawa 2008, s. 134.

jeden z założycieli brytyjskiego oddziału organizacji Islamska Partia Wyzwolenia (Hizb ut-Tahrir Islami), a następnie ugrupowania Emigranci (Al-Muhadżirun), otwarcie popierający ataki w USA z 11 września 2001 r. oraz wzywający do zjednoczenia muzułmanów i utworzenia światowego kalifatu. Jego bliskim znajomym był Mustafa Kamal Mustafa, lepiej znany jako Abu Hamza al-Masri, przywódca organizacji Zwolennicy Szariatu (Ansar asz-Szaria) i charyzmatyczny imam Wielkiego Meczetu w Finsbury Park, nawołujący do dżihadu i zniszczenia niewiernego Zachodu. Radykalne poglądy głosił również Omar Mahmud Osman alias Abu Katada al-Filastini, redaktor naczelny tygodnika „Al-Ansar" stanowiącego w latach 90. XX w. propagandowe wsparcie algierskiej Zbrojnej Grupy Islamskiej (Al-Dżama'a al-Islamijja al-Musallaha) przez zapewnianie jej medialnego rozgłosu i łączności z salafickim dżihadem. Abu Katada wspierał też działania Al-Kaidy w Europie[6].

W latach 90. XX w. Londyn stał się światowym centrum arabskiej prasy, w tym wspomnianej „Filastin al-Muslima" oraz „Al-Hayat" (pol. „Życie"), „Al-Kuds Al-Arabi" (pol. Arabska Jerozolima), „Asz-Szark al-Awsat" (pol. Bliski Wschód) i „Risalat al-Ichwan" (pol. Przesłanie Braci), a także Bliskowschodniej Korporacji Nadawczej (Middle East Broadcasting Corporation) i wielu specjalistycznych publikacji islamskich[7]. Niektóre fatwy Osamy bin Ladena zostały opublikowane najpierw w Londynie. Z kolei Ayman az-Zawahiri, zastępca Osamy bin Ladena, w grudniu 2001 r. ogłosił w „Asz-Szark al-Awsat" skrót swojego manifestu pt. *Fursan tahta rayat an-Nabi* (pol. Rycerze pod sztandarem Proroka). Przedstawił w nim strategię Al-Kaidy, począwszy od zamachów z 11 września 2001 r., które miały sprowokować atak USA na muzułmanów i doprowadzić do ogólnoświatowego dżihadu, oznaczającego walkę między islamem a wrogimi mu siłami, czyli mocarstwami zachodnimi i Rosją[8]. W grudniu 2002 r. Az-Zawahiri opublikował w „Al-Kuds al-Arabi" artykuł pt. *Al-wala wa al-bara* (pol. Lojalność i wyrzeczenie lub Wierność i rozłam), w którym przedstawił koraniczną

[6] K. Izak, *Leksykon organizacji i ruchów islamistycznych*, Warszawa 2014, s. 127, 358–359.

[7] M. Phillips, *Londonistan. Jak Wielka Brytania stworzyła państwo terroru*, Warszawa 2010, s. 40–41.

[8] M.B. Shishani, *Salafi-Jihadists Geopolitical Perspective of Central Asia*, Central Asia – Caucasus Analist, https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/10050-analytical-articles-caci-analyst-2005-6-29-art-10050.html [dostęp: 29 VI 2025]. Pełny tekst manifestu zawarty został w książce Laury Mansfield, *His Own Words: Translation and Analysis of the Writings of Dr. Ayman Al Zawahiri*, New York 2006.

definicję muzułmańskiej tożsamości. Polega ona na wzajemnej wierności wszystkich muzułmanów oraz ich izolowaniu się od Żydów i chrześcijan, apostatów i heretyków[9]. W Londynie radykalne ugrupowania, zrzeszające imigrantów i uciekinierów politycznych z krajów muzułmańskich, zostały uformowane w ruch islamistyczny o światowym zasięgu. Na przełomie lat 80. i 90. XX w. zorganizowano w Wielkiej Brytanii serię konferencji. Jednoczyły one radykałów muzułmańskich z całego świata, począwszy od stosujących przemoc organizacji, takich jak Hamas czy Hezbollah, a kończąc na muzułmańskich partiach politycznych biorących udział w wyborach do parlamentu w Jordanii czy Malezji[10].

Wielka Brytania stanowiła schronienie dla radykalnych ideologów fundamentalizmu muzułmańskiego prześladowanych we własnych krajach. Korzystali oni z azylu politycznego, pod warunkiem że na terytorium Zjednoczonego Królestwa nie urzeczywistniali swoich idei. Mogli je jednak swobodnie wyrażać, również w skrajnej formie, otwarcie wzywając do dżihadu przeciwko Zachodowi. Nie zmieniło się to nawet po zamachach z 11 września. W dniu 14 grudnia 2001 r. parlament przyjął ustawę antyterrorystyczną (*Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001*) pozwalającą na aresztowanie cudzoziemców podejrzanych o działalność terrorystyczną. Tolerowano jednak działalność organizacji ekstremistycznych, z których często wywodzili się terroryści. Były wśród nich osoby, które przeprowadzały operacje terrorystyczne albo próbowały dokonać zamachów w Europie, Azji, Afryce i Ameryce Północnej[11]. Na przykład 30 kwietnia 2003 r. dwóch terrorystów dokonało ataku samobójczego na bar Mikes Place na plaży w Tel Awiwie, odwiedzany przez obcokrajowców z Zachodu. Zginęły 3 osoby, a 65 zostało rannych. Sprawcy byli Brytyjczykami pakistańskiego pochodzenia. Pierwszy z nich, Asif Mohammad Hanif z Londynu, zginął podczas zamachu. Drugi, Omar Khan Sharif z Derby, przeżył, ale utonął podczas próby ucieczki. Był to pierwszy zamach, w którym Hamas wykorzystał terrorystów niebędących rodowitymi Palestyńczykami. Według brytyjskich służb sprawcy zostali zwerbowani w Wielkiej Brytanii, a następnie spędzili pewien czas w Syrii, gdzie spotkali się z bojownikami Hamasu i zostali przeszkoleni. W marcu 2004 r. Hamas opublikował nagranie

[9] J. Gilliam, *Why They Hate Us. An Examination of al-wala' wa-l-bara' in Salafi-Jihadist Ideology*, Military Review, 15 II 2018 r., https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2018-OLE/Feb/They-Hate/ [dostęp: 15 VII 2025].

[10] M. Phillips, *Londonistan…*, s. 42.

[11] Tamże, s. 44.

wideo zawierające wspólny testament zamachowców oraz informację, że atak miał się zbiec z pierwszą rocznicą zamordowania przez izraelskie siły Ibrahima al-Makadmy, założyciela Brygad Izz ad-Din al-Kassam[12].

Chociaż w 2001 r. Londyn stanął u boku Waszyngtonu w wojnie z terroryzmem, to terytorium brytyjskie wydawało się zabezpieczone przed próbami ataku do czasu, kiedy niepokojące sygnały zmusiły rząd do radykalnej zmiany polityki. W 2002 r. opracowano rządową strategię zwaną w skrócie CONTEST (ang. *counter-terrorism strategy*), która połączyła działania wszystkich służb w celu zmniejszenia zagrożenia terroryzmem międzynarodowym[13]. Mimo to nie podejmowano zdecydowanych działań przeciwko przejawom ekstremizmu islamskiego i mowy nienawiści. 11 września 2002 r., w pierwszą rocznicę ataków w Stanach Zjednoczonych, organizacja Al-Muhadżirun zorganizowała w meczecie w Finsbury Park konferencję pod nazwą „Wielki dzień w historii", podczas której przedstawiono pozytywne – według organizacji – strony tego ataku. Al-Masri wygłosił na niej odczyt, w którym chwalił porywaczy samolotów, a Omar Bakri Mohammad nazwał ich „dziewiętnastką wspaniałych"[14]. W tym czasie meczet w Finsbury Park był jednym z najaktywniejszych ośrodków rekrutacyjnych islamskich bojowników w Londynie. Spotykali się tu ekstremiści muzułmańscy zarówno z Wielkiej Brytanii, jak i z innych krajów. Właśnie w tym meczecie zwerbowano Richarda Reida, słynnego „shoe bombera", który w końcu lat 90. XX w. odbył szkolenie wojskowe w Afganistanie, a po powrocie do Londynu został aktywnym członkiem ekstremistycznej komórki skupionej wokół Al-Masriego. Reid przemycił ładunek wybuchowy na pokład samolotu American Airlines lecącego 22 grudnia 2001 r. z Paryża do Miami. Został obezwładniony przez pasażerów podczas próby zdetonowania[15]. Słuchaczami kazań Al-Masriego było wielu innych terrorystów, w tym Hanif i Szarif,

[12] M. Levitt, *Hamas. Polityka, dobroczynność i terroryzm w służbie dżihadu*, Kraków 2008, s. 293–294.

[13] Intelligence and Security Committee, *Report into the London Terrorist Attacks on 7 July 2005*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c470140f0b62dffde1050/isc_terrorist_attacks_7july_report.pdf, s. 5 [dostęp: 18 XI 2025].

[14] *Abu Hamza profile*, BBC News, 9 I 2015 r., https://www.bbc.com/news/uk-11701269 [dostęp: 18 XI 2025]; *„Magnificent 19" risks further outrage*, The Standard, 13 IV 2012 r., https://www.standard.co.uk/hp/front/magnificent-19-risks-further-outrage-6948639.html [dostęp: 18 XI 2025].

[15] R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism. The British Connections*, London 2010, s. 308–309.

Kamal Bourgass[16], Zacarias Moussaoui (domniemany dwudziesty zamachowiec z 11 września 2001 r.) i trzech z czterech zamachowców z 7 lipca 2005 r. (Mohammad Sidique Khan, Shehzad Tanweer i Jermaine Lindsay)[17].

W listopadzie 2002 r. zatrzymano w Londynie sześć osób pochodzących z Maroka i Tunezji. Zarzucono im przygotowanie zamachu w londyńskim metrze. Nie mieli oni stałego adresu zamieszkania i byli bezrobotni. Jeden z podejrzanych przyznał się do odbycia szkolenia wojskowego w Afganistanie. Miesiąc później w Londynie i Edynburgu aresztowano czterech obywateli Algierii podejrzanych o przygotowanie ataku terrorystycznego. W styczniu 2003 r. zatrzymano pięciu Algierczyków i Etiopczyka, którzy przybyli do Wielkiej Brytanii dwa lata wcześniej i poprosili o azyl. W ich mieszkaniu w północnym Londynie odkryto ślady rycyny[18].

W 2003 r. nastąpił wzrost zagrożenia terrorystycznego w Wielkiej Brytanii w związku z wkroczeniem do Iraku amerykańskich i brytyjskich sił. Zamknięto wówczas meczet w Finsbury Park, ponieważ znaleziono w nim m.in. gaz CS, ubiór chroniący przed bronią chemiczną i biologiczną, truciznę, kajdanki, broń gazową oraz wiele blankietów brytyjskich paszportów, praw jazdy i kart kredytowych, a także słynną 11-tomową encyklopedię afgańskiego dżihadu, stanowiącą podręcznik terroryzmu. Aresztowano wówczas siedem osób w związku z podejrzeniem posiadania rycyny[19]. Al-Masri pozostał na wolności. Zamknięcie meczetu nie przeszkodziło mu głosić kazań na ulicy przed budynkiem oraz w innych meczetach w środkowej Anglii. Nie podjęto jednak działań, by powstrzymać jego działalność, nawet po ogłoszeniu przez niego fatwy, w której stwierdził, że przez

[16] Algierczyk, który w styczniu 2003 r. w Manchesterze zabił detektywa Stephena Oake'a w trakcie próby zatrzymania przez brytyjską policję. Podejrzewany o próbę dokonania w Wielkiej Brytanii ataku terrorystycznego z wykorzystaniem rycyny, która jest silną trucizną. Zob. *Terror Watch: What Ricin?*, Newsweek, 12 IV 2005 r., https://www.newsweek.com/terror-watch-what-ricin-116577 [dostęp: 18 IX 2025].

[17] R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism…*, s. 46–48, 213, 216, 220, 342, 384, 386; C. Marsden, *Britain: Why did it take so long to bring Abu Hamza to trial?*, World Socialist Web Site, 16 II 2006 r., https://www.wsws.org/en/articles/2006/02/hamz-f16.html [dostęp: 16 VII 2025]; D. Strieff, *Terror-tinged U.K. mosque gets a makeover*, NBC News, 5 VII 2006 r., https://www.nbcnews.com/id/wbna13501930 [dostęp: 18 IX 2025].

[18] X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu…*, s. 92.

[19] W. Hoge, *Threats and Responses: Terror Suspects, Mosque Raid in London Results in 7 Arrests in Connection With Discovery of Poison*, The New York Times, 21 I 2003 r., https://www.nytimes.com/2003/01/21/world/threats-responses-terror-suspects-mosque-raid-london-results-7-arrests.html [dostęp: 18 IX 2025].

aktywne włączenie się Wielkiej Brytanii w inwazję na Irak i okupację tego kraju staje się ona uprawnionym celem ataku. Według m.in. dziennika „The Guardian" jego aresztowaniu byli przeciwni agenci służb bezpieczeństwa i policjanci, mający nadzieję, że będzie on informował o próbach przeprowadzenia ataku terrorystycznego w Wielkiej Brytanii[20].

W maju 2003 r. w ramach śledztwa prowadzonego w sprawie zamachu samobójczego w Tel Awiwie zatrzymano w Nottinghamshire w środkowej Anglii sześciu ekstremistów islamskich[21]. Funkcjonariusze Scotland Yardu szacowali wówczas, że ok. 50 doskonale przygotowanych bojowników spośród 200 Brytyjczyków szkolonych w Afganistanie powróciło do Wielkiej Brytanii i stworzyło grupy terrorystyczne[22]. W czerwcu powołano Wspólne Centrum Analiz Terroryzmu (Joint Terrorism Analysis Centre, JTAC), podlegające MI5, w celu oceny i analizy zagrożenia terrorystycznego w Wielkiej Brytanii. Wyróżniono pięć poziomów zagrożenia: niski (ang. *low*), umiarkowany (ang. *moderate*), znaczny (ang. *substanstial*), poważny (ang. *severe*), krytyczny (ang. *critical*)[23].

W listopadzie 2003 r. podczas wizyty w Londynie prezydenta George'a W. Busha doszło do zamachów w Stambule, w których terroryści muzułmańscy wzięli na cel brytyjski bank HSBC i konsulat[24]. W grudniu tego samego roku aresztowano afgańskiego weterana Andrew Rowe'a,

---

[20] P. Owen, *Clarke rejects Hamza inquiry calls*, The Guardian, 9 II 2006 r., https://www.theguardian.com/uk/2006/feb/09/terrorism.politics [dostęp: 18 IX 2025]; E.F. Vencat, *'Bleed the Enemy'*, Newsweek, 11 I 2006 r., https://www.newsweek.com/bleed-enemy-108227 [dostęp: 11 VII 2025]. W maju 2004 r. Abu Hamza al-Masri został aresztowany na prośbę Stanów Zjednoczonych wnoszących o jego ekstradycję. W październiku 2004 r. brytyjski wymiar sprawiedliwości przedstawił Al-Masriemu 15 zarzutów, w tym nawoływanie do zabijania niewiernych i posiadanie materiałów propagandowych zachęcających do podejmowania działań terrorystycznych. W lutym 2006 r. Al-Masri został uznany za winnego 11 z 15 wniesionych przeciwko niemu oskarżeń i skazany na 7 lat więzienia. W październiku 2012 r., po ośmioletniej batalii prawnej, został ekstradowany z Wielkiej Brytanii do USA. Tam w maju 2014 r. został uznany za winnego 11 zarzutów dotyczących terroryzmu. 9 stycznia 2015 r. skazano go na karę dożywotniego więzienia bez możliwości zwolnienia warunkowego. Zob. X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu...*, s. 92; *Radical cleric Abu Hamza jailed for life by US court*, BBC News, 9 I 2015 r., https://www.bbc.com/news/world-us-canada-30754959 [dostęp: 18 IX 2025].

[21] X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu...*, s. 92.

[22] Tamże.

[23] *Terrorism threat levels*, Security Service MI5, https://www.mi5.gov.uk/threats-and-advice/terrorism-threat-levels [dostęp: 23 VI 2025].

[24] R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism...*, s. 18.

powiązanego z francuskim dżihadystą Lionelem Dumontem, członkiem tzw. gangu z Roubaix[25]. W marcu 2004 r. na przedmieściach Londynu odkryto 600 kg saletry potasowej służącej do produkcji materiałów wybuchowych. Aresztowano wówczas ośmiu Brytyjczyków pakistańskiego pochodzenia w wieku od 17 do 32 lat. Jeden z nich, Mohammed Babar, powiązany z Omarem Khyamem, zeznał, że grupa zamierzała przeprowadzić zamachy na dyskotekę w Londynie, centrum handlowe w Kent oraz infrastrukturę energetyczną i gazową[26]. W 2004 r. zdelegalizowano organizację Al-Muhadżirun, która rekrutowała muzułmańskich studentów brytyjskich uczelni na szkolenie ideologiczne i wojskowe w Pakistanie, Afganistanie, Jemenie i Sudanie. Jednak w miejsce Al-Muhadżirun powstały dwa współpracujące ze sobą ugrupowania: Sekta Zbawienia/Ocalenia (Firkat an-Nadżija) i Al-Ghuraba (Obcy). Obie grupy łączyła nie tylko idea moralnej czystości i propagowania ortodoksyjnego islamu w duchu pierwszych muzułmanów, lecz także osoba Anjema Choudary'ego, bliskiego współpracownika Omara Bakriego Mohammada[27]. Liderzy nowych ugrupowań unikali wypowiedzi zawierających agresywne treści i oficjalnie nabrali dystansu do ekstremistycznej propagandy. Usuwali wrogie hasła ze swoich stron internetowych zarejestrowanych na Wyspach Brytyjskich, utrzymywali jednak na nich odnośniki do witryn założonych w państwach muzułmańskich, m.in. w Indonezji i Bangladeszu, na których znajdowały się przypadkowe linki do tematyki ekstremistycznej, pozbawione słów kluczowych typowych dla propagandy radykalnych środowisk muzułmańskich[28].

W 2004 r. brytyjskie służby zwiększyły zainteresowanie grupami, w których skład wchodzili głównie obywatele brytyjscy pakistańskiego pochodzenia. Był to skutek odkrycia składu saletry potasowej oraz sprawy afgańskiego weterana, który odmówił wykonania misji samobójczej podobnej do tej Reida[29]. 3 sierpnia 2004 r. zatrzymano grupę związaną bezpośrednio

[25] Tamże.

[26] X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu…*, s. 92; R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism…*, s. 18.

[27] W 2005 r. Omar Bakri Mohammad, po dwudziestoletnim pobycie w Wielkiej Brytanii, dobrowolnie wyjechał do Libanu, gdzie został poinformowany przez brytyjskie władze o dożywotnim zakazie powrotu do Zjednoczonego Królestwa. Nie zaprzestał jednak działalności i zdalnie uczestniczył w spotkaniach i konferencjach organizowanych w Londynie przez islamskich ekstremistów. Zob. K. Izak, *Leksykon organizacji…*, s. 359.

[28] Tamże, s. 358, 360.

[29] G. Chaliand, A. Blin, *Historia terroryzmu. Od starożytności do Da'isz*, Warszawa 2020, s. 393.

z Al-Kaidą, którą kierował Dhiren Barot alias Abu Musa al-Hindi, weteran wojny w Afganistanie[30]. W tym samym czasie nastąpiła próba dokonania zmiany w politycznej doktrynie brytyjskiej wielokulturowości. Zmiana ta dotyczyła poparcia dla niezależnego rozwoju kulturowego poszczególnych grup etnicznych i religijnych obcego pochodzenia, dowartościowywania różnic między nimi oraz ich specyficznych oznak tożsamości. Jednocześnie przywódcy wspólnot muzułmańskich mieli nawoływać w meczetach do przestrzegania porządku publicznego[31]. 3 kwietnia 2004 r. Mark Trevor Phillips, przewodniczący brytyjskiej parlamentarnej Komisji ds. Równości Rasowej (Commission for Racial Equality), która uczyniła z wielokulturowości kluczowy element polityki społecznej, po raz pierwszy stanowczo ją skrytykował. Powiedział w wywiadzie dla prasy, że wielokulturowość to wyrażenie, które (...) *straciło na znaczeniu* (...). *Wielokulturowość sugeruje bowiem separację.* (...) *Powinniśmy więc raczej mówić o tym, jak przejść od niej do społeczeństwa zintegrowanego, w którym wszyscy są równi wobec prawa i panują wspólne wartości: raczej demokracja niż przemoc, wspólne używanie języka angielskiego i podporządkowanie kulturze Wysp Brytyjskich*[32]. Ta wypowiedź została źle przyjęta przez wyznawców islamu. W czasie manifestacji zorganizowanej w Londynie w celu wyrażenia poparcia dla przebywających w więzieniach młodych Brytyjczyków pakistańskiego pochodzenia spalili oni brytyjską flagę z okrzykami „Allah Akbar"[33]. Wydarzenie to wywołało pytania dotyczące znaczenia integracji i polityki wielokulturowości, czynników warunkujących ich powodzenie lub klęskę[34].

Sprawcy ataku

Samobójczy atak w Londynie przeprowadziło czterech mężczyzn w wieku od 18 do 30 lat. Trzech z nich: Mohammad Sidique Khan (30 lat), Shehzad Tanweer (22 lata) i Hasib Hussain (18 lat) urodziło się w Wielkiej Brytanii. Ich rodzice przybyli do niej wiele lat wcześniej i osiedlili się w Beeston

[30] Tamże; *Al-Qaeda plotter jailed for life*, BBC News, 7 XI 2006 r., http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6123236.stm [dostęp: 7 VIII 2025].

[31] Tamże.

[32] G. Kepel, *Fitna, wojna w sercu islamu*, Warszawa 2006, s. 222.

[33] Tamże.

[34] Intelligence and Security Committee, *Report into the London Terrorist Attacks*..., s. 17.

i Holbeck na przedmieściach Leeds. Znaleźli tu pracę i otrzymali brytyjskie obywatelstwo. Każdy z nich wywodził się z rodziny wielodzietnej. Wszyscy uczęszczali do lokalnych szkół i meczetów. Czwarty zamachowiec, Jermaine Lindsay (19 lat), pochodził z Jamajki[35].

Khan, najstarszy z nich, uznany później za przywódcę komórki terrorystycznej, został zapamiętany jako uczeń pilny, cichy i niesprawiający kłopotów. Po ukończeniu szkoły pracował dla miejscowej agencji pomocy, a następnie Departamentu Handlu i Przemysłu (Department of Trade and Industry)[36]. W 1996 r. rozpoczął studia biznesowe w Leeds Metropolitan University. Jeszcze podczas studiów rozpoczął pracę z młodzieżą, a po ich ukończeniu w 2001 r. został nauczycielem w szkole w Beeston, placówce oświatowej dla dzieci z trudnościami językowymi i behawioralnymi[37]. Cenili go zarówno inni nauczyciele, jak i rodzice. W 2002 r. udzielił wywiadu dla „Times Educational Supplement", w którym z pasją opowiadał o swojej pracy[38]. Jednocześnie dał się poznać jako gorliwy muzułmanin. Regularnie modlił się w pracy oraz w meczecie. Opowiadał, że nie miał spokojnej młodości, wdawał się w bójki, pił alkohol, zażywał narkotyki. Był też zamieszany w handel nimi i miał kilka konfliktów z policją, w tym dotyczących napaści i paserstwa. Zerwał z tym życiem i zwrócił się ku religii. Według otoczenia nie był agresywny, radykalny ani upolityczniony w sposobie, w jaki opowiadał podopiecznym o religii[39]. Były to jednak pozory, ponieważ Khan prowadził podwójne życie. Z jednej strony angażował się społecznie, a z drugiej ukrywał swoją działalność dżihadystyczną.

W lipcu 2001 r. Khan i jego bliski przyjaciel Wahid Ali udali się do prowadzonego przez Ruch Mudżahedinów (Harakat ul-Mudżhidin) obozu szkoleniowego Mansera, znajdującego się w części Kaszmiru kontrolowanej przez Pakistan. Stamtąd przedostali się do północno-wschodniego Afganistanu i dotarli do linii frontu talibów z Sojuszem Północnym. Wrócili do domu kilka dni przed zamachami z 11 września 2001 r. W szkole Khan oficjalnie wypowiedział się przeciwko tym atakom[40]. Według Artura Wejksznera,

[35] *Report of the Official Account of the Bombings in London on 7th July 2005*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c7bc840f0b626628ac62e/1087.pdf, s. 15–16 [dostęp: 7 VII 2025].

[36] Tamże, s. 13.

[37] Tamże.

[38] *Report of the Official Account*…, s. 14, 16.

[39] Tamże, s. 14.

[40] Tamże; *Profile: Mohammad Sidique Khan*, BBC News, 2 III 2011 r., https://www.bbc.com/news/uk-12621381 [dostęp: 2 VI 2025].

powołującego się na artykuł Simona Eleganta pt. *A London Bomber's Asia Tour*, zamieszczony w „The Time" z 26 września 2005 r., Khan po odbyciu szkolenia wojskowego w obozie Mansera przemieścił się do obozu talibów w pobliżu Bagram, niedaleko Kabulu. Po wkroczeniu amerykańskich sił do Afganistanu 7 października 2001 r. i udzieleniu przez nie wsparcia Sojuszowi Północnemu stanął w czynnej obronie reżimu talibów. Następnie odbył misję rekonesansową w Malezji, gdzie spotkał się z Riduanem Isamuddinem alias Hambali, członkiem indonezyjskiej Wspólnoty Muzułmańskiej (Dżimah Islamijja). Głównym zadaniem Khana było zdobycie wiedzy na temat wysokości środków finansowych potrzebnych tej organizacji na działalność terrorystyczną. Podczas wizyty na Borneo Khan spotkał się z Nasirem Abbasem, wysokim rangą członkiem Dżimah Islamijja, z którym udał się do bazy organizacji na filipińskiej wyspie Mindanao. Tam miał spotkać się z Azharim Husinem, który był odpowiedzialny za przygotowanie większości ładunków wybuchowych użytych przez terrorystów Dżimah Islamijja[41]. Według raportu służb specjalnych przygotowanego dla Izby Gmin informacje medialne dotyczące wizyty Khana w Malezji i na Filipinach zostały zbadane i uznano je za bezpodstawne[42].

Na przełomie 2001 r. i 2002 r. Khan zaczął regularnie odwiedzać londyński meczet w Finsbury Park, gdzie nawiązał kontakt z Al-Masrim i jego bliskim współpracownikiem Harunem Rashidem Aswatem, który odbył szkolenie wojskowe w Pakistanie i Afganistanie. Po powrocie do Londynu odpowiadał za rekrutację nowych członków. Khan osobiście wspierał rekrutację – a być może sam jej dokonał – Omara Sharifa i Asifa Hanify, którzy w kwietniu 2003 r. przeprowadzili samobójczy atak w Tel Awiwie. W lutym 2003 r. miał odwiedzić Izrael, prawdopodobnie po to, by przeprowadzić rekonesans przed tym zamachem[43].

Oficjalne życie towarzyskie Khana skupiało się wokół klubów młodzieżowych, muzułmańskiej księgarni i siłowni. Do 2003 r. zasiadał w komitecie zarządzającym jednego z takich klubów. Społeczna działalność Khana pozwoliła mu nawiązać bliskie kontakty z Tanweerem i Hussainem, dla których Khan, nazywany przez nich „Sidi", był mentorem.

[41] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu motywowanego ideologią religijną na przykładzie salafickiego ruchu globalnego dżihadu*, Poznań 2010, s. 346–347.

[42] *Report of the Official Account...*, s. 20.

[43] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu...*, s. 346; R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism...*, s. 213.

Praca z młodzieżą zaczęła ustępować miejsca nawiązywaniu kontaktów z islamskimi radykałami[44]. W 2003 r. Khan poznał Omara Khyama, Brytyjczyka pakistańskiego pochodzenia, który wcześniej podróżował do północnego Pakistanu, gdzie w obozie położonym w dystrykcie Malakand przeszedł przeszkolenie w zakresie produkcji bomb na bazie nawozów sztucznych. W tym samym roku obaj wyjechali do Pakistanu z grupą brytyjskich dżihadystów, prawdopodobnie również do Malakand. Po powrocie planowali kolejny wyjazd, ale Khan odłożył go ze względu na ciążę żony. W lutym i marcu 2004 r. Khan spotykał się wielokrotnie z Khyamem, który był obserwowany przez MI5. W kwietniu 2004 r. Khyam został aresztowany pod zarzutem kierowania spiskiem mającym na celu zdetonowanie w Londynie ładunku wybuchowego dużej mocy. Khan nie był podejrzanym w tej sprawie[45]. Zwolniono go jednak z pracy. Administracja szkoły uznała, że jego zwolnienie lekarskie od 20 września do 19 listopada 2004 r. nie miało podstaw. 19 listopada Khan wyjechał do Pakistanu[46].

Tanweer również mieszkał w Beeston. Pochodził z dobrze sytuowanej rodziny, był dobrym uczniem i utalentowanym sportowcem. Od najmłodszych lat poważnie traktował religię, ale nie wykazywał oznak ekstremizmu. W szkole został zapamiętany jako chłopiec spokojny, skromny i popularny wśród rówieśników. W wieku 16 lat stał się bardzo religijny. Sportowe zainteresowania rozwijał w Leeds Metropolitan University, gdzie po dwóch latach studiów otrzymał dyplom Higher National Diploma. W 2003 r. opuścił uczelnię i nie kontynuował nauki. Podczas studiów jeszcze bardziej zwrócił się w kierunku religii, której poświęcał coraz więcej czasu. To prawdopodobnie spowodowało, że porzucił uczelnię. Jeszcze w trakcie studiów uczęszczał do szkoły religijnej w Dewsbury. Nie zauważono jednak u niego oznak fanatyzmu religijnego, mimo że wielokrotnie pojawiał się w meczecie w Finsbury Park w towarzystwie Khana[47]. W kwietniu 2004 r. otrzymał ostrzeżenie za nieobyczajne zachowanie, ale poza tym nie miał kłopotów z policją. 19 listopada 2004 r. wyjechał do Pakistanu razem z Khanem, a po powrocie do Leeds nie pracował i był utrzymywany przez rodzinę.

Hussain mieszkał w dzielnicy Holbeck. Nie należał do wybitnych uczniów. W szkole był spokojny, nie miał wielu kolegów. Zaangażował się

[44] Tamże, s. 16.

[45] R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism*..., s. 24–26.

[46] *Profile: Mohammad Sidique Khan*...

[47] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu*..., s. 346.

w protesty na tle rasowym, ale nie zwracał w nich uwagi agresywną postawą[48]. Na początku 2002 r. odbył wraz z rodziną tradycyjną pielgrzymkę do Mekki (hadżdż). Po powrocie zaczął manifestować swoją religijność. Nosił tradycyjną muzułmańską odzież i wychwalał Al-Kaidę, nazywając zamachowców z 11 września 2001 r. męczennikami. Swojemu nauczycielowi powiedział, że po skończeniu nauki chce zostać imamem. W 2004 r. został ukarany za kradzież w sklepie, ale poza tym incydentem nie miał problemów z policją. W 2005 r. uzyskał dyplom szkoły zawodowej na kierunku biznesu w South Leeds College[49].

Lindsay był outsiderem w grupie zamachowców. Urodził się na Jamajce w 1985 r., ojciec szybko ich opuścił. W następnym roku matka z synem i innym mężczyzną wyjechali do Wielkiej Brytanii. Zamieszkali w Huddersfield w Anglii. Jermaine uczęszczał do lokalnych szkół. Był popularny wśród rówieśników, inteligentny, uzdolniony artystycznie, muzycznie i sportowo. Trenował kickboxing i sztuki walki[50]. W 2000 r. matka Lindsaya przeszła na islam, a on uczynił to zaraz po niej, przyjmując imię Djamal. Konwersji na islam towarzyszyła zmiana środowiska, w którym często przebywał. Coraz więcej czasu spędzał w meczecie. W Huddersfield i sąsiednim Dewsbury podziwiano go za szybkość, z jaką osiągnął biegłość w języku arabskim i z jaką zapamiętywał duże fragmenty Koranu. Miał w tym czasie 15 lat. Mimo młodego wieku wykazywał się dojrzałością i powagą. Regularnie nosił długą arabską szatę (galabija)[51]. Uważa się, że duży wpływ na Lindsaya miał radykalny kaznodzieja Abdullah al-Faisal, również jamajskiego pochodzenia, współpracownik Al-Masriego, skazany w 2003 r., a następnie deportowany na Jamajkę za rozpowszechnianie materiałów propagandowych o charakterze ekstremistycznym, podżeganie do nienawiści rasowej i namawianie do zabijania „niewiernych"[52]. Jermaine został ukarany za rozdawanie w szkole ulotek popierających Al-Kaidę. W 2002 r. jego matka przeprowadziła się do USA, aby zamieszkać z trzecim z kolei partnerem, i zostawiła syna samego w rodzinnym domu. Wydarzenie to było dla niego traumatycznym przeżyciem. Opuścił szkołę i żył z zasiłku. Wykonywał przy tym dorywcze prace, m.in. sprzedawał telefony komórkowe i książki

[48] *Report of the Official Account...*, s. 15.

[49] Tamże.

[50] Tamże, s. 17.

[51] Tamże, s. 18.

[52] Tamże; R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism...*, s. 14–15.

o islamie[53]. Przez internet poznał Brytyjkę, Samanthę Lewthwaite, konwertytkę na islam, z którą uczestniczył w marszu „Stop the War" zorganizowanym w Londynie 30 października 2002 r. Pobrali się i zamieszkali w Huddersfield. Po zamknięciu meczetu w Finsbury Park w 2003 r. Lindsay i Tanweer odwiedzali Al-Masriego, gdy przed świątynią organizowano zgromadzenia z jego udziałem[54]. We wrześniu 2003 r. Lindsay przeprowadził się z żoną do Aylesbury, jednak dużo czasu spędzali w Huddersfield. Prawdopodobnie w drugiej połowie 2004 r. w Huddersfield lub Dewsbury Lindsay poznał Khana[55].

Przygotowania do ataku

Momentem przełomowym przygotowań do ataków terrorystycznych w Londynie był pobyt Khana i Tanweera w Pakistanie od 19 listopada 2004 r. do 8 lutego 2005 r. Wcześniej Khan podróżował tam sam lub w innym towarzystwie, a jego wyjazdy nie miały na celu odwiedzin rodziny. Tanweer poinformował rodzinę i znajomych, że jedzie do Pakistanu w celu poszerzenia wiedzy religijnej. Znajomi Khana uznali natomiast, że udaje się on do Pakistanu w celu przekroczenia granicy z Afganistanem, gdzie już wcześniej przebywał. W Pakistanie drogi obu mężczyzn się rozeszły. Tanweer zamieszkał u swojego wuja w Fajsalabadzie. Po tygodniu przyjechał po niego Khan i obaj udali się na północ. Tanweer poinformował rodzinę, że jadą w okolice Lahore zobaczyć jedną ze szkół religijnych[56]. Niewykluczone, że obaj pojechali do jednego z obozów szkoleniowych w Malakandzie, gdzie podczas wcześniejszej podróży Khan mógł nawiązać kontakty z Al-Kaidą. Jednym z jej przedstawicieli w Wielkiej Brytanii był Mohammed Kayyum Khan, który w lipcu 2003 r. zorganizował Khanowi podróż do obozu szkoleniowego w Malakandzie. Z kolei Tanweer nawiązał kontakty z organizacją Armia Muhammada (Dżaisz-e Mohammad)[57]. Wspomina się również, że obaj przeszli szkolenie w zakresie produkcji materiałów wybuchowych. Zorganizował je dla nich Rashid Rauf, obywatel brytyjski mieszkający

[53] *Report of the Official Account…*, s. 18.

[54] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu…*, s. 347.

[55] *Report of the Official Account…*, s. 18.

[56] Tamże, s. 20.

[57] R. Simcox, H. Stuart, H. Ahmed, *Islamist Terrorism…*, s. 213, 456.

w Pakistanie. Szkolenie to odbywało się w wynajętym domu w Islamabadzie, gdzie Khan i Tanweer nakręcili film na temat męczeństwa, który miał być opublikowany po ich śmierci[58]. Decyzja o przeprowadzeniu ataku w Londynie zapadła więc w Pakistanie. Tanweer twierdził, że nie znalazł tam odpowiedniej szkoły do nauki islamu[59].

Po powrocie Khan i Tanweer zaczęli wdrażać kluczowe elementy planu zamachu. Obaj zrezygnowali z pracy. Do działań włączyli Hussaina i Lindsaya. Od kwietnia 2005 r. mężczyźni spędzali ze sobą dużo czasu. W maju wynajęli mieszkanie przy ul. Alexandra Grove'a 18. W ten sposób znaleźli się z dala od dzielnicy Beeston, gdzie byli dobrze znani. W nowym miejscu nie rzucali się w oczy, ponieważ tę dzielnicę zamieszkiwali głównie studenci wynajmujący mieszkania. Obok znajdował się Wielki Meczet. Mieszkanie wynajął im Egipcjanin, Magdy Elnashar, którego w listopadzie 2004 r. Lindsay poznał w meczecie. W maju 2005 r. Elnashar obronił doktorat z chemii w Leeds Metropolitan University, a w czerwcu wyjechał na wakacje do kraju z zamiarem powrotu do Wielkiej Brytanii w celu kontynuowania pracy badawczej[60].

W wynajętym mieszkaniu zamachowcy przystąpili do konstruowania ładunku wybuchowego na bazie łatwo dostępnych i tanich substancji chemicznych. Aby nie budzić podejrzeń, kupowali je partiami. Pierwszego zakupu dokonali 31 marca 2005 r.[61] Można zatem przypuszczać, że zanim wynajęli mieszkanie, byli już w posiadaniu znacznej ilości środków chemicznych. Należały do nich aceton (rozpuszczalnik) i nadtlenek wodoru (wybielacz lub woda utleniona), kwas siarkowy lub solny i woda destylowana łączone w odpowiednich proporcjach. Otrzymuje się w ten sposób materiał wybuchowy w postaci proszku lub kryształków zwany TATP, od angielskiej nazwy: *triacetone triperoxide* (trimeryczny nadtlenek acetonu). Jest to substancja o potężnej sile wybuchu, niewiele mniejszej niż trotyl.

[58] *Shehzad Tanweer*, Counter Extremism Project, https://www.counterextremism.com/extremists/shehzad-tanweer [dostęp: 27 VI 2025].

[59] *Report of the Official Account...*, s. 20.

[60] *Chemistry student held in Cairo*, The Guardian, 15 VII 2005 r., https://www.theguardian.com/uk/2005/jul/15/july7.uksecurity10 [dostęp: 15 VII 2025]. Tydzień po atakach Magdy Elnashar został zatrzymany w Kairze. Początkowo uznano go za pomysłodawcę oraz inicjatora zamachów w Londynie lub twórcę grupy zamachowców. Ostatecznie egipskie władze oczyściły go z zarzutów i wypuściły na wolność w sierpniu 2005 r. Zob. X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu...*, s. 93.

[61] *Report of the Official Account...*, s. 23.

TATP, powszechnie wykorzystywany przez terrorystów, zwany jest również „matką szatana". Próbował go zdetonować wspomniany Reid[62]. Z powodu uwalniania się duszących oparów chemicznych Tanweer i Lindsay musieli korzystać z masek i uchylać okna, co spowodowało obumarcie wierzchołków roślin znajdujących się na zewnątrz. Rozjaśnieniu uległy również włosy na głowach Tanweera i Hussaina, na co zwróciły uwagę ich rodziny kilka tygodni przed zamachem. Mężczyźni tłumaczyli, że jest to efekt działania chloru w basenie, w którym pływali w towarzystwie Khana. Wyprodukowany materiał wybuchowy został podzielony na cztery porcje o szacunkowej wadze od 2 do 5 kg i umieszczony w plecakach. Jest prawdopodobne, że grupa przeprowadziła eksplozję próbną, chociaż nie wiadomo, gdzie i kiedy do niej doszło[63].

Szacuje się, że koszt przygotowań do przeprowadzenia ataków wyniósł nie mniej niż 8000 funtów, wliczając w to podróże, wynajem samochodów i mieszkania oraz zakup środków chemicznych[64]. Wydaje się, że większość środków finansowych zapewnił Khan. Pracował trzy lata i założył kilka kont bankowych, na których deponował niewielkie kwoty na dłuższy czas i miał dobrą ocenę kredytową. Dzięki temu wziął pożyczkę w wysokości 10 000 funtów, jednak od marca 2005 r. zalegał z jej spłatą i miał debet na swoich kontach. Z kolei Lindsay dokonał kilku zakupów za pomocą czeków, których sprzedawcom nie udało się zrealizować[65].

28 czerwca trzech uczestników spisku (bez Hussaina) pojechało do Londynu identyczną trasą jak w dniu zamachu. Podobną podróż odbyli prawdopodobnie w połowie marca. Uważa się, że działali w sposób metodyczny i zdyscyplinowany, ostrożnie używali telefonów komórkowych oraz posługiwali się wypożyczonymi samochodami. Przypuszczano, że Khan mógł podejrzewać, iż jest inwigilowany, co wzmogło jego czujność[66].

W okresie przygotowań do ataków zmieniło się zachowanie Lindsaya. Stał się mniej religijny, nie modlił się z żoną, ogolił brodę i nosił ubrania

[62] G. Vince, *Explosives linked to London bombings identified*, New Scientist, 15 VII 2005 r., https://www.newscientist.com/article/dn7682-explosives-linked-to-london-bombings-identified/ [dostęp: 15 VII 2025]; P. Szymczak, *TATP, materiał wybuchowy zwany matką szatana. Czy można go wykryć?*, Focus.pl, 23 IX 2019 r., https://www.focus.pl/artykul/czy-tatp-materia-wybuchowy-zwany-matk-szatana-mona-wykry [dostęp: 23 VI 2025].

[63] *Report of the Official Account*..., s. 23.

[64] Tamże.

[65] Tamże.

[66] Tamże, s. 24.

w stylu zachodnim. Miał romans, ale utrzymywał też znajomości z innymi kobietami. Nawiązał kontakty z drobnymi przestępcami[67]. 27 maja uczestniczył w napadzie w Luton niedaleko Londynu, podczas którego użyto zarejestrowanego na niego samochodu. Lindsay nie został przesłuchany w tej sprawie przez policję[68]. Wydawał pieniądze na różne zakupy, które następnie wymieniał w internecie na materiały potrzebne do produkcji ładunków wybuchowych. Spędzał coraz mniej czasu w domu, a gdy w nim przebywał, zamykał się z komputerem w pokoju. Na krótko przed atakiem żona skonfrontowała go z wiadomościami od dziewczyny, które odkryła w jego telefonie. Poprosiła, żeby opuścił dom, co uczynił[69].

Hussain w kilkudniowym okresie poprzedzającym zamach często wychodził z domu. 4 lipca powiedział matce, że w ciągu najbliższych dni pojedzie do Londynu. Dwa dni później stwierdził, że jego podróż do stolicy została odłożona z powodu awarii samochodu, ale musi wyjechać tego wieczoru w inne miejsce. Około godziny 15.30 jego szwagierka zauważyła, że szykuje się do wyjścia. To był ostatni raz, kiedy widziała go rodzina[70].

Z kolei Tanweer 4 lipca poszedł odwiedzić dawnych przyjaciół ze szkoły. Następnego dnia poprosił matkę o przygotowanie torby na ubrania, ponieważ chce pojechać do Manchesteru, aby odwiedzić szkołę muzułmańską. 6 lipca do późnego wieczora grał w krykieta w lokalnym parku. Gdy wrócił do domu, powiedział, że zgubił telefon komórkowy. Ostatni raz widziano go w domu tuż po godzinie 23.00. Przypuszcza się, że wyszedł wkrótce potem[71].

Przebieg ataku

W dniu 7 lipca 2005 r. o godz. 5.07 Lindsay przyjechał z Leeds do Luton Fiatem Brava. Zatrzymał się na parkingu przy stacji kolejowej. Wszedł do środka i sprawdził rozkład jazdy. Następnie kilkakrotnie zmienił miejsce parkowania. O godz. 6.49 obok samochodu Lindsaya zatrzymał się Nissan Micra, z którego wysiedli Khan, Tanweer i Hussain. Mężczyźni założyli

[67] Tamże.

[68] Intelligence and Security Committee, *Could 7/7 Have Been Prevented? Review of the Intelligence on the London Terrorist Attacks on 7 July 2005*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c153540f0b61a825d6582/7-7_attacks_intelligence.pdf, s. 17 [dostęp: 23 VI 2025].

[69] Tamże, s. 24–25.

[70] Tamże, s. 25.

[71] Tamże.

duże plecaki i udali się na stację. Wyglądali jak turyści wybierający się na wycieczkę. O godz. 7.15 weszli na stację i skierowali się do bramek biletowych. W bilety zaopatrzyli się już wcześniej. Udali się na peron, gdzie ok. 20 minut czekali na pociąg do stacji King's Cross. Wyglądali na zrelaksowanych. Skład odjechał z peronu o godz. 7.40. Pociąg przyjechał do King's Cross o 8.23. Siedem minut później mężczyźni byli widziani w holu stacji, gdy obejmowali się przed rozstaniem. Każdy z nich udał się do metra[72]. Tanweer wsiadł do składu nr 204 linii Circle Line jadącego na wschód, Khan – do kolejki tej samej linii, zmierzającej w przeciwnym kierunku, a Lindsay do składu Piccadilly Line jadącego na południe. Hussain zmierzał do przystanku metra tej samej linii. O godz. 8.50 pociąg, którym jechał Tanweer, zatrzymał się na zatłoczonym peronie stacji Liverpool Street. Terrorysta siedział w drugim wagonie z przodu. Plecak znajdował się na podłodze przy jego nogach. Kilka sekund po odjeździe z peronu do stacji Aldgate doszło do eksplozji. Zginęło 8 osób, w tym sprawca, a 171 zostało rannych[73]. W ciągu minuty wybuchła bomba w drugim wagonie składu nr 216 odjeżdżającego ze stacji Edgware Road do stacji Paddington, którym jechał Khan. Śmierć poniosło 7 osób, a 163 zostało rannych. Eksplozja trzeciej bomby nastąpiła ok. dwie minuty po pierwszej, gdy skład nr 311 Piccadilly Line, którym jechał Lindsay, zbliżał się do stacji Russell Square. Bomba wybuchła w zatłoczonym pierwszym wagonie, w związku z tym liczba ofiar była największa. Zginęło 27 osób, a 340 zostało rannych[74].

O godz. 8.55 Hussain wysiadł z metra Piccadilly Line na stacji Euston Road, gdzie przez kilka minut próbował bezskutecznie skontaktować się przez telefon komórkowy z pozostałymi zamachowcami. Następnie wrócił na stację King's Cross, gdzie kupił baterię 9 V, być może do zdetonowania ładunku. O godz. 9.06 wszedł do restauracji McDonald's na Eauston Road, którą opuścił po ok. 10 minutach. O godz. 9.19 był widziany w autobusie linii 91 jadącym z King's Cross do Eauston Station. Wyraźnie zdenerwowany przeciskał się między pasażerami. Na Eauston Station przesiadł się do autobusu linii 30 jadącego z Marble Arch na wschód. Pojazd był zatłoczony z powodu zamknięcia metra po wcześniejszych zamachach. Zajął miejsce na górnym pokładzie z tyłu, umieścił plecak na podłodze między stopami i coś w nim „majstrował". O godz. 9.47, kiedy autobus znajdował się

[72] *Report of the Official Account…*, s. 2–4.

[73] Tamże, s. 5.

[74] Tamże.

na Tavistock Square, zdetonował bombę, która zabiła 14 osób, w tym jego samego, i raniła ponad 110 (rysunek 1)[75].

Rysunek 1. Lokalizacja ataków terrorystycznych z 7 lipca 2005 r. w Londynie.

Źródło: M. Ray, *London bombings of 2005*, Britannica, https://www.britannica.com/event/London-bombings-of-2005 [dostęp: 12 VII 2025].

Do eksplozji w autobusie doszło w pobliżu siedziby Brytyjskiego Stowarzyszenia Medycznego (British Medical Association), z którego wybiegli lekarze, aby ratować rannych. Nie wiadomo, dlaczego terrorysta nie zdetonował ładunku o godz. 8.50, jak pozostali sprawcy. Być może powodem była niesprawna bateria, którą musiał wymienić[76]. Atak w Londynie nastąpił w czasie, kiedy w hotelu Gleneagles w Szkocji odbywał się szczyt państw G8 oraz dzień po decyzji Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego o przyznaniu Londynowi organizacji letnich igrzysk olimpijskich w 2012 r.[77]

[75] Tamże, s. 5–6.

[76] Tamże, s. 6; *Report of the 7 July Review Committee*, https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/archives/assembly-reports-7july-report.pdf, s. 37 [dostęp: 20 VI 2025].

[77] M. Phythian, *Intelligence, Policy-Making and the 7 July 2005 London Bombings*, „Crime, Law & Social Change" 2005, t. 44, nr 4–5, s. 362. https://doi.org/10.1007/s10611-006-9027-3.

O godz. 8.51 pod numer alarmowy 999 zostało przekazane pierwsze zgłoszenie przez pracownika metra ze stacji Aldgate. W tym samym czasie London Ambulance Service otrzymało zgłoszenie i wysłało karetkę na stację Liverpool Street. Pierwszy samochód strażacki dotarł do Aldgate o godz. 9.00 i w tym samym czasie wysyłano kolejne zespoły strażackie i ratownicze. Do działań przystąpili funkcjonariusze z British Transport Police, którzy poprosili o pomoc Policję Metropolitalną (Metropolitan Police Service). Sytuacja była jednak bardzo trudna. Po eksplozjach pasażerowie zostali pogrążeni w ciemnościach. Zgasły wewnętrzne światła wagonów i przestała działać wewnętrzna komunikacja między maszynistą i pasażerami. Z metra na powierzchnię wydobywał się dym. Utrata zasilania na niektórych odcinkach metra początkowo doprowadziła Centrum Kontroli Sieci Londyńskiego Metra (London Underground Network Control Centre) do wniosku, że w sieci wystąpiły skoki napięcia i na ten scenariusz zaczęto reagować. Niedługo potem centrum odebrało telefon z informacją, że na stacji Edgware Road doszło do wypadku. Podejrzewano wówczas, że pociąg uderzył w ścianę tunelu, a na torach znajdował się pasażer[78]. O 9.15 stało się jasne, że doszło do eksplozji, chociaż przyczyna i dokładne miejsce zdarzenia pozostawały nieznane. Na wczesnym etapie służby ratunkowe i policyjne działały chaotycznie, ponieważ nie było wiadomo, co się stało. Pasażerowie nie mogli skontaktować się z maszynistami, a ci z centralą, ponieważ przez pierwsze pół godziny po zamachu nie działała łączność. Początkowo służby ratunkowe wezwano do siedmiu miejsc. Przez pewien czas uważano, że doszło do pięciu oddzielnych incydentów w metrze. Mimo sprzecznych informacji Policja Metropolitalna uznała, że sytuacja jest poważna, bez określenia jej przyczyn[79]. O godz. 9.30 zostało uruchomione krajowe centrum kryzysowe. Pół godziny później jego posiedzeniu przewodniczył minister spraw wewnętrznych Charles Clarke. Wzięto pod uwagę możliwość dokonania ataku terrorystycznego, co o godz. 10.55 potwierdził szef ministerstwa spraw wewnętrznych. Poinformował przedstawicieli służb, że wybuchy spowodowały dużo ofiar, a także zawieszenie działania transportu publicznego. Na tej samej odprawie Ian Blair, komisarz londyńskiej Policji Metropolitalnej, stwierdził, że sytuacja była bardzo zagmatwana, ale obecnie jest pod kontrolą[80].

[78] *Report of the 7 July Review Committee…*, s. 12, 25.

[79] Tamże, s. 13.

[80] *Report of the Official Account…*, s. 7.

Na miejsca zamachów wysłano 101 karetek pogotowia i 25 zespołów medycznych szybkiego reagowania, które udzielały natychmiastowej pomocy. Zawodziła jednak łączność z Royal London Hospital, do którego przewożono rannych, ponieważ wszystkie sieci telefoniczne były przeciążone.

W atakach zginęło 56 osób, w tym 4 zamachowców, 53 osoby zmarły natychmiast w wyniku eksplozji, jedna w drodze do szpitala, a dwie w szpitalu. Rannych zostało 775 osób. London Hospital przyjął 27 poważnie rannych i 167 osób mogących poruszać się o własnych siłach. Siedemnastu pacjentów przeszło operacje. Część osób przewieziono do innych szpitali[81]. Wśród ofiar były trzy Polki: Monika Suchocka (23 lata), Karolina Glueck (29 lat) oraz Anna Brandt (43 lata). Trzech innych Polaków zostało lekko rannych[82].

O godz. 11.15, podczas pierwszej tego dnia konferencji prasowej, komisarz Ian Blair poinformował, że doszło do sześciu eksplozji[83]. W południe premier Tony Blair, uczestniczący w szczycie G8 w Szkocji, wydał oświadczenie, że w Londynie doszło do serii ataków terrorystycznych, a przywódcy „ósemki" wyrazili swoje potępienie dla sprawców. O godz. 12.55 minister spraw wewnętrznych złożył oświadczenie w parlamencie, w którym poinformował, że doszło do czterech eksplozji. Wymienił ich miejsca oraz stwierdził, że sprawcy pozostają nieznani, a wskazać ich ma wszczęte śledztwo. Dodał, że nieprawdziwe informacje, które wcześniej przekazywano, wynikały z faktu, że eksplozje następowały w pociągach znajdujących się między stacjami, co spowodowało, że pasażerowie wychodzili z obu stacji metra. To stwarzało wrażenie, że na każdej z nich doszło do incydentu. W tym samym czasie, gdy minister Clarke przemawiał w parlamencie, w internecie opublikowano oświadczenie, w którym odpowiedzialność za atak wzięła Tajna Organizacja Grupy Al-Kaidy w Europie (The Secret Organisation of al-Qaida in Europe). Zagroziła ona również rządom innych krajów, które wysłały wojska do Afganistanu i Iraku[84]. O godz. 17.30 premier Blair, który wrócił do Londynu,

[81] K.L. Koenig, *Medical Consequences of the 2005 London Terrorist Bombings*, NEJM Journal Watch, 25 I 2007 r., https://www.jwatch.org/em200701260000006/2007/01/26/medical-consequences-2005-london-terrorist [dostęp: 26 VI 2025].

[82] B. Hołyst, *Terroryzm. Tom 1*, Warszawa 2009, s. 708.

[83] *Report of the 7 July Review Committee...*, s. 13.

[84] *Report of the Official Account...*, s. 7–8. W dniu 9 lipca do ataku w Londynie przyznała się, związana z Al-Kaidą organizacja Brygady Abu Hafsa al-Masriego, ta sama, która wzięła odpowiedzialność za atak w Madrycie 11 marca 2004 r. Zob. C. Johnston, *Tube blasts 'almost simultaneous'*, The Guardian, 9 VII 2005 r., https://www.theguardian.com/uk/2005/jul/09/july7.uksecurity12 [dostęp: 9 VII 2025].

udał się na spotkanie krajowego centrum kryzysowego odbywające się w Sali Konferencyjnej Gabinetu Ministrów (Cabinet Office Briefing Rooms). Złożył tam oświadczenie, w którym zapowiedział intensywne działania policji i służb bezpieczeństwa, aby pociągnąć winnych do odpowiedzialności. Jeszcze przed północą na stacji metra Aldgate odnaleziono karty członkowskie klubów aktywności fizycznej należące do Khana i Tanweera[85]. Rozpoczęło się żmudne dochodzenie dotyczące sprawców ataku.

Śledztwo w sprawie ataku i próba powtórzenia zamachu

Śledczy przeanalizowali nagrania z ponad 2500 kamer monitorujących londyńskie metro. Przełom w poszukiwaniach nastąpił, gdy natrafiono na nagranie ze stacji King's Cross przedstawiające czterech mężczyzn idących razem z dużymi plecakami. Te same osoby znajdowały się na materiale filmowym z kamer na stacji kolejowej w Luton. Na parkingu przed dworcem odnaleziono samochody Nissan Micra i Fiat Brava, którymi przyjechali terroryści. W pierwszym aucie znajdowało się kilka małych ładunków wybuchowych, których przeznaczenia nie udało się wyjaśnić, w drugim znaleziono pistolet[86]. W wyniku śledztwa odkryto różne nagrania. Jedno z nich zawierało wypowiedź Khana: *Jesteśmy w stanie wojny, a ja jestem żołnierzem. Teraz i ty zasmakujesz rzeczywistości tej sytuacji*[87]. Śledztwo wykazało, że w dniu zamachu terroryści wykonywali połączenia na telefon komórkowy należący do Haruna Rashida Aswata, jednego z najbliższych współpracowników Al-Masriego, uznanego za inicjatora ataku z 7 lipca. Aswata aresztowano 20 lipca 2005 r. w Zambii[88]. Tego samego dnia brytyjska prasa opublikowała informację o zidentyfikowaniu wszystkich ofiar ataku w Londynie. Na propozycję premiera Blaira zorganizowania międzynarodowej konferencji na temat zwalczania ekstremizmu islamskiego przywódcy brytyjskich muzułmanów zareagowali żądaniem niezależnego dochodzenia sądowego w sprawie motywów działania czterech zamachowców

[85] *Report of the Official Account*..., s. 8.

[86] B. Hołyst, *Terroryzm*..., s. 708; B. Levitt, *The True Story Behind Attack on London: Hunting the 7/7 Bombers*, Time, 1 VII 2025 r., https://time.com/7299329/attack-on-london-netflix-true-story/ [dostęp: 1 VII 2025].

[87] B. Levitt, *The True Story*... Tłumaczenia w tekście pochodzą od autora (dop. red.).

[88] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu*..., s. 346, 348.

samobójców, którzy zaatakowali Londyn. Ostrzegli również, że społeczność muzułmańska sama nie jest w stanie wyeliminować ekstremizmu[89].

21 lipca 2005 r. doszło do nieudanej próby przeprowadzenia kolejnych ataków. Czterech zamachowców: Yassin Omar, Mukhtar Ibrahim, Ramzi Mohammad i Hussain Osman próbowało zdetonować bomby na trzech stacjach londyńskiego metra (Oval, Shepherd's Bush i Warren Street) i w autobusie na Hackney Road. Żadna z nich nie wybuchła. W dwóch zadziałały tylko detonatory, nie doszło jednak do detonacji materiału wybuchowego, a trzecia nie została aktywowana. Jedna osoba została ranna. Zamachowcy uciekli z miejsca zdarzenia[90].

Następnego dnia na stacji metra Stockwell funkcjonariusze policji zastrzelili Jeana Charlesa de Menezesa (27 lat), obywatela Brazylii, od trzech lat mieszkającego w Wielkiej Brytanii. Był on ścigany przez policjantów ubranych po cywilnemu, ale się nie zatrzymał i wbiegł na stację metra. Został tam obezwładniony przez dwóch funkcjonariuszy, a trzeci oddał siedem strzałów do leżącego na podłodze mężczyzny. Nie był on terrorystą i nie miał też żadnego związku z zamachami z 21 lipca.

Po wydarzeniach z 7 lipca zmieniono wytyczne policji dotyczące zasad postępowania z osobami podejrzanymi o zamiar przeprowadzenia zamachu samobójczego. Funkcjonariuszom nakazano strzelanie w głowę, by wyeliminować możliwość zdetonowania bomby przez rannego terrorystę. Cała sprawa odbiła się na wizerunku brytyjskiej policji, a szef Policji Metropolitalnej Ian Blair podał się do dymisji[91].

Pod koniec lipca w Londynie zatrzymano Mohammada i Ibrahima. Trzeciego zamachowca, Omara, aresztowano w Birmingham (przebranego w kobiecą burkę), w Rzymie natomiast zatrzymano Osmana i odesłano go do Wielkiej Brytanii[92]. Zamachowcy byli imigrantami z państw Rogu Afryki (dwóch z Somalii, jeden z Etiopii i jeden z Erytrei). Do Wielkiej Brytanii przybyli w latach 90. XX w. i oczekiwali na przyznanie im obywatelstwa. Nie nawiązali kontaktów z pakistańskimi dżihadystami.

Nie udało się potwierdzić jakichkolwiek powiązań między grupami zamachowców z 7 i 21 lipca. Terroryści z 21 lipca mieli niedostateczną

[89] *All 56 dead identified in July 7 attacks*, NBC News, 20 VII 2005 r., https://www.nbcnews.com/id/wbna8642326 [dostęp: 20 VII 2025].

[90] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu...*, s. 349; X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu...*, s. 93.

[91] *Policja nie odpowie za śmierć w metrze*, TVN24, 13 II 2009 r., https://tvn24.pl/swiat/policja-nie-odpowie-za-smierc-w-metrze-ra85753-ls3724956 [dostęp: 13 VII 2025].

[92] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu...*, s. 350.

wiedzę na temat wytwarzania materiałów wybuchowych, jednak byli równie zdeterminowani jak ich poprzednicy i mieli podobną motywację „śmierci męczeńskiej". Była nią odpowiedź na obecność wojsk państw zachodnich, w tym Wielkiej Brytanii, w Afganistanie i Iraku[93]. Zamachowcy zostali skazani za udział w spisku w celu dokonania masowych zabójstw i każdy z nich otrzymał wyrok co najmniej 40 lat więzienia[94].

2 sierpnia 2005 r. katarska telewizja Al-Dżazira wyemitowała wystąpienie Az-Zawahiriego. Zastępca Osamy bin Ladena stwierdził, że ataki z 7 lipca były odpowiedzią na przedłużającą się obecność sił Zachodu w Iraku i Afganistanie oraz początkiem wielkiego starcia, które Amerykanom będzie przypominało drugi Wietnam[95]. Zaoferował też państwom zachodnim zawieszenie broni, jeśli wycofają się z Bliskiego Wschodu i zmuszą Izrael do pokoju z Palestyńczykami. 1 września w nagraniu rozpowszechnionym przez tę samą stację telewizyjną uzasadniał zamachy w Londynie, oświadczając: *Naszymi celami są ziemie i interesy państw, które biorą udział w agresji przeciwko Palestynie, Irakowi, Afganistanowi*[96]. 25 września Az-Zawahiri jednoznacznie potwierdził odpowiedzialność Al-Kaidy za zamachy w Londynie:

> Bracia, rycerze jedności i bohaterowie operacji w Londynie, niech Allah was umieści w swoich rajskich ogrodach i przyjmie wasze dobre czyny. W ich testamentach znalazły się poważne lekcje dla muzułmanów z Pakistanu i Zachodu, dotyczące odrzucenia taghut [bożków] i determinacji mudżahedinów islamu […], aby zemścić się na krzyżowcach i Żydach za zbrodnie, które popełnili rękoma zanurzonymi w krwi narodu muzułmańskiego. Błogosławiony atak na Londyn należy do szeregu ataków, które Al-Kaida miała zaszczyt przeprowadzić przeciwko arogancji brytyjskich krzyżowców w odpowiedzi na trwającą od ponad stu lat agresję Wielkiej Brytanii przeciwko narodowi muzułmańskiemu, na historyczną zbrodnię, jaką było powstanie Izraela i przeciwko ciągłym zbrodniom Brytyjczyków w stosunku do muzułmanów w Afganistanie i Iraku[97].

[93] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu…*, s. 350; X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu…*, s. 93–94.

[94] B. Levitt, *The True Story…*

[95] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu…*, s. 350.

[96] X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu…*, s. 95.

[97] Tamże, s. 96.

6 lipca 2006 r., przed pierwszą rocznicą zamachów w Londynie, Al-Dżazira wyemitowała pośmiertny testament Tanweera. Terrorysta oświadczył, że przeprowadzona akcja (...) *to jedynie początek ataków, które będą kontynuowane i coraz silniejsze, aż wycofacie wasze oddziały z Afganistanu i Iraku*. Nagraniu wideo towarzyszyło przesłanie Az-Zawahiriego, który oświadczył, że Khan i Tanweer szkolili się w obozach Al-Kaidy[98].

22 marca 2007 r. w Londynie aresztowano, podczas próby wyjazdu do Pakistanu, Mohammada Shakila i Waheeda Alego. Tego samego dnia w Leeds został zatrzymany Sadeer Saleem. Postawiono im zarzuty udziału w spisku mającym na celu przygotowanie zamachów z 7 lipca 2005 r.[99] Aresztowane osoby dobrze znały wykonawców tego ataku, jednak nie udowodniono im udziału w komórce terrorystycznej Khana. W kwietniu 2009 r. zostali skazani na siedem lat więzienia za udział w szkoleniach wojskowych w Pakistanie i próbę wyjazdu na kolejne takie szkolenie[100].

Problemy bezpieczeństwa antyterrorystycznego Wielkiej Brytanii

Atak terrorystyczny w Londynie podał w wątpliwość skuteczność działania MI5. Brytyjskie służby nie uwzględniły w pełni zagrożenia ze strony ekstremistów muzułmańskich, ponieważ zakładały, że środowiska te są skutecznie spenetrowane. Trzy tygodnie przed zamachami z 7 lipca obniżono poziom zagrożenia terrorystycznego z poważnego do znacznego (z 4 na 3 w pięciostopniowej skali), a szefowie służb zapewniali, że kontrolują sytuację. Należy jednak przypomnieć, że dwaj zamachowcy z 7 lipca, Khan i Tanweer, oraz jeden z zamachowców z 21 lipca byli w zainteresowaniu brytyjskich służb już w 2004 r. Stwierdzono, że nie stanowią poważnego zagrożenia. Nie doceniono determinacji i operacyjnego zaangażowania komórki Khana[101]. Renomowane brytyjskie instytucje bezpieczeństwa

[98] Tamże.

[99] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu...*, s. 351.

[100] *British 7/7 suspects jailed for terrorism camp plans*, Reuters, 29 IV 2009 r., https://www.reuters.com/article/world/british-7-7-suspects-jailed-for-terrorism-camp-plans-idUSTRE53S5SV/ [dostęp: 29 VI 2025].

[101] F. Eliott, S. Goodchild, *7/7 one year on: Why did it happen? The big questions still need answers*, The Independent, 2 VII 2006 r., https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/7-7-one-year-on-why-did-it-happen-the-big-questions-still-need-answers-406351.html [dostęp: 2 VII 2025]; B. Levitt, *The True Story*...

z olbrzymim doświadczeniem w walce z północnoirlandzkim terroryzmem, wzmocnione po 11 września 2001 r. finansowo, kadrowo i organizacyjnie, nie były w stanie nie tylko powstrzymać zamachowców, lecz także prawidłowo ocenić skali zagrożenia[102]. W ciągu dwóch tygodni druga, niezależna grupa terrorystów mogła przyjąć podobny sposób działania i tylko brak profesjonalizmu jej członków w produkcji ładunków wybuchowych uchronił Londyn przed kolejnymi ofiarami.

Wydarzenia z 2005 r. zwiększyły nastroje antymuzułmańskie wśród Brytyjczyków i spowodowały nienotowany wcześniej wzrost poczucia zagrożenia terrorystycznego. Mimo że przywódcy brytyjskiej społeczności muzułmańskiej natychmiast potępili działania zamachowców (kilku liderów wydało nawet fatwy – orzeczenia teologiczne, w których stwierdzali, że ataki są sprzeczne z islamem), nastąpił wzrost liczby przestępstw motywowanych nienawiścią. Ich ofiarą padli zarówno muzułmanie, jak i osoby, których napastnicy niesłusznie uznali za wyznawców islamu[103]. Doszło do kilku ataków na meczety, m.in. w Londynie, Glasgow, Manchesterze, Birmingham, South-on-Sea i Exeter[104]. Nasiliło się zjawisko islamofobii, propagowanej głównie przez organizacje i partie skrajnie prawicowe. Wzrost zagrożenia terrorystycznego spowodował włączenie do rządowej strategii CONTEST programu Prevent. Jego celem było zapobieganie zamachom przez rozpoznanie osób wyrażających ekstremistyczne poglądy. Program ten był stale poszerzany, a osoby uznane za niebezpieczne kwalifikowano do części programu zwanej Channel. Mimo że Prevent stosowano wobec wszystkich ekstremistów, w tym skrajnej prawicy, od początku był krytykowany przez organizacje muzułmańskie za stygmatyzację ich społeczności. Wyrażano nawet opinię, że jest głęboko islamofobiczny. Najbardziej kontrowersyjną częścią programu był obowiązek zgłaszania osób podejrzewanych o sprzyjanie radykalizmowi, mogącemu przerodzić się w terroryzm. Obowiązek ten został nałożony na szkoły, policję, służbę zdrowia,

[102] Cabinet Office, *The National Security Strategy of the United Kingdom. Security in an interdependent world*, https://www.statewatch.org/media/documents/news/2010/oct/uk-national-security-strategy-2008.pdf, s. 4–5 [dostęp: 14 VI 2025].

[103] *20 lat temu zamachowcy Al Kaidy dokonali zamachów bombowych w londyńskim metrze*, PAP, 7 VII 2025 r., https://www.pap.pl/aktualnosci/20-rocznica-zamachow-bombowych-w-londynie#:~:text=7%20lipca%202005%20r.,ofiar%20zamachu%20wynosi%C5%82%2034%20lata [dostęp: 7 VII 2025].

[104] M. Zawadewicz, *Życie codzienne*..., s. 138.

organizacje samorządowe i inne instytucje publiczne [105]. W kwietniu 2006 r. weszła w życie nowa ustawa antyterrorystyczna (*The Terrorism Act 2006*), definiująca i nakazująca ściganie takich przestępstw, jak: gloryfikowanie terroryzmu (pochwalania aktów terrorystycznych w nadziei, że zachęci to innych do ich dokonania), udział w szkoleniu terrorystycznym lub jego organizowanie, planowanie i przygotowanie aktu terrorystycznego oraz rozpowszechnianie publikacji o treści terrorystycznej[106]. Z inicjatywą wprowadzenia karalności gloryfikowania terroryzmu rząd wystąpił tuż po zamachach w Londynie. Miał to być jeden z elementów pakietu środków wymierzonych w muzułmańskich przywódców duchowych, takich jak Al-Masri, których premier Blair uznał za podżegaczy do nienawiści. Nowe prawo miało dać policji możliwość zatrzymania podejrzanego o terroryzm na dłuższy czas – do 28 dni zamiast dotychczasowych 14 (rząd początkowo proponował 90 dni). Przepis wszedł w życie 25 lipca 2006 r. Ustawę oprotestowali aktywiści na rzecz ochrony praw człowieka, twierdzący, że skutkiem uchwalenia tej ustawy będzie ograniczenie wolności słowa i swobody działania organizacji pozarządowych[107].

Nowe prawo nie powstrzymało ekstremistów islamskich przed wrogimi działaniami. Po delegalizacji przez ministerstwo spraw wewnętrznych jednego ugrupowania zakładano nowe o innej nazwie. Na przykład po wydaniu zakazu działalności w lipcu 2006 r. wspomnianych wcześniej Firkat an-Nadżija i Al-Ghuraba, Choudary założył internetową organizację Islam4UK. Kontynuowała ona ideologiczny przekaz Al-Muhadżirun, motywując młodych islamskich radykałów do wyjazdów na szkolenia do Pakistanu. 6 sierpnia 2006 r. policja poinformowała o wykryciu spisku terrorystycznego mającego na celu wysadzenie samolotów lecących z Wielkiej Brytanii do Stanów Zjednoczonych. Zatrzymano 20 Brytyjczyków pakistańskiego pochodzenia,

[105] *About Prevent*, Prevent Watch, https://www.preventwatch.org/about-prevent/ [dostęp: 23 VII 2025]; A. Safdar, *Prevent: UK anti-terror plan „harms children's rights"*, AlJazeera, 13 VII 2016 r., https://www.aljazeera.com/features/2016/7/13/prevent-uk-anti-terror-plan-harms-childrens-rights [dostęp: 13 VII 2025].

[106] Była to czwarta ustawa antyterrorystyczna po: *Terrorism Act 2000*, *The Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001* i *The Prevention of Terrorism Act 2005*. Zob. A. Kalicki, *Aspekty prawne w brytyjskim systemie zwalczania terroryzmu*, w: *Terroryzm. Materia ustawowa?*, K. Indecki, P. Potejko (red.), Warszawa 2009, s. 92–100.

[107] *W. Brytania: Nowa ustawa antyterrorystyczna weszła w życie*, Wirtualna Polska, 13 IV 2006 r., https://www.money.pl/archiwum/wiadomosciagencyjne/pap/artykul/w;brytania;nowa;ustawa;antyterrorystyczna;weszla;w;zycie,28,0,152348.html [dostęp: 13 IV 2006]; A. Kalicki, *Aspekty prawne w brytyjskim systemie...*, s. 95.

z których ośmiu oskarżono o przygotowanie spisku terrorystycznego. Odbyli oni szkolenie na pograniczu afgańsko-pakistańskim. Tam też powstał plan zamachów, a przywódca grupy Abdullah Ahmed Ali otrzymał szczegółowe instrukcje dotyczące ich realizacji. Zamachowcy zamierzali wysadzić samoloty nad Atlantykiem za pomocą płynnych ładunków wybuchowych ukrytych w butelkach po napojach orzeźwiających. Od momentu ujawnienia planów tych zamachów na lotniskach wprowadzono zaostrzone rygory bezpieczeństwa, zakazujące wnoszenia płynów na pokłady samolotów[108]. W listopadzie 2006 r. dyrektor MI5 Eliza Manningham-Buller oświadczyła, że służby kontrolują 200 grup liczących ponad 1600 osób (głównie Brytyjczyków obcego pochodzenia), zaangażowanych w planowanie bądź wspieranie ataków terrorystycznych w Wielkiej Brytanii lub za granicą[109].

Pomimo zdecydowanych działań brytyjskich władz po 2005 r. strukturom terrorystycznym udało się zachować zdolności operacyjne. Potwierdzeniem tego był atak z 30 czerwca 2007 r. na lotnisko Glasgow. Nieco wcześniej, w styczniu 2007 r., brytyjskiej policji udało się udaremnić porwanie i zabicie brytyjskiego żołnierza[110]. Działania antyterrorystyczne brytyjskich służb wymusiły utajnienie aktywności wielu komórek terrorystycznych[111]. Wciąż jednak tolerowano propagandową działalność ideologów dżihadu. We wrześniu 2008 r. z okazji siódmej rocznicy zamachów w USA Islam4UK ogłosił w mediach informację na temat konferencji „Kalifat dla Wielkiej Brytanii – Boża alternatywa". Zaproszenia i plakaty reklamujące to spotkanie przedstawiały mapę Wielkiej Brytanii z powiewającą nad nią czarną flagą islamu i umieszczonym napisem „Kalifat". Podczas zgromadzenia, w którym uczestniczyło ponad 100 osób, Choudary stwierdził, że siedem lat wcześniej Osama bin Laden udzielił Amerykanom lekcji, ale „krzyżowcy" niczego się nie nauczyli. Na Wyspach Brytyjskich dojdzie zatem do kolejnego 11 września. Może także nadejść kolejny 7 lipca. Lider Islam4UK oświadczył wówczas: *Nigdy nie zintegrujemy się z chrześcijaństwem. Zapewniamy, że pewnego dnia to wy przyjmiecie szariat. Nasze oczy skierowane są na Downing Street. To dlatego Brytyjczycy tak się nas obawiają. Nie jest problemem dla nas zadeklarować dżihad w Wielkiej Brytanii, a wówczas każdy*

[108] K. Izak, *Leksykon organizacji…*, s. 361.

[109] X. Raufer, *Atlas radykalnego islamu…*, s. 96.

[110] A. Wejkszner, *Ewolucja terroryzmu…*, s. 351.

[111] Tamże.

z nas może stać się bombą zegarową czekającą na detonację[112]. Kolejną osobą, która wystąpiła z mową przepełnioną nienawiścią, był Sajful Islam, szef organizacji Salaficka Młodzież dla Propagowania Islamu (Salafi Youth for Islamic Propagation). Wychwalał on Bin Ladena za odwagę i ostrzegł przed powtórzeniem wydarzeń sprzed siedmiu lat, stwierdzając m.in., że: *Winę za zamachy z 11 września ponosi rząd amerykański i nikt inny. To oni są terrorystami. Szejk Osama wielokrotnie ostrzegał Amerykę, wszystko z powodu ich arogancji, bo myśleli, że są supermocarstwem i nikt nie może im zagrozić, więc Osama bin Laden udzielił USA lekcji, której wciąż jeszcze nie pojęli*[113]. Odnosząc się do sytuacji w Iraku i Afganistanie, ostrzegł Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię: *Obudźcie się. Wycofajcie się. Musicie powstrzymać przemoc, w przeciwnym razie następny 11 września będzie miał miejsce w Wielkiej Brytanii, także następny 7 lipca może rozegrać się tutaj*[114].

Aktywność ekstremistów muzułmańskich przyczyniła się do powstania w 2009 r. w Luton antymuzułmańskiej organizacji Angielska Liga Obrony (English Defence Ligue, EDL). Miasto to zamieszkują przede wszystkim potomkowie imigrantów, głównie z państw muzułmańskich. Żyją zgodnie z zasadami szariatu i tworzą równoległe społeczeństwo. Bezpośrednią przyczyną powstania EDL była próba zaatakowania przez zwolenników Choudary'ego uczestników odbywającej się w Luton uroczystości powitania żołnierzy Royal Anglican Regiment wracających z Afganistanu[115]. Organizacja została utworzona w środowisku subkultury kibiców piłkarskich. Stała się trwałym elementem brytyjskiego życia politycznego. Organizowała cykliczne demonstracje, które przyciągały od kilkuset do kilku tysięcy uczestników. Jej liczebność szacowano na 25 000–30 000 członków, co czyniło ją jednym z największych ulicznych ruchów protestu w Wielkiej Brytanii[116]. W przeciwieństwie do tradycyjnych brytyjskich

[112] R. Watson, *Al-Muhajiroun and the long tail of UK terror*, The New Statesman, 22 II 2020 r., https://www.newstatesman.com/long-reads/2020/02/al-muhajiroun-and-long-tail-uk-terror [dostęp: 22 VII 2025].

[113] *'Have more babies and Muslims can take over the UK', hate fanatic says, as warning comes that* '*next 9/11 will be in UK'*, Daily Mail, 13 IX 2008 r., https://www.dailymail.co.uk/news/article-1054909/Have-babies-Muslims-UK-hate-fanatic-says-warning-comes-9-11-UK.html [dostęp: 13 VII 2025].

[114] Tamże.

[115] J. Barlett, M. Littler, *Inside the EDL: Populist Politics in a Digital Age*, https://demos.co.uk/wp-content/uploads/2011/10/Inside_the_edl_WEB.pdf, s. 10 [dostęp: 10 IX 2025].

[116] K. Jaskułowski, *Głośni i dumni: etnografia Angielskiej Ligi Obrony*, „Prace Etnograficzne" 2017, t. 45, z. 1, s. 117.

partii skrajnie prawicowych (takich jak Front Narodowy – National Front czy Brytyjska Partia Narodowa – British National Party) EDL nie odwoływała się w oficjalnych deklaracjach do ideologii antyimigranckiej i rasistowskiej, lecz głosiła, że występuje jedynie przeciwko islamowi. Liga postrzegała go nie tyle jako jedną z religii brytyjskiego społeczeństwa, ile jako agresywną i ekspansywną polityczną ideologię, która zagraża prawom człowieka i demokracji. Za obowiązek uważała konieczność moralnego wspierania brytyjskich oddziałów na Bliskim Wschodzie. Na tym tle często dochodziło do starć z muzułmanami protestującymi przeciwko obecności brytyjskich żołnierzy w Iraku i Afganistanie[117].

W styczniu 2010 r. Islam4UK ogłosiła zorganizowanie marszu „pustych trumien" na ulicach miasta Royal Wootton Bassett, do którego przywożono zwłoki brytyjskich żołnierzy zmarłych w Afganistanie. Krewni, przyjaciele poległych i mieszkańcy ustawiali się wzdłuż ulic, kiedy przykryte flagą trumny przewożono na katafalkach. Choudary oskarżył żołnierzy o popełnianie morderstw i zamieścił w internecie list otwarty zatytułowany *Do rodzin brytyjskich żołnierzy, którzy polegli lub obecnie przebywają w Afganistanie*, podający przyczyny zorganizowania marszu. Jego zapowiedź wywołała falę protestów[118]. Zmusiło to władze do zdelegalizowania ugrupowania Islam4UK. Decyzja weszła w życie 14 stycznia 2010 r.[119] Groźba kary więzienia nie wpłynęła na zmianę charakteru wypowiedzi Choudary'ego, który konsekwentnie głosił ekstremistyczną propagandę. Założył stronę internetową Muzułmanie przeciwko Krzyżowcom (Muslims Against Crusades, MAC). Nazwy tej używano także w odniesieniu do jego zwolenników. Korzystając z możliwości dostępu do mediów społecznościowych, Choudary docierał ze swoimi poglądami do rzesz muzułmanów i wpływał na poziom ich radykalizacji[120]. 11 września 2011 r. sympatycy MAC zorganizowali obok ambasady USA w Londynie manifestację z okazji 10. rocznicy ataku w USA. Doszło do

[117] Tamże.

[118] *Fury over British Muslim cleric's anti-war march threat*, CNN, 5 I 2010 r., https://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/01/04/britain.afghanistan.demo/index.html [dostęp: 5 I 2010].

[119] D. Orr, *Is the Islam4UK ban a blow against democracy?*, The Guardian, 14 I 2010 r., https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/jan/14/deborah-orr-islam4uk [dostęp: 14 VII 2025].

[120] C. Gammell, *Muslims Against Crusades earn notoriety in less than a year*, The Telegraph, 21 IV 2011 r., https://www.telegraph.co.uk/news/8461436/Muslims-Against-Crusades-earn-notoriety-in-less-than-a-year.html [dostęp: 21 VI 2025].

starć z EDL[121]. Tego samego dnia aresztowano w Birmingham 11 brytyjskich muzułmanów przygotowujących w tym mieście atak terrorystyczny przy użyciu ośmiu bomb umieszczonych w plecakach. Część z nich odbyła przeszkolenie w obozach Al-Kaidy na pograniczu afgańsko-pakistańskim. Terroryści zamierzali przekształcić Birmingham w strefę małej wojny. Przywódca grupy Irfan Naseer (31 lat) został skazany na karę dożywotniego więzienia, a dwóch jego najbliższych współpracowników: Irfan Khalid (28 lat) i Ashik Ali (28 lat) – odpowiednio 23 i 20 lat pozbawienia wolności. Członkowie grupy znajdowali się pod ideologicznym wpływem Choudary'ego[122].

10 listopada 2011 r. brytyjskie ministerstwo spraw wewnętrznych podjęło decyzję o delegalizacji MAC. Była to 48. ekstremistyczna organizacja zdelegalizowana w Wielkiej Brytanii na mocy ustawy antyterrorystycznej i ustawy zabraniającej gloryfikacji terroryzmu. Zakaz działalności oznaczał prawo do zajęcia przez władze aktywów ugrupowania i uznanie członkostwa w organizacji za podlegające karze do 10 lat pozbawienia wolności. W wydanym oświadczeniu Choudary uznał delegalizację MAC za przejaw nienawiści brytyjskiego rządu do muzułmanów[123]. W miejsce MAC powstała organizacja Zjednoczona Umma (United Ummah), która 2 grudnia 2011 r. zorganizowała w Londynie demonstrację przeciwko nalotom amerykańskich samolotów bezzałogowych na kraje muzułmańskie[124].

22 maja 2013 r. dwóch Brytyjczyków nigeryjskiego pochodzenia: Michael Adebolayo (28 lat) i Michael Adebowale (22 lata) zabiło w londyńskiej dzielnicy Woolwich brytyjskiego żołnierza Lee Rigby'ego. Przechodzący przez ulicę mężczyzna został najpierw potrącony przez samochód, a następnie sprawcy usiłowali obciąć mu głowę, wznosząc okrzyki „Allah Akbar". Jego zwłoki przeciągnęli na środek ulicy, by przechodnie mogli je widzieć. Sprawcy nie zbiegli z miejsca zbrodni. W oczekiwaniu na policję rozmawiali z postronnymi osobami i próbowali im wyjaśniać swoje poglądy. Adebolayo wykrzyczał m.in.: *Przysięgamy na wszechmogącego Allaha, że nigdy nie przestaniemy z wami walczyć. Zabiliśmy tego mężczyznę tylko dlatego, że muzułmanie codziennie giną z rąk brytyjskich żołnierzy. Oko za oko,*

[121] D. Casciani, *Muslims Against Crusades banned by Theresa May*, BBC News, 10 XI 2011 r., https://www.bbc.com/news/uk-15678275 [dostęp: 10 XI 2025].

[122] *Wielka Brytania: 11 skazanych za planowanie zamachów w Birmingham*, Wirtualna Polska, 26 IV 2013 r., https://wiadomosci.wp.pl/wielka-brytania-11-skazanych-za-planowanie-zamachow-w-birmingham-6082107866088065a [dostęp: 26 VII 2025].

[123] D. Casciani, *Muslims Against Crusades*...

[124] K. Izak, *Leksykon organizacji*..., s. 365.

ząb za ząb[125]. Po przybyciu na miejsce policjantów mężczyźni próbowali ich zaatakować. Liczyli na to, że zostaną zabici i staną się męczennikami. Zostali zranieni. Adebolayo i Adebowale pochodzili z katolickich rodzin nigeryjskich imigrantów, ale w Wielkiej Brytanii przeszli na islam i się zradykalizowali[126]. Ten mord doprowadził do największej od ponad 30 lat społecznej mobilizacji, która objęła niemal cały kraj. Antymuzułmańskie demonstracje odbyły się w wielu miastach. W odpowiedzi na te wydarzenia premier David Cameron wypowiedział wojnę radykalizacji i ekstremizmowi. Bardziej stanowcze słowa skierował do EDL i BNP, twierdząc, że nie będzie tolerował prawicowej islamofobii. Zapowiedział też utworzenie specjalnej grupy roboczej TERFOR, której celem miało być zwalczanie ekstremistów[127]. Te obietnice nie zostały spełnione. Zaostrzono kurs wobec skrajnej prawicy, ale tolerowano ekstremistów islamskich i aktywistów oskarżających Brytyjczyków o islamofobię i rasizm.

Pojawiało się coraz więcej opinii, że służby specjalne mogły zapobiec zamachowi z 22 maja 2013 r., podobnie jak atakom w Londynie osiem lat wcześniej. Adebolayo był bowiem znany służbom już w 2010 r., kiedy w Somalii zamierzał przyłączyć się do zbrojnej organizacji Ruch Młodych Mudżahedinów (Harakat asz-Szabab al-Mudżahidin). Został jednak aresztowany w Kenii i odesłany do Wielkiej Brytanii[128]. Brytyjskie służby nie objęły go nadzorem i nie postawiły przed sądem, co powinny zrobić na mocy ustawy z 2006 r., w której za przestępstwo uznano podróż lub zamiar podróży za granicę z planem przyłączenia się do organizacji terrorystycznej lub przeprowadzenia zamachu. Podobnie wyglądała sytuacja z Adebowale, który był wcześniej obserwowany. Okazało się również, że obaj zamachowcy kierowali się nauczaniem Choudary'ego, który pozostawał na wolności i głosił mowę nienawiści[129]. Aresztowano go dopiero po złożeniu przez niego deklaracji wierności Państwu Islamskiemu w lipcu 2014 r. Dwa lata później został skazany na pięć i pół roku pozbawienia wolności, zamiast grożących mu dziesięciu lat. Wyrok uznający go za winnego poprzedziło śledztwo, które kosztowało miliony funtów. Wykazało ono, że jego nazwisko

[125] *Dożywocie i 45 lat więzienia dla „rzeźników z Londynu" za zabójstwo żołnierza*, TVN24, 26 II 2014 r., https://tvn24.pl/swiat/dozywocie-i-45-lat-wiezienia-dla-rzeznikow-z-londynu-za-zabojstwo-zolnierza-ra402449-ls3352033 [dostęp: 26 VII 2025].

[126] Tamże.

[127] G. Kayzer, *Radykałowie na celowniku*, „Gazeta Polska Codziennie", 29 V 2013 r.

[128] Tamże.

[129] Tamże; P. Falkowski, *Niespokojny Londyn*, „Nasz Dziennik", 3 VI 2013 r.

przewijało się przy większości ataków terrorystycznych w Wielkiej Brytanii. Miał on zainspirować do zamachów terrorystycznych ponad 100 obywateli Zjednoczonego Królestwa, a prawdopodobnie co czwarty z ponad 900 brytyjskich dżihadystów wyjechał walczyć w szeregach Państwa Islamskiego pod wpływem tego, co głosił ich mentor[130]. Inne dane statystyczne zostały zawarte w raporcie organizacji non profit Counter Extremism Project (CEP) pt. *Anjem Choudary's Ties to Extremist* (pol. Powiązania Anjema Choudary'ego z ekstremistami). Wymieniono w nim 33 organizacje i 112 osób, na które Choudary wywierał wpływ lub z którymi się komunikował w trakcie swojej kariery. Spośród nich 20 dokonało ataków terrorystycznych, 50 próbowało ich dokonać, 19 dołączyło lub próbowało dołączyć do Państwa Islamskiego w Syrii, a inni propagowali treści dżihadystyczne i rekrutowali do organizacji terrorystycznych[131].

Aktywność sieci dżihadystycznych w Wielkiej Brytanii kontynuowało Państwo Islamskie. Zamierzało ono przeprowadzić atak dla uczczenia pamięci sprawców zamachów w 2005 r. W 2015 r. wykryto jeden taki spisek, w następnym roku kolejny, a trzy w 2017 r.[132] Niestety, był to rok, w którym

[130] M.R. Chehab, *Kim jest Anjem Choudary, mentor ostatniego zamachowca z Londynu?*, Newsweek, 8 XII 2019 r., https://www.newsweek.pl/swiat/po-zamachu-w-londynie-kim-jest-anjem-choudary/n0plx7f [dostęp: 8 XI 2025].

[131] *Anjem Choudary's Ties to Extremist*, Counter Extremism Project, https://www.counterextremism.com/anjem-choudary-ties-to-extremists [dostęp: 23 X 2025]. Choudary odsiedział mniej niż połowę wyroku, reszta miała odbywać się pod ścisłym nadzorem, ale mimo to kontynuował swoją propagandową i agitacyjną aktywność. W 2019 r. zainicjował odrodzenie organizacji Al-Muhadżirun. Za pośrednictwem mediów społecznościowych prowadził nauczanie swoich zwolenników w USA i Kanadzie. Zaangażował się w działalność organizacji Stowarzyszenie Muzułmańskich Myślicieli (Islamic Thinkers Society) propagującej radykalne idee. Pod tą nazwą kryła się Al-Muhadżirun. Jego bliskim współpracownikiem w Kanadzie był Khaled Hussain, reprezentujący nowe pokolenie uczniów Choudary'ego, propagujący go w Ameryce Północnej. 17 lipca 2023 r., po przylocie Hussaina do Londynu w celu spotkania z Choudarym, obaj mężczyźni zostali aresztowani. 30 lipca 2024 r. Choudary'yego skazano na karę dożywotniego więzienia z możliwością jego opuszczenia po 28 latach, Khaled Hussein natomiast otrzymał wyrok 5 lat pozbawienia wolności. Zob. *International counter terrorism investigation leads to Anjem Choudary conviction*, Counter Terrorism Policing, 23 VII 2024 r., https://www.counterterrorism.police.uk/historic-met-and-international-police-counter-terrorism-investigation-leads-to-anjem-choudary-terror-conviction/ [dostęp: 23 VII 2025]; *CPS statement: Convictions of Anjem Choudary and Khaled Hussein*, Crown Prosecution Service, 31 VII 2024 r., https://www.cps.gov.uk/cps/news/cps-statement-convictions-anjem-choudary-and-khaled-hussein [dostęp: 31 VII 2025].

[132] A. Wejkszner, *Europejska armia kalifatu. Tom I. Centrum supersieci*, Warszawa 2020, s. 234–235.

doszło do trzech zamachów: w Londynie 22 marca (zginęło 6 osób, a co najmniej 49 zostało rannych)[133] i 3 czerwca (zginęło 8 osób, a ponad 40 zostało rannych)[134] oraz w Manchesterze 22 maja (zginęły 22 osoby, a 118 zostało rannych). Sprawcą tego ostatniego był Salman Ramadan Abedi, który zdetonował bombę umieszczoną w plecaku w momencie, gdy uczestnicy opuszczali salę po zakończeniu koncertu amerykańskiej piosenkarki Ariany Grande[135].

Urodzony w Wielkiej Brytanii Usman Khan (28 lat) zaatakował nożem przechodniów. Do zdarzenia doszło 29 listopada 2019 r. w okolicach Mostu Londyńskiego.. Zabił dwie osoby i ranił trzy inne. Napastnika próbowali powstrzymać świadkowie zdarzenia, w tym Polak Łukasz Koczocik, który został ranny. Terrorystę zastrzeliła policja. Jego idolem i mentorem był Choudary. Do zamachu przyznało się Państwo Islamskie. W 2010 r. Khan, działający pod pseudonimem Abu Saif, został aresztowany wraz z ośmioma innymi ekstremistami[136]. Przygotowywali oni serię zamachów, w tym na parlament, giełdę londyńską, ambasadę USA, mieszkanie ówczesnego burmistrza Londynu Borisa Johnsona i katedrę św. Pawła[137]. W 2012 r. Khan został skazany na 16 lat więzienia. Zwolniono go warunkowo. Następnego dnia po zamachu premier Boris Johnson skrytykował praktykę warunkowego wypuszczania terrorystów. Stwierdził, że gdyby Khan nie został przedterminowo zwolniony, nie przeprowadziłby ataku. Poinformował również, że w ramach zwolnienia warunkowego na wolności znajdują się 74 osoby skazane za terroryzm[138].

Dnia 15 października 2021 r. w Londynie obywatel brytyjski Ali Harbi Ali (26 lat) zabił nożem konserwatywnego polityka Davida Amessa. Zabójca pozostawał pod wpływem Choudary'ego. Eksperci poddali wówczas krytyce program Prevent, którego realizacja pochłonęła miliony funtów, a mimo to jego cel nie został osiągnięty. Wskazano, że przyczyn porażki należy szukać m.in. w paraliżowaniu programu przez duchownych muzułmańskich

[133] Tamże, s. 237.

[134] Tamże, s. 246.

[135] Tamże, s. 240, 243.

[136] M.R. Chehab, *Kim jest Anjem Choudary*...

[137] Tamże.

[138] *„Przygotowywał działalność terrorystyczną". Mężczyzna zatrzymany*, TVN24, 2 XII 2019 r., https://tvn24.pl/swiat/wielka-brytania-policja-zatrzymala-mezczyzne-podejrzanego-o-terroryzm-ra989867-ls2508450 [dostęp: 2 X 2025].

i działaczy społecznych oraz w nieustannym krytykowaniu go przez przedstawicieli opozycji[139].

29 lipca 2024 r. Axel Rudakubana (17 lat), Brytyjczyk rwandyjskiego pochodzenia, zabił nożem trzy dziewczynki uczestniczące w kursie tańca. Zranił również dziewięcioro innych dzieci i jedną osobę dorosłą, po czym został ujęty. Atak nastąpił w miasteczku Southport niedaleko Liverpoolu. Po zdarzeniu doszło do kilkudniowych antyimigranckich i antymuzułmańskich protestów i zamieszek w wielu brytyjskich miastach. Miały miejsce starcia z policjantami, zaatakowano posterunek policji i hotel dla nielegalnych imigrantów oczekujących na azyl[140].

Podsumowanie

Po ataku terrorystycznym Al-Kaidy w Londynie 7 lipca 2005 r. rząd Tony'ego Blaira podjął działania mające na celu poprawę bezpieczeństwa wewnętrznego i ochronę obywateli przed atakami ekstremistów. Te działania były jednak ograniczane z powodu sprzeciwu organizacji muzułmańskich i aktywistów obrony praw człowieka. Zwolennicy twardego kursu wobec ekstremizmu islamskiego krytykowali brytyjską praktykę tzw. czujnej tolerancji, która umożliwiała wielu radykalnym imamom nawoływanie do szerzenia nienawiści i stosowania przemocy. Brytyjskie władze podkreślały jednak, że strategia polegająca na koncentrowaniu się na środkach nadzoru i kontroli osób podejrzewanych o działalność terrorystyczną daje lepsze wyniki niż ich osadzanie w więzieniu, ponieważ pozwalała uzyskać informacje wywiadowcze[141]. W opinii niektórych ekspertów źródłem przedkładania prawa przestępców ponad bezpieczeństwo Brytyjczyków była ustawa o prawach człowieka (*Human Rights Act*), która w 1998 r. włączyła do brytyjskiego prawa regulacje zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

[139] V. Dodd, *Ali Harbi Ali guilty of murdering MP David Amess in terrorist attack*, The Guardian, 11 IV 2022 r., https://www.theguardian.com/uk-news/2022/apr/11/david-amess-verdict-terrorist-attack-ali-harbi-ali-guilty [dostęp: 11 VI 2025].

[140] M. Czarnecki, *Po ataku nożownika w Southport rozruchy rozlały się na kolejne brytyjskie miasta. Aresztowano ponad 90 osób*, wyborcza.pl, 4 VIII 2024 r., https://wyborcza.pl/7,75399,31200497,po-ataku-nozownika-w-southport-rozruchy-rozlaly-sie-na-kolejne.html [dostęp: 4 VIII 2025].

[141] G. Wilk-Jakubowski, *Sytuacja społeczna muzułmanów w Wielkiej Brytanii*, Kraków 2013, s. 153.

Dosłownie interpretowane przepisy zezwalały na udzielanie azylu w Wielkiej Brytanii obcokrajowcom ściganym w ich krajach za przestępstwa, ponieważ mogliby tam być narażeni na „nieludzkie lub poniżające traktowanie”[142]. Na podstawie tego prawa oraz Rezolucji A/HRC/22/L.40 Rady Praw Człowieka ONZ, przyjętej w marcu 2013 r., za karaną islamofobię mogą uchodzić słowa najmniejszej krytyki skierowane w stronę mniejszości muzułmańskich, łącznie z określeniem „terroryzm islamski”[143].

Ta strategia się nie sprawdziła, a władze w końcu zostały zmuszone do aresztowania osób nawołujących do przemocy. Upłynęły jednak kolejne lata, zanim udało się je wydalić z kraju. Al-Masriego ekstradowano do USA dopiero w październiku 2012 r.[144], Abu Katadę przekazano Jordanii w lipcu 2013 r. Amman musiał jednak zapewnić, że wobec Abu Katady, którego wcześniej zaocznie skazano na dożywotnie więzienie za udział w przygotowaniu dwóch zamachów w stolicy Jordanii w 1999 r. i 2000 r., nie będą stosowane tortury w celu wymuszenia zeznań. Obaj po usłyszeniu niekorzystnych dla siebie wyroków odwoływali się do sądów wyższej instancji i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka[145]. W ich obronie stawały

[142] A. Pearson, *Allison Pearson: We must get rid of the dreadful Human Rights Act*, The Telegraph, 13 V 2015 r., https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/law-and-order/11602222/Allison-Pearson-We-must-get-rid-of-the-dreadful-Human-Rights-Act.html [dostęp: 13 VI 2025].

[143] W rezolucji tej stwierdza się, że terroryzm we wszystkich jego formach i przejawach nie może być powiązany z żadną religią, narodowością czy grupą etniczną. To by oznaczało, że nie istnieje terroryzm palestyński, baskijski, korsykański, tamilski, muzułmański i wiele innych. Większość organizacji terrorystycznych jednak miała i ma w swoich nazwach odniesienia do określeń etniczno-narodowych i religijnych. Przedstawiciel UE w ONZ potępił przepisy zawarte w dokumencie, odwołując się jednocześnie do międzynarodowego poparcia dla wolności słowa: „(…) Ameryka jest nadal ostatnim bastionem wolności słowa, ale jest jasne, że nawet tutaj zjeżdżamy po równi pochyłej w stronę upadku swobodnej wypowiedzi. To smutne i przerażające. Mam nadzieję, że ludzie obudzą się, ponieważ po cichu im się tę wolność odbiera, podczas gdy wielu z nich żyje w przekonaniu, że zawsze będą ją mieli”. Zob. D. Weiss, *If You Criticize Islam, You Will Suffer Consequences*, Citizen Times, 13 VII 2014 r., http://www.citizentimes.eu/2013/06/13/if-you-criticize-islam-you-will-suffer-consequences/ [dostęp: 13 VIII 2024].

[144] *Ekstradycja Abu Hamzy do USA wstrzymana przez apelację*, Wirtualna Polska, 26 IX 2012 r., https://wiadomosci.wp.pl/ekstradycja-abu-hamzy-do-usa-wstrzymana-przez-apelacje-6082120547132033a [dostęp: 26 IX 2025].

[145] *Wydalony z Wielkiej Brytanii Abu Katada, oskarżony o terroryzm*, Wirtualna Polska, 7 VII 2013 r., https://wiadomosci.wp.pl/wydalony-z-wielkiej-brytanii-abu-katada-oskarzony-o-terroryzm-6031568274154113a [dostęp: 7 VII 2025]. We wrześniu 2014 r. sąd wojskowy w Jordanii ostatecznie uwolnił Abu Katadę od zarzutów działalności terrorystycznej mającej polegać na planowaniu ataków na Amerykanów i Izraelczyków i wypuścił go

międzynarodowe organizacje humanitarne, mimo że nawoływali do nienawiści, a Al-Masri organizował ataki terrorystyczne w Jemenie.

W Wielkiej Brytanii wobec muzułmanów nadal stosowano jednak politykę ustępstw i przywilejów. Nadawano im uprawnienia kosztem innych grup społecznych. Specjalny status zwalniał ich od przestrzegania norm, za których naruszenie członkom innych grup społecznych groziły sankcje. Pozwolono na stosowanie szariatu w sprawach cywilnych (m.in. małżeństwa i kwestie spadkowe). Program wspierania wielokulturowości zakładał powstrzymanie niezadowolenia wśród przybyszów, przede wszystkim z krajów muzułmańskich, i osłabienia ich krytycznego stosunku do nowej ojczyzny. Te założenia całkowicie zawiodły, a przyjazna polityka kolejnych rządów doprowadziła do wzrostu ekstremizmu islamskiego[146]. Ta sytuacja pogłębiła się po wielkiej fali migracyjnej w 2015 r. Brytyjska policja ukrywała przed opinią publiczną przestępstwa popełniane przez mniejszości muzułmańskie. Strach przed oskarżeniem o rasizm doprowadzał do paraliżu działań służb bezpieczeństwa. W Wielkiej Brytanii muzułmańskie gangi przez 10 lat wykorzystały seksualnie ok. 1400 brytyjskich dziewcząt, a policja tych danych nie upubliczniała. Kiedy sprawa wyszła na jaw, w raporcie napisano m.in., że powodem zaniechania działań, wyciszania i bagatelizowania przestępstw była obawa organów ścigania przed zarzutami o rasizm i politycznymi konsekwencjami zwrócenia się rdzennych Brytyjczyków przeciwko mniejszości etnicznej[147].

Wątpliwa wydaje się skuteczność programów deradykalizacyjnych ze względu na brak możliwości realnej oceny, czy ktoś złagodził swoje poglądy. Stwierdzenie takiej osoby, że porzuciła swoje idee, może być kłamstwem. Trudno jest także prognozować jej dalsze zachowanie. Pozorowanie zmiany postępowania może być sposobem na odwrócenie uwagi służb bezpieczeństwa. Na przykład Usman Khan, terrorysta z 29 listopada 2019 r., przed warunkowym zwolnieniem z więzienia zapewniał, że jest dobrym muzułmaninem i dobrym obywatelem brytyjskim, a jego zaangażowanie w planowanie zamachów było przejawem niedojrzałości[148]. Na wolności trafił do

na wolność. Zob. *Oskarżony o planowanie masakry niewinny. Abu Katada na wolności*, TVN24, 24 IX 2014 r., https://tvn24.pl/swiat/oskarzony-o-planowanie-masakry-niewinny-abu-katada-na-wolnosci-ra471293-ls3412841 [dostęp: 24 IX 2025].

146 G. Wilk-Jakubowski, *Sytuacja społeczna muzułmanów*..., s. 152–153.

147 G. Drymer, *Afery seksualne w Wielkiej Brytanii. Gwałty muzułmańskich gangów*, Rzeczpospolita, 1 X 2017 r., https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art2411491-afery-seksualne-w-wielkiej-brytanii-gwalty-muzulmanskich-gangow [dostęp: 8 X 2025].

148 M.R. Chehab, *Kim jest Anjem Choudary*...

programu Learning Together, którego celem jest eliminowanie uprzedzeń do innych osób. Ofiarami Khana, które zostały śmiertelnie ranione nożem, byli koordynator tego programu i jego wolontariuszka. Nie sprawdziły się obowiązkowe programy deradykalizacyjne dla terrorystów opuszczających więzienia. W prywatnych rozmowach przyznawali, że nie zmienili swoich przekonań i że dla nich walka o państwo islamskie wciąż trwa[149].

8 października 2024 r. szef MI5, Ken McCallum, poinformował w publicznym wystąpieniu, że od 2017 r. jego służba i policja udaremniły 43 ataki terrorystyczne[150]. Zagrożenie terrorystyczne w Wielkiej Brytanii utrzymuje się na trzecim poziomie (zagrożenie znaczne) w pięciostopniowej skali, co oznacza, że atak jest prawdopodobny. Zgodnie z rządowymi ocenami zagrożenie to jest „trwałe i ewoluujące", a przy tym „mniej przewidywalne i trudniejsze do wykrycia i zbadania"[151]. Towarzyszy temu niepokój społeczny. Trzy czwarte brytyjskiego społeczeństwa postrzega ekstremistów muzułmańskich jako największe zagrożenie dla kraju[152].

Bibliografia

Besson S., *Islamizacja Zachodu? Historia pewnego spisku*, Warszawa 2006.

Chaliand G., Blin A., *Historia terroryzmu. Od starożytności do Da'isz*, Warszawa 2020.

Falkowski P., *Niespokojny Londyn*, „Nasz Dziennik", 3 VI 2013 r.

Hołyst B., *Terroryzm. Tom 1*, Warszawa 2009.

Izak K., *Leksykon organizacji i ruchów islamistycznych*, Warszawa 2014.

Jaskułowski K., *Głośni i dumni: etnografia Angielskiej Ligi Obrony*, „Prace Etnograficzne" 2017, t. 45, z. 1, s. 117–121.

[149] Tamże.

[150] *Director General Ken McCallum gives latest threat update*, Security Service MI5, 8 X 2024 r., https://www.mi5.gov.uk/director-general-ken-mccallum-gives-latest-threat-update [dostęp: 8 X 2025].

[151] Tamże.

[152] M. Smith, *Which extremists do Britons see as threats in 2024?*, YouGov, 29 II 2024 r., https://yougov.co.uk/politics/articles/48784-which-extremists-do-britons-see-as-threats-in-2024 [dostęp: 29 VII 2025].

Kalicki A., *Aspekty prawne w brytyjskim systemie zwalczania terroryzmu*, w: *Terroryzm. Materia ustawowa?*, K. Indecki, P. Potejko (red.), Warszawa 2009, s. 92–100.

Kayzer G., *Radykałowie na celowniku*, „Gazeta Polska Codziennie", 29 V 2013 r.

Kepel G., *Fitna, wojna w sercu islamu*, Warszawa 2006.

Levitt M., *Hamas. Polityka, dobroczynność i terroryzm w służbie dżihadu*, Kraków 2008.

Mansfield L., *His Own Words: Translation and Analysis of the Writings of Dr. Ayman Al Zawahiri*, New York 2006.

Phillips M., *Londonistan. Jak Wielka Brytania stworzyła państwo terroru*, Warszawa 2010.

Phythian M., *Intelligence, Policy-Making and the 7 July 2005 London Bombings*, „Crime, Law & Social Change" 2005, t. 44, nr 4–5, s. 361–385. https://doi.org/10.1007/s10611-006-9027-3.

Raufer X., *Atlas radykalnego islamu*, Warszawa 2011.

Simcox R., Stuart H., Ahmed H., *Islamist Terrorism. The British Connections*, London 2010.

Wejkszner A., *Europejska armia kalifatu. Tom I. Centrum supersieci*, Warszawa 2020.

Wejkszner A., *Ewolucja terroryzmu motywowanego ideologią religijną na przykładzie salafickiego ruchu globalnego dżihadu*, Poznań 2010.

Wilk-Jakubowski G., *Sytuacja społeczna muzułmanów w Wielkiej Brytanii*, Kraków 2013.

Zawadewicz M., *Życie codzienne w muzułmańskim Londynie*, Warszawa 2008.

Źródła internetowe

20 lat temu zamachowcy Al Kaidy dokonali zamachów bombowych w londyńskim metrze, PAP, 7 VII 2025 r., https://www.pap.pl/aktualnosci/20-rocznica-zamachow-bombowych-w-londynie#:~:text=7%20lipca%202005%20r.,ofiar%20 zamachu%20wynosi%C5%82%2034%20lata [dostęp: 7 VII 2025].

About Prevent, Prevent Watch, https://www.preventwatch.org/about-prevent/ [dostęp: 23 VII 2025].

Abu Hamza profile, BBC News, 9 I 2015 r., https://www.bbc.com/news/uk-11701269 [dostęp: 18 XI 2025].

Al-Qaeda plotter jailed for life, BBC News, 7 XI 2006 r., http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6123236.stm [dostęp: 7 VIII 2025].

All 56 dead identified in July 7 attacks, NBC News, 20 VII 2005 r., https://www.nbcnews.com/id/wbna8642326 [dostęp: 20 VII 2025].

Anjem Choudary's Ties to Extremist, Counter Extremism Project, https://www.counterextremism.com/anjem-choudary-ties-to-extremists [dostęp: 23 X 2025].

Barlett J., Littler M., *Inside the EDL: Populist Politics in a Digital Age,* https://demos.co.uk/wp-content/uploads/2011/10/Inside_the_edl_WEB.pdf [dostęp: 10 IX 2025].

British 7/7 suspects jailed for terrorism camp plans, Reuters, 29 IV 2009 r., https://www.reuters.com/article/world/british-7-7-suspects-jailed-for-terrorism-camp-plans-idUSTRE53S5SV/ [dostęp: 29 VI 2025].

Cabinet Office, *The National Security Strategy of the United Kingdom. Security in an interdependent world,* https://www.statewatch.org/media/documents/news/2010/oct/uk-national-security-strategy-2008.pdf [dostęp: 14 VI 2025].

Casciani D., *Muslims Against Crusades banned by Theresa May,* BBC News, 10 XI 2011 r., https://www.bbc.com/news/uk-15678275 [dostęp: 10 XI 2025].

Chehab M.R., *Kim jest Anjem Choudary, mentor ostatniego zamachowca z Londynu?,* Newsweek, 8 XII 2019 r., https://www.newsweek.pl/swiat/po-zamachu-w-londynie-kim-jest-anjem-choudary/n0plx7f [dostęp: 8 XI 2025].

Chemistry student held in Cairo, The Guardian, 15 VII 2005 r., https://www.theguardian.com/uk/2005/jul/15/july7.uksecurity10 [dostęp: 15 VII 2025].

CPS statement: Convictions of Anjem Choudary and Khaled Hussein, Crown Prosecution Service, 31 VII 2024 r., https://www.cps.gov.uk/cps/news/cps-statement-convictions-anjem-choudary-and-khaled-hussein [dostęp: 31 VII 2025].

Czarnecki M., *Po ataku nożownika w Southport rozruchy rozlały się na kolejne brytyjskie miasta. Aresztowano ponad 90 osób,* wyborcza.pl, 4 VIII 2024 r., https://wyborcza.pl/7,75399,31200497,po-ataku-nozownika-w-southport-rozruchy-rozlaly-sie-na-kolejne.html [dostęp: 4 VIII 2025].

Director General Ken McCallum gives latest threat update, Security Service MI5, 8 X 2024 r., https://www.mi5.gov.uk/director-general-ken-mccallum-gives-latest-threat-update [dostęp: 8 X 2025].

Dodd V., *Ali Harbi Ali guilty of murdering MP David Amess in terrorist attack*, The Guardian, 11 IV 2022 r., https://www.theguardian.com/uk-news/2022/apr/11/david-amess-verdict-terrorist-attack-ali-harbi-ali-guilty [dostęp: 11 VI 2025].

Dożywocie i 45 lat więzienia dla „rzeźników z Londynu" za zabójstwo żołnierza, TVN24, 26 II 2014 r., https://tvn24.pl/swiat/dozywocie-i-45-lat-wiezienia-dla-rzeznikow-z-londynu-za-zabojstwo-zolnierza-ra402449-ls3352033 [dostęp: 26 VII 2025].

Drymer G., *Afery seksualne w Wielkiej Brytanii. Gwałty muzułmańskich gangów*, Rzeczpospolita, 1 X 2017 r., https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art2411491-afery-seksualne-w-wielkiej-brytanii-gwalty-muzulmanskich-gangow [dostęp: 8 X 2025].

Ekstradycja Abu Hamzy do USA wstrzymana przez apelację, Wirtualna Polska, 26 IX 2012 r., https://wiadomosci.wp.pl/ekstradycja-abu-hamzy-do-usa-wstrzymana-przez-apelacje-6082120547132033a [dostęp: 26 IX 2025].

Eliott F., Goodchild S., *7/7 one year on: Why did it happen? The big questions still need answers*, The Independent, 2 VII 2006 r., https://www.independent.co.uk/news/uk/crime/7-7-one-year-on-why-did-it-happen-the-big-questions-still-need-answers-406351.html [dostęp: 2 VII 2025].

Fury over British Muslim cleric's anti-war march threat, CNN, 5 I 2010 r., https://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/01/04/britain.afghanistan.demo/index.html [dostęp: 5 I 2010].

Gammell C., *Muslims Against Crusades earn notoriety in less than a year*, The Telegraph, 21 IV 2011 r., https://www.telegraph.co.uk/news/8461436/Muslims-Against-Crusades-earn-notoriety-in-less-than-a-year.html [dostęp: 21 VI 2025].

Gilliam J., *Why They Hate Us. An Examination of al-wala' wa-l-bara' in Salafi-Jihadist Ideology*, Military Review, 15 II 2018 r., https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2018-OLE/ Feb/They-Hate/ [dostęp: 15 VII 2025].

'Have more babies and Muslims can take over the UK' hate fanatic says, as warning comes that 'next 9/11 will be in UK', Daily Mail, 13 IX 2008 r., https://www.dailymail.co.uk/news/article-1054909/Have-babies-Muslims-UK-hate-fanatic-says-warning-comes-9-11-UK.html [dostęp: 13 VII 2025].

Hoge W., *Threats and Responses: Terror Suspects, Mosque Raid in London Results in 7 Arrests in Connection With Discovery of Poison*, The New York Times, 21 I 2003 r., https://www.nytimes.com/2003/01/21/world/threats-responses-terror-suspects-mosque-raid-london-results-7-arrests.html [dostęp: 18 IX 2025].

Intelligence and Security Committee, *Could 7/7 Have Been Prevented? Review of the Intelligence on the London Terrorist Attacks on 7 July 2005*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c153540f0b61a825d6582/7-7_attacks_intelligence.pdf [dostęp: 23 VI 2025].

Intelligence and Security Committee, *Report into the London Terrorist Attacks on 7 July 2005*, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c470140f0b62dffde1050/isc_terrorist_attacks_7july_report.pdf [dostęp: 18 XI 2025].

International counter terrorism investigation leads to Anjem Choudary conviction, Counter Terrorism Policing, 23 VII 2024 r., https://www.counterterrorism.police.uk/historic-met-and-international-police-counter-terrorism-investigation-leads-to-anjem-choudary-terror-conviction/ [dostęp: 23 VII 2024].

Johnston C., *Tube blasts 'almost simultaneous'*, The Guardian, 9 VII 2005 r., https://www.theguardian.com/uk/2005/jul/09/july7.uksecurity12 [dostęp: 9 VII 2025].

Koenig K.L., *Medical Consequences of the 2005 London Terrorist Bombings*, NEJM Journal Watch, 25 I 2007 r., https://www.jwatch.org/em200701260000006/2007/01/26/medical-consequences-2005-london-terrorist [dostęp: 26 VI 2025].

Levitt B., *The True Story Behind Attack on London: Hunting the 7/7 Bombers*, Time, 1 VII 2025 r., https://time.com/7299329/attack-on-london-netflix-true-story/ [dostęp: 1 VII 2025].

„Magnificent 19" risks further outrage, The Standard, 13 IV 2012 r., https://www.standard.co.uk/hp/front/magnificent-19-risks-further-outrage-6948639.html [dostęp: 18 XI 2025].

Marsden C., *Britain: Why did it take so long to bring Abu Hamza to trial?*, World Socialist Web Site, 16 II 2006 r., https://www.wsws.org/en/articles/2006/02/hamz-f16.html [dostęp: 16 VII 2025].

Orr D., *Is the Islam4UK ban a blow against democracy?*, The Guardian, 14 I 2010 r., https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/jan/14/deborah-orr-islam4uk [dostęp: 14 VII 2025].

Oskarżony o planowanie masakry niewinny. Abu Katada na wolności, TVN24, 24 IX 2014 r., https://tvn24.pl/swiat/oskarzony-o-planowanie-masakry-niewinny-abu-katada-na-wolnosci-ra471293-ls3412841 [dostęp: 24 IX 2025].

Owen P., *Clarke rejects Hamza inquiry calls*, The Guardian, 9 II 2006 r., https://www.theguardian.com/uk/2006/feb/09/terrorism.politics [dostęp: 18 IX 2025].

Pearson A., *Allison Pearson: We must get rid of the dreadful Human Rights Act,* The Telegraph, 13 V 2015 r., https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/law-and-order/11602222/Allison-Pearson-We-must-get-rid-of-the-dreadful-Human-Rights-Act.html [dostęp: 13 VI 2025].

Policja nie odpowie za śmierć w metrze, TVN24, 13 II 2009 r., https://tvn24.pl/swiat/policja-nie-odpowie-za-smierc-w-metrze-ra85753-ls3724956 [dostęp: 13 VII 2025].

Profile: Mohammad Sidique Khan, BBC News, 2 III 2011 r., https://www.bbc.com/news/uk-12621381 [dostęp: 2 VI 2025].

„Przygotowywał działalność terrorystyczną". Mężczyzna zatrzymany, TVN24, 2 XII 2019 r., https://tvn24.pl/swiat/wielka-brytania-policja-zatrzymala-mezczyzne-podejrzanego-o-terroryzm-ra989867-ls2508450 [dostęp: 2 X 2025].

Radical cleric Abu Hamza jailed for life by US court, BBC News, 9 I 2015 r., https://www.bbc.com/news/world-us-canada-30754959 [dostęp: 18 IX 2025].

Ray M., *London bombings of 2005,* Britannica, https://www.britannica.com/event/London-bombings-of-2005 [dostęp: 12 VII 2025].

Report of the 7 July Review Committee, https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/archives/assembly-reports-7july-report.pdf [dostęp: 20 VI 2025].

Report of the Official Account of the Bombings in London on 7th July 2005, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c7bc840f0b626628ac62e/1087.pdf [dostęp: 7 VII 2025].

Safdar A., *Prevent: UK anti-terror plan „harms children's rights",* AlJazeera, 13 VII 2016 r., https://www.aljazeera.com/features/2016/7/13/prevent-uk-anti-terror-plan-harms-childrens-rights [dostęp: 13 VII 2025].

Shehzad Tanweer, Counter Extremism Project, https://www.counterextremism.com/extremists/shehzad-tanweer [dostęp: 27 VI 2025].

Shishani M.B., *Salafi-Jihadists Geopolitical Perspective of Central Asia,* Central Asia – Caucasus Analist, https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/10050-analytical-articles-caci-analyst-2005-6-29-art.-10050.html [dostęp: 29 VI 2025].

Smith M., *Which extremists do Britons see as threats in 2024?,* YouGov, 29 II 2024 r., https://yougov.co.uk/politics/articles/48784-which-extremists-do-britons-see-as-threats-in-2024 [dostęp: 29 VII 2025].

Strieff D., *Terror-tinged U.K. mosque gets a makeover*, NBC News, 5 VII 2006 r., https://www.nbcnews.com/id/wbna13501930 [dostęp: 18 IX 2025].

Szymczak P., *TATP, materiał wybuchowy zwany matką szatana. Czy można go wykryć?*, Focus.pl, 23 IX 2019 r., https://www.focus.pl/artykul/czy-tatp-materia-wybuchowy-zwany-matk-szatana-mona-wykry [dostęp: 23 VI 2025].

Terror Watch: What Ricin?, Newsweek, 12 IV 2005 r., https://www.newsweek.com/terror-watch-what-ricin-116577 [dostęp: 18 IX 2025].

Terrorism threat levels, Security Service MI5, https://www.mi5.gov.uk/threats-and-advice/terrorism-threat-levels [dostęp: 23 VI 2025].

Vencat E.F., *'Bleed the Enemy'*, Newsweek, 11 I 2006 r., https://www.newsweek.com/bleed-enemy-108227 [dostęp: 11 VII 2025].

Vince G., *Explosives linked to London bombings identified*, New Scientist, 15 VII 2005 r., https://www.newscientist.com/article/dn7682-explosives-linked-to-london-bombings-identified/ [dostęp: 15 VII 2025].

W. Brytania: Nowa ustawa antyterrorystyczna weszła w życie, Wirtualna Polska, 13 IV 2006 r., https://www.money.pl/archiwum/wiadomosciagencyjne/pap/artykul/w;brytania;nowa;ustawa;antyterrorystyczna;weszla;w;zycie,28,0,152348.html [dostęp: 13 IV 2006].

Watson R., *Al-Muhajiroun and the long tail of UK terror*, The New Statesman, 22 II 2020 r., https://www.newstatesman.com/long-reads/2020/02/al-muhajiroun-and-long-tail-uk-terror [dostęp: 22 VII 2025].

Weiss D., *If You Criticize Islam, You Will Suffer Consequences*, Citizen Times, 13 VII 2014 r., http://www.citizentimes.eu/2013/06/13/if-you-criticize-islam-you-will-suffer-consequences/ [dostęp: 13 VIII 2024].

Whine M., *The Penetration of Islamist Ideology in Britain*, Hudson Institute, 18 V 2005 r., https://www.hudson.org/national-security-defense/the-penetration-of-islamist-ideology-in-britain [dostęp: 18 XI 2025].

Wielka Brytania: 11 skazanych za planowanie zamachów w Birmingham, Wirtualna Polska, 26 IV 2013 r., https://wiadomosci.wp.pl/wielka-brytania-11-skazanych-za-planowanie-zamachow-w-birmingham-6082107866088065a [dostęp: 26 VII 2025].

Wydalony z Wielkiej Brytanii Abu Katada, oskarżony o terroryzm, Wirtualna Polska, 7 VII 2013 r., https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/jordania;wydalony;z;wielkiej;brytanii;abu;katada;oskarzony;o;terroryzm,241,0,1341681.html [dostęp: 7 VII 2025].

Artykuł wyraża poglądy autora i nie reprezentuje stanowiska Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Krzysztof Izak

Emerytowany funkcjonariusz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, pełniący służbę m.in. w pionach realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym. Autor ponad 20 artykułów o tematyce terrorystycznej, które ukazały się na łamach wielu czasopism naukowych. Twórca *Leksykonu organizacji i ruchów islamistycznych* wydanego przez ABW.

Kontakt: lizior3@wp.pl

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 101–124

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.047.23034

Artykuł

Zagrożenia terrorystyczne w Unii Europejskiej w 2024 roku. Analiza „TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025"

Terrorist threat in the European Union in 2024. Analysis of the EU Terrorism Situation and Trend Report 2025

SEBASTIAN WOJCIECHOWSKI https://orcid.org/0000-0002-7972-6618
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Zachodni w Poznaniu

ARTUR WEJKSZNER https://orcid.org/0000-0002-7638-9708
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Abstrakt

Autorzy artykułu dokonali analizy zagrożeń terrorystycznych w Unii Europejskiej w 2024 r. na podstawie danych zawartych w raporcie Europolu pt. *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025* oraz scharakteryzowali je z uwzględnieniem danych dotyczących poszczególnych państw UE. Pod uwagę został wzięty zarówno aspekt przedmiotowy tych zagrożeń (ze strony grup dżihadystycznych, prawicowych, lewicowych i anarchistycznych, etnonacjonalistycznych i separatystycznych oraz innych), jak i ilościowy (np. liczba ataków i osób aresztowanych z powodu terroryzmu). Z danych zawartych w raporcie wynika, że w 2024 r. w UE zmniejszyła się liczba ataków terrorystycznych w porównaniu z 2023 r. (z 120 do 58), ale jednocześnie zwiększyła się liczba państw członkowskich UE (z 7 do 14), w których doszło do ataków. Wzrosła również liczba ataków o charakterze dżihadystycznym

(z 14 do 24), a także liczba osób aresztowanych z powodu terroryzmu (z 426 do 449). Ponadto sukcesywnie obniża się wiek terrorystów. W działaniach terrorystycznych są wykorzystywane nowe rozwiązania technologiczne, np. drony, druk 3D czy sztuczna inteligencja. Bardzo niepokojącym zjawiskiem są coraz silniejsze powiązania terrorystów z grupami przestępczymi oraz służbami specjalnymi państw. Te zjawiska świadczą o ciągłych zmianach charakteru zagrożeń terrorystycznych w UE.

Słowa kluczowe

terroryzm, Unia Europejska, bezpieczeństwo, Europol, raport TE-SAT

Abstract

The authors of the article analysed the terrorist threats in the European Union in 2024 based on the data contained in the Europol report entitled *TE-SAT European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025* and characterised them with reference to data concerning individual EU Member States. The authors described both the objective aspect of the threats (from jihadist, right-wing, left-wing and anarchist, ethno-nationalist and separatist groups, and others) and the quantitative aspect (e.g. the number of attacks and people arrested for terrorism). Data from the report indicate that in 2024, the number of terrorist attacks in the EU decreased compared to 2023 (from 120 to 58), but at the same time, the number of EU Member States experiencing attacks increased (from 7 to 14). The number of jihadist attacks has also escalated (from 14 to 24). An increase in the number of people arrested for terrorism-related crimes was also recorded (from 426 to 449). Furthermore, it is evident that the age of terrorists is gradually decreasing. New technological solutions, such as drones, 3D printing and artificial intelligence, are being used in terrorist activities. Of particular concern are the growing links between terrorists and criminal groups and the intelligence services of hostile states. All the above evidence demonstrates the constant changes in the nature of terrorist threats in the EU.

Keywords

terrorism, European Union, security, Europol, TE-SAT Report

Wprowadzenie

Zmiany, które dokonują się we współczesnym terroryzmie, zachodzą na wielu płaszczyznach i dotyczą różnych części świata[1]. Obejmują m.in. zmianę profilu sprawców (np. coraz niższy wiek), taktyk i strategii działania terrorystów czy wykorzystanie przez nich nowinek technologicznych (np. sztucznej inteligencji, druku 3D, dronów, systemów Starlink[2]). Można to potwierdzić na przykładzie sytuacji w Unii Europejskiej. W artykule autorzy przeanalizowali najnowszy raport Europolu pt. *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*[3] (dalej: raport TE-SAT 2025) oraz scharakteryzowali zagrożenia terrorystyczne z uwzględnieniem danych dotyczących poszczególnych państw członkowskich UE. Omówili zarówno aspekt przedmiotowy zagrożenia (ze strony grup dżihadystycznych, prawicowych, lewicowych i anarchistycznych, etnonacjonalistycznych i separatystycznych oraz innych), jak i ilościowy (np. liczba ataków i osób aresztowanych z powodu terroryzmu).

Międzynarodowy kontekst zagrożenia terrorystycznego w Unii Europejskiej

Analiza zagrożenia terrorystycznego w UE wymaga uwzględnienia szerszego kontekstu. Duży wpływ na to zagrożenie ma konflikt w Strefie Gazy, z którym wiążą się liczne ataki oraz wezwania do stosowania przemocy, szerzone przez fundamentalistów m.in. w internecie. Należy również zwrócić uwagę

[1] Na temat ewolucji zagrożenia terrorystycznego w UE w latach 2021–2024 zob. np.: S. Wojciechowski, *Hybrydowy wymiar współczesnego terroryzmu a infrastruktura krytyczna. Analiza raportów Europolu TE-SAT z lat 2021–2024*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2025, wydanie specjalne: *Zagrożenia terrorystyczne i sabotażowe infrastruktury krytycznej*. https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.008.21511; S. Wojciechowski, *Terrorism – old wine in new bottles*, Defence24, 21 VII 2025 r., https://defence24.com/geopolitics/terrorism-old-wine-in-new-bottles [dostęp: 25 VII 2025].

[2] Komitet Rady Bezpieczeństwa ONZ ds. Zwalczania Terroryzmu uznał bezzałogowe systemy powietrzne za jedno z głównych zagrożeń terrorystycznych. Wynika to zarówno z rosnących zdolności logistyczno-finansowych struktur terrorystycznych, jak i z szybkiego rozwoju rynku dronów komercyjnych czy wojskowych. Zob. *Wojny dronów: jak to się robi w Afryce [ANALIZA]*, Defence24, 31 V 2025 r., https://defence24.pl/technologie/wojny-dronow-jak-to-sie-robi-w-afryce-analiza#goog_rewarded [dostęp: 18 VII 2025].

[3] Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf [dostęp: 20 VII 2025].

na sukces opozycji w Syrii, szczególnie jej islamistycznych nurtów, co dżihadyści cały czas wykorzystują w celach propagandowych czy militarnych[4]. W kontekście analizy zagrożenia w UE ważne jest także to, że grupy powiązane z Państwem Islamskim czy Al-Kaidą bardzo umocniły swoją pozycję w Afryce, głównie w Sahelu. W ocenie Europolu celem bojówek szkolonych w Afryce jest Europa, a wspomniane grupy przekształcają państwa Sahelu (zwłaszcza Mali, Burkinę Faso i Niger) w centrum globalnego terroryzmu. Ma to bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo w UE. Sahel stał się zapleczem dla coraz większej liczby terrorystów z zagranicy, którzy szukają nowych frontów walki po wycofaniu się np. z Syrii czy Iraku. Co więcej, działające tam formacje – np. powiązane z Al-Kaidą: Grupa Wsparcia Islamu i Muzułmanów (Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin, JNIM), Asz-Szabab (Harakat asz-Szabab al-Mudżahidin, HSM) oraz Państwo Islamskie Prowincji Zachodnioafrykańskiej (Islamic State West Africa Province, ISWAP) i Państwo Islamskie Prowincji Sahel (Islamic State Sahel Province, ISSP) – rozszerzają swoje wpływy. Obecnie zagrażają one również państwom położonym nad Zatoką Gwinejską, w tym Togo, Beninowi, Ghanie i Wybrzeżu Kości Słoniowej. Jednym ze skutków tej sytuacji są dramatyczne dane dotyczące liczby ofiar śmiertelnych spowodowanych działaniami terrorystycznymi na świecie. W 2024 r. ponad połowa tych osób (51%) zginęła w regionie Sahelu (w 2023 r. było to 48%)[5].

Jak już wspomniano, fundamentaliści w Afryce szerzą propagandę za pomocą platform cyfrowych. Jest ona rozpowszechniana w wielu językach i skierowana także do młodych Europejczyków. Poważnym problemem jest również wykorzystywanie przez terrorystów systemów Starlink – zarówno do komunikacji, jak i walki zbrojnej. Systemy te są przydatne zwłaszcza na rozległych obszarach Afryki Zachodniej, pozbawionych tradycyjnej infrastruktury komunikacyjnej. Zwraca na to uwagę w swoim raporcie Globalna Inicjatywa przeciwko Transnarodowej Przestępczości Zorganizowanej (Global Initiative against Transnational Organized Crime)[6]. W związku

[4] Jednym z przejawów jest atak ISIS na żołnierzy amerykańskich w Syrii 13 grudnia 2025 r. Zob. E. Kourdi, N. Bertrand, *Trump pledges retaliation after two US soldiers, one civilian interpreter killed in Syria*, CNN, https://edition.cnn.com/2025/12/13/politics/two-us-army-soldiers-killed-in-syria [dostęp: 17 XII 2025].

[5] *Europol: Afryka jest problemem dla bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Onet, 26 VI 2025 r., https://wiadomosci.onet.pl/swiat/europol-afryka-jest-problemem-dla-bezpieczenstwa-unii-europejskiej/f6pm9xl [dostęp: 20 VII 2025].

[6] *Observatory of Illicit Economies in West Africa*, https://riskbulletins.globalinitiative.net/download/wea-obs-012-screen-pdf.pdf [dostęp: 10 VII 2025].

z tym Europol wzywa państwa europejskie do zacieśniania współpracy z podmiotami afrykańskimi i przewidywania ryzyka związanego z potencjalnymi zagrożeniami, w tym napływem do Europy wyszkolonych terrorystów islamskich[7].

Kolejnym poważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa państw członkowskich UE jest terroryzm państwowy wspierany lub bezpośrednio realizowany przez Rosję i powiązane z nią państwa. Przejawia się on nie tylko w cyberatakach i aktach terroru, lecz także w werbowaniu cudzoziemców, m.in. za pomocą komunikatora Telegram, do organizowania sabotażu w Europie. Zwracają na to uwagę zarówno europejskie służby specjalne, jak i np. Organized Crime and Corruption Reporting Project – amerykańska organizacja pozarządowa zajmująca się dziennikarstwem śledczym[8]. Wprost nawiązuje do tego również raport *Russia's Crime–Terror Nexus. Criminality as a Tool of Hybrid Warfare in Europe*[9].

Zagrożenia terrorystyczne w Unii Europejskiej w 2024 roku na tle danych z lat 2022–2023

Prezentacja danych z 2024 r. na tle lat wcześniejszych umożliwi prześledzenie dynamiki zmian zachodzących w omawianych zjawiskach.

Ataki terrorystyczne – ogólna charakterystyka

Jak wynika z raportu TE-SAT 2025, w 2024 r. Europol odnotował łącznie 58 ataków terrorystycznych (w tym: 34 przeprowadzone, 5 nieudanych i 19 udaremnionych) w 14 państwach członkowskich UE. Najwięcej ataków było we Włoszech (20), następnie we Francji (14), Niemczech (6), Austrii i Grecji (po 3), Czechach, Danii, Litwie (po 2) oraz w Belgii, Irlandii, Holandii,

[7] Zob. np.: A. Wejkszner, *Europejska armia kalifatu. Tom 1. Centrum supersieci*, Warszawa 2020; A. Wejkszner, *Europejska armia kalifatu. Tom 2. Peryferie supersieci*, Warszawa 2023.

[8] *'Make a Molotov Cocktail': How Europeans Are Recruited Through Telegram to Commit Sabotage, Arson, and Murder*, Organized Crime and Corruption Reporting Project, 26 IX 2024 r., https://www.occrp.org/en/investigation/make-a-molotov-cocktail-how-europeans-are-recruited-through-telegram-to-commit-sabotage-arson-and-murder [dostęp: 20 VII 2025]; *How crime is accelerated by AI*, Europol, https://www.europol.europa.eu/media-press/europol-podcast/episode-21-how-crime-is-accelerated-by-ai [dostęp: 21 VII 2025].

[9] *Russia's Crime–Terror Nexus. Criminality as a Tool of Hybrid Warfare in Europe*, https://icct.nl/sites/default/files/2025-09/Russia%20Crime%20Terror%20Nexus_Criminality%20as%20a%20Tool.pdf [dostęp: 16 XII 2025].

Słowacji, Hiszpanii i na Malcie (po 1). Terrorystom dżihadystycznym przypisano 24 ataki, lewicowym i anarchistycznym – 21, jako inną formę zagrożenia terrorystycznego sklasyfikowano 8 ataków, 4 miały charakter separatystyczny, a 1 – prawicowy (tabela 1).

Mimo że w 2024 r. liczba ataków zdecydowanie spadła (w 2023 r. było ich 120[10], w 2024 r. – 58), to dane zawarte w raporcie Europolu nie napawają optymizmem. Liczba państw członkowskich UE, w których doszło do ataków, wzrosła bowiem z 7 do 14. Jest to widoczne zwłaszcza w przypadku zagrożenia dżihadystycznego. W 2023 r. zarejestrowano 14 ataków o takim charakterze w 4 państwach, w 2024 r. było ich 24 i dotyczyły 7 krajów. Ataki o podłożu dżihadystycznym spowodowały największą liczbę ofiar śmiertelnych w porównaniu z atakami terrorystycznymi innego typu. W 2024 r. w ich wyniku w UE zginęło 5 osób, a 18 zostało rannych.

W 2024 r. najwięcej ataków (12) było wymierzonych w cywilów. Osiem ataków przeprowadzili dżihadyści, 3 – sprawcy powiązani z terroryzmem o podłożu etnonacjonalistycznym lub separatystycznym, a 1 sklasyfikowano jako inną formę terroryzmu. Drugim najczęściej atakowanym celem był sektor przemysłowy (państwowy) – 9 zdarzeń. Wszystkie ataki zorganizowali terroryści lewicowi i anarchistyczni. Inne popularne cele to: prywatne przedsiębiorstwa (5), podmioty/symbole religijne (5), infrastruktura krytyczna (4), podmioty polityczne (4) i organy ścigania (4). Ataki miały miejsce przede wszystkim w miastach (45), znacznie mniej było ich na obszarach wiejskich (13).

Najczęstszą formą działania terrorystów były podpalenia (wykorzystane w 22 atakach). Następne w kolejności były: zamachy bombowe (11 ataków), pchnięcia nożem (8), użycie broni palnej (6), zniszczenie mienia (6) oraz porwania (1). W większości ataków (15) zostały wykorzystane eskalatory ognia. Sięgali po nie przede wszystkim terroryści lewicowi i anarchistyczni (11 ataków). Improwizowanych urządzeń wybuchowych użyto w 10 przypadkach, broni białej również w 10 (ataki przeprowadzone przez dżihadystów), a improwizowanych urządzeń zapalających w 6.

[10] Zob. np. S. Wojciechowski, A. Wejkszner, *Nowe oblicze zagrożenia terrorystycznego w Unii Europejskiej. Analiza „TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024" i innych źródeł*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2025, nr 7, s. 13–33. https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.025.21802.

Tabela 1. Liczba zamachów terrorystycznych w państwach UE w 2024 r. z uwzględnieniem podziału na motywacje ideologiczne sprawców (prezentowane liczby obejmują ataki przeprowadzone, nieudane i udaremnione).

PAŃSTWO	TYP TERRORYZMU					RAZEM
	DŻIHADYSTYCZNY	PRAWICOWY	LEWICOWY I ANARCHISTYCZNY	ETNONACJONALISTYCZNY I SEPARATYSTYCZNY	INNE	
Austria	3					**3**
Belgia	1					**1**
Czechy					2	**2**
Dania					2	**2**
Francja	11			3		**14**
Grecja			3			**3**
Hiszpania	1					**1**
Holandia	1					**1**
Irlandia	1					**1**
Litwa					2	**2**
Malta					1	**1**
Niemcy	6					**6**
Słowacja					1	**1**
Włochy		1	18	1		**20**
RAZEM	**24**	**1**	**21**	**4**	**8**	**58**

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf, s. 62 [dostęp: 20 VII 2025].

Aresztowania za przestępstwa terrorystyczne

Należy podkreślić, że wzrosła ogólna liczba osób aresztowanych za przestępstwa terrorystyczne[11]. W 2023 r. było tych osób 426, w 2024 r. – 449 (wykres 1) w 20 państwach członkowskich UE. Zatrzymani to głównie mężczyźni – 405 osób. Najwięcej aresztowań dokonano w Hiszpanii (90 osób), następnie we Francji (69), Włoszech (62) i Niemczech (55). W Polsce odnotowano 13 zatrzymań, przy czym 1 przypadek dotyczył działań terrorystycznych o charakterze dżihadystycznym, a za niesklasyfikowane uznano 12 zdarzeń.

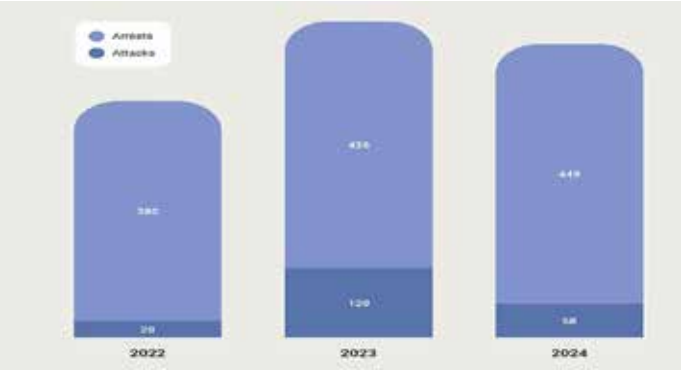

Wykres 1. Liczba ataków terrorystycznych oraz liczba osób aresztowanych z powodu prowadzenia działalności terrorystycznej w UE w latach 2022–2024 (prezentowane liczby dotyczące ataków obejmują ataki przeprowadzone, nieudane i udaremnione).

Źródło: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf, s. 13 [dostęp: 20 VII 2025].

W UE większość aresztowań w 2024 r. dotyczyła sprawców terroryzmu dżihadystycznego (289). W porównaniu z rokiem poprzednim ta liczba spadła z 334 (wykres 2).

Prawie połowę (136) z 289 osób aresztowano w dwóch państwach – Francji i Hiszpanii. Zdecydowaną większość (88%) zatrzymanych stanowili mężczyźni. Byli to w dużej części nastolatkowie lub mężczyźni, którzy nie

[11] W *Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującej decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniającej decyzję Rady 2005/671/WSiSW* „przestępstwo terrorystyczne" zostało określone jako czyn karalny popełniony w celu poważnego zastraszenia ludności, wywarcia nieuprawnionej presji na rząd lub organizację międzynarodową bądź destabilizacji kluczowych struktur państwa. Dyrektywa ta ustanawia wspólne ramy definicyjne, przepisy wewnętrzne państw członkowskich UE różnią się szczegółami.

ukończyli 27 lat. Niecałej połowie zatrzymanych postawiono zarzuty przynależności do organizacji terrorystycznej lub kolportowania dżihadystycznej propagandy w internecie[12].

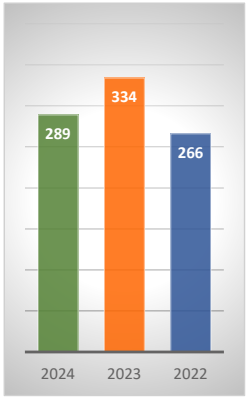

Wykres 2. Liczba aresztowań osób podejrzewanych o przestępstwa terrorystyczne o charakterze dżihadystycznym w państwach członkowskich UE w latach 2022–2024.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf, s. 26 [dostęp: 20 VII 2025].

W przypadku innych form terroryzmu odnotowano wzrost liczby zatrzymanych. Dotyczy to zwłaszcza sprawców: terroryzmu skrajnie prawicowego, skrajnie lewicowego i anarchistycznego oraz niesklasyfikowanych jego przejawów[13].

W 2024 r. na terytorium państw członkowskich UE w związku z podejrzeniami o aktywność terrorystyczną motywowaną ideologią skrajnie prawicową aresztowano prawie dwa razy więcej osób niż rok wcześniej

[12] Europol, *TE-SAT*..., s. 26–27.

[13] Do tej grupy zaliczono np. przejawy sabotażu zgłoszone przez Polskę i Hiszpanię, a realizowane na zlecenie obcych służb. W analizowanym okresie zatrzymano w tych krajach 9 osób zwerbowanych przez rosyjskich agentów. Jak poinformował 29 VII 2025 r. Jacek Dobrzyński, rzecznik prasowy ministra koordynatora służb specjalnych: „Funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego ustalili, że za dwoma podpaleniami, które miały miejsce w 2024 roku w Polsce stoi 27-letni Kolumbijczyk działający na zlecenie rosyjskiego wywiadu. Do zdarzeń doszło 23 maja ubiegłego roku w Warszawie i tydzień później, 30 maja w Radomiu". Zob. *Pożary w Polsce. Kolumbijczyk miał działać na zlecenie Rosji. Ustalenia ABW*, Rzeczpospolita, 29 VII 2025 r., https://www.rp.pl/przestepczosc/art42769991-pozary-w-polsce-kolumbijczyk-mial-dzialac-na-zlecenie-rosji-ustalenia-abw [dostęp: 30 VII 2025].

(odpowiednio 47 i 26). Wśród zatrzymanych byli wyłącznie mężczyźni w wieku od 12 do 76 lat, mający unijne obywatelstwo.

W przypadku działań terrorystycznych motywowanych ideologią skrajnie lewicową i anarchistyczną policja aresztowała jednak relatywnie niewielką – wobec liczby tych działań – liczbę osób powiązanych z tego rodzaju aktywnością. Było to ogółem 28 osób, z czego 20 zatrzymano w Grecji. Wśród aresztowanych było prawie 5 razy więcej mężczyzn niż kobiet, a ich wiek mieścił się w przedziale od 26 do 78 lat. Nie ujawniono ich afiliacji terrorystycznej, wskazując, że należeli do niezależnych komórek działających w sposób autonomiczny. Greckim śledczym udało się jednak zidentyfikować co najmniej 3 grupy terrorystyczne, do których należało łącznie 10 zatrzymanych osób. Były to: „Partnerstwo Zemsty", „Konspiracja Zemsty" i „Zbrojna Odpowiedź".

W związku z podejrzeniami o ekstremizm motywowany ideologią etnonacjonalistyczną w 2024 r. zatrzymano na terytorium państw członkowskich UE 27 osób. Ponad połowa z nich należała do Partii Pracujących Kurdystanu (Partiya Karkerên Kurdistanê). Oskarżono ich o przygotowywanie ataku terrorystycznego, o członkostwo w organizacji terrorystycznej i finansowanie jej działalności oraz o szerzenie propagandy terrorystycznej[14].

Najczęściej powtarzającymi się przestępstwami powiązanymi z terroryzmem były: przynależność do organizacji terrorystycznej (110), planowanie lub przygotowywanie ataku (107) oraz tworzenie i/lub rozpowszechnianie propagandy terrorystycznej (90)[15].

Bardzo niepokojące jest to, że w 2024 r. w UE wzrosła liczba nieletnich i młodych osób zaangażowanych w działalność terrorystyczną i ekstremistyczną. Spośród 449 aresztowanych w 2024 r. 133 było w wieku od 12 do 20 lat, co stanowi ponad 29% wszystkich przypadków zatrzymań za przestępstwa terrorystyczne. Najmłodszy podejrzany miał 12 lat i aresztowano go za planowanie przeprowadzenia ataku. Zdecydowana większość sprawców młodocianych była powiązana z terroryzmem dżihadystycznym. Stawiane wobec nich zarzuty najczęściej dotyczyły: udziału w atakach, tworzenia i rozpowszechniania treści o charakterze radykalnym oraz przynależności do grupy terrorystycznej czy ekstremistycznej. Młodocianymi terrorystami byli przeważnie mężczyźni, którzy proces radykalizacji najczęściej przechodzili w sieci i działali w oderwaniu od struktur organizacyjnych[16].

[14] Europol, *TE-SAT*..., s. 50–51.

[15] Tamże, s. 14.

[16] Tamże, s. 10.

Terroryzm motywowany ideologią dżihadystyczną

W 2024 r. terroryzm motywowany ideologią dżihadystyczną[17] stanowił istotne wyzwanie dla bezpieczeństwa państw UE. Świadczą o tym dane dotyczące zarówno przeprowadzonych, jak i nieudanych ataków terrorystycznych. Dżihadyści przeprowadzili po 2 zamachy we Francji i w Niemczech oraz po 1 w Irlandii i Holandii. W ich wyniku 5 osób poniosło śmierć, a 18 zostało rannych[18]. Nieudanych ataków było aż trzy razy więcej (wykres 3).

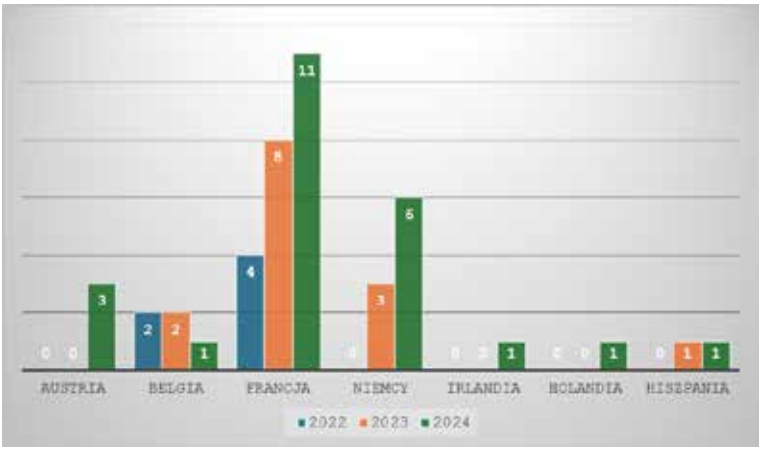

Wykres 3. Liczba ataków terrorystycznych motywowanych ideologią dżihadystyczną w państwach członkowskich UE w latach 2022–2024 (prezentowane liczby obejmują ataki przeprowadzone, nieudane i udaremnione).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf, s. 24 [dostęp: 20 VII 2025].

[17] Według autorów raportu dżihadyzm jest definiowany jako radykalny nurt salafizmu (ruchu odrodzenia sunnickich muzułmanów). Jego zwolennicy odrzucają współczesną demokrację, gdyż ich zdaniem ustawodawstwo tworzone przez ludzi jest sprzeczne ze statusem Boga jako jedynego prawodawcy. Dżihadyści dążą do stworzenia państwa islamskiego rządzonego wyłącznie prawem islamskim (szariatem). W przeciwieństwie do innych nurtów salafickich, dżihadyści legitymizują stosowanie przemocy, odwołując się do klasycznych islamskich doktryn dżihadu (termin ten dosłownie oznacza „dążenie" lub „wysiłek", ale dżihadyści rozumieją go jako wojnę sankcjonowaną religijnie). Wszyscy, którzy sprzeciwiają się dżihadystycznym interpretacjom prawa islamskiego, są uważani za wrogów islamu, a zatem za uzasadnione cele ataków. Niektórzy dżihadyści jako wrogów postrzegają również szyitów i innych muzułmanów. Zob. tamże, s. 23.

[18] Tamże.

Modus operandi terrorystów dżihadystycznych należy uznać za charakterystyczny dla tej grupy ekstremistów religijnych. Obejmował on bowiem jedynie aktywność indywidualnych terrorystów dżihadystycznych[19]. Przynajmniej w dwóch przypadkach (Niemcy i Francja) podejrzewano lub potwierdzono związek sprawców z Państwem Islamskim[20]. Ich celem były przede wszystkim imprezy masowe, w tym mecze piłkarskie i inne imprezy sportowe we Francji oraz koncert w Austrii. Poza tym próbowano zaatakować miejsca kultu (głównie synagogi) oraz cele związane z wymiarem sprawiedliwości. Zamachowcy najczęściej używali prymitywnej broni – głównie noży. Jednym z przykładów wykorzystania takiej taktyki jest zamach przeprowadzony 2 marca 2024 r. w Zurychu przez 15-letniego chłopca. Zaatakował on 50-letniego ortodoksyjnego Żyda. Chwilę wcześniej opublikował w mediach społecznościowych przysięgę wierności kalifowi Państwa Islamskiego oraz wezwał do przeprowadzania ataków na Żydów i chrześcijan. Proces radykalizacji zamachowca (obywatela Szwajcarii o imigranckich korzeniach) rozpoczął się w Tunezji, w której przebywał w latach 2017–2021[21]. Ewenementem w przypadku tego zdarzenia była transmisja na żywo całego zdarzenia, co według sprawcy miało przynieść skutek propagandowy. Kolejnym przykładem wykorzystania wspomnianej taktyki jest zamach w Solingen, w Niemczech, przeprowadzony 23 sierpnia 2024 r. Zamachowiec zaatakował nożem przypadkowych uczestników miejskiego festiwalu i spowodował śmierć 3 osób[22]. Tuż przed atakiem skontaktował się za pośrednictwem komunikatora internetowego z przedstawicielem Państwa Islamskiego, który zachęcił go do udokumentowania swoich zamiarów, aby potem wykorzystać ten materiał w celach propagandowych[23]. Podobną taktykę zastosowano podczas ataków terrorystycznych dokonanych 15 sierpnia 2024 r. w Galway w Irlandii i 19 września 2024 r.

[19] Na temat tzw. indywidualnego terroryzmu dżihadystycznego zob. A. Wejkszner, *Samotne wilki kalifatu? Państwo Islamskie i indywidualny terroryzm dżihadystyczny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2018, s. 27–47.

[20] Europol, *TE-SAT*..., s. 23.

[21] *Anti-Semitism: Zurich attacker radicalised in Tunisia and online*, swissinfo.ch, 25 III 2024 r., https://www.swissinfo.ch/eng/swiss-politics/zurich-stabber-radicalized-in-tunisia-and-online/74284770 [dostęp: 20 VII 2025].

[22] *Anklage gegen ein mutmaßliches Mitglied der ausländischen terroristischen Vereinigung „Islamischer Staat (IS)" wegen des Messerangriffs in Solingen erhoben*, Der Generalbundesanwalt beim Bundesgerichtshof, 27 II 2025 r., https://www.generalbundesanwalt.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2025/Pressemitteilung-vom-27-02-2025.html [dostęp: 20 VII 2025].

[23] Tamże.

w Rotterdamie w Holandii. Sprawcami byli młodzi mężczyźni w wieku 16 i 22 lat[24].

Omówione zdarzenia świadczą o utrzymywaniu się zagrożenia terroryzmem dżihadystycznym na terytorium państw UE (czy szerzej – w Europie Zachodniej) w analizowanym okresie. Potwierdza to także liczba osób aresztowanych w związku z podejrzeniami o udział w tego typu aktywności.

Jedną z głównych przesłanek procesu radykalizacji dżihadystycznej w UE w analizowanym okresie, w tym ataków na cele żydowskie i związane z państwem Izrael, były wydarzenia w Strefie Gazy w 2024 r. wywołane atakiem terrorystów z Hamasu na cele w Izraelu w październiku 2023 r. Propagandziści Al-Kaidy i Państwa Islamskiego wykorzystywali antyizraelską czy antychrześcijańską narrację, posiłkując się obrazami skutków działań odwetowych Izraela w Strefie Gazy[25].

Terroryzm motywowany ideologią skrajnie prawicową

Terroryzm grup skrajnie prawicowych[26] stanowił w UE w 2024 r. nieporównywalnie mniejsze zagrożenie niż terroryzm dżihadystyczny. W tym czasie doszło jedynie do 1 zamachu motywowanego tą ideologią (wykres 4).

Atak ujęty w raporcie Europolu miał miejsce w Montello we Włoszech 18 marca 2024 r. Domniemany zamachowiec próbował podłożyć ogień przed wejściem do Centrum Islamskiego. Klasyfikacja tego przypadku wydaje się jednak wątpliwa, gdyż nie ujawniono ani politycznej agendy sprawcy, ani jego terrorystycznej afiliacji. Celami ataków motywowanych ideologią skrajnie prawicową miały być osoby ras innych niż biała oraz aktywiści skrajnej lewicy i bliżej niezidentyfikowani „wrogowie i zdrajcy"[27].

[24] Europol, *TE-SAT*..., s. 25.

[25] Tamże, s. 29–30.

[26] Twórcy raportu przez termin „terroryzm grup skrajnie prawicowych" rozumieją użycie przemocy w celu przekształcenia współczesnego systemu politycznego, społecznego i ekonomicznego w model autorytarny, w którym wartości i instytucje demokratyczne zostałyby odrzucone. Prawicowe ideologie odwołujące się do tego modelu wykorzystują agresywną narrację skupioną na nacjonalizmie, rasizmie, ksenofobii czy innych przejawach nietolerancji. Podstawową koncepcją prawicowego ekstremizmu jest supremacja narodu czy rasy. W praktyce oznacza to, że jakiś wspólny element charakteryzujący daną grupę osób sprawia, że są oni lepsi od innych i uważają dominację nad resztą populacji za swoje naturalne prawo. Ponadto prawicowe ideologie ekstremistyczne popularyzują też idee sprzeciwiające się różnorodności społeczeństwa i równym prawom mniejszości, np. mizoginię, wrogość wobec społeczności LGBTQ+, postawy antyimigracyjne. Zob. tamże, s. 34.

[27] Tamże, s. 36–37.

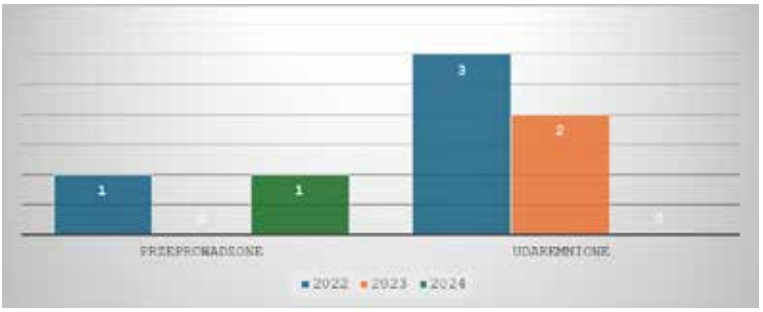

Wykres 4. Liczba ataków terrorystycznych motywowanych ideologią skrajnie prawicową w państwach członkowskich UE w latach 2022–2024.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf, s. 36 [dostęp: 20 VII 2025].

Aby zintensyfikować proces rekrutacji nowych ekstremistów i skłonić ich do wykorzystania przemocy, zwolennicy tej ideologii korzystali z narzędzi internetowych. Swoje wysiłki adresowali przede wszystkim do przedstawicieli środowisk dysfunkcyjnych pod względem społecznym i ekonomicznym, w których dominował kult siły i sprzeciw wobec aktualnych procesów społecznych (np. legalnej i nielegalnej migracji). W tym kontekście szczególnie niebezpieczne były środowiska neonazistowskie, których sieciowa struktura (przypominająca tę tworzoną przez dżihadystów) utrudniała policji i wymiarowi sprawiedliwości ich efektywną penetrację. Na marginesie warto zauważyć, że przedstawiciele tych środowisk doświadczenia związane z użyciem różnych rodzajów broni zdobywali podczas konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, walcząc notabene po obu stronach konfliktu[28].

Terroryzm motywowany ideologią skrajnie lewicową i anarchistyczną

W 2024 r. zauważalnie większą aktywność w porównaniu z dwoma powyżej omówionymi przypadkami wykazywały w UE grupy skrajnie lewicowe i anarchistyczne[29]. Przypisano im łącznie 21 ataków terrorystycznych –

[28] Tamże, s. 38.

[29] W raporcie przez aktywność terrorystyczną grup skrajnie lewicowych rozumie się aktywność związaną z użyciem przemocy i mającą na celu wywołanie rewolucji motywowanej ideologią marksistowsko-leninowską, skierowanej przeciwko demokratycznemu państwu. Celem takich działań jest ustanowienie socjalizmu, komunizmu czy też bezklasowego społeczeństwa. Terroryzm anarchistyczny to z kolei taka forma przemocy politycznej, której

17 przeprowadzonych i 4 nieudane (wykres 5). Zostały przeprowadzone głównie we Włoszech i w Grecji.

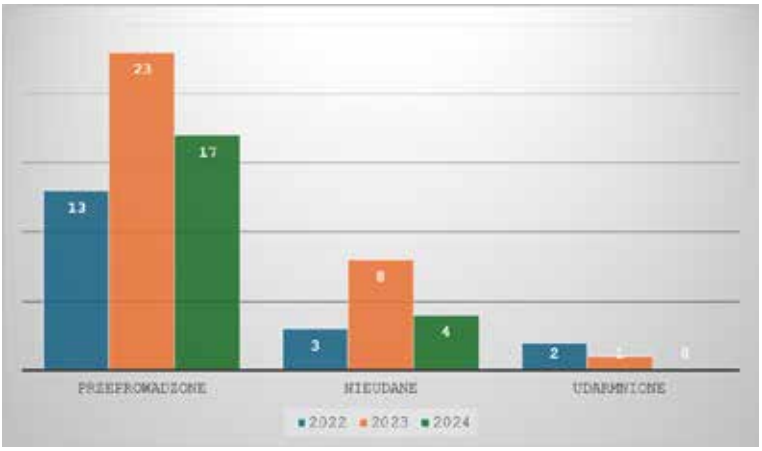

Wykres 5. Liczba ataków terrorystycznych motywowanych ideologią skrajnie lewicową i anarchistyczną w państwach członkowskich UE w latach 2022–2024.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf, s. 42 [dostęp: 20 VII 2025].

Modus operandi sprawców nie zmienił się istotnie w porównaniu z latami wcześniejszymi. Ataki były wymierzone głównie w infrastrukturę krytyczną, w tym nieruchomości należące do instytucji państwowych. Z taktycznego punktu widzenia najbardziej efektywne były podpalenia. Spośród 13 przypadków, w których użyto tej taktyki, w 2 wykorzystano tzw. improwizowane urządzenia zapalające, w 4 – improwizowane urządzenia wybuchowe. Za 10 ataków terrorystycznych sprawcy wzięli polityczną odpowiedzialność, umieszczając w większości przypadków oświadczenie w internecie. Najczęściej przywoływanymi powodami podjęcia takiej aktywności były sprzeciw wobec polityki rządu (głównie wobec polityki migracyjnej), a także poglądy antywojenne i antykapitalistyczne. W mniejszym stopniu kładziono nacisk na walkę o prawa zwierząt czy solidarność z towarzyszami represjonowanymi przez wymiar sprawiedliwości.

celem jest zniszczenie aktualnego modelu władzy politycznej i zastąpienia go modelem antydyskryminacyjnym i antykapitalistycznym, promującym równość, wolność i sprawiedliwość społeczną. Zob. tamże, s. 42.

W raporcie Europolu jako przykład ataku terrorystycznego mieszczącego się w ramach analizowanego typu podano zamach na farmę fotowoltaiczną w Tuili we Włoszech dokonany 10 września 2024 r. W wyniku podpalenia zniszczono ok. 2000 paneli należących do portugalskiej firmy Greenvolt Power, co spowodowało straty w wysokości co najmniej 1 mln euro[30]. Nie zidentyfikowano sprawców. W związku z tym przypisanie tej aktywności kryminalnej do wskazanej grupy zamachów terrorystycznych tylko na podstawie modus operandi sprawców należy uznać za metodologicznie wątpliwe.

Wśród głównych motywów propagandowych popularyzowanych przez członków grup skrajnie lewicowych i anarchistycznych znajdowały się hasła antyfaszystowskie, antyimperialistyczne, antykolonialne, antywojenne i antyautorytarne. Głoszono również hasła solidarności z prześladowanymi Palestyńczykami i Kurdami, a także krytykowano NATO i UE[31].

Terroryzm motywowany ideologią etnonacjonalistyczną

Terroryści motywowani ideologią etnonacjonalistyczną[32] podjęli w 2024 r. relatywnie niewiele, w stosunku do opisanych wcześniej sprawców o innych motywacjach, działań o charakterze terrorystycznym. Odpowiedzialni byli tylko za 4 ataki, co stanowi znaczny spadek w porównaniu z poprzednim rokiem (70 zamachów). Trzy ze wspomnianych zamachów miały miejsce we Francji, a jeden we Włoszech[33] (wykres 6). Za ataki we Francji odpowiedzialność ponoszą, zdaniem tamtejszej policji, Narodowy Front Wyzwolenia Korsyki (Front de libération nationale corse) oraz Tajna Młodzież Korsykańska (Ghjuventù Clandestina Corsa). Nie zmieniła się taktyka przeprowadzanych zamachów (podpalanie nieruchomości).

[30] *Attack in Tuili during the night: hundreds of photovoltaic panels destroyed*, L'Unione Sarda.it, 10 IX 2024 r., https://www.unionesarda.it/en/sardinia/attack-in-tuili-during-the-night-hundreds-of-photovoltaic-panels-destroyed-nuyrob0o [dostęp: 20 VII 2025].

[31] Europol, *TE-SAT*..., s. 46–47.

[32] Pojęcie grup terrorystycznych o charakterze etnonacjonalistycznym czy separatystycznym obejmuje grupy, których członkowie odwołują się w ramach agendy politycznej do ideologii nacjonalistycznych czy przynależności etnicznej lub narodowej. Celem strategicznym tych grup jest oddzielenie jakiegoś terytorium od już istniejącego państwa i/lub przyłączenie jakiegoś terytorium do innego państwa. Zob. tamże, s. 49.

[33] Tamże, s. 50.

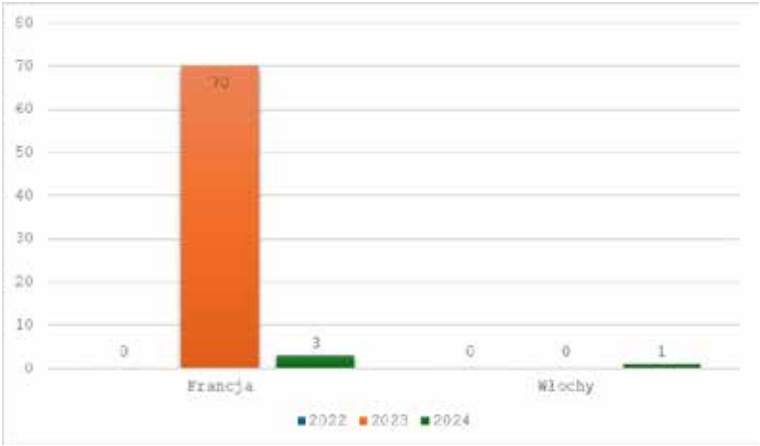

Wykres 6. Liczba ataków terrorystycznych motywowanych ideologią etnonacjonalistyczną i separatystyczną w UE w latach 2022–2024 (prezentowane liczby obejmują ataki przeprowadzone, nieudane i udaremnione).

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf, s. 50 [dostęp: 20 VII 2025].

Raport TE-SAT 2025 zawiera także informacje o aktywności podejmowanej przez irlandzkich terrorystów powiązanych z grupami, które nie popierają procesu pokojowego w Irlandii Północnej (Nowa IRA, IRA Kontynuacji). W analizowanym okresie członkowie żadnej z nich nie powrócili jednak do aktywności terrorystycznej[34].

Inne formy aktywności terrorystycznej

W raporcie TE-SAT 2025 wspomniano również o 8 innych przypadkach aktywności terrorystycznej, ale nie sprecyzowano, o jaką afiliację sprawców chodzi. Najbardziej znanym przykładem jest próba zabójstwa premiera Roberta Fico, do której doszło 15 maja 2024 r. w miejscowości Handlova na Słowacji. Sprawca, Juraj Cintula, miał planować atak co najmniej od kwietnia[35]. Zabrakło jednak – charakterystycznego w przypadku ataku indywidualnego terrorysty – manifestu publikowanego zazwyczaj tuż przed atakiem, w którym zamachowiec wskazywałby motywy użycia przemocy.

[34] Tamże, s. 53.

[35] J. Zadražilová, *Atentátník se k činu rozhodl hned po prezidentských volbách*, Novinky.cz, 15 V 2024 r., https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-atentatnik-se-k-cinu-rozhodl-hned-po-prezidentskych-volbach-rekl-ministr-40471949 [dostęp: 20 VII 2025].

Polityczne motywacje do jego działań o charakterze kryminalnym zostały przypisane a posteriori przez słowackie służby zajmujące się śledztwem w sprawie[36]. Równie dyskusyjny jest wspomniany w raporcie atak, do którego doszło 30 maja 2024 r. na Malcie. W pobliżu biura Partii Pracy 18-letni kryminalista zdetonował materiał wybuchowy TATP (trimeryczny nadtlenek acetonu). Zdaniem służb prowadzących śledztwo w tej sprawie sprawca był niepoczytalny w okresie, w którym doszło do ataku. To uniemożliwia zaklasyfikowanie jego czynu jako aktu terrorystycznego[37]. Trudno bowiem zgodzić się z decyzją o uznaniu czynu kryminalnego za aktywność terrorystyczną, gdy nie ma możliwości odtworzenia agendy politycznej czy potwierdzenia deklarowanej afiliacji terrorystycznej osoby podejrzewanej o taką aktywność. Wskazanie w raporcie takiego typu aktywności terrorystycznej należy więc uznać za dyskusyjne. Tym bardziej że w kontekście aresztowań osób podejrzewanych o związki z terroryzmem jest mowa raczej o członkach zorganizowanych grup przestępczych, których aktywność przypomina typowe działania kryminalne (nielegalne gromadzenie broni i materiałów wybuchowych, akcje sabotażowe, działania dezinformacyjne) lub – w ostateczności – wpisuje się działania hybrydowe podejmowane przez państwa trzecie nieprzyjazne państwom członkowskim UE.

Wykorzystanie sieci do działań o charakterze terrorystycznym

Gwałtownie narastającym problemem jest zwiększająca się liczba różnych platform internetowych wykorzystywanych np. do rekrutowania nieletnich do działań terrorystycznych czy dokonywania aktów przemocy. Grupy powiązane z taką aktywnością w sieci często opowiadają się za rozpadem struktur demokratycznych przez wprowadzanie chaosu czy stosowanie terroru. Wiele z nich reprezentuje poglądy ideologiczne powiązane z terroryzmem dżihadystycznym, skrajnie prawicowym, skrajnie lewicowym, ale też z satanizmem czy okultyzmem.

W 2024 r. liczba nowych usług w cyberprzestrzeni wykorzystujących do tworzenia i rozpowszechniania propagandy czy mowy nienawiści nowe technologie, w tym sztuczną inteligencję, osiągnęła rekordowy poziom. Odnosi się to szczególnie do terroryzmu skrajnie prawicowego, ale dotyczy też – w różnym stopniu – skrajnie lewicowych i anarchistycznych grup

[36] B. Szandelszky, P.D. Josek, P. Jenne, *Slovak authorities charge 'lone wolf' with assassination attempt on the prime minister*, AP, 16 V 2024 r., https://apnews.com/article/slovakia-prime-minister-shooting-fico-23faba11c0f371ef0f69a34861337ae0 [dostęp: 20 VII 2025].

[37] Europol, *TE-SAT*..., s. 56.

terrorystycznych. Jako przykład można wskazać anarchistyczną organizację terrorystyczną Partnership of Revenge. Większość jej członków nie deklarowała przynależności ideologicznej. Do działania motywował ich głównie zysk finansowy, co wskazuje na zerwanie z tradycyjnymi praktykami stosowanymi do tej pory przez terrorystów o motywacjach anarchistycznych[38].

Przez cały 2024 r. bardzo aktywnie była prowadzona propaganda Al-Kaidy i Państwa Islamskiego, w której wykorzystywano – o czym już wspomniano – m.in. wydarzenia w Strefie Gazy. Kilka skoordynowanych kampanii propagandowych dżihadystów było nakierowanych na nakłanianie swoich zwolenników do przeprowadzania ataków. Taką aktywność wykazywali również przedstawiciele innych nurtów terrorystycznych[39].

Zwalczanie terroryzmu w Unii Europejskiej

Unia Europejska cały czas podejmuje działania mające na celu zapobieganie terroryzmowi i zwalczanie go. Przykładami takich działań mogą być: „Referral Action Days" – akcja błyskawicznego zgłaszania i usuwania treści terrorystycznych z internetu, tworzenie zespołów zadaniowych zajmujących się np. kryptowalutami i aktualizacją listy zagranicznych bojowników czy wykorzystywanie mobilnych laboratoriów do analizy improwizowanych ładunków wybuchowych. Działania te należy jednak uznać za niewystarczające. Unia potrzebuje nowego, kompleksowego podejścia do terroryzmu. Jest to istotne ze względu na eskalację i ewolucję tego zagrożenia, obejmującą m.in.: masowy przemyt broni z Bałkanów czy Ukrainy, wykorzystanie przez terrorystów nowoczesnych rozwiązań, np. dronów, broni wytworzonej w technologii 3D, sztucznej inteligencji, kryptowalut. Konieczne jest również zwalczanie działań terrorystycznych prowadzonych w cyberprzestrzeni i powiązań terrorystów z grupami przestępczymi i służbami specjalnymi państw. Dotyczy to zwłaszcza polityki Rosji i współpracujących z nią podmiotów, wymierzonej m.in. w Polskę, Czechy, Rumunię, Hiszpanię i państwa bałtyckie.

[38] Tamże, s. 8.

[39] Zob. np. *Steal, deal and repeat: How cybercriminals trade and exploit your data*, Europol, https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/steal-deal-and-repeat-how-cybercriminals-trade-and-exploit-your-data [dostęp: 15 VII 2025].

Skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniu terrorystycznemu musi być realizowane nie tylko przez pogłębioną współpracę (wywiadowczą, logistyczną, prawną, polityczną) wszystkich państw członkowskich UE, lecz także przez rozszerzone współdziałanie z NATO oraz innymi sojusznikami w różnych częściach świata, np. na Bliskim Wschodzie czy w Afryce. Celem jest budowanie wieloaspektowej odporności w wymiarze zewnętrznym i wewnętrznym. Zagrożeniem dla skutecznej realizacji planów przeciwdziałania terroryzmowi mogą być partykularne interesy poszczególnych państw członkowskich UE, trwający w niektórych z nich kryzys polityczny, rozdźwięk w relacjach transatlantyckich, brak środków finansowych czy coraz częściej zapowiadany krach ekonomiczny.

Wnioski

1. Wskazane w raporcie TE-SAT 2025 zmiany w obrębie zjawiska terroryzmu dotyczą m.in. sukcesywnego obniżania się wieku terrorystów, a także wykorzystywania przez sprawców ataków coraz nowszych rozwiązań technologicznych, np. dronów, druku 3D czy sztucznej inteligencji.
2. Szczególnie niepokojącym zjawiskiem są coraz silniejsze powiązania terrorystów z grupami przestępczymi oraz służbami specjalnymi państw. Ich przejawem są m.in. częste przypadki terroru czy dywersji w państwach członkowskich UE.
3. Chociaż w 2024 r. znacznie spadła liczba ataków terrorystycznych, to należy podkreślić wzrost liczby państw członkowskich UE, w których doszło do ataków. Wzrosła też liczba osób aresztowanych z powodu terroryzmu oraz skala międzynarodowych powiązań struktur terrorystycznych.
4. Dwa typy terroryzmu: dżihadystyczny oraz skrajnie lewicowy i anarchistyczny stanowiły najpoważniejsze wyzwanie dla bezpieczeństwa w wielu państwach członkowskich UE (ze względu m.in. na liczbę incydentów). Jedynie incydenty terrorystyczne we Włoszech miały znacznie szersze podłoże ideologiczne.
5. Unia Europejska potrzebuje nowego kompleksowego podejścia do zagrożeń związanych z terroryzmem. Jest to istotne ze względu na nasilenie i ewolucję analizowanego zagrożenia. Skuteczne przeciwdziałanie terroryzmowi musi być realizowane nie tylko

przez pogłębioną współpracę państw członkowskich UE, lecz także przez szersze współdziałanie z innymi sojusznikami.

Bibliografia

Wejkszner A., *Europejska armia kalifatu. Tom 1. Centrum supersieci*, Warszawa 2020.

Wejkszner A., *Europejska armia kalifatu. Tom 2. Peryferie supersieci*, Warszawa 2023.

Wejkszner A., *Samotne wilki kalifatu? Państwo Islamskie i indywidualny terroryzm dżihadystyczny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2018.

Wojciechowski S., *Hybrydowy wymiar współczesnego terroryzmu a infrastruktura krytyczna. Analiza raportów Europolu TE-SAT z lat 2021–2024. Zagrożenia terrorystyczne i sabotażowe infrastruktury krytycznej*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2025, wydanie specjalne: *Zagrożenia terrorystyczne i sabotażowe infrastruktury krytycznej*. https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.008.21511.

Wojciechowski S., Wejkszner A., *Nowe oblicze zagrożenia terrorystycznego w Unii Europejskiej. Analiza „TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024" i innych źródeł*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2025, nr 7, s. 13–33. https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.025.21802.

Źródła internetowe

Anklage gegen ein mutmaßliches Mitglied der ausländischen terroristischen Vereinigung „Islamischer Staat (IS)" wegen des Messerangriffs in Solingen erhoben, Der Generalbundesanwalt beim Bundesgerichtshof, 27 II 2025 r., https://www.generalbundesanwalt.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2025/Pressemitteilung-vom-27-02-2025.html [dostęp: 20 VII 2025].

Anti-Semitism: Zurich attacker radicalised in Tunisia and online, swissinfo.ch, 25 III 2024 r., https://www.swissinfo.ch/eng/swiss-politics/zurich-stabber-radicalized-in-tunisia-and-online/74284770 [dostęp: 20 VII 2025].

Attack in Tuili during the night: hundreds of photovoltaic panels destroyed, L'Unione Sarda.it, 10 IX 2024 r., https://www.unionesarda.it/en/sardinia/attack-in-tuili-during-the-night-hundreds-of-photovoltaic-panels-destroyed-nuyrob0o [dostęp: 20 VII 2025].

Europol: Afryka jest problemem dla bezpieczeństwa Unii Europejskiej, Onet, 26 VI 2025 r., https://wiadomosci.onet.pl/swiat/europol-afryka-jest-problemem-dla-bezpieczenstwa-unii-europejskiej/f6pm9xl [dostęp: 20 VII 2025].

Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2025*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU_TE-SAT_2025.pdf [dostęp: 20 VII 2025].

How crime is accelerated by AI, Europol, https://www.europol.europa.eu/media-press/europol-podcast/episode-21-how-crime-is-accelerated-by-ai [dostęp: 21 VII 2025].

Kourdi E., Bertrand N., *Trump pledges retaliation after two US soldiers, one civilian interpreter killed in Syria*, CNN, https://edition.cnn.com/2025/12/13/politics/two-us-army-soldiers-killed-in-syria [dostęp: 17 XII 2025].

'Make a Molotov Cocktail': How Europeans Are Recruited Through Telegram to Commit Sabotage, Arson, and Murder, Organized Crime and Corruption Reporting Project, 26 IX 2024 r., https://www.occrp.org/en/investigation/make-a-molotov-cocktail-how-europeans-are-recruited-through-telegram-to-commit-sabotage-arson-and-murder [dostęp: 20 VII 2025].

Observatory of Illicit Economies in West Africa, https://riskbulletins.globalinitiative.net/download/wea-obs-012-screen-pdf.pdf [dostęp: 10 VII 2025].

Pożary w Polsce. Kolumbijczyk miał działać na zlecenie Rosji. Ustalenia ABW, Rzeczpospolita, 29 VII 2025 r., https://www.rp.pl/przestepczosc/art42769991-pozary-w-polsce-kolumbijczyk-mial-dzialac-na-zlecenie-rosji-ustalenia-abw [dostęp: 30 VII 2025].

Russia's Crime–Terror Nexus. Criminality as a Tool of Hybrid Warfare in Europe, https://icct.nl/sites/default/files/2025-09/Russia%20Crime%20Terror%20Nexus_Criminality%20as%20a%20Tool.pdf [dostęp: 16 XII 2025].

Steal, deal and repeat: How cybercriminals trade and exploit your data, Europol, https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/steal-deal-and-repeat-how-cybercriminals-trade-and-exploit-your-data [dostęp: 15 VII 2025].

Szandelszky B., Josek P.D., Jenne P., *Slovak authorities charge 'lone wolf' with assassination attempt on the prime minister*, AP, 16 V 2024 r., https://apnews.com/article/slovakia-prime-minister-shooting-fico-23faba11c0f371ef0f69a34861337ae0 [dostęp: 20 VII 2025].

Wojciechowski S., *Terrorism – old wine in new bottles*, Defence24, 21 VII 2025 r., https://defence24.com/geopolitics/terrorism-old-wine-in-new-bottles [dostęp: 25 VII 2025].

Wojny dronów: jak to się robi w Afryce [ANALIZA], Defence24, 31 V 2025 r., https://defence24.pl/technologie/wojny-dronow-jak-to-sie-robi-w-afryce-analiza#goog_rewarded [dostęp: 18 VII 2025].

Zadražilová J., *Atentátník se k činu rozhodl hned po prezidentských volbách*, Novinky.cz, 15 V 2024 r., https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-atentatnik-se-k-cinu-rozhodl-hned-po-prezidentskych-volbach-rekl-ministr-40471949 [dostęp: 20 VII 2025].

Akty prawne

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującej decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniającej decyzję Rady 2005/671/WSiSW (Dz. Urz. UE L 88 z 31 III 2017 r.).

Prof. dr hab. Sebastian Wojciechowski

Kierownik Zakładu Studiów Strategicznych i Bezpieczeństwa Międzynarodowego na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Główny analityk Instytutu Zachodniego w Poznaniu. Ekspert ds. bezpieczeństwa, w tym terroryzmu, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Redaktor naczelny „Przeglądu Strategicznego".

Dwukrotny stypendysta Fundacji na rzecz Nauki Polskiej i Departamentu Stanu USA. Laureat nagrody naukowej Prezesa Rady Ministrów RP oraz nagrody naukowej ufundowanej przez Unię Europejską. Członek m.in.: Komisji Bałkanistyki PAN, Rady Naukowej Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas.

Autor wielu ekspertyz i analiz przygotowanych dla polskich i zagranicznych instytucji, a także publikacji z zakresu stosunków międzynarodowych oraz bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego. Ekspert ds. bezpieczeństwa NATO DEEP eAcademy.

Kontakt: sebastian.wojciechowski@amu.edu.pl

Dr hab. Artur Wejkszner, prof. UAM

Politolog, profesor w Zakładzie Studiów Strategicznych i Bezpieczeństwa Międzynarodowego na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor kilkudziesięciu publikacji na temat współczesnych stosunków międzynarodowych oraz problematyki terroryzmu międzynarodowego i radykalizmu islamskiego, m.in. dwutomowej monografii pt. *Europejska armia kalifatu*.

Kontakt: artur.wejkszner@amu.edu.pl

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 125–151

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.048.23035

Artykuł

Rola i znaczenie Eurojustu w przeciwdziałaniu terroryzmowi

The role and significance of Eurojust in countering terrorism

DARIUSZ POŻAROSZCZYK https://orcid.org/0000-0003-0435-0529

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego

Abstrakt

W tekście przedstawiono rozwój Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojustu) oraz omówiono instytucje prawne, którymi dysponuje ona w celu realizacji powierzonych jej zadań. Następnie zostały przywołane dane dotyczące spraw terrorystycznych, w których Eurojust udzielił pomocy. Liczby spraw, w które zaangażował się Eurojust, oraz związane z nimi dane zostały zestawione z jednej strony z danymi z lat poprzednich, z drugiej – z danymi odnoszącymi się do terroryzmu zawartymi w raportach European Union Terrorism Situation and Trend Report Europolu. Zabieg ten doprowadził do konfirmacji postawionej hipotezy badawczej, że Eurojust stanowi ważny element złożonego systemu prawno-instytucjonalnego ukierunkowanego na zwalczanie terroryzmu, ale jego rola nie jest dostatecznie odzwierciedlona w jego raportach. W podsumowaniu podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytania: 1. Dlaczego raporty Eurojustu nie odzwierciedlają w pełni jego pozycji w systemie przeciwdziałania terroryzmowi? 2. Jaką wartość w kontekście rozpoznania zjawiska terroryzmu mają raporty Eurojustu? 3. Co należy zrobić, aby znaczenie praktyczne i jakość merytoryczna tych raportów były większe?

Słowa kluczowe

Eurojust, raport roczny Eurojust, Europol, terroryzm, współpraca sądowa w sprawach karnych, śledztwa transgraniczne

Abstract

The text presents the development of the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust) and discusses the legal institutions at its disposal for the performance of its tasks. Next, data was cited concerning terrorist cases in which Eurojust had provided assistance. The number of cases in which Eurojust was involved and the related data were compared, on the one hand, with data from previous years and, on the other hand, with data on terrorism contained in Europol's TE-SAT (European Union Terrorism Situation and Trend Report) reports. This procedure led to the confirmation of the research hypothesis that Eurojust is an important element of a complex legal and institutional system aimed at combating terrorism, but its role is not sufficiently reflected in its reports. The summary attempts to answer the following questions: 1. Why do Eurojust reports not fully reflect its position in the counter-terrorism system? 2. What is the value of Eurojust reports in the context of recognising the phenomenon of terrorism? 3. What should be done to increase the practical significance and substantive quality of these reports?

Keywords

Eurojust, Eurojust Annual Report, Europol, terrorism, judicial cooperation in criminal cases, cross-border investigations

Wprowadzenie

W artykule przedstawiono doroczny raport Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojust) i przeanalizowano jego znaczenie jako źródła wiedzy o zagrożeniu terrorystycznym w Unii Europejskiej. Ma to na celu weryfikację hipotezy, że o ile Eurojust stanowi ważny element złożonego systemu prawno-instytucjonalnego ukierunkowanego na zwalczanie terroryzmu, o tyle ta rola nie jest dostatecznie odzwierciedlona we wspomnianym raporcie.

Wybór zagadnienia i towarzyszącej mu hipotezy badawczej wynika z tego, że Eurojust odgrywa istotną rolę w koordynowaniu i wspieraniu transgranicznych postępowań karnych i tym samym jest ważnym forum umożliwiającym wymianę informacji na temat prowadzonych postępowań

karnych[1]. Działalność tę wykonuje przy pomocy wielu – opisanych w dalszej części artykułu – instytucji i rozwiązań organizacyjnych. Skutkiem tego jest gromadzenie licznych informacji dotyczących transgranicznych postępowań karnych, w tym w sprawach związanych z terroryzmem. Informacje pozyskiwane i przetwarzane przez Eurojust mają istotne znaczenie dla wspierania konkretnych postępowań. Wspomniane dane pozwalają ponadto na przedstawienie szerszego obrazu działalności realizowanej przez Eurojust, która mogłaby znaleźć odzwierciedlenie w analizowanym raporcie. To jednak nie następuje. Odpowiedź na pytanie o przyczynę tego stanu rzeczy wymaga wskazania, które z informacji gromadzonych przez Eurojust są przedstawiane we wspomnianym raporcie i jaki jest powód podawania wybranych danych. W artykule wyjaśniono, w jaki sposób, mimo niewątpliwych ograniczeń, raport Eurojustu pozwala lepiej zrozumieć złożony i łączący się z wieloma zagadnieniami fenomen terroryzmu. Omówiono także zadania Eurojustu oraz formy, instytucje i praktyki służące do ich realizacji. W ujęciu komparatystycznym zaprezentowano dane dotyczące spraw związanych z terroryzmem, w których Eurojust udzielał pomocy. Z jednej strony za punkt odniesienia posłużyły lata 2022–2023, z drugiej dane dotyczące terroryzmu i sposób ich przedstawienia przez Europol w European Union Terrorism Situation and Trend Report[2] (dalej: TE-SAT). W tym celu wykorzystano raporty Eurojustu z lat 2022–2024 oraz raporty Europolu z lat 2023–2025 , a uwagę skierowano przede wszystkim na rodzaj, źródło pochodzenia i szczegółowość danych zawartych w obu raportach. Przedstawienie tych danych pozwoliło na porównanie obu raportów.

W tekście oprócz metody komparatystycznej zastosowano metodę analizy dokumentów, w tym raportów, materiałów informacyjnych wydawanych przez Eurojust oraz odpowiedniej literatury naukowej.

W podsumowaniu podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytania badawcze: 1. Dlaczego raporty Eurojustu nie odzwierciedlają w pełni jego pozycji w systemie przeciwdziałania terroryzmowi? 2. Jaką wartość w kontekście rozpoznania zjawiska terroryzmu mają raporty Eurojustu? 3. Co należy zrobić, aby znaczenie praktyczne i jakość merytoryczna tych raportów były większe?

[1] *Eurojust Annual Report 2024,* Luxembourg 2025, s. 3. https://doi.org/10.2812/2312311.

[2] Jest to coroczny raport przygotowywany przez Europol, przedstawiający sytuację i trendy dotyczące terroryzmu w państwach Unii Europejskiej w roku poprzednim.

Rozwój Eurojustu

Geneza Eurojustu wiąże się z postępem integracji europejskiej, początkowo ukierunkowanej na wzmocnienie współpracy ekonomicznej. W latach 70. i 80. XX w., gdy pogłębiała się integracja, wzrastało przeświadczenie, że rozwój kooperacji gospodarczej wymaga zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Został podpisany Traktat z Maastricht[3], na podstawie którego powstała Unia Europejska oparta na trzech filarach[4]. Stworzony wówczas III filar nosił nazwę „Współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych"[5]. Jego kreacja miała służyć pogłębieniu współpracy między krajami wchodzącymi w skład UE w obszarze problematyki przestępczości. Szczegółowy zakres przedmiotowy III filara był wyznaczony przez zawarty w ówczesnym Tytule VI Traktatu o Unii Europejskiej art. K.1, który określał kwestie stanowiące „przedmiot wspólnego zainteresowania", tj.:

1) politykę azylową,
2) zasady regulujące przekraczanie granic zewnętrznych państw członkowskich i sprawowanie nad nimi kontroli,
3) politykę imigracyjną i politykę dotyczącą obywateli krajów trzecich,
4) walkę z narkomanią,
5) walkę z oszustwami na skalę międzynarodową,
6) współpracę sądową w sprawach cywilnych,
7) współpracę sądową w sprawach karnych,
8) współpracę celną,

[3] Traktat o Unii Europejskiej podpisany 7 lutego 1992 r. w Maastricht.

[4] W tej kwestii Krystian Bartosz napisał: „Do czasu wejścia w życie traktatu z Maastricht prawo wspólnotowe obejmowało przede wszystkim przepisy dotyczące gospodarki. Uznawało współpracę w sprawach karnych wyłącznie za suwerenny element polityki wewnętrznej kraju członkowskiego. Traktat ustalony w 1991 roku w Maastricht był niejako odpowiedzią na pogłębiający się problem przestępczości międzynarodowej, a także rosnącej siły organizacji terrorystycznych mogących realnie zagrozić bezpieczeństwu Europy". Zob. szerzej: K. Bartosz, *Prawne aspekty walki z terroryzmem*, „Security, Economy & Law" 2018, nr 1, s. 20. https://doi.org/10.24356/SEL/18/1.

[5] Zalążków III filara należy się dopatrywać w powołaniu wewnętrznej grupy ds. bezpieczeństwa utworzonej przez Radę Europejską w Rzymie w 1975 r. znaną jako TREVI (fr. Terrorisme, Radicalisme, Extrémisme, Violence Internationale). Już w 1976 r. w ramach TREVI wyłoniły się dwie podgrupy: TREVI I i TREVI II. Zadaniami TREVI I, której powstanie łączyło się ze wzmożoną działalnością takich organizacji terrorystycznych jak IRA, Czarny Wrzesień czy też RAF, miały być usprawnienie przepływu informacji na temat organizacji terrorystycznych oraz wspólna analiza generowanych przez nie zagrożeń.

9) współpracę policyjną w celu zapobiegania terroryzmowi i walki z nim, walki z nielegalnym handlem narkotykami i innymi poważnymi formami międzynarodowej przestępczości, włącznie z koniecznymi formami współpracy celnej, w związku ze zorganizowaniem obejmującego całą Unię systemu wymiany informacji w ramach Biura Policji Europejskiej (Europol).

Analiza art. K.1 wskazuje, że podstawowym motywem współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych było zapewnienie swobodnego przepływu osób. Szczegółowa interpretacja wskazanych „spraw wspólnego zainteresowania" pozwala stwierdzić, że za największe zagrożenia, z którymi miano się mierzyć w ramach III filara, uznano nielegalną imigrację, przestępczość zorganizowaną i terroryzm[6].

W następnych latach integracja europejska nabierała tempa. Na podstawie Traktatu Amsterdamskiego[7] zmieniono nazwę III filara na „Współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych" oraz wzmocniono kooperację w dziedzinie bezpieczeństwa, m.in. przez przeniesienie części zagadnień z III filara do uwspólnotowionego I filara.

Kolejnym istotnym etapem rozwoju było specjalne posiedzenie Rady Europejskiej, które odbyło się w dniach 15–16 października 1999 r. w fińskim mieście Tampere. Poświęcono je tworzeniu obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w UE. Omawiano na nim plany powołania organu sądowego mającego wzmocnić współpracę między organami krajowymi w zakresie zwalczania poważnej przestępczości zorganizowanej o charakterze transgranicznym[8]. W marcu 2001 r. w Brukseli, na podstawie decyzji

[6] Te zjawiska, a także cyberprzestępczość oraz handel ludźmi jako podstawowe zagrożenia wynikające z globalizacji wymienia również Marek Fałdowski. Zob. M. Fałdowski, *Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnych – Interpol w zwalczaniu wybranych zagrożeń XXI w.*, „Wiedza Obronna" 2023, t. 282, nr 1, s. 198. https://doi.org/10.34752/2023-i282.

[7] *Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie oraz niektóre związane z nimi akty*.

[8] *Eurojust: Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych*, Haga 2020, s. 2. https://doi.org/10.2812/556790. W pkt. 46 konkluzji ze spotkania Rady Europejskiej w Tampere stwierdzono: „Pragnąc wzmocnić walkę ze zorganizowaną przestępczością, Rada Europejska zgodziła się co do tego, że powinna zostać utworzona jednostka o nazwie Eurojust, w skład której weszliby prokuratorzy, urzędnicy związani z wymiarem sprawiedliwości oraz oficerowie policji z poszczególnych państw członkowskich, zgodnie z ustawodawstwem krajowym. Eurojust byłby odpowiedzialny za koordynowanie działań krajowych organów prokuratorskich oraz wspieranie dochodzeń w sprawach karnych z dziedziny przestępczości zorganizowanej, przede wszystkim na podstawie analiz Europolu i w ścisłej współpracy z Europejską Siecią Sądową (...)".

Rady UE 2000/799/WSiSW z 14 grudnia 2000 r., rozpoczęła działalność Tymczasowa Jednostka ds. Współpracy Sądowej (Provisional Judicial Cooperation Unit), znana również pod nazwą Pro-Eurojust. Zamachy terrorystyczne w USA z 11 września 2001 r. stanowiły kolejny czynnik implikujący potrzebę zacieśnienia współpracy międzynarodowej, co skutkowało przyspieszeniem prac nad tworzeniem Eurojustu[9]. Organ ten został oficjalnie ustanowiony decyzją Rady 2002/187/WSiSW z 28 lutego 2002 r.[10] jako Europejska Jednostka Współpracy Sądowej. Cele Eurojustu określono w art. 3 wskazanej decyzji. Obejmowały one stymulowanie i poprawę koordynacji oraz współpracy między krajowymi organami śledczymi i organami ścigania, a także wspieranie na inne sposoby właściwych władz państw członkowskich w celu usprawnienia dochodzenia i ścigania w odniesieniu do poważnej przestępczości, szczególnie przestępczości zorganizowanej, dotyczącej dwóch lub więcej państw członkowskich. W tym miejscu należy zasygnalizować, że dokonane wówczas i utrzymane do chwili obecnej ograniczenie kompetencji Eurojustu do działań wobec przestępstw dotyczących więcej niż jednego państwa członkowskiego UE w istotny sposób wpływa na zakres danych gromadzonych przez ten organ. W przeciwieństwie do danych gromadzonych przez Europol i przedstawianych w raportach TE-SAT raporty Eurojustu podają jedynie informacje dotyczące spraw związanych z terroryzmem o charakterze transgranicznym, w których ściganie Eurojust był zaangażowany[11].

W następnych latach zarówno funkcjonowanie Eurojustu, jak i dotyczące go podstawy normatywne oraz założenia polityczne podlegały dalszym zmianom. W dniu 16 grudnia 2008 r. Rada UE przyjęła decyzję 2009/426/WSiSW w sprawie zmiany decyzji 2002/187/WSiSW[12], co doprowadziło do wzmocnienia koordynacyjnej roli Eurojustu. Dokonana wówczas reforma zakładała utworzenie Krajowego Systemu Koordynacyjnego Eurojustu, tzw. ENCS (Eurojust National Coordination System), którego zadaniami były usprawnienie przepływu informacji między Eurojustem i państwami członkowskimi oraz lepsze zarządzanie sprawami, m.in. przez pomoc w identyfikacji, czy sprawa powinna zostać skierowana do Eurojustu czy Europejskiej Sieci Sądowej oraz ustalenie właściwych organów do realizowania

[9] *Eurojust: Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy…*, s. 2.

[10] *Decyzja Rady z dnia 28 lutego 2002 r. ustanawiająca Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością.*

[11] Ta kwestia zostanie szczegółowo rozwinięta w dalszej części artykułu.

[12] *Decyzja Rady 2009/426/WSiSW z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zmiany decyzji 2002/187/WSiSW ustanawiającej Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością.*

wniosków i decyzji związanych ze współpracą międzynarodową w sprawach karnych. ENCS działa w każdym państwie członkowskim UE. Jest zarządzany przez krajowych korespondentów Eurojustu oraz opiera się na punktach kontaktowych, które funkcjonują na mocy odrębnych przepisów[13].

W związku z podpisaniem Traktatu z Lizbony[14] aktualnie podstawy normatywne Eurojustu w prawie pierwotnym są określone w art. 85 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, zgodnie z którym: *Zadaniem Eurojust jest wspieranie oraz wzmacnianie koordynacji i współpracy między krajowymi organami śledczymi i organami ścigania w odniesieniu do poważnej przestępczości,* ***która dotyka dwóch lub więcej Państw Członkowskich***[15] *lub która wymaga wspólnego ścigania, w oparciu o operacje przeprowadzane i informacje dostarczane przez organy Państw Członkowskich i Europol.* Do najważniejszych zadań Eurojustu opisanych w art. 85 TFUE należą:

a) wszczynanie śledztwa oraz występowanie z wnioskiem o wszczęcie ścigania prowadzonego przez właściwe organy krajowe, w szczególności dotyczącego przestępstw przeciwko interesom finansowym Unii,
b) koordynacja śledztw i ścigania, o których mowa w literze a),
c) wzmacnianie współpracy sądowej, w tym przez rozstrzyganie sporów o właściwość i ścisłą współpracę z Europejską Siecią Sądową.

Rezultatem ewolucji Eurojustu są dwa akty. Pierwszym jest – realizujące postanowienia Traktatu z Lizbony[16] – przyjęte 14 listopada 2018 r. rozporządzenie 2018/1727[17], które z dniem 12 grudnia 2019 r. zastąpiło decyzję 2002/187/WSiSW. Na jego podstawie Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych stała się następcą prawnym Eurojustu ustanowionego na mocy decyzji Rady 2002/187/WSiSW[18]. Grażyna Stronikowska wskazuje, że: *Celem rozp. 2018/1727 jest*

[13] G. Stronikowska, *Prokuratura Europejska jako instytucja ochrony interesów finansowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2020, s. 231.

[14] *Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską*.

[15] Wyróżnienie pochodzi od autora (przyp. red.).

[16] Zob. G. Stronikowska, *Prokuratura Europejska jako instytucja…*, s. 250.

[17] *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1727 z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojust) oraz zastąpienia i uchylenia decyzji Rady 2002/187/WSiSW*.

[18] Stronikowska wskazuje, że dokonana na mocy rozporządzenia 2018/1727 sukcesja obejmuje również wszelkie umowy i inne zobowiązania, które zaciągnął Eurojust, działając

dostosowanie Eurojustu do wymogów art. 85 TFUE poprzez wprowadzenie mechanizmu oceny jego działań przez Parlament Europejski i parlamenty narodowe, przyjęcie w miejsce decyzji formy rozporządzenia oraz przystosowanie agencji do współpracy z nowo powstającą PE[19]. Stronikowska podkreśla, że rozporządzenie 2018/1727 nie wprowadziło radykalnych zmian co do sposobu funkcjonowania Eurojustu i realizowanych przez niego zadań, odgrywało raczej rolę porządkującą i doprecyzowującą[20]. Należy wskazać, że w związku z rezygnacją z formalnego powiązania kompetencji przedmiotowej Eurojustu z właściwością przedmiotową Europolu zdefiniowano właściwość Eurojustu przez odwołanie się do rodzajów poważnej przestępczości wskazanych w załączniku do rozporządzenia 2018/1727[21].

Drugim aktem jest rozporządzenie 2023/2131 z 4 października 2023 r.[22] dotyczące cyfrowej wymiany informacji, który to akt ma usprawnić działanie powołanego w 2019 r. Rejestru Antyterrorystycznego Eurojust (Counter-Terrorism Register, dalej: CTR)[23]. Baza ta jest wykorzystywana do gromadzenia informacji o postępowaniach sądowych dotyczących terroryzmu. Zawiera m.in. dane na temat tożsamości podejrzanych o czyny związane

na podstawie decyzji 2002/187/WSiSW. Zob. G. Stronikowska, *Prokuratura Europejska jako instytucja…*, s. 251.

[19] Prokuratura Europejska (ang. European Public Prosecutor's Office, EPPO) jest to samodzielna jednostka działająca na podstawie *Rozporządzenia Rady (UE) 2017/1939 z dnia 12 października 2017 r. wdrażającego wzmocnioną współpracę (art. 20 TUE i 329 TFUE) w zakresie ustanowienia Prokuratury Europejskiej*. Zakres właściwości rzeczowej i funkcjonalnej Prokuratury Europejskiej obejmuje prowadzenie postępowań przygotowawczych oraz wnoszenie i popieranie aktów oskarżenia przeciwko sprawcom przestępstw naruszających interesy finansowe Unii Europejskiej.

[20] G. Stronikowska, *Prokuratura Europejska jako instytucja…*, s. 251.

[21] Wśród form poważnej przestępczości, w odniesieniu do których Eurojust jest właściwy do podejmowania działań, wskazany załącznik wymienia terroryzm.

[22] *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2131 z dnia 4 października 2023 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1727 oraz decyzji Rady 2005/671/WsiSW w odniesieniu do cyfrowej wymiany informacji w sprawach związanych z terroryzmem*.

[23] CTR to specjalna baza danych utworzona przez Eurojust w celu wzmocnienia reakcji, zwłaszcza przez przetwarzanie odpowiednich informacji, na zagrożenia terrorystyczne w państwach członkowskich UE. Podstawą CTR jest *Decyzja Rady 2005/671/WSiSW z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wymiany informacji i współpracy dotyczącej przestępstw terrorystycznych*. CTR został uruchomiony jednak dopiero 1 IX 2019 r., w odpowiedzi na zamachy terrorystyczne z 13 X 2015 r. w Paryżu. Zob. szerzej: *Launch of Judicial Counter-Terrorism Register at Eurojust*, Eurojust, 5 IX 2019 r., https://www.eurojust.europa.eu/news/launch-judicial-counter-terrorism-register-eurojust [dostęp: 9 VIII 2025].

z terroryzmem i ich związkach z sieciami terrorystycznymi, a także inne szczegółowe informacje odnośnie do prowadzonych postępowań. Ze względu na wrażliwość gromadzonych informacji nie ma publicznego dostępu do CTR, co powoduje, że wskazane dane nie są przedstawiane i omawiane w raportach rocznych Eurojustu.

Formy działania i współpracy Eurojustu

Analiza przepisów regulujących funkcjonowanie Eurojustu, w tym zmian, które w nich zachodziły na przestrzeni lat, prowadzą do wniosku, że systematycznie zyskuje on coraz mocniejszą pozycję instytucjonalną w systemie prawnym UE[24], a zakres jego uprawnień się rozszerza. Mimo to nadal nie jest on samodzielnym organem prowadzącym niezależne postępowania przygotowawcze, lecz organem o charakterze pomocniczym. Cztery najważniejsze formy wsparcia udzielanego przez Eurojust w związku z prowadzeniem postępowań przygotowawczych przez właściwe organy państw członkowskich oraz EPPO to[25]:

- wspieranie wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych[26],
- pomoc w korzystaniu z unijnych narzędzi współpracy sądowej, zwłaszcza z europejskiego nakazu aresztowania[27] i europejskiego nakazu dochodzenia[28],

[24] Aktualnie Eurojust działa na podstawie rozporządzenia, a nie decyzji.

[25] *Eurojust: Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy…*, s. 6–7.

[26] Specjalne zespoły śledcze (ang. Joint Investigation Teams, w skrócie JIT) tworzone na podstawie porozumienia między organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości z dwóch lub więcej państw – najczęściej członkowskich UE – w celu prowadzenia wspólnego dochodzenia karnego. Ich celem jest koordynacja działań i bezpośrednia wymiana informacji oraz dowodów. Podstawą tworzenia JIT jest *Decyzja Ramowa Rady 2002/465/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych*. Szczegóły funkcjonowania JIT z udziałem polskich organów zostały doprecyzowane w Kodeksie postępowania karnego w art. 589b – 589f. Zob. szerzej: K. Leśniewski, *Słów kilka o instytucji wspólnych zespołów śledczych w pryzmacie polskiej procedury karnej*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny" 2019, nr 2(47), s. 177–186.

[27] Europejski nakaz aresztowania to uproszczona forma ekstradycji istniejąca między państwami członkowskimi UE, ustanowiona na mocy *Decyzji Ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami* członkowskimi. W Kodeksie postępowania karnego ta kwestia jest uregulowana w rozdziałach 65a i 65b.

[28] Europejski nakaz dochodzenia (tzw. END) opiera się na orzeczeniu wydanym przez właściwy organ wymiaru sprawiedliwości/ścigania jednego państwa członkowskiego UE.

– wsparcie przy organizacji spotkań koordynacyjnych[29],
– pełnienie funkcji centrów koordynacyjnych[30].

Omawiając kompetencje i możliwości Eurojustu dotyczące gromadzenia informacji, należy zauważyć, że postępująca globalizacja przekłada się na systematyczny wzrost mobilności ludzi. Skutkuje to m.in. tym, że przestępcy coraz częściej przekraczają zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne granice państw członkowskich. W związku z tym rośnie potrzeba wspierania walki z poważną przestępczością transgraniczną wykraczającą poza obszar UE, co w praktyce Eurojustu ma wyraz w stałym wzroście liczby wspieranych postępowań, które zostały wszczęte w państwach nienależących do UE [31]. Ten trend powoduje, że niezbędny staje się rozwój, w tym instytucjonalizacja współpracy również z państwami spoza zjednoczonej Europy. Dotyczy to zwłaszcza zwalczania skomplikowanych przestępstw w obszarze nielegalnej migracji, przemytu i walki z terroryzmem. W marcu 2024 r. Eurojust przyjął *Strategię o kooperacji z partnerami międzynarodowymi na lata 2024–2027*, która określa działania ukierunkowane na wzmocnienie jego roli w zakresie współpracy z organami ścigania działającymi zarówno w ramach UE, jak i poza jej granicami.

W kontekście współpracy Eurojustu z krajami trzecimi należy wskazać, że aktualnie ma on swoje punkty kontaktowe w ponad 70 krajach oraz w trzech organizacjach międzynarodowych. Co więcej, ta sieć jest stale

Celem END jest przeprowadzenie w innym kraju UE wskazanych czynności procesowych ukierunkowanych na uzyskanie dowodów. Podstawą funkcjonowania END jest *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/41/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie europejskiego nakazu dochodzeniowego w sprawach* karnych. W Kodeksie postępowania karnego ta kwestia jest uregulowana w rozdziałach 62c i 62d.

[29] Spotkania koordynacyjne to forma współpracy umożliwiająca kontakty organów sądowych i organów ścigania z państw członkowskich UE oraz w niektórych przypadkach z państw trzecich. W ramach spotkań koordynacyjnych uczestnicy mają możliwość wymienienia się informacjami oraz omawiania i rozwiązywania problemów prawnych typowych dla współpracy transgranicznej, które najczęściej dotyczą konfliktów jurysdykcyjnych oraz kwestii przejęć i przekazań prowadzonych postępowań karnych. Spotkania koordynacyjne stwarzają również możliwość wypracowywania planów dotyczących dalszego prowadzenia postępowań karnych, w tym omówienia ewentualnej potrzeby powołania JIT. Zob. szerzej: *Eurojust: Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy…*, s. 7.

[30] Centra koordynacyjne Eurojustu stanowią specjalną formę współpracy, która jest organizowana w celu zarządzania w czasie rzeczywistym skoordynowanymi operacjami wymierzonymi w zorganizowane grupy przestępcze lub sieci terrorystyczne. Zob. szerzej: *Eurojust: Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy…*, s. 7.

[31] Tamże, s. 10.

rozwijana – w 2024 r. punkt kontaktowy został zorganizowany w Zjednoczonych Emiratach Arabskich oraz wznowiono działalność tego typu punktów w Nigerii i Mongolii[32]. Dwanaście państw trzecich delegowało do Eurojustu swoich prokuratorów łącznikowych – są to: Albania, Gruzja, Islandia, Mołdawia, Czarnogóra, Macedonia Północna, Norwegia, Serbia, Szwajcaria, Ukraina, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone. Z wymienionymi państwami oraz dodatkowo z Liechtensteinem Eurojust ma podpisane umowy (porozumienia), które umożliwiają współpracę w zakresie wymiany informacji obejmujących również materiały o charakterze dowodowym i dane personalne. Z dziewięcioma kolejnymi krajami, tj. Nigerią, Panamą, Kostaryką, Boliwią, Chile, Ekwadorem, Peru, Egiptem i Koreą Południową, Eurojust zawarł tzw. porozumienia robocze umożliwiające strategiczną kooperację w zakresie wymiany informacji, w tym dzielenia się najlepszymi praktykami, jednak bez przekazywania informacji operacyjnych. Eurojust podpisał również porozumienie robocze z Iberoamerykańskim Stowarzyszeniem Prokuratorów (AIAMP)[33].

Eurojust jest ponadto zaangażowany w wiele dodatkowych działań bądź inicjatyw, umożliwiających lub przynajmniej stwarzających warunki do wymiany informacji relewantnych dla zwalczania przestępczości międzynarodowej. W październiku 2024 r. jego przedstawiciele uczestniczyli w pierwszym szczycie szefów prokuratur państw G20, którego gospodarzem była Federalna Prokuratura Brazylii. Udział w tym wydarzeniu został wykorzystany do zorganizowania spotkań dwustronnych z reprezentantami Argentyny, Australii, Brazylii, Chile, Egiptu, Indii, Nigerii, Arabii Saudyjskiej, Republiki Południowej Afryki, Zjednoczonych Emiratów Arabskich i Wielkiej Brytanii, które w przyszłości mogą zaowocować rozwojem

[32] *Eurojust Annual Report*..., s. 14. Warto wskazać, że Nigeria od lat mierzy się z terroryzmem islamskim szerzonym przede wszystkim przez organizację Boko Haram. Zob. szerzej: A. Wejkszner, *Boko Haram – the evolution of jihad activity in Nigeria 2015–2019,* „Przegląd Strategiczny" 2020, nr 13, s. 349. https://doi.org/10.14746/ps.2020.1.21. Należy również dodać, że według corocznego raportu *Global Terrorism Index* (GTI) opracowywanego przez Institute for Economics & Peace (IEP) Nigeria w 2025 r. przesunęła się z 8. na 6. miejsce wśród państw najbardziej dotkniętych terroryzmem. Równocześnie ten kraj jest ważnym partnerem gospodarczym UE, a jego postępująca destabilizacja grozi zachwianiem sytuacji w całym rejonie Sahelu, co może skutkować radykalnym wzrostem niepożądanej imigracji na teren UE. Rozwijanie wszelkich form współpracy z tym państwem ukierunkowanych na rozpoznawanie i zwalczanie terroryzmu należy więc uznać za niezwykle pożyteczne.

[33] *Eurojust Annual Report*..., s. 15.

współpracy z tymi państwami[34]. Należy podkreślić, że dobra współpraca z niektórymi z wymienionych państw, jak np. Nigerią[35], Arabią Saudyjską[36] czy Wielką Brytanią[37], może mieć szczególnie istotne znaczenie w zapobieganiu terroryzmowi i zwalczaniu go. Podobne pozytywne efekty może przynieść współorganizacja przez Eurojust wizyt studyjnych przedstawicieli prokuratur generalnych z Kazachstanu, Kirgistanu, Tadżykistanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu[38] oraz udział przedstawicieli Eurojustu w warsztatach zorganizowanych w Bagdadzie, które były poświęcone zagadnieniom współpracy organów sądowych.

Oprócz tego, że są organizowane jednorazowe spotkania z niektórymi państwami, rozwijane są również bardziej trwałe formy współpracy. Przykładem jest EuroMed Justice Project, którego celem jest wzmacnianie transgranicznej współpracy w sprawach kryminalnych pomiędzy krajami UE a państwami takimi jak: Algieria, Egipt, Izrael, Jordania, Liban, Libia, Maroko, Palestyna i Tunezja. W ramach wskazanego programu zostało zorganizowanych m.in. 18 spotkań roboczych[39]. Warto wspomnieć również o projekcie Western Balkans Criminal Justice Project, w ramach którego Eurojust zacieśnia współpracę z Albanią, Bośnią i Hercegowiną, Kosowem, Macedonią Północną, Czarnogórą i Serbią i jak dotąd wsparł 25 postępowań transgranicznych, w tym dotyczących prania pieniędzy i przemytu broni. Wśród szczegółowych form wsparcia należy wymienić m.in. pomoc

[34] Tamże, s. 13.

[35] Zob. przyp. 32.

[36] Warto zwrócić uwagę na analizy dotyczące udziału ruchu wahabistycznego, wspieranego i odgrywającego ogromną rolę w państwie Saudów, w rozwoju terroryzmu islamskiego, zawarte w pracy Michała Harkota. Zob. M. Harkot, *Wpływ wahabizmu na pozycję społeczno-polityczną Arabii Saudyjskiej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia" 2020, nr 1, t. 27, s. 97–110. https://doi.org/10.17951/k.2020.27.1.97-110.

[37] Znaczenie współpracy z Wielką Brytanią w zakresie zwalczania terroryzmu wynika z tego, że ten kraj wielokrotnie mierzył się z motywowanym różnymi względami terroryzmem, co przekłada się na bogate doświadczenie brytyjskich służb w zwalczaniu tego zagrożenia.

[38] Na znaczne zaangażowanie mieszkańców Azji Centralnej w terroryzm dżihadystyczny wskazuje np. Krzysztof Strachota. Zob. K. Strachota, *Państwo Islamskie Chorasanu – nowa odsłona światowego dżihadu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 29 III 2024 r., https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-03-29/panstwo-islamskie-chorasanu-nowa-odslona-swiatowego-dzihadu [dostęp: 15 VIII 2025].

[39] *Eurojust Annual Report*..., s. 16.

w organizacji trzech nowych wspólnych zespołów śledczych oraz dwóch tzw. dni akcji[40].

Oprócz współpracy z państwami czy też podmiotami zagranicznymi Eurojust kooperuje z organami ścigania państw członkowskich, jak i innymi unijnymi agencjami powołanymi do zwalczania przestępczości, tj. Europolem, Prokuraturą Europejską oraz Europejskim Urzędem ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych[41].

Dane liczbowe dotyczące działalności Eurojustu

Stale powiększająca się sieć podmiotów, z którymi Eurojust współdziała w celu zapobiegania i przestępczości i zwalczaniu jej, przekłada się na systematyczne, w skali rok do roku, zwiększenie liczby spraw, w których udziela on pomocy. W 2019 r. takich spraw było ok. 8000. W 2024 r. liczba ta sięgnęła blisko 13 000, co oznacza wzrost o niemal 60%[42]. Były to sprawy obejmujące 14 kategorii poważnej transgranicznej przestępczości, m.in. przestępczość narkotykową, pranie pieniędzy, przestępstwa/oszustwa finansowe, organizowanie nielegalnej migracji oraz kradzież własności intelektualnej[43]. Trzy pierwsze kategorie stanowiły gros przestępczości zwalczanej przez Eurojust. W 2024 r. był on zaangażowany w ponad 4000 postępowań dotyczących oszustw finansowych i ok. 2000 spraw związanych z obrotem środkami odurzającymi i praniem pieniędzy. Łącznie wskazane trzy kategorie stanowiły ponad 2/3 spraw, w których Eurojust udzielał pomocy[44].

[40] Dni akcji to dni, kiedy w wielu państwach jednocześnie są przeprowadzane złożone działania procesowe, których koordynacja i zarządzanie w czasie rzeczywistym mogą być wspierane przez centra koordynacyjne Eurojustu.

[41] Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych, znany jako OLAF, z fr. L'Office européen de lutte antifraude, został powołany na podstawie *Decyzji Komisji z dnia 28 kwietnia 1999 r. ustanawiającej Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF)*.

[42] *Eurojust Annual Report…*, s. 7. Równocześnie należy wskazać, że liczba postępowań karnych, w których Eurojust nie udziela pomocy, jest wielokrotnie wyższa – w 2024 r. tylko w Polsce Policja prowadziła 440 269 postępowań przygotowawczych. Zob. *Zwalczanie przestępczości kryminalnej*, Informacyjny Serwis Policyjny, 9 I 2025 r., https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/18325,Zwalczanie-przestepczosci-kryminalnej.html [dostęp: 2 XI 2025].

[43] *Eurojust Annual Report…*, s. 19.

[44] Tamże.

W odniesieniu do powyższych danych trzeba zauważyć, że choć wiele organizacji terrorystycznych działa równocześnie w wielu krajach, a dodatkowo wykorzystywanie nowoczesnych technologii przyczynia się do łatwego rozpowszechniania treści propagujących i ułatwiających terroryzm[45], to jednak liczba postępowań dotyczących terroryzmu, w które Eurojust był zaangażowany w 2024 r., jest wyraźnie mniejsza od dotyczących wskazanych rodzajów przestępczości o typowym kryminalnym i ekonomicznym charakterze. Powyższa sytuacja wydaje się wynikać z co najmniej dwóch przyczyn. Po pierwsze, ogólna liczba przestępstw o charakterze terrorystycznym jest znacznie mniejsza od liczby przestępstw typowo kryminalnych. Po drugie, mimo globalnego rozpowszechniania propagandy wzywającej do przemocy i gloryfikującej akty terroru znaczna część przestępstw terrorystycznych jest popełniana przez osoby działające samotnie, które nie mają rzeczywistych związków z organizacjami typu ISIS czy Al-Kaida, a co najwyżej są poddane wpływowi materiałów przez nie wytwarzanych[46]. Jedynie wirtualny kontakt sprawców wielu przestępstw terrorystycznych z wymienionymi organizacjami i ich członkami, którzy najczęściej przebywają w krajach (na terenach) niezapewniających międzynarodowej pomocy prawnej, powoduje, że sięganie po wsparcie oferowane przez Eurojust jest bezprzedmiotowe. Czasami też zdarza się, że nawet jeśli międzynarodowa pomoc w sprawach karnych teoretycznie jest zasadna i możliwa, to prowadzone postępowania są na tyle nieskomplikowane, że nie zachodzi konieczność angażowania w nie Eurojustu. Przykładem takich śledztw są te, w przypadku których za granicą muszą być wykonane jedynie pojedyncze czynności dowodowe[47]. Istnieje też grupa przestępstw terrorystycznych o charakterze stricte lokalnym – ich skutki ograniczają się do jednego państwa i,

[45] Warto podkreślić, że w wielu państwach już samo rozpowszechnianie treści propagujących terroryzm stanowi przestępstwo. Przykładowo w Polsce jest to penalizowane w art. 255a Kodeksu karnego, w Niemczech w art. 86 StGB (Strafgesetzbuch – niemiecki kodeks karny), a w Austrii w art. 282a öStGB (Österreichische Strafgesetzbuch – austriacki kodeks karny).

[46] Andrzej Czop proponuje określać takie osoby „solo terrorystami". Z kolei za „samotnego wilka" uważa: „sprawcę dokonującego aktów terroru w pojedynkę, całkowicie odizolowanego i pozbawionego powiązań pośrednich oraz bezpośrednich z grupami terrorystycznymi oraz nieposiadającego żadnego dowództwa". Zob. szerzej: A. Czop, *Nowe trendy terroryzmu i możliwości podniesienia efektywności jego zwalczania,* „Studia de Securitate" 2023, nr 13(2), s. 161. https://doi.org/10.24917/26578549.13.2.9.

[47] Kamil Leśniewski zwraca uwagę na konieczność każdorazowego analizowania potrzeby powołania wspólnego zespołu śledczego. Zob. szerzej: K. Leśniewski, *Słów kilka o instytucji…*, s. 181.

co istotne, są one popełniane przez grupy, których obszar aktywności ma również ściśle wyznaczony zakres. W tej kategorii można wymienić grupy korsykańskie aktywne szczególnie w 2023 r.

W 2024 r. w odniesieniu do postępowań karnych dotyczących spraw terrorystycznych Eurojust udzielił wsparcia w 191 przypadkach (63 sprawy nowe i 128 kontynuowanych). W związku z tymi sprawami działało 10 wspólnych zespołów śledczych (w tym dwa nowe, tj. powołane w 2024 r.). Zorganizowano 32 spotkania koordynacyjne i jedno centrum koordynacyjne[48]. Eurojust udzielał również wsparcia w stosowaniu europejskiego nakazu dochodzeniowego w zakresie wniosków o wzajemną pomoc prawną, a także pomagał w realizacji europejskich nakazów aresztowania. Na bieżąco gromadził w CTR informacje od organów krajowych dotyczące trwających i zakończonych postępowań karnych w sprawach o charakterze terrorystycznym, rozbudowując tym samym posiadaną bazę informacji na temat przestępczości, a zwłaszcza osób w nią zaangażowanych[49].

Najwięcej spraw przekazanych Eurojustowi zainicjowały Włochy, Francja, Hiszpania i Niemcy. Największa liczba wniosków o pomoc w sprawach terrorystycznych została natomiast skierowana za pośrednictwem Eurojustu do Holandii i Francji. Wśród krajów spoza UE do Eurojustu najczęściej zgłaszały sprawy Wielka Brytania i Norwegia. Najwięcej wniosków o pomoc zostało natomiast skierowanych do Ukrainy i Wielkiej Brytanii[50].

Na podstawie przedstawionych danych można zauważyć, że udział w międzynarodowych formach współpracy w sprawach karnych ma związek z poziomem zagrożenia terrorystycznego w danym kraju. Państwa, w których dochodzi do wielu przestępstw terrorystycznych, a w konsekwencji w których jest również większa liczba osób zaangażowanych w te przestępstwa, mogących korzystać z unijnej wolności przemieszczania się, w większym stopniu są zmuszone do prowadzenia postępowań transgranicznych, w związku z którymi zwracają się o pomoc do Eurojustu. Raport nie podaje konkretnych danych ani bardziej szczegółowych informacji na temat wskazanych postępowań, ograniczając się jedynie do dość lakonicznego przytoczenia liczby i charakteru poszczególnych czynów. W tym drugim zakresie zostało ogólnie wskazane, że sprawy wspierane przez Eurojust dotyczyły przestępstw terrorystycznych inspirowanych przez różne

[48] *Eurojust Annual Report*..., s. 20.

[49] Tamże.

[50] Tamże.

ideologie i obejmowały takie akty kryminalne, jak: przygotowanie ataków terrorystycznych, udział w organizacjach terrorystycznych, finansowanie terroryzmu, rekrutowanie do organizacji terrorystycznych, podżeganie do czynów terrorystycznych. W omawianym raporcie (również bez wskazywania konkretnych danych) zostało podane, że w niektórych przypadkach postępowania dotyczące przestępstw terrorystycznych obejmowały również czyny o typowo kryminalnym charakterze: zabójstwa/morderstwa, pozbawienie wolności (w tym wzięcie zakładników), nielegalny przemyt broni, materiałów wybuchowych i amunicji[51].

Dla porównania w 2023 r. Eurojust był zaangażowany w 205 spraw mających związek z terroryzmem (70 nowych i 135 przejętych z lat poprzednich). W związku z nimi wspierał 9 wspólnych zespołów śledczych (3 nowe i 6 zainicjowanych w latach poprzednich) oraz zorganizował 22 spotkania koordynacyjne. Raport z 2023 r., w przeciwieństwie do raportu z 2024 r., nie zawiera dodatkowych szczegółów, np. wskazujących państwa, które inicjowały największą liczbę spraw lub do których najczęściej były kierowane wnioski o pomoc[52].

W 2022 r. Eurojust udzielił pomocy w 203 sprawach (53 nowe i 150 zainicjowanych w latach wcześniejszych). W 2022 r. zaangażował się we wsparcie 8 wspólnych zespołów śledczych, spośród których 3 zostały zainicjowane w 2022 r. W analizowanym okresie zorganizowano 21 spotkań koordynacyjnych[53].

Dane z raportów TE-SAT Europolu

Z kolei zgodnie z raportami Europolu, tworzonymi na podstawie danych jakościowych i liczbowych przekazanych przez państwa członkowskie dotyczących ataków terrorystycznych, aresztowań, wyroków skazujących i kar za przestępstwa terrorystyczne, w 2024 r. odnotowano 58 ataków terrorystycznych (34 przeprowadzone, 5 nieudanych i 19 udaremnionych) w 14 krajach członkowskich[54]. Wśród nich 24 były związane z terroryzmem

[51] Tamże.

[52] *Eurojust Annual Report 2023*, Luxembourg 2024, s. 27. https://doi.org/10.2812/356222.

[53] *Eurojust Annual Report 2022*, Luxembourg 2023, s. 52. https://doi.org/10.2812/022275.

[54] *European Union terrorism situation and trend report 2025*, Luxembourg 2025, s. 13. https://doi.org/10.2813/5425593.

dżihadystycznym[55], co oznacza wzrost tego rodzaju ataków, 21 ataków było motywowane anarchizmem i ideologią lewicową[56], 4 miały charakter etnonacjonalistyczny/separatystyczny[57], podłożem 1 była ideologia prawicowa[58], a 8 zakwalifikowano jako niezwiązane z konkretną ideologią. Najbardziej śmiercionośną formą terroryzmu był ten motywowany ideologią dżihadystyczną. W jego wyniku zmarło 5 osób, a 18 zostało rannych. W 20 państwach członkowskich za przestępstwa związane z terroryzmem aresztowano 449 osób. Większość aresztowań dotyczyła terroryzmu dżihadystycznego (289), następnie terroryzmu prawicowego (47), lewicowego i anarchistycznego (28) oraz etnonacjonalistycznego i separatystycznego (27). Za przestępstwa terrorystyczne związane z innymi lub nieokreślonymi formami terroryzmu aresztowano 8 osób[59]. Najwięcej aresztowań miało miejsce w Hiszpanii (90), Francji (69), Włoszech (62) i Niemczech (55)[60].

W 2023 r. w UE odnotowano aż 120 ataków terrorystycznych, w tym 98 przeprowadzonych, 9 nieudanych i 13 udaremnionych. Najwięcej

[55] TE-SAT definiuje dżihadyzm jako agresywny podgatunek salafizmu, odrodzeniowego ruchu sunnickich muzułmanów, który odrzuca demokrację i wybieralne parlamenty, argumentując, że ludzkie prawodawstwo jest sprzeczne ze statusem Boga jako jedynego prawodawcy. Zob. szerzej: *European Union terrorism situation and trend report 2025*..., s. 23. Tłumaczenia w artykule pochodzą od autora (dop. red.).

[56] Zdaniem Europolu lewicowe ugrupowania terrorystyczne dążą do wywołania gwałtownej rewolucji przeciwko politycznemu, społecznemu i ekonomicznemu systemowi państwa, aby ustanowić socjalizm, a ostatecznie komunistyczne i bezklasowe społeczeństwo. Ich ideologia jest często marksistowsko-leninowska. Terroryzm anarchistyczny to termin używany do opisania aktów przemocy dokonywanych przez grupy lub jednostki promujące brak autorytetu jako modelu społecznego. Anarchiści realizują rewolucyjny, antykapitalistyczny i antyautorytarny program. Zob. szerzej: *European Union terrorism situation and trend report 2025*..., s. 34.

[57] Zgodnie z TE-SAT etnonacjonalistyczne i separatystyczne grupy terrorystyczne kierują się nacjonalizmem, przynależnością etniczną i/lub religią. Grupy separatystyczne dążą do wydzielenia dla siebie państwa z większego kraju lub aneksji terytorium jednego kraju do drugiego. Zob. szerzej: *European Union terrorism situation and trend report 2025*..., s. 49.

[58] Według TE-SAT terroryzm prawicowy jest związany z agresywnymi prawicowymi aktorami (grupami lub jednostkami), którzy dążą do użycia przemocy, aby przekształcić cały system polityczny, społeczny i gospodarczy w model autorytarny, odrzucając demokratyczny porządek, wartości i prawa podstawowe. Agresywne ideologie prawicowe posługują się narracjami skoncentrowanymi na wykluczającym nacjonalizmie, rasizmie, ksenofobii i/lub nietolerancji. Zob. szerzej: *European Union terrorism situation and trend report 2025*..., s. 42.

[59] Tamże, s. 8.

[60] Tamże, s. 14.

ataków było motywowanych ideologiami etnonacjonalistyczną i separatystyczną (70)[61], mniej poglądami anarchistycznymi i lewicowymi (32). W opisywanym okresie doszło do 14 ataków dżihadystycznych oraz 2 związanych z ideologią skrajnie prawicową. Aresztowano 426 osób oskarżonych o przestępstwa powiązane z terroryzmem. Najwięcej aresztowań odnotowano w Hiszpanii (84), Francji (78) oraz Belgii (75)[62]. Na czwartym miejscu, jednak z wyraźnie mniejszą liczbą aresztów, znalazły się Niemcy (51). W odniesieniu do rodzaju terroryzmu w 2023 r. najwięcej aresztowań (334) dotyczyło terroryzmu o charakterze dżihadystycznym, 26 osób aresztowano za terroryzm prawicowy, a 14 za lewicowy i anarchistyczny. Działalność terrorystyczna związana z terroryzmem separatystycznym oraz etnonacjonalistycznym skutkowała 25 aresztowaniami, z czego 18 aresztowań w sprawach terrorystycznych powiązano z innymi odmianami terroryzmu, a 9 zakwalifikowano jako nieokreślone[63].

W 2022 r. zarejestrowano 28 ataków, w tym 16 uznano za udane. W tym roku najwięcej było ataków o podłożu lewicowym i anarchistycznym (18, z tego 13 udanych), 6 ataków miało podłoże dżihadystyczne

[61] Do wszystkich ataków o tym charakterze doszło na Korsyce, z tego aż 34 zostały dokonane w nocy z 8 na 9 października 2022 r., i są one oceniane jako reakcja na wizytę na wyspie prezydenta Francji Emmanuela Macrona. Ataki te polegały na detonacji niewielkich ładunków wybuchowych umieszczonych w domkach letniskowych i na placach budowy. Nie spowodowały one poważnych zniszczeń ani ofiar. Zob. szerzej: *France's Corsica rocked by blasts claimed by separatist group*, RFI, 9 X 2023 r., https://www.rfi.fr/en/france/20231009-france-s-corsica-rocked-by-blasts-claimed-by-separatist-group [dostęp: 10 VIII 2025].

[62] Warto wskazać, że w stolicy Belgii znajduje się dzielnica Molenbeek, zamieszkiwana przez bardzo dużą liczbę muzułmanów. Wielu z nich uległo radykalizacji i wyjechało do Syrii i Iraku w celu wspierania ISIS. Dostępne dane za lata 2011–2017 wskazują, że aż 47 osób mieszkających w Molenbeek wyjechało na tereny opanowane przez tzw. Państwo Islamskie. Zob. *Molenbeek. Fabryka terrorystów w stolicy Europy*, Magazyn TVN24, https://archiwum.tvn24.pl/magazyn-tvn24/14/tvn24.pl/magazyn-tvn24/molenbeek-przystan-dzihadystow-w-sercu-europy%2c14%2c296.html [dostęp: 10 VIII 2025]. W przytoczonym artykule jest także wskazane, że właśnie wśród obywateli Belgii ISIS pozyskiwał najwięcej zagranicznych bojowników. Tożsame informacje potwierdzające, że najwyższy wskaźnik wyjazdów do ISIS *per capita* w Europie w II dekadzie XXI w. dotyczył Belgii, przytacza Matthew Levitt. Zob. M. Levitt, *My Journey Through Brussels' Terrorist Safe Haven,* The Washington Institute for Near East Policy, https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/my-journey-through-brussels-terrorist-safe-haven [dostęp: 10 VIII 2025].

[63] *European Union terrorism situation and trend report 2024*, Luxembourg 2024, s. 11–13. https://doi.org/10.2813/4435152.

(z tego 2 udane) i 4 – prawicowe (1 udany i 3 nieudane). Aresztowano łącznie 380 osób. Z tej liczby 266 aresztowań dotyczyło przestępstw dżihadystycznych, a najwięcej zatrzymań dokonano we Francji (93), Hiszpanii (46), Niemczech (30), Belgii (22), Włoszech (21) oraz Holandii (21). Liczba aresztowań za terroryzm prawicowy wyniosła 45. Odnotowano również 18 aresztowań za terroryzm etnonacjonalistyczny i separatystyczny oraz 19 za terroryzm lewicowy i anarchistyczny. Za inne rodzaje terroryzmu aresztowano 26 osób. W przypadku 6 aresztowań nie sprecyzowano typu terroryzmu, z którym można je łączyć[64].

Oprócz wskazanych informacji raporty Europolu dotyczące przestępstw terrorystycznych zawierają wiele innych danych (chociaż zakres ich prezentacji może się różnić w zależności od wydania), jak np. kraj popełnienia przestępstwa, niekiedy liczbę ofiar z podziałem na zabitych i rannych, niektóre szczegóły dotyczące sprawców, jak ich wiek, płeć i obywatelstwo. Raporty TE-SAT dostarczają również danych dotyczących modus operandi sprawców, w tym informacji na temat używanych narzędzi, wskazując, czy atak został przeprowadzony za pomocą noża, improwizowanego ładunku wybuchowego, drona, broni palnej itd. W niektórych przypadkach są opisane kanały komunikacji oraz wykorzystane technologie. Dane Europolu dostarczają też wiedzy o wyrokach, które zapadły w sprawach związanych z terroryzmem. Ich ważnymi i poznawczo cennymi elementemi są przedstawienie większej liczby (niż w przypadku raportów Eurojustu) rzeczywistych spraw oraz pogłębiona analiza trendów przestępczości terrorystycznej. Z zachowaniem rozróżnienia co do rodzajów terroryzmu są przedstawione informacje dotyczące środowisk z nimi związanych, struktur poszczególnych grup czy organizacji, sposobów rekrutowania, w tym wśród osób pozbawionych wolności, charakterystyki wykorzystywanej propagandy, z podkreśleniem społecznych i politycznych zdarzeń, które są wykorzystywane do zwerbowania nowych sympatyków, sposobów finansowania. W TE-SAT wskazane i analizowane są także wydarzenia mogące mieć szczególny wpływ na poziom przestępczości terrorystycznej. Na przykład w raporcie z 2023 r. dotyczącym 2022 r. został m.in. omówiony możliwy wpływ wojny w Ukrainie na zjawisko terroryzmu[65].

[64] *European Union terrorism situation and trend report 2023*, Luxembourg 2023, s. 10. https://doi.org/10.2813/302117.

[65] Tamże, s. 17.

W TE-SAT 2024[66] skupiono uwagę m.in. na konflikcie w Gazie w kontekście jego wpływu na wzrost radykalizacji prowadzącej do terroryzmu. W TE-SAT 2025 ponownie poruszono temat implikacji izraelskich działań w Strefie Gazy oraz skutków osłabienia syryjskiego reżimu dla sytuacji w regionie[67]. Wspomniano również o rozwoju nowoczesnych technologii w kontekście ułatwiania działalności terrorystycznej, w tym o coraz poważniejszym zagrożeniu związanym z rozwojem druku 3D, za pomocą którego coraz łatwiej można pozyskać broń palną[68].

Porównanie raportów Eurojustu i Europolu

Z przedstawionych informacji wynika, że dane zawarte w TE-SAT są znacznie bardziej szczegółowe i tym samym dają pełniejszy obraz terroryzmu w UE[69]. Niewątpliwie jest to rezultatem tego, że celem raportów Europolu jest dokładne opisanie sytuacji dotyczącej zagrożenia terrorystycznego w krajach unijnych. Szeroki zakres wykorzystanych informacji i poruszonych kwestii implikuje obszerność omawianych dokumentów – przykładowo TE-SAT 2025 ma 75 stron. Dla porównania kwestiom terroryzmu w najnowszym raporcie Eurojustu zostały poświęcone 2 strony.

W tabeli 1 zostały zaprezentowane niektóre różnice pomiędzy dorocznymi raportami Eurojustu i TE-SAT Europolu.

[66] *European Union terrorism situation and trend report 2024*, s. 7.

[67] Raport powstał jeszcze przed upadkiem rządów Bashara Al-Assada, co nastąpiło w grudniu 2024 r.

[68] *European Union terrorism situation and trend report 2025*, s. 9–12.

[69] Na uwzględnienie szerszego kontekstu przez TE-SAT zwracają uwagę również Sebastian Wojciechowski i Artur Wejkszner. Zob. S. Wojciechowski, A. Wejkszner, *Nowe oblicze zagrożenia terrorystycznego w Unii Europejskiej. Analiza „TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024" i innych źródeł*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2025, nr 7, s. 17. https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.025.21802.

Tabela 1. Różnice między rocznymi raportami Eurojustu i TE-SAT Europolu.

Kryterium	Raporty Eurojustu	Raporty TE-SAT Europolu
Cel	Przedstawienie współpracy i koordynacji działań dotyczących zwalczania przestępczości transgranicznej. Zaprezentowanie działań Eurojustu w tym zakresie i ich efektów	Monitorowanie zagrożeń terrorystycznych, ich skali i trendów rozwojowych w celu dostarczenia decydentom i osobom zaangażowanym w zwalczanie terroryzmu precyzyjnego i szczegółowego obrazu tego zagrożenia
Zakres tematyczny	Zadania Eurojustu, szczegółowe formy ich realizacji w zakresie zwalczania najpoważniejszej przestępczości transgranicznej oraz ich rezultaty	Zjawisko terroryzmu na obszarze Unii Europejskiej. Jego skala, przejawy, trendy ewolucyjne i czynniki etiologiczne
Szczegółowość	Ogólne dane dotyczące różnych postaci poważnej przestępczości (przestępstwa finansowe, narkotykowe, pranie pieniędzy, handel ludźmi, przestępstwa o charakterze transgranicznym, cyberprzestępstwa, przestępstwa terrorystyczne). Dane dotyczące podstawowych form wsparcia udzielanego przez Eurojust w odniesieniu do poszczególnych rodzajów przestępczości. Zestawienia liczbowe z podziałem na poszczególne typy przestępstw wskazujące państwa, które najczęściej zwracały się do Eurojustu o pomoc i na odwrót	Szczegółowe i pogłębione dane, uzupełnione o dodatkowe analizy dotyczące przestępstw o charakterze terrorystycznym. Opisy i analizy wybranych przestępstw terrorystycznych. Omówienie konkretnych zjawisk wpływających na zwiększenie zagrożenia terrorystycznego (np. atak Izraela na Strefę Gazy, agresja Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy) i zmianę sposobu popełniania przestępstw terrorystycznych (np. rozwój druku 3D jako czynnik wpływający na łatwość uzyskiwania dostępu do broni palnej)

Kryterium	Raporty Eurojustu	Raporty TE-SAT Europolu
Rodzaj danych	Informacje dotyczące spraw związanych z przestępczością o charakterze transgranicznym, w których ściganie Eurojust był zaangażowany. Informacje na temat narzędzi/form wsparcia (wspólne zespoły śledcze, pomoc w korzystaniu z ENA i END, pomoc w organizacji spotkań i centrów koordynacyjnych) udzielanego przez Eurojust. Informacje dotyczące innych form współpracy Eurojustu z partnerami międzynarodowymi (państwa trzecie, organizacje międzynarodowe)	Bardzo szczegółowe dane dotyczące aktów terrorystycznych – liczba zamachów, charakter (podział na terroryzm dżihadystyczny, prawicowy, lewicowy, etnonacjonalistyczny i separatystyczny oraz inny), rezultat (zamachy udane, nieudane i udaremnione). Dodatkowo dane dotyczące liczby aresztowań, wyroków oraz wymiaru wymierzonych kar w związku z przestępstwami terrorystycznymi. Informacje na temat miejsc dokonania ataków, liczby ofiar, charakteru celów (obiekty cywilne, publiczne, związane z infrastrukturą krytyczną), modus operandi
Źródła danych	Prokuratury, sądy, organy ścigania państw członkowskich, partnerzy zagraniczni, OLAF, Interpol, Europol. Brak danych operacyjnych o charakterze wrażliwym/niejawnym, które są gromadzone w CTR	Organy ścigania i służby bezpieczeństwa/specjalne państw członkowskich, Eurojust, materiały własne Europolu przede wszystkim o charakterze analitycznym. Brak danych operacyjnych o charakterze wrażliwym/niejawnym, które są wykorzystywane w podstawowej działalności Europolu

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Porównanie raportów Eurojustu i Europolu oraz stwierdzona szczegółowość tych drugich, zestawione ze wzrastającą rolą Eurojustu i narzędziami, którymi dysponuje, stanowią potwierdzenie postawionej na wstępie hipotezy. Odpowiadając na pytania badawcze, należy stwierdzić, że skromny katalog danych w raportach Eurojustu dotyczących terroryzmu oraz innych

rodzajów przestępczości jest spowodowany tym, że jego raporty z założenia są nastawione na przedstawienie jedynie pewnego aspektu wiążącego się z terroryzmem, a mianowicie postaci, skali i trendów rozwojowych dotyczących współpracy organów ścigania w zapobieganiu temu zjawisku i zwalczaniu go, nie zaś na przedstawienie go w ujęciu całościowym[70]. W przeciwieństwie do danych zawartych w TE-SAT, obejmujących szczegółowe statystyki jakościowe i liczbowe na temat ataków terrorystycznych wraz z pogłębioną analizą poszczególnych rodzajów terroryzmu, dane w raporcie Eurojustu obrazują tylko rozwój i formy współpracy w ramach transgranicznych postępowań karnych. W swoich raportach Eurojust nie ujmuje także szczegółowych danych operacyjnych pozyskanych od podmiotów, którym udziela pomocy, a które są gromadzone w CTR. Ograniczenie to, dotyczące również raportów Europolu, wynika z tego, że informacje na temat osób podejrzewanych o terroryzm nie mogą być publicznie udostępniane zarówno ze względów prawnych, jak i prakseologicznych.

Mimo że dane zawarte w raportach Eurojustu nie dają bezpośredniego obrazu przestępczości terrorystycznej, dzięki przedstawieniu skali współpracy organów ścigania w zakresie przestępczości międzynarodowej kreują dodatkową perspektywę, którą można przyjąć w analizie fenomenu terroryzmu. Pozwala ona przede wszystkim rozpoznać i zbadać trendy rozwojowe dotyczące współpracy transgranicznej w zakresie ścigania przestępstw terrorystycznych. W tym względzie dane wskazujące na systematyczny wzrost liczby spraw, w które angażuje się Eurojust, oraz towarzyszące temu zintensyfikowanie częstotliwości i różnorodności wykorzystywanych narzędzi prawnych, przy braku radykalnego wzrostu przestępczości terrorystycznej, można uznawać za argument przemawiający za tym, że wzrasta zrozumienie korzyści, jakie oferuje Eurojust. Zakładając, że z biegiem czasu będą się rozwijać również umiejętności w korzystaniu z narzędzi i rozwiązań oferowanych przez Eurojust, można przyjąć, że w kolejnych latach będzie stawał się on coraz ważniejszym elementem rozbudowanego systemu prawno-organizacyjnego ukierunkowanego na zapobieganie różnym przestępstwom i ściągnie ich, w tym tych o charakterze terrorystycznym. W tym kontekście można zaproponować, aby w przyszłości w raportach Eurojustu publikowano bardziej szczegółowe dane statystyczne, choćby

[70] Pełniejsze dane pozwalające na wypracowanie obrazu przestępczości terrorystycznej Eurojust prezentuje w innych wydawanych przez siebie materiałach. Zob. np. broszura *Eurojust Meeting on Counter-Terrorism. 27–28 November 2024. Outcome report*, Haga 2025. https://doi.org/10.2812/4325013.

w formie aneksu. Wartość raportów podniosłoby zaprezentowanie dodatkowych informacji dotyczących np. średniego czasu reakcji i realizacji wniosków o pomoc, tak aby można było ocenić efektywność współpracy. Dużą wartość eksplanacyjną miałoby również przytoczenie danych odnoszących się do rezultatów postępowań, np. w ilu przypadkach udało się doprowadzić do skazania, zamrożenia środków finansowych, wykrycia siatek przestępczych. Przedstawienie takich informacji z pewnością pozwoliłoby na bardziej pogłębione oceny dotyczące skuteczności i rozmiarów międzynarodowej współpracy w sprawach karnych i udziału w niej Eurojustu. Na znaczenie jego raportów w kontekście zwalczania terroryzmu pozytywnie wpłynęłaby również prezentacja większej liczby case studies oraz obszerniejsze rozważania dotyczące podstawowego zakresu aktywności Eurojustu, tj. analizy dotyczące problemów we współpracy transgranicznej. Szczegółowe omawianie trudności występujących w śledztwach międzynarodowych, w tym barier i ograniczeń prawnych, a także wypracowanych procedur i dobrych praktyk służących ich przezwyciężeniu, z dużym prawdopodobieństwem prowadziłoby do stopniowej eliminacji wskazanych przeszkód. Taki efekt raportów miałby walor nie tylko poznawczy, lecz także praktyczny.

Bibliografia

Bartosz K., *Prawne aspekty walki z terroryzmem*, „Security, Economy & Law" 2018, nr 1, s. 18–39. https://doi.org/10.24356/SEL/18/1.

Czop A., *Nowe trendy terroryzmu i możliwości podniesienia efektywności jego zwalczania*, „Studia de Securitate" 2023, nr 13(2), s. 153–169. https://doi.org/10.24917/26578549.13.2.9.

Fałdowski M., *Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnych – Interpol w zwalczaniu wybranych zagrożeń XXI wieku*, „Wiedza Obronna" 2023, t. 282, nr 1, s. 193–210. https://doi.org/10.34752/2023-i282.

Harkot M., *Wpływ wahabizmu na pozycję społeczno-polityczną Arabii Saudyjskiej*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia" 2020, t. 27, nr 1, s. 97–110. https://doi.org/10.17951/k.2020.27.1.97-110.

Leśniewski K., *Słów kilka o instytucji wspólnych zespołów śledczych w pryzmacie polskiej procedury karnej*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny" 2019, nr 2(47), s. 173–193.

Stronikowska G., *Prokuratura Europejska jako instytucja ochrony interesów finansowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2020.

Wejkszner A., *Boko Haram – the evolution of jihad activity in Nigeria 2015–2019*, „Przegląd Strategiczny" 2020, nr 13, s. 349–360. https://doi.org/10.14746/ps.2020.1.21.

Wojciechowski S., Wejkszner A., *Nowe oblicze zagrożenia terrorystycznego w Unii Europejskiej. Analiza „TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024" i innych źródeł*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2025, nr 7, s. 13–33. https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.025.21802.

Źródła internetowe

France's Corsica rocked by blasts claimed by separatist group, RFI, 9 X 2023 r., https://www.rfi.fr/en/france/20231009-france-s-corsica-rocked-by-blasts-claimed-by-separatist-group [dostęp: 10 VIII 2025].

Launch of Judicial Counter-Terrorism Register at Eurojust, Eurojust, 5 IX 2019 r., https://www.eurojust.europa.eu/news/launch-judicial-counter-terrorism-register-eurojust [dostęp: 9 VIII 2025].

Levitt M., *My Journey Through Brussels' Terrorist Safe Haven*, The Washington Institute for Near East Policy, 27 III 2016 r., https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/my-journey-through-brussels-terrorist-safe-haven [dostęp: 10 VIII 2025].

Molenbeek. Fabryka terrorystów w stolicy Europy, Magazyn TVN24, https://archiwum.tvn24.pl/magazyn-tvn24/14/tvn24.pl/magazyn-tvn24/molenbeek-przystan-dzihadystow-w-sercu-europy%2c14%2c296.html [dostęp: 10 VIII 2025].

Strachota K., *Państwo Islamskie Chorasanu – nowa odsłona światowego dżihadu*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 29 III 2024 r., https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-03-29/panstwo-islamskie-chorasanu-nowa-odslona-swiatowego-dzihadu [dostęp: 15 VIII 2025].

Zwalczanie przestępczości kryminalnej, Informacyjny Serwis Policyjny, 9 I 2025 r., https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/18325,Zwalczanie-przestepczosci-kryminalnej.html [dostęp: 2 XI 2025].

Inne dokumenty

Eurojust: Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych, Haga 2020, s. 1–12. https://doi.org/10.2812/556790.

Eurojust Annual Report 2022, Luxembourg 2023, s. 1–78. https://doi.org/10.2812/022275.

Eurojust Annual Report 2023, Luxembourg 2024, s. 1–96. https://doi.org/10.2812/356222.

Eurojust Annual Report 2024, Luxembourg 2025, s. 1–52. https://doi.org/10.2812/2312311.

Eurojust Meeting on Counter-Terrorism, 27–28 November 2024, Outcome report, Haga 2025, s. 1–14. https://doi.org/10.2812/4325013.

European Union terrorism situation and trend report 2023, Luxembourg 2023, s. 1–94. https://doi.org/10.2813/302117.

European Union terrorism situation and trend report 2024, Luxembourg 2024, s. 1–74. https://doi.org/10.2813/4435152.

European Union terrorism situation and trend report 2025, Luxembourg 2025, s. 1–75. https://doi.org/10.2813/5425593.

Akty prawne

Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (DzU z 2009 r. poz. 1569).

Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie oraz niektóre związane z nimi akty (Dz. Urz. UE C 340/1 z 10 XI 1997 r.).

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) – (Dz Urz. UE C 202/47 z 7 VI 2016 r.).

Traktat o Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 191/1 z 29 VII 1992 r.).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2131 z dnia 4 października 2023 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1727 oraz decyzji Rady 2005/671/WsiSW w odniesieniu do cyfrowej wymiany informacji w sprawach związanych z terroryzmem (Dz. Urz. UE L 2023/2131 z 11 X 2023 r.).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1727 z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie Agencji Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojust) oraz zastąpienia i uchylenia decyzji Rady 2002/187/WSiSW (Dz. Urz. UE L 295/138 z 21 XI 2018 r.).

Rozporządzenie Rady (UE) 2017/1939 z dnia 12 października 2017 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w zakresie ustanowienia Prokuratury Europejskiej (Dz. Urz. UE L 283/1 z 10 I 2021 r.).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/41/UE z dnia 3 kwietnia 2014 r. w sprawie europejskiego nakazu dochodzeniowego w sprawach karnych (Dz. Urz. UE L 130/1 z 3 IV 2014 r.).

Decyzja Rady 2009/426/WSiSW z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zmiany decyzji 2002/187/WSiSW ustanawiającej Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością (Dz. Urz. UE L 138/14 z 4 VI 2009 r.).

Decyzja Rady 2005/671/WSiSW z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wymiany informacji i współpracy dotyczącej przestępstw terrorystycznych (Dz. Urz. UE L z 253/22 z 20 IX 2005 r.).

Decyzja Ramowa Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (Dz. Urz. UE L 190/1 z 18 VII 2002 r.).

Decyzja Ramowa Rady 2002/465/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie wspólnych zespołów dochodzeniowo-śledczych (Dz. Urz. UE L 162/1 z 20 VI 2002 r.).

Decyzja Rady z dnia 28 lutego 2002 r. ustanawiająca Eurojust w celu zintensyfikowania walki z poważną przestępczością (Dz. Urz. UE L 63/1 z 6 III 2002 r.).

Decyzja Komisji z dnia 28 kwietnia 1999 r. ustanawiająca Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych (OLAF) – (Dz. Urz. UE L 136/20 z 31 V 1999 r.).

Artykuł wyraża poglądy autora i nie reprezentuje stanowiska Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Dr Dariusz Pożaroszczyk

Prawnik, funkcjonariusz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 155–161

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.049.23036

Recenzja

Jerzy Trocha, Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych[1]

Jacek Lasota
Akademia Sztuki Wojennej
https://orcid.org/0000-0002-1136-9829

Małgorzata Lasota
Akademia Sztuki Wojennej
https://orcid.org/0000-0001-7254-5593

Wynalezienie przez Jamesa Watta maszyny parowej w 1763 r. zmieniło oblicze świata. Blisko 200 lat temu powstała pierwsza kolejowa trakcja parowa na świecie, a ponad 180 lat temu zainaugurowano linię kolei żelaznej na polskich ziemiach. Ten rodzaj transportu przede wszystkim „zmniejszył świat" i stał się siłą napędową rozwoju cywilizacji. Linie kolejowe szybko stały się strategicznymi arteriami służącymi celom militarnym. Po raz pierwszy wojsko skorzystało z transportu kolejowego

[1] J. Trocha, *Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych*, Warszawa 2025, Akademia Sztuki Wojennej, 200 s.

w 1839 r. w Wielkiej Brytanii na trasie Liverpool–Manchester, ale było to tylko zdarzenie jednostkowe. W 1836 r. ukazał się krótki tekst pruskiego generała Helmutha von Moltkego pt. *Über die militärische Benutzung der Eisenbahn* (pol. O wykorzystaniu kolei na potrzeby wojska). Trzynaście lat później Rosjanie na wezwanie cesarza Franciszka Józefa przerzucili tym środkiem transportu z Krakowa przez Koźle do Uherské Hradiště 15-tysięczną dywizję do walki z węgierskimi powstańcami. Wiele doświadczeń wyniesiono także z wojny secesyjnej, wojny austriacko-pruskiej, prusko-francuskiej, wojny burskiej, a przede wszystkim z I i II wojny światowej. Dziś kolej odgrywa ważną rolę w działaniach wojennych w Ukrainie.

Wiele się mówi o lotniskach czy stadionach, a dworce kolejowe – miejsca, z których codziennie korzystają tysiące ludzi – pozostają w cieniu. A przecież w dobie zagrożeń terrorystycznych, rosnącego natężenia ruchu pasażerskiego i towarowego bezpieczeństwo na dworcach kolejowych jest tematem, który powinien być w centrum uwagi. Rzadko jednak jest on poruszany w polskim piśmiennictwie naukowym. Brakowało dotychczas całościowego, pogłębionego ujęcia tej problematyki. Publikacja Jerzego Trochy pt. *Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych* bez wątpienia wypełnia tę lukę i zasługuje na uwagę nie tylko ekspertów ds. bezpieczeństwa i obronności, lecz także wszystkich zainteresowanych funkcjonowaniem kolei jako elementu infrastruktury krytycznej państwa. Tym bardziej że autor robi to z dużym znawstwem.

Trocha współtworzy publikacje dotyczące bezpieczeństwa publicznego i zarządzania kryzysowego, a jego wcześniejsze opracowania, m.in. na temat ochrony ludności, zwróciły uwagę środowisk akademickich i eksperckich. To autor o solidnym zapleczu naukowym i praktycznym. Nie pisze „zza biurka", lecz z pozycji człowieka, który zna funkcjonowanie struktur bezpieczeństwa od środka. Należy do nielicznej grupy autorów, którzy potrafią zintegrować trzy perspektywy: analityka systemowego, funkcjonariusza odpowiedzialnego za bezpieczeństwo oraz obywatela. To połączenie sprawia, że jego książka nie jest jedynie akademickim ćwiczeniem intelektualnym, lecz ma silny potencjał wdrożeniowy.

Co znajdziemy między okładkami

Książka Trochy to solidna monografia naukowa. Jej konstrukcja umożliwia czytelnikowi stopniowe wprowadzenie w temat, a język pozostaje

zrozumiały również dla osób spoza środowiska eksperckiego. Nie jest to typowy podręcznik ani zbiór przepisów prawnych, lecz analityczna opowieść o dworcach, miejscach tak dobrze znanych, że przestajemy je dostrzegać.

Książka jest podzielona na cztery części, które układają się w logiczną strukturę: od historyczno-strukturalnej charakterystyki dworców w Polsce, przez analizę typologii zagrożeń, po opis systemów ochrony i zestaw rekomendacji zmierzających do poprawy obecnego stanu rzeczy.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający i kontekstualny. Autor dokonuje w nim przeglądu genezy transportu kolejowego w Polsce, osadzając rozwój kolei na tle historycznych, gospodarczych i politycznych uwarunkowań poszczególnych epok. Szczególną uwagę poświęca wpływowi zaborów na kształtowanie się infrastruktury kolejowej oraz procesy jej odbudowy i rozwoju po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. W dalszej części przedstawia współczesne uwarunkowania prawne funkcjonowania dworców kolejowych w Polsce, w tym zagadnienia związane z ich strukturą własnościową i organizacyjną. Klasyfikuje także typy dworców kolejowych w zależności od pełnionych funkcji i skali obsługiwanego ruchu pasażerskiego.

Rozdział drugi stanowi krytyczną analizę czynników zagrażających bezpieczeństwu użytkowników i infrastruktury dworcowej. Trocha identyfikuje i szczegółowo charakteryzuje zarówno zagrożenia intencjonalne (m.in. działalność terrorystyczną oraz przestępstwa i wykroczenia), jak i zagrożenia losowe, w tym zdarzenia pożarowe, awarie techniczne oraz inne sytuacje nadzwyczajne. Autor podkreśla specyfikę dworców kolejowych jako miejsc o wysokiej koncentracji użytkowników, co w połączeniu z publicznym charakterem tych miejsc znacznie zwiększa podatność na wystąpienie incydentów o charakterze kryzysowym. W kontekście współczesnych zagrożeń szczególnie istotny jest omówiony przez autora wpływ kryzysu migracyjnego związanego z konfliktem zbrojnym w Ukrainie na poziom bezpieczeństwa obszarów kolejowych.

W rozdziale trzecim, który ma charakter systemowy i opisowy, Trocha koncentruje się na instytucjonalnych oraz technicznych mechanizmach zapewniania bezpieczeństwa dworców kolejowych. Omawia przede wszystkim rolę ochrony fizycznej, systemów zabezpieczeń technicznych oraz wyspecjalizowanych podmiotów i służb, m.in. Centrum Bezpieczeństwa Dworców Kolejowych, Straży Ochrony Kolei, Policji, a także formy współpracy między nimi. Analizuje również funkcjonowanie struktur zarządzania kryzysowego w sektorze kolejowym oraz znaczenie standardów

międzynarodowych i organizacji ponadnarodowych dla kształtowania praktyk w obszarze ochrony infrastruktury krytycznej.

Rozdział czwarty zawiera podsumowanie, wnioski i rekomendacje. Autor wskazuje najważniejsze problemy i niedoskonałości w aktualnie funkcjonującym systemie zabezpieczeń infrastruktury dworcowej w Polsce oraz przedstawia propozycje działań modernizacyjnych i wdrożeniowych, mających na celu podniesienie poziomu bezpieczeństwa na etapie projektowania, a także w czasie eksploatacji obiektów dworcowych. Szczególną wartość stanowi zestawienie autorskich rekomendacji dotyczących zmian w zakresie organizacyjnym, prawnym i technicznym. Opisane rozwiązania pozwalają – w opinii Trochy – na dostosowanie systemu ochrony dworców do współczesnych zagrożeń i oczekiwań społecznych.

Każdy z rozdziałów pełni odrębną, ale komplementarną funkcję: od zarysowania kontekstu, przez analizę zagrożeń i działań ochronnych, aż po rekomendacje zmian systemowych. Dzięki temu książka stanowi całościowe opracowanie tematu i może być zarówno źródłem wiedzy akademickiej, jak i praktycznym poradnikiem dla osób zajmujących się bezpieczeństwem infrastruktury krytycznej.

Publikacja *Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych* zawiera ciekawy materiał ikonograficzny – wykresy i tabele uzupełniają rozważania autora i pozwalają czytelnikowi lepiej zrozumieć treść. Monografia ma przejrzystą typografię i czytelny układ treści. Zwiększa to komfort pracy z tekstem, a przy tego typu publikacjach jest to istotna wartość dodana. Innymi słowy struktura książki umożliwia płynne przejście od diagnozy stanu i analizy zagrożeń, przez ocenę dostępnych mechanizmów ochronnych, aż do sformułowania propozycji zmian ukierunkowanych na poprawę bezpieczeństwa publicznego na dworcach kolejowych. Taki układ treści pozwala na pogłębione poznanie problematyki, a zarazem stanowi punkt wyjścia do dalszych badań naukowych i rozważań praktycznych w tym obszarze.

Mocne i słabe strony publikacji – refleksje subiektywne

Największym atutem publikacji jest jej interdyscyplinarność, łączy bowiem wiedzę z zakresu bezpieczeństwa, historii, prawa i zarządzania. Rzetelna bibliografia, aktualne dane oraz doświadczenie autora budują zaufanie odbiorcy do proponowanych wniosków.

Jednym z mankamentów może być używanie momentami specjalistycznego języka, co dla czytelnika mniej obytego w problematyce czyni niektóre fragmenty trudnymi w odbiorze. Brakuje również pogłębionych porównań z rozwiązaniami wykorzystywanymi za granicą, co mogłoby poszerzyć perspektywę publikacji. Wydaje się, że głównym niedociągnięciem recenzowanej książki jest brak wyjaśnienia terminu „paradygmat" – tego, jak autor go rozumie oraz czym są paradygmaty bezpieczeństwa dworców kolejowych. To wyrażenie pojawia się tylko raz – w tytule. Brak zdefiniowania kluczowego pojęcia stanowi niedopowiedzenie, które może utrudniać klasyfikację publikacji w obrębie ustalonego dyskursu nauk o bezpieczeństwie. Postawienie sobie jasno sprecyzowanego problemu badawczego pozwoliłoby – zdaniem recenzentów – uniknąć tego potknięcia. Uwzględnienie w szerszym wymiarze aparatu naukowego specyficznego dla nauk o bezpieczeństwie jeszcze bardziej podniosłoby walory naukowe tej monografii.

Podsumowanie – dla kogo jest ta książka

Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych to publikacja, która wymyka się prostym kategoriom. Nie jest to typowa monografia akademicka, chociaż spełnia wszystkie wymogi naukowości. Nie jest także poradnikiem praktycznym, choć z pewnością może posłużyć jako przewodnik dla zarządców infrastruktury czy funkcjonariuszy. To raczej przemyślany projekt analityczno-społeczny i diagnoza stanu, a zarazem apel o rozsądne i odpowiedzialne planowanie przestrzeni publicznej.

Szczególnie interesujący jest sposób, w jaki autor pokazuje dworzec. Jest to nie tylko obiekt fizyczny, lecz także miejsce styku różnych grup społecznych, interesów, kultur i niestety również zagrożeń. To przestrzeń, w której bezpieczeństwo przestaje być abstrakcją, a staje się codziennym doświadczeniem.

Nie znajdziemy tu nachalnego dydaktyzmu, ale też nie ma pobłażliwości dla bylejakości. Trocha pisze z odpowiedzialnością, która udziela się czytelnikowi. Po lekturze tej książki trudno już patrzeć na dworzec jak na zwykłe miejsce przesiadki.

Recenzowana publikacja zasługuje na uważną lekturę. Została napisana z myślą o specjalistach, ale pozostaje zrozumiała również dla szerszego

grona odbiorców, w tym osób niezwiązanych zawodowo z problematyką bezpieczeństwa. Polecamy ją szczególnie:

- studentom i wykładowcom kierunków związanych z bezpieczeństwem, obronnością, transportem i administracją publiczną,
- pracownikom struktur odpowiedzialnych za ochronę infrastruktury krytycznej,
- urzędnikom samorządowym i planistom przestrzennym,
- a także wszystkim obywatelom, którzy chcą świadomie uczestniczyć w kształtowaniu bezpiecznej przestrzeni publicznej.

Monografia autorstwa Jerzego Trochy[2] to rzadki przykład książki, która z powodzeniem łączy wiedzę ekspercką z poczuciem społecznej odpowiedzialności. Nie tylko diagnozuje problem, lecz także inspiruje do dalszego namysłu i działania. W czasach rosnącej niepewności takich publikacji potrzebujemy więcej.

Płk rez. dr hab. Jacek Lasota, prof. ASzWoj

Oficer dyplomowany, absolwent Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Pancernych w Poznaniu, studiów dyplomowych i III stopnia Akademii Obrony Narodowej (AON). Po ukończeniu studiów w 1993 r. pełnił służbę w 9 pz, 6 BKPanc, 34 BKPanc i 2 BOT. Brał udział w działaniach VIII zmiany PKW Irak w 2007 r. Od 2008 r. jest związany zawodowo z AON (od 2016 r. Akademia Sztuki Wojennej, ASzWoj). Obecnie jest dyrektorem Instytutu Historii i Polemologii w ASzWoj. Jego zainteresowania badawcze obejmują zagadnienia związane z teorią i historią sztuki wojennej, polemologią, bezpieczeństwem militarnym.

Kontakt: j.lasota@akademia.mil.pl

[2] Zachęcamy do zapoznania się z inną recenzją tej monografii. Recenzja ukazała się w numerze 33 czasopisma „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" wydawanego przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Zob. E. Jakubiak, *Jerzy Trocha, Paradygmat bezpieczeństwa dworców kolejowych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2025, nr 33, s. 217–221. https://doi.org/10.4467/20801335PBW.25.027.22644 (przyp. red.).

Dr Małgorzata Lasota

Doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie, adiunkt w Katedrze Zarządzania Bezpieczeństwem i Ruchem Lotniczym Instytutu Zarządzania Lotnictwem Cywilnym Akademii Sztuki Wojennej. Ma wieloletnie doświadczenie zawodowe zdobyte w polskich i zagranicznych liniach lotniczych, gdzie pełniła funkcję instruktora personelu pokładowego. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na zarządzaniu bezpieczeństwem w lotnictwie cywilnym oraz szkoleniu, przygotowaniu i procedurach operacyjnych personelu pokładowego, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z bezpieczeństwem lotów.

Kontakt: m.lasota@akademia.mil.pl

PRACE KONKURSOWE

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 165–200

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.050.23037

Artykuł

Zdolności Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej w obszarze likwidacji skażeń – wybrane aspekty[1]

Capabilities of the Armed Forces of the Republic of Poland in the area of decontamination – selected aspects

Krzysztof Tokarczyk

Autor niezależny

https://orcid.org/0009-0004-4484-6179

Abstrakt

Artykuł omawia zdolności podsystemu likwidacji skażeń Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej w kontekście współczesnych wyzwań bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń chemicznych, biologicznych i promieniotwórczych. Autor dokonał charakterystyki podsystemu likwidacji skażeń – omówił jego strukturę i uwarunkowania funkcjonowania oraz porównał go z podsystemami Niemiec i Stanów Zjednoczonych. Wyniki analizy wskazują na ograniczenia technologiczne, organizacyjne i doktrynalne, które wpływają na efektywność podsystemu. Proponowane rozwiązania obejmują modernizację sprzętu, standaryzację procedur oraz wzmocnienie współpracy wojska z podmiotami pozamilitarnymi. Autor podkreśla także konieczność dostosowania podsystemu do wymogów NATO i współczesnych zagrożeń hybrydowych.

[1] Artykuł powstał na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Zdolność podsystemu likwidacji skażeń Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej do podjęcia działań* obronionej na Akademii Sztuki Wojennej. Rozprawa została wyróżniona w XIV edycji konkursu Szefa ABW na najlepszą pracę doktorską, magisterską lub licencjacką dotyczącą bezpieczeństwa państwa w kontekście zagrożeń wywiadowczych, terrorystycznych, ekonomicznych.

Słowa kluczowe

likwidacja skażeń, Siły Zbrojne RP, CBRN, zdolności operacyjne, bezpieczeństwo

Abstract

This article analyses the capabilities of the decontamination subsystem of the Polish Armed Forces in the context of contemporary security challenges, with particular emphasis on chemical, biological radioactive (CBRN) threats. The author characterised the decontamination subsystem, discussed its structure and operating conditions, and compared it with the subsystems in Germany and the US. The results of the analysis indicate technological, organisational, and doctrinal limitations that impact the subsystem's effectiveness. Proposed solutions include equipment modernisation, procedure standardisation and strengthening cooperation between armed forces and non-military entities. The author emphasises the need to adapt the subsystem to NATO requirements and contemporary hybrid threats.

Keywords

decontamination, Polish Armed Forces, CBRN, operational capabilities, security

Wprowadzenie

Zagrożenia związane z użyciem broni masowego rażenia (BMR) pozostają jednym z istotnych wyzwań dla bezpieczeństwa państwa w kontekście zarówno potencjalnych aktów terrorystycznych, jak i konfliktów zbrojnych. Wskazują na to incydenty tego typu odnotowane w ciągu ostatnich 30 lat:

– 1995 r. – sekta Aum Shinrikyo przeprowadziła atak w tokijskim metrze, rozpylając sarin, co spowodowało śmierć 13 osób i zatrucie kilku tysięcy[2];

[2] *Rozproszenie gazu sarin w Tokio*, Terroryzm!com, 26 XII 2006 r., http://www.terroryzm.com/rozproszenie-gazu-sarin-w-tokio/ [dostęp: 25 VII 2025]; K. Pletcher, *Tokyo subway attack of 1995*, Britannica, 8 V 2025 r., https://www.britannica.com/event/Tokyo-subway-attack-of-1995 [dostęp: 25 VII 2025]; T. Okumara i in., *Report on 640 Victims of the Tokyo Subway Sarin Attack*, „Annals of Emergency Medicine" 1996, t. 26, nr 2, s. 129–135. https://doi.org/10.1016/S0196-0644(96)70052-5.

– 2006 r. – w Londynie otruto byłego oficera rosyjskiej Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB) Aleksandra Litwinienkę przy użyciu substancji promieniotwórczej polon-210 podanej w herbacie, co w ciągu trzech tygodni doprowadziło do jego śmierci na skutek choroby popromiennej[3];
– 2015 r. i 2017 r. – znany z krytyki Kremla rosyjski polityk i dziennikarz Vladimir Kara-Murza dwukrotnie padł ofiarą podejrzanych zatruć, które doprowadziły do wielonarządowej niewydolności organizmu i śpiączki. W obu przypadkach rosyjskie szpitale i zagraniczne badania potwierdziły zatrucie niezidentyfikowaną substancją chemiczną[4];
– 2018 r. – w Salisbury w Wielkiej Brytanii użyto środka chemicznego nowiczok do próby otrucia byłego oficera rosyjskiego wywiadu wojskowego GRU Siergieja Skripala i jego córki Julii. Substancja naniesiona na klamkę drzwi ich domu doprowadziła do poważnego zatrucia Skripalów oraz funkcjonariusza policji Nicka Baileya, a także do śmierci Dawn Sturgess, która miała przypadkowy kontakt z porzuconą fiolką zawierającą truciznę[5];
– 2020 r. – lider rosyjskiej opozycji Aleksiej Nawalny został otruty środkiem chemicznym nowiczok podczas lotu z Tomska do Moskwy, co doprowadziło do jego hospitalizacji. Trucizna została naniesiona na jego ubranie (prawdopodobnie bieliznę). Obecność substancji potwierdziło pięć laboratoriów certyfikowanych przez Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (pol. Organizacja do spraw Zakazu Broni Chemicznej, OPCW)[6];

---

[3] *Alexander Litvinienko: Profile of murdered Russian spy*, BBC News, 21 I 2016 r., https://www.bbc.com/news/uk-19647226 [dostęp: 26 VII 2025].

[4] *Vladimir Kara-Murza Tailed by Members of FSB Squad Prior to Suspected Poisonings*, Bellingcat, 11 II 2021 r., https://www.bellingcat.com/news/2021/02/11/vladimir-kara-murza-tailed-by-members-of-fsb-squad-prior-to-suspected-poisonings/ [dostęp: 1 VIII 2025].

[5] S. Morris, *UK believes Putin personally authorized Salisbury novichok attack, inquiry told*, The Guardian, 14 X 2024 r., https://www.theguardian.com/uk-news/2024/oct/14/salisbury-novichok-poisonings-inquiry-sergei-skripal-vladmir-putin [dostęp: 25 VII 2025].

[6] F. Gardner, *Navalny 'Novichok poisoning' a test for the West,* BBC News, 2 IX 2020 r., https://www.bbc.com/news/world-europe-54003014 [dostęp: 1 VIII 2025]; *OPCW Issues Report on Technical Assistance Requested by Germany*, OPCW, 6 X 2020 r., https://www.opcw.org/media-centre/news/2020/10/opcw-issues-report-technical-assistance-requested-germany [dostęp: 1 VIII 2025]; D. Steindl i in., *Novichok nerve agent poisoning*, „The Lancet" 2021, t. 397, nr 10270, s. 249–252. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)32644-1.

– 2017 r. – Kim Dzong Nam, brat przywódcy Korei Północnej, został zaatakowany na lotnisku w Kuala Lumpur przez dwie kobiety, które naniosły na jego twarz paralityczno-drgawkowy środek VX[7].

Incydenty związane z zatruciem obywateli Rosji są przypisywane jednostce FSB specjalizującej się w substancjach toksycznych i są łączone z działaniami rosyjskich służb specjalnych w celu eliminacji przeciwników politycznych Władimira Putina[8].

Wymienione zdarzenia, ze względu na ich celowy charakter i użycie zakazanych substancji przeciwko cywilom, można zaklasyfikować jako akty o charakterze terrorystycznym. Odmienny charakter miało użycie broni chemicznej, mimo obowiązywania konwencji o jej zakazie[9], podczas współczesnych konfliktów zbrojnych:

– w latach 2013–2018 w Syrii – OPCW potwierdziła co najmniej 85 przypadków użycia broni chemicznej[10], głównie sarinu i chloru. Działania te nieoficjalnie są przypisywane reżimowi Baszara al-Asada[11]. Użycie niebezpiecznych substancji spowodowało setki ofiar śmiertelnych i tysiące poszkodowanych[12];

---

[7] *Kim Jong-nam killing: 'VX nerve agent' found on his face*, BBC News, 24 II 2017 r., https://www.bbc.com/news/world-asia-39073389 [dostęp: 26 VII 2025].

[8] *The Lab: How FSB chemical weapons experts tried to poison Alexei Navalny*, The Insider, 14 XII 2020 r., https://theins.ru/en/politics/262611 [dostęp: 1 VIII 2025]; *Zabójstwo Aleksandra Litwinienki*, w: Konsorcjum Mall-CBRN, *Podręcznik zapobiegania i reagowania na zdarzenia CBRNE w centrach handlowych*, https://www.uni.lodz.pl/fileadmin/Projekty/MALL-CBRN/Materials_available_for_download_/Mall-CBRN-Handbook-PL-1.0.pdf, s. 24–25 [dostęp: 2 VIII 2025].

[9] *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, sporządzona w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r.* Nad przestrzeganiem postanowień Konwencji czuwa jako organ wykonawczy OPCW z siedzibą w Hadze.

[10] W raporcie publicznego nadawcy radiowo-telewizyjnego BBC wskazano, że od września 2013 r. do wiosny 2018 r. na terenie Syrii doszło do 106 przypadków użycia broni chemicznej. Ani w tym, ani w żadnym z oficjalnych raportów Organizacji Narodów Zjednoczonych czy OPCW nie wskazano wprost sprawcy użycia zakazanych substancji. Zob. *Syria: BBC Investigation Reveals Widespread Chemical Weapons Use*, BBC, https://www.bbc.co.uk/programmes/w172w25d6yyjrc0 [dostęp: 25 X 2018].

[11] Inspekcje prowadzone przez OPCW na terenie Syrii potwierdzały użycie zakazanych środków trujących, jednak na podstawie zgromadzonych i zabezpieczonych dowodów nie można było jednoznacznie wskazać podmiotu odpowiedzialnego za ich użycie. Jednocześnie mając na uwadze fakt, że poszkodowanymi w atakach byli tzw. rebelianci oraz społeczność im sprzyjająca, z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że środki były użyte przez siły wierne reżimowi prezydenta.

[12] *Syria: BBC Investigation Reveals*...

– od lutego 2022 r. w Ukrainie – OPCW odnotowała doniesienia o ponad 3000 przypadków użycia substancji toksycznych, w tym chloropikryny. Inspekcje techniczne OPCW podczas wizji lokalnych zebrały dowody użycia środków i zabezpieczyły stosowne ślady. Z procesowego punktu widzenia dowody są jednak niewystarczające i wymagają dalszego badania, by móc jednoznacznie stwierdzić, że te zdarzenia były spowodowane przez rosyjskie siły[13].

Użycie BMR przez przeciwnika (państwo, organizację, zamachowca) stanowi poważne zagrożenie dla operacji wojskowych, dla organów władzy państwowej w ramach szeroko rozumianego zarządzania kryzysowego, ale również dla nieprzygotowanych na takie ataki cywilów.

Analiza przywołanych zdarzeń uwidacznia ogrom nakładów, jakie należy ponieść, aby wyeliminować lub przynajmniej zminimalizować negatywne skutki skażeń powstałych w wyniku użycia środków chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych (ang. *chemical, biological, radiological and nuclear*, CBRN)[14]. Zalicza się do tego konieczność posiadania i rozwijania zdolności do prowadzenia szeroko rozumianej likwidacji skażeń (dekontaminacji), zarówno tych wewnętrznych (gdy środki wywołujące skażenie wniknęły przez skórę lub układ pokarmowy do organizmu człowieka), którą wykonują wykwalifikowane jednostki ochrony zdrowia, jak i skażeń zewnętrznych (powierzchniowych), do których unieszkodliwiania są angażowane inne służby, najczęściej siły wydzielone z zasobów Państwowej Straży Pożarnej (PSP) czy Sił Zbrojnych Rzeczpospolitej Polskiej (SZ RP).

Osiągnięta przez poszczególne służby zdolność do likwidacji skażeń musi sprostać usuwaniu (lub niszczeniu) skażeń powstałych zarówno w wyniku aktów terrorystycznych, jak i będących następstwem działań

[13] Sposób użycia zakazanej broni w wojnie rosyjsko-ukraińskiej przypomina działania w Syrii. Wspólną cechą dla obu przypadków jest brak dowodów umożliwiających jednoznaczne wskazanie sprawcy użycia BMR. Zob. *OPCW issues report on third Technical Assistance Visit to Ukraine following an incident of alleged use of toxic chemicals as a weapon*, OPCW, 26 VI 2025 r., https://www.opcw.org/media-centre/news/2025/06/opcw-issues-report-third-technical-assistance-visit-ukraine-following [dostęp: 26 VI 2025].

[14] W Wielkiej Brytanii do operacji rozpoznania skażeń, wielokrotnego pobierania próbek, a przede wszystkim likwidacji skażeń obiektów i terenu po próbie otrucia Siergieja Skripala i jego córki w 2018 r. zaangażowano niemal 800 żołnierzy pułku chemicznego. Działania, których efektem było przywrócenie infrastruktury do użytkowania, trwały prawie rok i pochłonęły miliony funtów. Zob. *Salisbury declared decontaminated after Novichok poisoning*, BBC, 1 III 2019 r., https://www.bbc.com/news/uk-england-wiltshire-47412390 [dostęp: 10 III 2019].

o charakterze militarnym. Należy przy tym uwzględniać przede wszystkim zasoby ludzkie i możliwie zunifikowane procedury postępowania, a także specyfikę potencjalnych zadań, czas oraz miejsce podejmowanych czynności, infrastrukturę, logistykę. Wydaje się zasadne funkcjonowanie na szczeblu państwa spójnego systemu w zakresie interoperacyjności i współdziałania poszczególnych służb w zależności od prowadzonej operacji.

W artykule przedstawiono wybrane aspekty zdolności podsystemu likwidacji skażeń SZ RP jako elementu systemu obrony przed bronią masowego rażenia (OPBMR)[15], w procesie osiągania zdolności do podjęcia działań. W skład podsystemu wchodzą wskazane struktury organizacyjne SZ RP, sprzęt i wyposażenie właściwe dla specyfiki zadań, sprawdzone procedury działania, a także relacje między strukturami zarządzającymi, realizującymi zabiegi likwidacji skażeń i wojskami poddawanymi temu procesowi. Podsystem ten można postrzegać również jako zbiór unikatowych zdolności. Ich osiągnięcie wpływa na potencjalne możliwości poszczególnych pododdziałów, wojsk, struktur organizacyjnych czy całych systemów.

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie zdolności podsystemu likwidacji skażeń SZ RP, identyfikację jego słabych punktów oraz wskazanie kierunków rozwoju. Analiza opiera się na literaturze przedmiotu, dokumentach doktrynalnych NATO, badaniach autora stanowiących podstawę jego dysertacji oraz przykładach. W ramach dysertacji poszukiwano czynników, które determinują zdolności podsystemu likwidacji skażeń SZ RP oraz sposobów na jego usprawnienie w obliczu współczesnych zagrożeń CBRN[16]. Zastosowano podejście interdyscyplinarne – połączono analizę historyczną, porównawczą i systemową. Analiza posiadanych oraz pożądanych zdolności została przeprowadzona zgodnie z kryteriami DOTMLPFI[17] przyjętymi w NATO, ponieważ w pełni funkcjonalna zdolność

[15] System ten wchodzi w skład funkcjonalnego systemu przetrwania i ochrony wojsk, który tak jak inne systemy funkcjonalne powstał na podstawie Decyzji nr 56/Org./P5 Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie Organizatorów Systemów Funkcjonalnych Sił Zbrojnych RP (niepublikowana).

[16] Problem badawczy w dysertacji brzmiał: „Jakie wymagania powinien spełniać oraz jakie zdolności musi osiągnąć podsystem likwidacji skażeń SZ RP w wymiarze funkcjonalnym i strukturalnym, aby był w pełni gotowy do realizacji zadań, oraz w jaki sposób powinien on być zorganizowany w czasie pokoju i wojny?".

[17] DOTMLPFI to akronim z języka angielskiego utworzony z pierwszych liter poszczególnych komponentów zdolności: *doctrine, organisation, training, material, leader, personnel, facilities, interoperability* (pol. doktryna, organizacja, szkolenie, materiały, przywództwo,

musi uwzględniać nie tylko aspekt techniczny i technologiczny[18], lecz także wszystkie inne czynniki, które mają na nią wpływ.

Artykuł może stanowić punkt wyjścia do dyskusji i dalszych badań w zakresie potrzeby istnienia oraz funkcjonowania na szczeblu państwa międzyresortowego, spójnego systemu dekontaminacji, zdolnego do reagowania zarówno na zdarzenia o charakterze terrorystycznym, jak i w przypadku bojowego użycia zakazanej broni.

Struktura i rola podsystemu likwidacji skażeń SZ RP

Podsystem likwidacji skażeń[19] w SZ RP jest jednym z kluczowych podsystemów systemu OPBMR. Likwidacja skażeń, określana również jako dekontaminacja, ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa ludziom, obiektom lub obszarom. Polega na sorpcji, zniszczeniu, neutralizacji, unieszkodliwieniu lub usunięciu chemicznych lub biologicznych substancji skażających albo usunięciu substancji promieniotwórczych z nich lub z ich otoczenia.

Ogólna charakterystyka podsystemu

Główne zadania podsystemu likwidacji skażeń w SZ RP to:

- neutralizacja skażeń chemicznych, biologicznych i radiologicznych w celu ochrony personelu i sprzętu,
- wielopoziomowa likwidacja skażeń personelu, umundurowania, sprzętu, w tym wrażliwego (ang. *sensitive equipment,* SE), oraz terenu,
- wsparcie operacji wojskowych i cywilnych w sytuacjach kryzysowych, takich jak incydenty terrorystyczne czy katastrofy przemysłowe i naturalne.

Zdolność żołnierza do przeprowadzania zabiegów likwidacji skażeń rozwija się już na etapie szkolenia podstawowego, jako jedną ze zdolności pozwalających na przetrwanie (ratowanie życia swojego lub innego żołnierza) oraz tworzenie warunków do kontynuowania przydzielonego mu

personel, obiekty i interoperacyjność). Ten rodzaj analizy pozwala na holistyczne postrzeganie zdolności.

[18] Wyposażenie w sprzęt oraz techniczną umiejętność posługiwania się nim.

[19] Zob. *Słownik terminów i definicji NATO* AAP-6(2014), s. 129; *Słownik terminów i definicji NATO dotyczący zagrożeń chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych* AAP-21(B), s. 18; NO-01-A006:2010 *Obrona przed bronią masowego rażenia. Terminologia*, s. 17.

zadania. Likwidacja skażeń jest zatem obecna i doskonalona na każdym szczeblu organizacyjnym (od żołnierza do komponentu Rodzaju Sił Zbrojnych – rysunek 1), a tym samym na każdym poziomie organizacyjnym – od poziomu taktycznego do strategicznego.

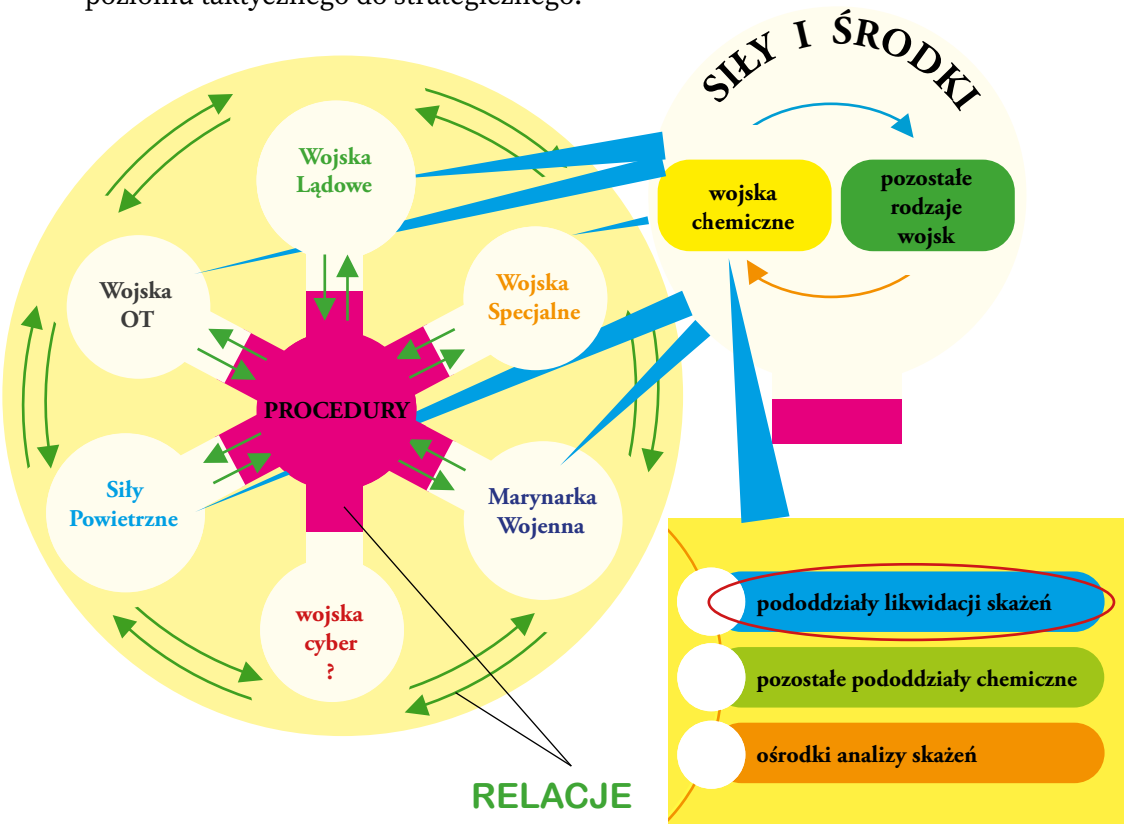

Rysunek 1. Ogólna struktura podsystemu likwidacji skażeń SZ RP.

Źródło: opracowanie własne.

Najszerszy zakres działań w tym obszarze został przypisany żołnierzom pododdziałów likwidacji skażeń wchodzących w skład wojsk chemicznych i mają oni najlepsze wyszkolenie pod tym względem. W cywilnych strukturach państwa dekontaminacja do niedawna była uwzględniana nawet na poziomie polityczno-strategicznym[20]. Im wyższy szczebel organiza-

[20] W § 16 pkt 8 lit. f uchylonego *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym* wskazano, że

cyjny lub poziom dowodzenia, tym szerszy zakres realizowanych zadań, który w doktrynie wojskowej ogólnie zapisano jako (...) *stworzenie wojskom warunków do realizacji zadań w sytuacjach zagrożenia skażeniami i skażeń*[21].

W każdym przypadku, w ramach procesu planowania zadania, operacji lub misji, uwzględnia się właściwy zakres likwidacji skażeń, który jest funkcją zmiennych takich jak:

- poziom organizacyjny,
- szczebel dowodzenia,
- zadanie, operacja lub misja,
- teatr działań, uwzględniający warunki terenowe, a nawet strefy klimatyczne,
- dostępność infrastruktury terenowej obszaru działań,
- system logistyczny,
- stopień szczegółowości rozpoznawczego przygotowania pola walki,
- przeciwnik, jego zdolności OPBMR i możliwości oddziaływania,
- poziom zagrożenia CBRN,
- siły i środki przeznaczone do realizacji zadania, operacji lub misji,
- warunki meteorologiczne.

Ostatni czynnik odgrywa szczególną rolę, dlatego oddziaływanie sił natury na skażenia bez udziału czynnika ludzkiego zostało potraktowane jako forma likwidacji skażeń (tzw. bierna likwidacja skażeń)[22]. Pogoda, a dokładnie wybrane parametry warunków meteorologicznych, jest uwzględniana w procesie planowania. Ponieważ człowiek nie ma wpływu na te warunki, to aby modelować bądź optymalizować funkcjonowanie systemu, można rozpatrywać tylko kwestie zależne od człowieka. W SZ RP są one traktowane jako aktywna likwidacja skażeń.

w zakres przygotowania stanowisk kierowania poszczególnych organów władzy publicznej wchodzi przygotowanie **punktów zabiegów specjalnych**. Tymczasem w *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 25 marca 2025 r. w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym,* które uchyliło uprzedni akt wykonawczy, ogólnie określono, że są realizowane czynności ochronne oraz ratownicze w stosunku do głównego stanowiska kierowania, bez wskazania wykonawcy oraz zakresu tych czynności.

[21] *Obrona przed bronią masowego rażenia w operacjach połączonych* DD/3.8(A), Szkol. 869/2013, s. 14.

[22] Bierna likwidacja skażeń, zwana naturalną likwidacją skażeń lub oddziaływaniem czynników atmosferycznych, jest naturalnym procesem oczyszczania ze skażenia, niewymagającym zaangażowania sił i środków. Obiekty pozostawione do biernego odkażania powinny być izolowane i oznakowane jako niebezpieczne. Zob. *Obrona przed bronią masowego rażenia w operacjach połączonych* DD/3.8(A)..., s. 50.

Likwidacja skażeń realizowana przez SZ RP na rzecz wojsk obejmuje podział ze względu na:

1) środek powodujący skażenie:
   – odkażanie – oddziaływanie na środki chemiczne (C),
   – dezaktywację – oddziaływanie na środki promieniotwórcze (R, N),
   – dezynfekcję – oddziaływanie na środki biologiczne (B),
2) podmiot oddziaływania (wobec którego jest prowadzona likwidacja skażeń):
   – ludzi – zarówno skażonych, nadal zdolnych do realizacji zadań po przeprowadzonych zabiegach, jak i porażonych rannych, dla których zabiegi są etapem wstępnym, pozwalającym na dalszy proces leczenia i rehabilitacji,
   – wyposażenie indywidualnego żołnierza,
   – sprzęt bojowy (lądowy, statki powietrzne i okręty) i uzbrojenie,
   – sprzęt elektroniczny, optyczny, optoelektroniczny, uważany za wrażliwy (SE),
   – obiekty,
   – teren.

W procesie likwidacji skażeń są stosowane metody mechaniczne, fizyczne i chemiczne[23]. Wybór metody zależy od środka powodującego skażenie oraz od czasu, jaki upłynął od skażenia. Środki chemiczne należy usunąć tak szybko, jak to możliwe, przy użyciu najlepszych dostępnych sposobów. Zasada „tak szybko, jak to możliwe" w OPBMR jest kluczowa.

Struktura podsystemu

Podsystem likwidacji skażeń tworzą (rysunek 2):

- **struktury organizacyjne** (część przedsięwzięć OPBMR jest realizowana przez wszystkich żołnierzy, a zatem każdy żołnierz jest częścią podsystemu),
- **sprzęt**, za pomocą którego są realizowane zadania,
- **środki** bezpośrednio oddziałujące na skażenia,
- **procedury** i **relacje**, określające wykonywanie zadań i zasady współdziałania.

[23] W literaturze przedmiotu można spotkać różne podejście do tego zagadnienia. W artykule przyjęto najczęściej spotykaną nomenklaturę zawartą w instrukcji *Zabiegi specjalne terenu i polowych obiektów obronnych*, Sygn. 1984 Chem. 321, Warszawa 1985 oraz w: A. Leosz, S. Sawczak, *Sprzęt likwidacji skażeń*, WSO–TK wewn. 57/96.

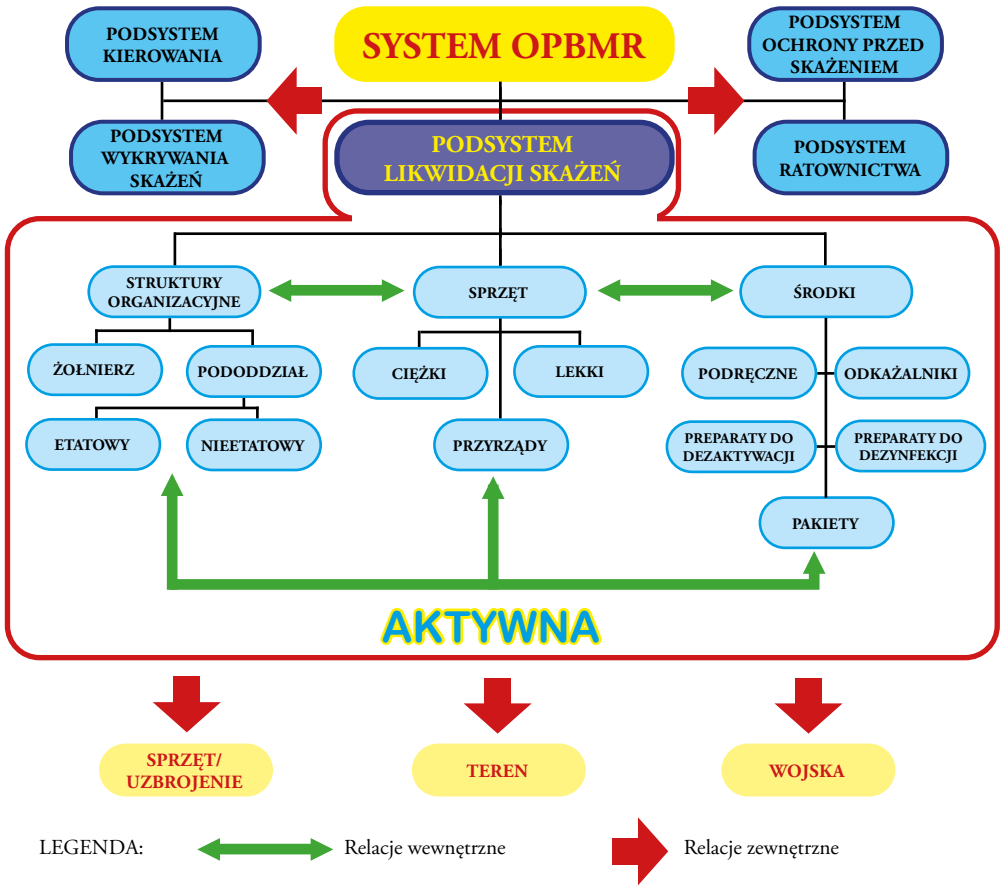

Rysunek 2. Elementy podsystemu likwidacji skażeń SZ RP.

Źródło: opracowanie własne.

Chociaż tylko pododdziały likwidacji skażeń wojsk chemicznych są zdolne do realizacji pełnego spektrum zadań dotyczących tego obszaru tematycznego[24], to natychmiastowe podjęcie właściwych działań zaradczych przez każdego żołnierza po potencjalnym kontakcie ze środkiem

[24] Pododdziały likwidacji skażeń realizują zadania III poziomu, czyli gruntowną likwidację skażeń, głównie w punktach likwidacji skażeń (PLSk). W PLSk jest realizowane pełne spektrum zadań, tj. w stosunku do skażonych ludzi i sprzętu bojowego. W przypadku likwidacji skażeń prowadzonej w ugrupowaniu wojsk (w rejonach rozmieszczenia wojsk) zabiegom podlega przede wszystkim sprzęt. Likwidacja skażeń ludzi wymaga czasu i jest zbyt newralgicznym procesem, aby można było ją prowadzić blisko linii styczności wojsk (w zasięgu podstawowych środków ogniowych przeciwnika).

skażającym ma znaczenie dla jego życia. Z zakresem przydzielonych zadań wiąże się również dobór sprzętu i wyposażenia. Żołnierze pododdziałów likwidacji skażeń posiadają specjalistyczne urządzenia i środki do likwidacji skażeń, podczas gdy żołnierze innych rodzajów wojsk są wyposażani w sprzęt i środki niezbędne do przeprowadzenia natychmiastowej[25] i/lub operacyjnej[26] likwidacji skażeń w zależności od szczebla organizacyjnego, potrzeb i możliwości.

Wymagania zdolnościowe dla podsystemu

Pojęcie zdolności operacyjnej w SZ RP zostało wprowadzone decyzją nr 95/MON Ministra Obrony Narodowej z 27 lutego 2007 r. w sprawie wytycznych do Przeglądu Potrzeb Operacyjnych[27]. W 2014 r. decyzja została znowelizowana i wówczas zaczęła uwzględniać model DOTMLPFI. Zdolności te opisano w Katalogu zdolności Sił Zbrojnych RP[28], w obszarze P – przetrwanie i ochrona wojsk, w którym podsystem likwidacji skażeń stanowi kluczowy element systemu OPBMR. Autor zidentyfikował cztery główne zdolności likwidacji skażeń ludzi (stanów osobowych), sprzętu, obiektów i terenu (rysunek 3).

Zdolność likwidacji skażeń ludzi obejmuje zabiegi dla żołnierzy i cywilów, przy czym procedury na czas wojny i pokoju, w tym wsparcie podczas ewentualnych skażeń powstałych podczas imprez masowych (inspiracją był proces zabezpieczania EURO 2012), są zunifikowane[29].

---

[25] Każdy żołnierz podejmuje natychmiastową likwidację skażeń niezwłocznie po wykryciu skażenia. Zabiegom, do których wykorzystuje swój indywidualny pakiet ochronny, czyli głównie: indywidualny pakiet przeciwchemiczny IPP-95 oraz indywidualny pakiet do likwidacji skażeń IPLS-1, są poddawane: odkryte części powierzchni ciała, umundurowanie, części uzbrojenia i oporządzenia istotne dla dalszego użytkowania.

[26] Te zabiegi są wykonywane przede wszystkim przez zespoły likwidacji skażeń zespołów OPBMR szczebla kompanii (pododdziału równorzędnego) oraz etatowe obsługi sprzętu bojowego typu czołgi, wozy bojowe czy samochody. Do prowadzenia zabiegów są wykorzystywane pododdziałowe zestawy do likwidacji skażeń PZLS-1 oraz przyrządy wchodzące w skład wyposażenia sprzętu bojowego, np.: eżektorowy zestaw samochodowy DK-4, zestawy do odkażania ZOd-2, ZO-E, ZO-1 lub ZO-2.

[27] *Decyzja nr 95/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 27 lutego 2007 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Wytycznych do przeprowadzenia Przeglądu Potrzeb Operacyjnych"*.

[28] Dokument niejawny. Katalog jest jednym z narzędzi do planowania rozwoju SZ RP.

[29] Planowanie, organizacja oraz sposób prowadzenia likwidacji skażeń w SZ RP, w tym likwidacji skażeń ludzi, zasadniczo są określane przez następujące dokumenty: *Regulamin działań wojsk chemicznych wojsk lądowych*, DWLąd. Wewn. 183/2011 oraz *Zabiegi sanitarne oraz zabiegi specjalne uzbrojenia i sprzętu bojowego*, Instrukcja Chem. 278/79.

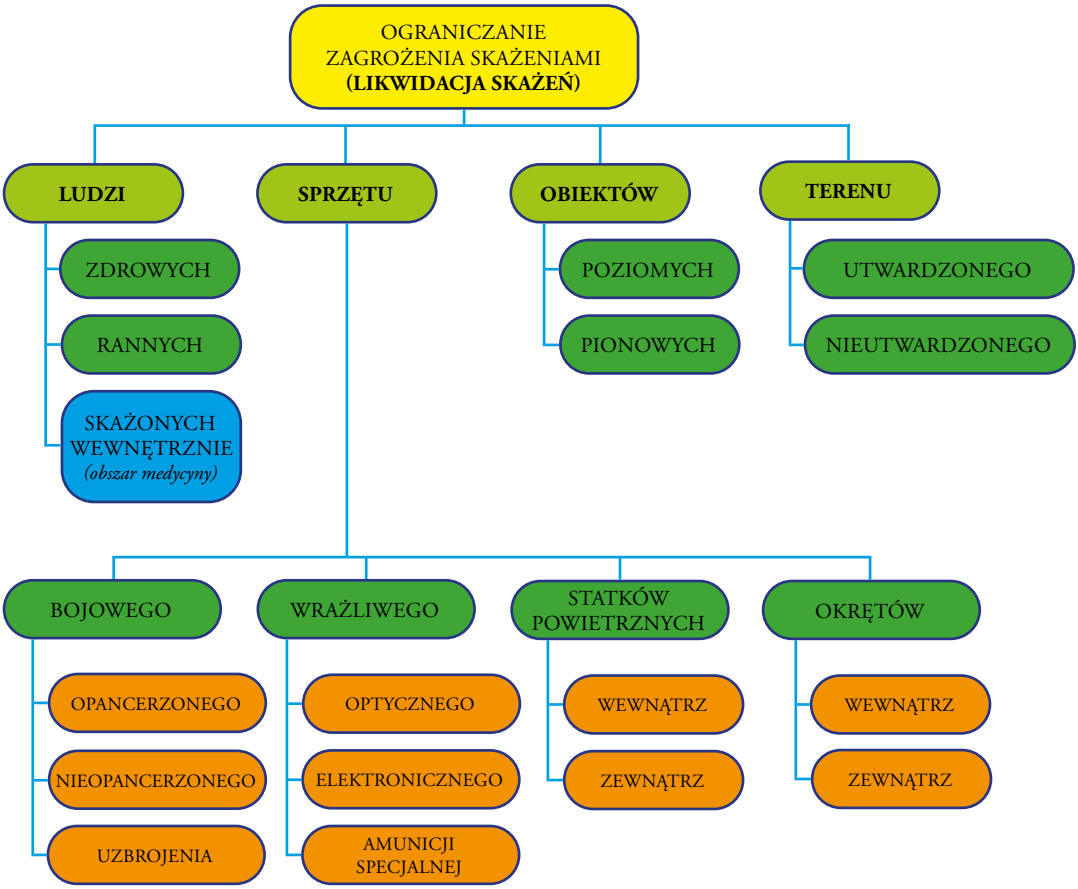

Rysunek 3. Zdolności podsystemu likwidacji skażeń systemu OPBMR.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Katalogu zdolności Sił Zbrojnych RP.

Systemy likwidacji skażeń ludzi mogą być polowe (w namiotach, kontenerach, pojazdach) lub stacjonarne, przy zachowaniu takich wymagań jak: określona przepustowość (liczba osób na godzinę w zależności od ich stanu), ciągi komunikacyjne eliminujące kontakt skażonych z czystymi, rozdzielenie stref czystych i brudnych, zabezpieczenie wody i środków odkażających, podgrzewanie wody, zbieranie skażonych odpadów powstałych po zabiegach, kontrola skażeń, stanowiska medyczne oraz odrębne ciągi dla kobiet i mężczyzn.

Zdolność leczenia osób porażonych wewnętrznie środkami chemicznymi lub promieniotwórczymi wykracza poza kompetencje wojsk

chemicznych i została przypisana ochronie zdrowia. Tacy pacjenci wymagają jednak wstępnej likwidacji skażeń, zanim trafią do szpitala.

W ramach podsystemu likwidacji skażeń sprzęt poddawany temu procesowi jest podzielony na następujące grupy: bojowy, wrażliwy, okręty (zabiegi zewnętrzne i wewnętrzne, w morzu lub porcie) oraz statki powietrzne (zabiegi zewnętrzne i wewnętrzne). Stosowane metody różnią się w zależności od budowy i przeznaczenia sprzętu, z uwzględnieniem jego różnych powierzchni.

Zdolność likwidacji skażeń obiektów obejmuje budynki o wysokości do 15 m, infrastrukturę stacjonarną (urzędy, szkoły) po powodziach lub pandemii, a także utwardzone nawierzchnie, drogi i place.

Zgodnie z wymaganiami NATO zdolność likwidacji skażeń terenu wymaga samodzielności pododdziałów przez trzy dni i utrzymywania możliwości transportu 90 m^3 wody oraz jej oczyszczania w ilości 240 m^3/dobę[30].

Uwarunkowania funkcjonowania podsystemu likwidacji skażeń SZ RP

Funkcjonowanie podsystemu likwidacji skażeń SZ RP jest determinowane przez uwarunkowania operacyjne, doktrynalne, technologiczne, finansowe i organizacyjne oraz szkoleniowe.

Uwarunkowania operacyjne

Uwarunkowania operacyjne podsystemu likwidacji skażeń w SZ RP determinują jego organizację i funkcjonowanie, z uwzględnieniem przewidywanych zagrożeń, rodzaju misji oraz układu sił w operacjach narodowych i sojuszniczych. Jednocześnie współczesne środowisko pola walki stało się niezwykle skomplikowanym i wymagającym obszarem działań ze względu na integrację użytkowanych systemów w cyberprzestrzeni czy robotykę wykorzystującą sztuczną inteligencję. W sprzęcie jest coraz więcej elektroniki, co wymusza poszukiwanie coraz bardziej zaawansowanych technologii likwidacji skażeń (np. wykorzystanie próżni, waporyzowanego nadtlenku wodoru, nanosorbentów, enzymów czy zimnej plazmy) i zastępowanie nimi uniwersalnego sprzętu. Siły Zbrojne RP muszą umiejętnie reagować na różne scenariusze zagrożeń pochodzących od środków CBRN, zarówno

[30] *BI-SC Capability Codes and Capability Statements*, 26 I 2016 r., https://www.scribd.com/document/382349178/Capability-Codes-and-Capability-Statements-2016-Bi-sc-Nu0083, s. 304 [dostęp: 2 VIII 2025].

w kraju (podczas konfliktu zbrojnego lub incydentu terrorystycznego), jak i poza naszym terytorium. Analiza zagrożeń przetwarzana na scenariusze wpływa na planowanie adekwatnych do sytuacji środków zaradczych, a to często wiąże się z pozyskiwaniem nowszego sprzętu i technologii. Te oczywiście są badane i sprawdzane podczas testów, jednak rzeczywistość weryfikuje prawidłowość wdrażanych rozwiązań i obnaża ewentualne braki i błędy. Incydent w Salisbury w 2018 r., w którym użyto środka chemicznego nowiczok, pokazał niedoskonałości w zdolnościach służb cywilnych i wojska, takie jak trudności w odkażaniu środowiska cywilnego, oraz konieczność ich współdziałania. Przywrócenie skażonego terenu do publicznego użytkowania trwało niemal rok, gdyż przeprowadzone tam zabiegi były na najwyższym, tj. IV poziomie oczyszczającym (ang. *clearance decontamination*)[31]. W SZ RP, do czasu zakończenia badań prowadzonych w ramach dysertacji, nie funkcjonowały procedury takiego działania. Co więcej, używane przez polskie wojsko odkażalniki nie były sprawdzone w zakresie ich skuteczności wobec środków typu nowiczok.

Ponadto, o ile interoperacyjność SZ RP z wojskami Sojuszu jest osiągana na różnych poziomach integracyjnych[32], a także na poziomach sprzętowym, organizacyjnym, doktrynalnym, proceduralnym oraz szkoleniowym[33], o tyle w obszarze likwidacji skażeń trudno mówić o wspólnych standardach postępowania SZ RP ze służbami cywilnymi. Interoperacyjność jest jednym z wyzwań w ramach budowania gotowości podsystemu likwidacji skażeń do realizacji specjalistycznych zadań.

[31] Poziom IV zabiegów oznacza likwidację skażeń do osiągnięcia całkowitego bezpieczeństwa przed skażeniami CBRN. Zob. *Obrona przed bronią masowego rażenia w operacjach połączonych* DD/3.8(A)...

[32] Interoperacyjność w definicji NATO to zdolność do spójnego, skutecznego i efektywnego działania w celu osiągnięcia celów Sojuszu. Jej poziom zależy od stopnia, w jakim różne systemy i siły mogą współpracować. Można wyróżnić trzy poziomy interoperacyjności: wspólność (ang. *commonality*) – gdy wszystkie siły zaangażowane do wspólnego działania używają tych samych doktryn, procedur i wyposażenia; wymienność (ang. *interchangeability*) – możliwość wykorzystania określonego produktu, procesu czy usługi w zamian za inny, by spełnić te same wymagania; zgodność (ang. *compatibility*) – przydatność produktów, procesów lub usług do wykorzystania w określonych warunkach, by spełnić wymagania bez powodowania niedopuszczalnych interakcji między nimi.

[33] Wymagania w tym zakresie zostały określone w dokumentach standaryzacyjnych (STANAG-ach), planistycznych (np. *BI-SC Capability Codes and Capability Statements*...), szkoleniowych, doktrynach czy regulaminach.

Uwarunkowania doktrynalne

Uwarunkowania doktrynalne podsystemu likwidacji skażeń w SZ RP kształtuje hierarchiczny system dokumentów standaryzacji operacyjnej, obejmujący:

- doktryny (jako dokumenty poziomu 1),
- dokumenty doktrynalne (poziom 2),
- dokumenty uzupełniające (poziom 3).

Kwestie OPBMR, a tym samym podsystemu likwidacji skażeń, są poruszane w kilkudziesięciu publikacjach. Najważniejszą z nich jest cyklicznie aktualizowany dokument doktrynalny *Obrona przed bronią masowego rażenia w operacjach połączonych* DD/3.8[34], który w aktualnej wersji (B) wprowadza trójfilarowe podejście do OPBMR, obejmujące zapobieganie (ang. *prevent*), ochronę (ang. *protect*) i odtwarzanie (ang. *recover*). Dokument ten normuje kwestie planowania, wykonania i wsparcia operacji w warunkach zagrożenia lub użycia BMR. Zmiany wprowadzone w wersji (B) są odzwierciedleniem m.in. aktywnego modelu zwalczania zagrożeń, inspirowanego amerykańskimi rozwiązaniami[35].

Istotne z punktu widzenia tworzenia podsystemu likwidacji skażeń są również takie dokumenty, jak: dokument doktrynalny *Ochrona wojsk* DD/3.14[36], który precyzuje zasady ochrony personelu, sprzętu, infrastruktury i zdolności operacyjnych w operacjach połączonych i wielonarodowych, traktując OPBMR jako element składowy ochrony; *Instrukcja zgrywania systemów walki* DD/7.1.2[37], określająca zasady zgrywania podsystemu likwidacji skażeń podczas treningów i ćwiczeń, oraz *Regulamin działań wojsk chemicznych wojsk lądowych*[38], który normuje planowanie i realizację zadań, w tym wsparcie w różnych formach działań bojowych.

---

[34] *Obrona przed bronią masowego rażenia w operacjach połączonych* DD/3.8(A)... to odpowiednik dokumentu NATO Standard AJP-3.8 *Allied joint doctrine for chemical, biological, radiological, and nuclear defence*, Edition A Version 1, 2012, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5bf40787ed915d18301589b4/archive_doctrine_nato_cbrn_defence_ajp_3_8.pdf [dostęp: 2 VIII 2025]. Podczas prowadzenia badań obowiązywała wersja DD/3.8 (A), a od roku 2018 – wersja DD/3.8 (B).

[35] M.F. Kelly, *United States Army Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Corps Capability for Combating the Contemporary Weapons of Mass Destruction Threat*, Master's Thesis, Fort Leavenworth, Kansas 2012, https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA563129.pdf, s. 67–69 [dostęp: 2 VIII 2025].

[36] DD-3.14 (A) *Ochrona wojsk*, Szkol. 915/2015.

[37] Dokument niejawny.

[38] *Regulamin działań wojsk chemicznych wojsk lądowych*...

W NATO aspekty medyczne w zakresie OPBMR są regulowane przez publikacje CBRN Medical Publications: AJMedP-7 (wsparcie medyczne w operacjach CBRN)[39], AMedP-7.1[40] (zarządzanie ofiarami CBRN) oraz AMedP-7.3[41] (szkolenie medyczne w CBRN), w których akcent został położony na likwidację skażeń rannych.

Procedury likwidacji skażeń w SZ RP zasadniczo są zgodne z normami NATO, z wyjątkiem *clearance decontamination*.

Uwarunkowania technologiczne

Uwarunkowania technologiczne podsystemu mają swoje implikacje wynikające z członkostwa Polski w NATO, takie jak sojusznicze standardy, wypełnienie wymagań celów sił zbrojnych oraz osiągnięcie pełnej interoperacyjności w działaniach taktycznych, operacyjnych, procedurach i technologii. Tymczasem sprzęt projektowany w latach 70. i 80. XX w. i eksploatowany w SZ RP nie jest w stanie sprostać niektórym wymaganiom i ogranicza zdolności podsystemu w zakresie neutralizacji skażeń pochodzących od środków CBRN. Brak nowoczesnych technologii w tym obszarze jest rekompensowany przez zdolności Sojuszu w operacjach sojuszniczych. Należy się jednak zastanowić, jakie będą konsekwencje tych braków w przypadku operacji narodowych lub działań w ramach reagowania kryzysowego.

Rozwój nowoczesnych technologii, w tym systemów optoelektronicznych i wyposażenia naszpikowanego elektroniką, wymaga innowacyjnych metod dekontaminacji wykluczających tradycyjne metody mokre, które mogą doprowadzić do uszkodzenia odkażanego sprzętu i utraty jego zdolności bojowych. Współczesne rozwiązania w obszarze likwidacji skażeń zastępują starsze technologie, aby umożliwić poddawanie zabiegom nowoczesnego sprzętu[42]. Trendy technologiczne wpływają zatem na potrzeby

[39] NATO Standard AJMedP-7 *Allied Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Medical Support Doctrine*, Edition B Version 1, 2022, https://www.coemed.org/files/stanags/02_AJMEDP/AJMedP-7_EDB_V1_E_2596.pdf [dostęp: 28 VII 2025].

[40] NATO Standard AMedP-7.1 *Medical Management of CBRN Casualities*, Edition A Version 1, 2018, https://www.coemed.org/files/stanags/03_AMEDP/AMedP-7.1_EDA_V1_E_2461.pdf [dostęp: 28 VII 2025].

[41] NATO Standard AJMedP-7.3 *Training of Medical Personnel for Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear (CBRN) Defence*, Edition A Version 1, 2016, https://www.coemed.org/files/stanags/03_AMEDP/AMedP-7.3_EDA_V1_E_2954.pdf [dostęp: 28 VII 2025].

[42] NATO, Science and Technology Organization, *TR-HFM-233, Sensitive Equipment Decontamination*, 2017, https://publications.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/STO-TR-HFM-233/$$TR-HFM-233-ALL.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

zmian organizacyjnych, taktyki oraz procedur działania, wymuszając restrukturyzację pododdziałów specjalistycznych oraz pozyskiwanie nowych zdolności.

Uwarunkowania finansowe i organizacyjne

Globalna tendencja wzrostu wydatków na obronność wynika głównie z wdrażania nowoczesnych technologii. Dotyczy to również Polski. Tymczasem środki przeznaczone na rozwój podsystemu likwidacji skażeń SZ RP są daleko niewystarczające i dotyczą głównie utrzymywania zapasów środków do likwidacji skażeń. Wydatki na rozwój technologiczny pozostają bliskie zera[43]. W obszarze pozyskiwania nowych technologii OPBMR skala tych wydatków niewiele się zmieni do 2026 r.[44]

W raporcie Ministerstwa Obrony Narodowej z lat 2010–2011 podkreślono potrzebę wzmocnienia zdolności likwidacji skażeń jako elementu przetrwania i ochrony wojsk. Przewidziano poprawę wyposażenia do 2018 r.[45]

Analiza uwarunkowań organizacyjnych podsystemu wykazała, że o ile przez lata transformacji w SZ RP bywały okresy rozkwitu, o tyle wojska chemiczne w większości przypadków podlegały redukcjom.

---

[43] Plany modernizacji technicznej SZ RP (PMT) są dokumentami niejawnymi, ale ich realizacja podlega kontroli. Jedną z nich była kontrola przeprowadzona przez NIK w 2017 r. w zakresie wykonania budżetu państwa w 2016 r. w części obrona narodowa. Zob. Najwyższa Izba Kontroli Departament Obrony Narodowej, *Informacja o wynikach kontroli wykonania budżetu państwa w 2016 r. w części 29 – Obrona narodowa oraz wykonania planów finansowych Funduszu Modernizacji Sił Zbrojnych i Agencji Mienia Wojskowego*, https://www.nik.gov.pl/plik/id,14141.pdf [dostęp: 20 VII 2025]. Dane z tego raportu wskazują poziom finansowania całego obszaru Przetrwanie i ochrona wojsk na poziomie 0,07% budżetu przeznaczonego na modernizację techniczną (poz. 11.1.5. Zdolność do przetrwania i ochrony, s. 33). Wspomniany obszar uwzględnia zakupy sprzętu dla całego systemu OPBMR, którego częścią jest podsystem likwidacji skażeń. Dane za rok 2016 w tym zakresie nie różnią się zasadniczo od danych z lat poprzedzających i następujących po przywołanym raporcie.

[44] Priorytety modernizacji przyjęte przez resort obrony narodowej są ogólnie dostępne. Zob. Ministerstwo Obrony Narodowej, *Plan Modernizacji Technicznej do 2026 r. Wybrane zagadnienia*, https://www.wojsko-polskie.pl/u/e1/aa/e1aa4b89-1045-4d1c-8a5c-7ffd4026e8d5/plan_modernizacji_technicznej_do_2026_r.pdf [dostęp: 28 VII 2025]. Opis dotyczy okresu prowadzonych badań. Od tamtej pory nakłady na modernizację techniczną znacznie wzrosły, jednak nie przełożyło się to na rozwój technologiczny analizowanego podsystemu.

[45] Ministerstwo Obrony Narodowej, *Strategiczny Przegląd Obronny. Profesjonalne Siły Zbrojne RP w nowoczesnym państwie. Raport*, Warszawa 2011, https://gdziewojsko.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/05/raport_spo_14042011.pdf, s. 15 [dostęp: 2 VIII 2025].

Analogii można się doszukiwać w procesach planistycznych. O ile w Strategii Obronności RP z 2009 r., opracowanej na podstawie Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2007 r., OPBMR był wskazywany jako jeden z głównych systemów funkcjonalnych[46], o tyle w 2011 r. w Strategicznym Przeglądzie Obronnym[47] OPBMR zaklasyfikowano jako element przetrwania i ochrony wojsk. Na podstawie Koncepcji Organizatorów Systemów Funkcjonalnych z 2012 r. i decyzji nr 56/MON z 2013 r.[48] odpowiedzialność za system OPBMR została rozdzielona między różne podmioty organizacyjne SZ RP, bez jednoczesnego wskazania mechanizmów przygotowania kadr na potrzeby systemu[49]. Wprowadziło to chaos organizacyjny, który utrudnił tym samym rozwój systemu, technologii i zintegrowanego szkolenia.

Dodatkowo w ostatniej dekadzie wzmocnił się trend tworzenia struktur ekspedycyjnych i wielofunkcyjnych, np. grupy zadaniowe, kompanie chemiczne. W przypadku tych drugich nie zwiększyło to posiadanych dotychczas zdolności specjalistycznych, a raczej negatywnie wpłynęło na możliwości bojowe pododdziałów.

Porównanie podsystemu likwidacji skażeń SZ RP z rozwiązaniami funkcjonującymi w NATO

Porównanie zdolności podsystemu likwidacji skażeń SZ RP z analogicznymi podsystemami sił zbrojnych wybranych państw NATO ujawnia różnice w podejściu technologicznym, organizacyjnym, doktrynalnym oraz zdolnościach do współdziałania ze służbami cywilnymi w ramach reagowania kryzysowego.

[46] *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2007*, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/SBN_RP.pdf [dostęp: 2 VIII 2025]; Ministerstwo Obrony Narodowej, *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego*, https://mkuliczkowski.pl/static/pdf/strategia_obronnosci.pdf, pkt. 94, s. 19 [dostęp: 2 VIII 2025].

[47] Ministerstwo Obrony Narodowej, *Strategiczny Przegląd Obronny*..., s. 93.

[48] Sztab Generalny Wojska Polskiego, Koncepcja ustanowienia Organizatorów Systemów Funkcjonalnych zatwierdzona przez Ministra Obrony Narodowej 19 października 2012 r. (niepublikowana); *Decyzja nr 56/Org./P5 Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie Organizatorów Systemów Funkcjonalnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej* (niepublikowana).

[49] Sztab Generalny Wojska Polskiego, Koncepcja ustanowienia Organizatorów..., s. 22–23.

Niemcy

Główny wysiłek armii

Wysiłek Bundeswehry skupia się na zapewnieniu kompleksowej obrony przed zagrożeniami CBRN w ramach operacji sojuszniczych (NATO, Unia Europejska) i narodowych, z naciskiem na reagowanie kryzysowe, ochronę ludności i wsparcie w misjach stabilizacyjnych.

ABC-Abwehrkommando der Bundeswehr, czyli dowództwo, które odpowiada za system OPBMR w niemieckiej armii, koncentruje się na szybkiej detekcji, dekontaminacji i neutralizacji zagrożeń, w tym w asymetrycznych, jak terroryzm lub incydenty przemysłowe. Odzwierciedla to rezyliencję i interoperacyjność, które zostały podkreślone w niemieckiej strategii obrony narodowej. Armia wspiera władze na poziomie gmin, powiatów, miast, krajów związkowych i federacji[50] w sytuacjach zagrożenia CBRN, integrując wojskowe zdolności ze strukturami cywilnymi.

Podobieństwa niemieckiego i polskiego systemu likwidacji skażeń

Podobieństwa wynikają z przynależności do NATO, która wymusza zgodność ze standardami określonymi w doktrynie CBRN, czyli podejście trójfilarowe i skupienie uwagi na ochronie personelu i sprzętu. W obu krajach podsystem likwidacji skażeń jest częścią OPBMR, z naciskiem na zdolności do zabezpieczenia wojsk w operacjach połączonych. W obu armiach są rozwijane punkty likwidacji skażeń. Chociaż istnieją różnice w taktyce ich rozwijania, to podkreśla się rolę szkolenia wojsk w zakresie prowadzonych zabiegów, szczególnie na poziomie I i II, czyli natychmiastowej i operacyjnej likwidacji skażeń.

Różnice między niemieckim i polskim systemem likwidacji skażeń

- Organizacyjne i funkcjonalne – ABC-Abwehrkommando der Bundeswehr posiada scentralizowane dowodzenie w obszarze OPBMR, co umożliwia efektywne zarządzanie podległymi siłami oraz rozwijanie systemu[51]. Niemcy dzielą zdolności OPBMR na siedem

[50] Zob. H. Wyligała, *Uwarunkowania systemu zarządzania kryzysowego w Republice Federalnej Niemiec*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2011, t. 5, s. 133–154. https://doi.org/10.34862/rbm.2011.9.

[51] ABC-Abwehrkommando der Bundeswehr, https://www.bundeswehr.de/de/organisation/unterstuetzungsbereich/abc-abwehr-bundeswehr/abc-abwehrkommando-der-bundeswehr-in-bruchsal [dostęp: 2 VIII 2025].

podobszarów[52], w ramach których są realizowane poszczególne zadania na trzech poziomach zaawansowania: I – podstawowym, II – rozszerzonym, III – kwalifikowanym lub specjalistycznym.
- Technologiczne – Niemcy stosują zaawansowane systemy likwidacji skażeń, a niektóre z tych rozwiązań integrują robotykę i automatyzację systemów.
- Doktrynalne – w niemieckiej doktrynie HDv 330/100[53] obszar OPBMR zintegrowano z cywilną ochroną, uwzględniono przy tym aktywne podejście do likwidacji skażeń (trzy fazy: wstępna, operacyjna, dogłębna), oraz zaimplementowano wytyczne NATO (AJMedP-7) w zakresie zabiegów skażonych i zakażonych rannych.

Zdolność do współdziałania ze służbami cywilnymi

Współdziałanie Bundeswehry ze służbami cywilnymi opiera się na zapisach ustawy zasadniczej (niem. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, GG)[54], umożliwiających użycie wojska w sytuacjach kryzysowych, np. podczas katastrof, aktów terroru, incydentów CBRN, klęsk żywiołowych, na wniosek władz federalnych lub władz danego kraju związkowego. Wojska mogą realizować zadania: likwidacji skażeń (ludzi, pojazdów i infrastruktury), dostawy wody i/lub środków dezynfekcyjnych, wsparcia w obszarze medycznym i logistycznym. W Bundeswehrze interoperacyjność jest na wysokim poziomie dokumentacyjnym, proceduralnym (wspólne ćwiczenia) i sprzętowym (kompatybilny sprzęt firmy Kärcher używany przez wojsko i służby cywilne).

Stany Zjednoczone

Główny wysiłek armii

Wysiłek armii USA w zakresie zwalczania BMR koncentruje się na działaniach globalnych, misjach ekspedycyjnych, kontrterroryzmie oraz

[52] Są to: 1) ochrona indywidualna, 2) ochrona zbiorowa, 3) medyczna obrona przed BMR, 4) rozpoznanie skażeń, 5) likwidacja skażeń (aktywna), 6) doradztwo specjalistyczne w zakresie OPBMR, 7) kompatybilność technologii OPBMR.

[53] Jest to odpowiednik polskiej doktryny/regulaminu w obszarze dowodzenia wojskami chemicznymi. Zob. *HDv 330/100 (zE) VS-NfD Führung der ABC-Abwehrtruppe*, 1999 r., https://www.scribd.com/document/58550605/HDv-330-100-Fuhrung-ABC-Abwehrtruppe [dostęp: 3 VIII 2025].

[54] Zob. art. 35 ust. 2 i 3 *Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec z dnia 23 maja 1949 r.* (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*), https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/02/Niemcy_pol_010711.pdf [dostęp: 3 VIII 2025].

wsparciu władz i służb cywilnych w realizowanych zadaniach (Defense Support of Civil Authorities, DSCA), z naciskiem na aktywne przeciwdziałanie proliferacji BMR poza granicami kraju, zgodnie z *National Security Strategy*[55].

Amerykańskie dowództwo CBRNE (20th CBRNE Command) integruje system CBRN w operacjach połączonych, wspierając Dowództwo Sił Lądowych Stanów Zjednoczonych (U.S. Army Forces Command, FORSCOM) i Dowództwo Północne Stanów Zjednoczonych (U.S. Northern Command, USNORTHCOM)[56] w prowadzonych działaniach.

Podobieństwa amerykańskiego i polskiego systemu likwidacji skażeń

Podobieństwa obejmują podejście trójfilarowe i skupienie uwagi na ochronie personelu i sprzętu. W obu państwach w operacjach połączonych duży nacisk jest położony na likwidację skażeń. Armia USA, tak jak polska, rozwija punkty likwidacji skażeń w terenie (w ramach gruntownej likwidacji skażeń) oraz prowadzi operacyjną likwidację skażeń w czasie nie dłuższym niż sześć godzin od skażenia. Dla wojska niezwykle istotna jest natychmiastowa likwidacja skażeń, tj. odkrytych części skóry (ciała) w czasie do minuty od skażenia, a innych skażonych powierzchni (np. uzbrojenia, wyposażenia osobistego) w czasie nie dłuższym niż 15 minut[57].

Różnice między amerykańskim i polskim systemem likwidacji skażeń

- Organizacyjne i funkcjonalne – Stany Zjednoczone mają scentralizowany system dowodzenia w obszarze OPBMR. 20th CBRNE Command dowodzi siłami podzielonymi na armię czynną, rezerwę i Gwardię Narodową. Umożliwia to elastyczne tworzenie grup zadaniowych do misji ekspedycyjnych.

  W zależności od rodzaju służby poszczególne jednostki wojsk chemicznych i personel OPBMR są przygotowywane w różnym zakresie. Do zadań pododdziałów armii czynnej należy wsparcie

[55] *Nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego na nową erę*, Ambasada i Konsulat USA w Polsce, https://pl.usembassy.gov/pl/nss_pl/ [dostęp: 11 XII 2019].

[56] USNORTHCOM to główny organ wojskowy odpowiedzialny za obronę kontynentalnego terytorium Stanów Zjednoczonych, Alaski, Kanady, Meksyku, Kuby, Bahamów i okolicznych wód. Dowództwo zapewnia również wsparcie władzom cywilnym na terytorium USA. Zob. U.S. Northern Command, https://www.northcom.mil/ [dostęp: 2 VIII 2025].

[57] Zob. FM 3-11 *Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Operations*, May 2019, https://irp.fas.org/doddir/army/fm3_11.pdf, s. Chapter 3 3-24 [dostęp: 2 VIII 2025]; FM 3-5, MCWP 3-37.3 *NBC Decontamination*, 2000, https://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/army/fm/3-5/fm3-5.pdf, s. Introduction 1-3 [dostęp: 2 VIII 2025].

wojska w zakresie pasywnej OPBMR w przydzielonych rejonach odpowiedzialności (w rejonach prowadzonych operacji) oraz działania aktywne w ramach operacji przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się broni masowego rażenia (ang. *counterproliferation*, CP[58]) i jej zwalczania (ang. *World Mass Destruction-elimination*, WMD-E)[59]. W Armii Rezerwowej siły CBRNE są przygotowywane do realizacji przede wszystkim zadań pasywnej OPBMR, choć mogą wspierać również operacje przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się BMR czy doradzać służbom cywilnym w przypadku zdarzenia z użyciem BMR[60]. Z kolei siły wchodzące w skład Gwardii Narodowej są szkolone – tak jak całe siły zbrojne – do realizacji przedsięwzięć pasywnej OPBMR, jednak w związku z tym, że ich głównym przeznaczeniem jest służba w kraju, jest to przede wszystkim szeroko rozumiane reagowanie kryzysowe. Wspierają władze cywilne na terytorium kraju podczas zdarzeń, takich jak:

- użycie lub groźba użycia BMR,
- atak terrorystyczny lub groźba ataku terrorystycznego,
- celowe lub niezamierzone uwolnienie środków CBRN (w tym toksycznych środków przemysłowych),
- klęski żywiołowe lub katastrofy spowodowane przez człowieka, które skutkują lub mogą skutkować katastrofą, utratą życia lub mienia.

W USA bardzo dobrze przygotowany pod względem planistycznym i organizacyjnym jest IV poziom likwidacji skażeń – *clearance decontamination*.

- Technologiczne – służby w USA stosują zarówno starsze, sprawdzone technologie, jak i te nowoczesne, w tym m.in. zdolne do likwidacji skażeń sprzętu wrażliwego. Wykorzystują do tego nanosorbenty, odkażalniki enzymatyczne czy nowoczesne modułowe systemy do

[58] Joint Publication 3-40, *Joint Countering Weapons of Mass Destruction*, 2019, https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_40.pdf, s. GL-5 [dostęp: 2 VIII 2025].

[59] M.F. Kelly, *United States Army Chemical, Biological...*

[60] Zajmuje się tym np. 773. Civil Support Team dyslokowany w Keiserlautern w Niemczech. Zob. *Army Reserve Component CBRN Units*, https://home.army.mil/wood/application/files/7315/9352/6705/UnitLocations.pdf [dostęp: 2 VII 2025]; D. Friedberg, *U.S. Army North certyfies the only Civil Support Team in Europe*, U.S. Army, 16 IX 2017 r., https://www.army.mil/article/193991/u_s_army_north_certifies_the_only_civil_support_team_in_europe [dostęp: 2 VII 2025].

likwidacji skażeń, w tym technologię rozwijaną przez firmę Kärcher, np. Kärcher Multipurpose Power Driven System (MPDS).

Zdolności do współdziałania ze służbami cywilnymi

Współdziałanie wojsk z właściwymi służbami w przypadku incydentów CBRN, terrorystycznych, uwolnienia toksycznych środków przemysłowych (TSP) i klęsk żywiołowych dotyczy likwidacji skażeń, wsparcia medycznego, ewakuacji i zabezpieczenia logistycznego (np. dostawy indywidualnych środków ochrony przed skażeniami). W USA armia wykazuje dużą interoperacyjność ze służbami cywilnymi, zarówno dokumentacyjną, proceduralną, jak i sprzętową.

Wnioski z porównania

W porównaniu z Niemcami i Stanami Zjednoczonymi SZ RP pozostają w tyle pod względem technologii, organizacji i interoperacyjności. Polska nie ma zintegrowanych struktur na poziomie dowództwa CBRNE, a sprzęt typu IRS-2, jaki ma na wyposażeniu, nie spełnia wymagań nowoczesnych operacji. Brak regularnych ćwiczeń oraz niewystarczające współdziałanie z sektorem cywilnym ograniczają zdolności podsystemu.

Tabela 1. Porównanie zdolności likwidacji skażeń Polski, Niemiec i Stanów Zjednoczonych.

Kraj	Struktura dowodzenia/ odpowiedzialność za system	Dominująca technologia	Interoperacyjność	Współpraca z sektorem cywilnym
Polska	rozproszona	IRS-2, UG, Millagro	ograniczona	słaba
Niemcy	scentralizowana (ABC-Abwehrkommando)	zestawy mobilne (Kärcher Futuretech)	wysoka	dobra
USA	scentralizowana (20th CBRNE Command)	zestawy mobilne (systemy pianowe, pojazdy bezzałogowe)	wysoka	bardzo dobra

Źródło: opracowanie własne.

Analiza SWOT podsystemu likwidacji skażeń SZ RP

Analiza SWOT pozwala na syntetyczne ujęcie mocnych i słabych stron podsystemu likwidacji skażeń SZ RP oraz szans i zagrożeń dla jego rozwoju. Stan posiadanych zdolności oraz braków ilustruje tabela 2.

Mocne strony

- dobrze wykształcona i doświadczona kadra zdolna do współdziałania w ramach rozwijania nowoczesnych technologii OPBMR, w tym w obszarze likwidacji skażeń. Polska dysponuje m.in. dobrze wyszkolonym personelem w zasadniczych jednostkach chemicznych – wojska chemiczne są dobrze postrzegane wśród partnerów NATO. W tym zakresie Polska stanowi jeden z głównych filarów systemu OPBMR NATO,
- istniejąca infrastruktura, możliwa do zaadaptowania jako stacjonarne punkty likwidacji skażeń (PLSk) w głównych garnizonach,
- członkostwo w NATO, które umożliwia dostęp do doświadczeń i standardów sojuszniczych, co z kolei pomaga w osiąganiu interoperacyjności, wspiera w rozwiązywaniu problemów w ramach systemu Lessons Learned, wymusza osiąganie nowych zdolności, wskazuje kierunki rozwoju nowych technologii.

Słabe strony

- sprzęt i technologia – przestarzały sprzęt mający znaczne braki w wymaganych zdolnościach likwidacji skażeń sprzętu wrażliwego, obiektów wysokiej infrastruktury, wnętrz statków powietrznych, zewnętrznych powierzchni dużych statków powietrznych typu C-130, wnętrz okrętów, skażonych rannych,
- niespójność organizacyjna, technologiczna oraz stosowanej taktyki działania z oficjalnie obowiązującymi podręcznikami i instrukcjami,
- brak badań potwierdzających zdolność użytkowanej technologii do likwidacji skażeń pochodzących od środków nowej generacji,
- brak pełnej zgodności z procedurami i standardami NATO, szczególnie w zakresie *clearance decontamination*,
- ograniczone środki finansowe na modernizację i rozwój technologii likwidacji skażeń,
- rozproszenie organów odpowiedzialnych za funkcjonowanie i rozwój systemu OPBMR, w tym podsystemu likwidacji skażeń – brak scentralizowanego dowodzenia, merytorycznego kreatora systemu, decydenta w zakresie wdrażanych i rozwijanych technologii.

Szanse

- możliwość skupienia wysiłku na pozyskaniu kluczowych zdolności decydujących o gotowości wojsk do podejmowania działań, na podstawie zidentyfikowanych braków i niedoborów,
- możliwość pozyskania funduszy (w tym unijnych) na rozwój i modernizację sprzętu, technologii i infrastruktury w obszarze likwidacji skażeń,
- współpraca międzynarodowa w ramach NATO, w tym udział w ćwiczeniach, misjach oraz wymiana doświadczeń w obszarze użytkowanych technologii i taktyki działania,
- rozwój współpracy z Krajowym Systemem Ratowniczo-Gaśniczym (KSRG) i służbami (formacjami) cywilnymi w obszarze likwidacji skażeń (zagrożeń) w celu zwiększenia efektywności reagowania – opracowanie rozwiązań, w tym jednolitych standardów w celu umożliwienia wspólnej realizacji zadań w operacjach militarnych (narodowych i sojuszniczych) oraz w ramach reagowania kryzysowego, pozwoli na rozwijanie i wykorzystywanie technologii podwójnego zastosowania oraz efektywniejsze gospodarowanie przydzielonymi środkami finansowymi, a jednocześnie na zwiększenie potencjału ratowniczego zarówno w czasie pokoju, jak i wojny.

Zagrożenia

- wzrost zagrożeń hybrydowych, w tym użycia środków chemicznych i biologicznych nowej generacji,
- spowolnienie tempa modernizacji w porównaniu z innymi państwami NATO w obszarze likwidacji skażeń,
- potencjalne braki kadrowe wynikające z niewystarczającego szkolenia i niewłaściwej polityki kadrowej wojsk chemicznych.

Tabela 2. Stan zdolności i braków podsystemu likwidacji skażeń SZ RP – podsumowanie.

Przetrwanie i ochrona wojsk Obrona przed BMR Likwidacja skażeń					
Klasyfikacja			**Tak**	**Tak, ale z ograniczeniami**	**Nie**
LUDZIE	**zdrowi skażeni**			– brak możliwości zbierania odpadów po przeprowadzonych zabiegach, – odkażalniki dla sprzętu i wyposażenia osobistego nie spełniają wymogów ochrony środowiska	
	ranni skażeni				X
SPRZĘT	**bojowy**	**opancerzony**		– odkażalniki nie spełniają wymogów ochrony środowiska, – brak zdolności likwidacji skażeń wnętrza sprzętu	
		nieopancerzony		– odkażalniki nie spełniają wymogów ochrony środowiska, – brak zdolności likwidacji skażeń wnętrza sprzętu	
		uzbrojenie		– odkażalniki nie spełniają wymogów ochrony środowiska, – brak zdolności likwidacji skażeń wnętrza sprzętu	
	wrażliwy	**optyczny**			X
		elektroniczny			X
		amunicja specjalna			X
	okręty	**wewnątrz**			X
		na zewnątrz		odkażalniki nie spełniają wymogów ochrony środowiska	
	statki powietrzne	**wewnątrz**			X
		na zewnątrz		– brak odpowiednich odkażalników, – brak zdolności likwidacji skażeń dużych statków powietrznych	

Przetrwanie i ochrona wojsk Obrona przed BMR Likwidacja skażeń				
Klasyfikacja		**Tak**	**Tak, ale z ograniczeniami**	**Nie**
OBIEKTY	**pionowe**			X
	poziome		odkażalniki nie spełniają wymogów ochrony środowiska	
TEREN	**utwardzony**		odkażalniki nie spełniają wymogów ochrony środowiska	
	nieutwardzony			
DOSTARCZANIE WODY			brak cystern z zespołem napełniania i systemem wstępnego oczyszczania wody	
RATOWNICTWO CHEMICZNE	**ograniczanie skażeń**	X		

Źródło: opracowanie własne.

Kierunki doskonalenia podsystemu likwidacji skażeń SZ RP

Na podstawie literatury, analizy porównawczej i przykładów autor proponuje następujące kierunki zmian.

1. **Modernizacja techniczna**
   1) niezwłoczne pozyskanie i wdrożenie do wojsk nowoczesnych technologii likwidacji skażeń, a w tym dla:
      – sprzętu wrażliwego,
      – statków powietrznych,
      – wnętrz okrętów,
      – obiektów pionowych,
      – porażonych rannych,
   2) zwiększenie zdolności do likwidacji skażeń ludzi i zasadniczego sprzętu bojowego,
   3) wprowadzenie robotyzacji w obszarze likwidacji skażeń w celu zwiększenia bezpieczeństwa personelu.
2. **Standaryzacja operacyjna**
   1) dostosowanie wszystkich procedur do standardów NATO, w tym wprowadzenie *clearance decontamination* jako standardu operacyjnego,
   2) stała aktualizacja doktryn i dokumentów doktrynalnych uwzględniających obszar OPBMR,
   3) włączenie pododdziałów wojsk chemicznych w zintegrowany system pola walki zapewniający możliwość reagowania na zdarzenia w czasie rzeczywistym.
3. **Rozwój programów szkoleniowych**
   1) wdrożenie cyklicznych, interdyscyplinarnych ćwiczeń z udziałem jednostek chemicznych, służb cywilnych i sojuszników NATO,
   2) rozwój specjalistycznych kursów w zakresie obsługi nowoczesnych systemów dekontaminacyjnych oraz reagowania na incydenty CBRN we współdziałaniu z formacjami cywilnymi.
4. **Integracja z systemem pozamilitarnym**
   1) wzmocnienie współpracy z KSRG, Policją, Strażą Graniczną i innymi służbami, w tym Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, w celu wypracowania wspólnych standardów i procedur reagowania na incydenty CBRN w środowisku cywilnym oraz zabezpieczenia wojsk NATO w potencjalnej operacji sojuszniczej na terenie kraju,
   2) utworzenie wspólnych zespołów reagowania kryzysowego, obejmujących pododdziały SZ RP (w tym wojsk chemicznych) i formacji cywilnych, zdolnych do reagowania na incydenty z użyciem środków CBRN.

5. **Centralizacja struktur organizacyjnych**
   1) stworzenie centralnego dowództwa/komórki organizacyjnej do kierowania OPBMR, wzorowanego na amerykańskim 20th CBRNE Command lub niemieckim ABC-Abwehrkommando der Bundeswehr, które posiadałoby zdolności do identyfikacji potrzeb operacyjnych dla całych SZ RP, koordynowałoby rozwój systemu OPBMR, w tym podsystemu likwidacji skażeń, oraz działania jednostek chemicznych w SZ RP,
   2) optymalizacja rozmieszczenia infrastruktury zdolnej do funkcjonowania jako stacjonarne i mobilne PLSk w celu zwiększenia elastyczności operacyjnej.
6. **Zwiększenie finansowania**
   1) zaangażowanie funduszy unijnych i narodowych w programy modernizacyjne, w tym zakup nowego sprzętu i technologii likwidacji skażeń oraz rozwój infrastruktury z obszaru OPBMR,
   2) priorytetowe traktowanie podsystemu likwidacji skażeń w budżetach obronnych w celu wyjścia z zapaści technologicznej.

Perspektywy dalszego rozwoju

Dalsze badania nad podsystemem likwidacji skażeń SZ RP powinny koncentrować się na następujących obszarach:

- rozwoju technologii do neutralizacji środków chemicznych i biologicznych nowej generacji, takich jak nowiczok czy zmodyfikowane patogeny,
- optymalizacji modeli organizacyjnych, w tym na wpływie scentralizowania dowodzenia na efektywność prowadzonych zabiegów,
- rozbudowie współpracy międzynarodowej, np. przez wspólne projekty badawcze z NATO lub UE,
- analizie wpływu zmian klimatycznych oraz lokalnych konfliktów zbrojnych na potencjalne zagrożenia CBRN, np. wpływ migracji na wzrost zagrożeń biologicznych.

Podsumowanie i wnioski

Podsystem likwidacji skażeń SZ RP odgrywa istotną rolę w przeciwdziałaniu zagrożeniom chemicznym, biologicznym i promieniotwórczym, jednak jego efektywność jest ograniczona. Czynniki, które mają na to wpływ i wymagają pilnych działań naprawczych, to: przestarzały sprzęt, brak pełnej interoperacyjności z NATO, niewystarczające szkolenie oraz ograniczone współdziałanie z sektorem cywilnym. Wskazuje to na konieczność kompleksowej zmiany, obejmującej:

- wprowadzenie nowoczesnych technologii likwidacji skażeń,
- osiągnięcie pełnej interoperacyjności z siłami NATO oraz służbami cywilnymi,
- rozwój programów szkoleniowych i współpracy międzysektorowej,
- centralizację struktur organizacyjnych i zwiększenie finansowania.

Wdrożenie tych rozwiązań powinno stworzyć warunki do zwiększenia gotowości operacyjnej SZ RP, wzmocnienia bezpieczeństwa narodowego oraz skuteczniejszego współdziałania z sojusznikami w ramach NATO.

Bibliografia

Okumara T., Takasu N., Ishimatsu S., Kumada K., Tanaka K., Hinohara S., *Report on 640 Victims of the Tokyo Subway Sarin Attack*, „Annals of Emergency Medicine" 1996, t. 26, nr 2, s. 129–135. https://doi.org/10.1016/S0196-0644(96)70052-5.

Słownik terminów i definicji NATO AAP-6(2014) – (pozycja dostępna po zalogowaniu do systemu NATO Standardization Office).

Słownik terminów i definicji NATO dotyczący zagrożeń chemicznych, biologicznych, radiologicznych i nuklearnych AAP-21(B) – (pozycja dostępna po zalogowaniu do systemu NATO Standardization Office).

Steindl D., Boehmerle W., Korner R., Preager D., Haug M., Nee J., Schreiber A., Scheibe F., Demin K., Jacoby P., Tauber R., Hartwig S., Endres M., Eckardt K-U., *Novichok nerve agent poisoning*, „The Lancet" 2021, t. 397, nr 10270, s. 249–252. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)32644-1.

Wyligała H., *Uwarunkowania systemu zarządzania kryzysowego w Republice Federalnej Niemiec*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2011, t. 5, s. 133–154. https://doi.org/10.34862/rbm.2011.9.

Źródła internetowe

ABC-Abwehrkommando der Bundeswehr, https://www.bundeswehr.de/de/organisation/unterstuetzungsbereich/abc-abwehr-bundeswehr/abc-abwehrkommando-der-bundeswehr-in-bruchsal [dostęp: 2 VIII 2025].

Alexander Litvinienko: Profile of murdered Russian spy, BBC News, 21 I 2016 r., https://www.bbc.com/news/uk-19647226 [dostęp: 26 VII 2025].

Army Reserve Component CBRN Units, https://home.army.mil/wood/application/files/7315/9352/6705/UnitLocations.pdf [dostęp: 25 IX 2019].

BI-SC Capability Codes and Capability Statements, 26 I 2016 r., https://www.scribd.com/document/382349178/Capability-Codes-and-Capability-Statements-2016-Bi-sc-Nu0083 [dostęp: 2 VIII 2025].

FM 3-11 *Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Operations*, May 2019, https://irp.fas.org/doddir/army/fm3_11.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

FM 3-5, MCWP 3-37.3 *NBC Decontamination Operations*, 2000, https://www.globalsecurity.org/wmd/library/policy/army/fm/3-5/fm3-5.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

Friedberg D., *U.S. Army North certyfies the only Civil Support Team in Europe*, U.S. Army, 16 IX 2017 r., https://www.army.mil/article/193991/u_s_army_north_certifies_the_only_civil_support_team_in_europe [dostęp: 2 VII 2025].

Gardner F., *Navalny 'Novichok poisoning' a test for the West,* BBC News, 2 IX 2020 r., https://www.bbc.com/news/world-europe-54003014 [dostęp: 1 VIII 2025].

Joint Publication 3-40, Joint Countering Weapons of Mass Destruction, 2019, https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_40.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

Kelly M.F., *United States Army Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Corps Capability for Combating the Contemporary Weapons of Mass Destruction Threat*, Master's Thesis, Fort Leavenworth, Kansas 2012, https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA563129.pdf [dostęp: 2 VII 2025].

Kim Jong-nam killing: 'VX nerve agent' found on his face, BBC News, 24 II 2017 r., https://www.bbc.com/news/world-asia-39073389 [dostęp: 26 VII 2025].

Ministerstwo Obrony Narodowej, *Plan Modernizacji Technicznej do 2026 r. Wybrane zagadnienia,* https://www.wojsko-polskie.pl/u/e1/aa/e1aa4b89-1045-4d1c-8a5c-7ffd4026e8d5/plan_modernizacji_technicznej_do_2026_r.pdf [dostęp: 28 VII 2025].

Ministerstwo Obrony Narodowej, *Strategiczny Przegląd Obronny. Profesjonalne Siły Zbrojne RP w nowoczesnym państwie. Raport*, Warszawa 2011, https://gdziewojsko.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/05/raport_spo_14042011.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

Morris S., *UK believes Putin personally authorized Salisbury novichok attack, inquiry told*, The Guardian, 14 X 2024 r., https://www.theguardian.com/uk-news/2024/oct/14/salisbury-novichok-poisonings-inquiry-sergei-skripal-vladmir-putin [dostęp: 25 VII 2025].

Najwyższa Izba Kontroli Departament Obrony Narodowej, *Informacja o wynikach kontroli wykonania budżetu państwa w 2016 r. w części 29 – Obrona narodowa oraz wykonania planów finansowych Funduszu Modernizacji Sił Zbrojnych i Agencji Mienia Wojskowego*, https://www.nik.gov.pl/plik/id,14141.pdf [dostęp: 20 VII 2025].

NATO Standard AJMedP-7 *Allied Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Medical Support Doctrine*, Edition B Version 1, 2022, https://www.coemed.org/files/stanags/02_AJMEDP/AJMedP-7_EDB_V1_E_2596.pdf [dostęp: 3 VIII 2025].

NATO Standard AJMedP-7.1 *Medical Management of CBRN Casualities*, Edition A Version 1, 2018, https://www.coemed.org/files/stanags/03_AMEDP/AMedP-7.1_EDA_V1_E_2461.pdf [dostęp: 3 VIII 2025].

NATO Standard AJMedP-7.3 *Training of Medical Personnel for Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear (CBRN) Defence*, Edition A Version 1, 2016, https://www.coemed.org/files/stanags/03_AMEDP/AMedP-7.3_EDA_V1_E_2954.pdf [dostęp: 3 VIII 2025].

NATO Standard AJP-3.8 *Allied joint doctrine for chemical, biological, radiological, and nuclear defence*, Edition A Version 1, 2012, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5bf40787ed915d18301589b4/archive_doctrine_nato_cbrn_defence_ajp_3_8.pdf [dostęp: 3 VIII 2025].

NATO, Science and Technology Organization, *TR-HFM-233, Sensitive Equipment Decontamination*, 2017, https://publications.sto.nato.int/publications/STO%20Technical%20Reports/STO-TR-HFM-233/$$TR-HFM-233-ALL.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

Nowa Strategia Bezpieczeństwa Narodowego na nową erę, Ambasada i Konsulat USA w Polsce, https://pl.usembassy.gov/pl/nss_pl/ [dostęp: 11 XII 2019].

OPCW Issues Report on Technical Assistance Requested by Germany, OPCW, 6 X 2020 r., https://www.opcw.org/media-centre/news/2020/10/opcw-issues-report-technical-assistance-requested-germany [dostęp: 1 VIII 2025].

OPCW issues report on third Technical Assistance Visit to Ukraine following an incident of alleged use of toxic chemicals as a weapon, OPCW, 26 I 2025 r., https://www.opcw.org/media-centre/news/2025/06/opcw-issues-report-third-technical-assistance-visit-ukraine-following [dostęp: 26 VI 2025].

Pletcher K., *Tokyo subway attack of 1995*, Britannica, 8 V 2025 r., https://www.britannica.com/event/Tokyo-subway-attack-of-1995 [dostęp: 25 VII 2025].

Rozproszenie gazu sarin w Tokio, Terroryzm!com, 26 XII 2006 r., http://www.terroryzm.com/rozproszenie-gazu-sarin-w-tokio/ [dostęp: 25 VII 2025].

Salisbury declared decontaminated after Novichok poisoning, BBC, 1 III 2019 r., https://www.bbc.com/news/uk-england-wiltshire-47412390 [dostęp: 10 III 2019].

Syria: BBC Investigation Reveals Widespread Chemical Weapons Use, BBC, https://www.bbc.co.uk/programmes/w172w25d6yyjrc0 [dostęp: 25 X 2018].

The Lab: How FSB chemical weapons experts tried to poison Alexei Navalny, The Insider, 14 XII 2020 r., https://theins.ru/en/politics/262611 [dostęp: 1 VIII 2025].

U.S. Northern Command, https://www.northcom.mil/ [dostęp: 2 VIII 2025].

Vladimir Kara-Murza Tailed by Members of FSB Squad Prior to Suspected Poisonings, Bellingcat, 11 II 2021 r., https://www.bellingcat.com/news/2021/02/11/vladimir-kara-murza-tailed-by-members-of-fsb-squad-prior-to-suspected-poisonings/ [dostęp: 1 VIII 2025].

Zabójstwo Aleksandra Litwinienki, w: Konsorcjum Mall-CBRN, *Podręcznik zapobiegania i reagowania na zdarzenia CBRNE w centrach handlowych*, https://www.uni.lodz.pl/fileadmin/Projekty/MALL-CBRN/Materials_available_for_download_/Mall-CBRN-Handbook-PL-1.0.pdf, s. 24–25 [dostęp: 2 VIII 2025].

Akty prawne

Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec z dnia 23 maja 1949 r. (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*), https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/02/Niemcy_pol_010711.pdf [dostęp: 3 VIII 2025].

Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, sporządzona w Paryżu dnia 13 stycznia 1993 r. (DzU z 1999 r. nr 63 poz. 703).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 marca 2025 r. w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym (DzU z 2025 r. poz. 407).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym (DzU z 2004 r. nr 98 poz. 978).

Inne dokumenty

DD-3.14 (A) *Ochrona wojsk*, Szkol. 915/2015.

Decyzja nr 56/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. zmieniająca decyzję w sprawie wprowadzenia do użytku w resorcie obrony narodowej metodyki zaopatrywania żołnierzy zawodowych w przedmioty umundurowania i wyekwipowania, kalkulacji równoważników pieniężnych przysługujących w zamian za te przedmioty, a także monitorowania cen tych przedmiotów oraz usług (Dz. Urz. MON z 2013 r. poz. 64).

Decyzja nr 56/Org./P5 Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie Organizatorów Systemów Funkcjonalnych Sił Zbrojnych RP (niepublikowana).

Decyzja nr 95/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 27 lutego 2007 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Wytycznych do przeprowadzenia Przeglądu Potrzeb Operacyjnych" (Dz. Urz. MON z 2007 r. nr 5 poz. 67).

HDv 330/100 (zE) VS-NfD Führung der ABC-Abwehrtruppe, 1999 r., https://www.scribd.com/document/58550605/HDv-330-100-Fuhrung-ABC-Abwehrtruppe [dostęp: 3 VIII 2025].

Leosz A., Sawczak S., *Sprzęt likwidacji skażeń*, WSO–TK wewn. 57/96 (w archiwum Akademii Wojsk Lądowych, pozycja udostępniona przez MON).

Ministerstwo Obrony Narodowej, *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego*, https://mkuliczkowski.pl/static/pdf/strategia_obronnosci.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

NO-01-A006:2010 Obrona przed bronią masowego rażenia. Terminologia (dokument w Wojskowym Centrum Normalizacji, Jakości i Kodyfikacji).

Obrona przed bronią masowego rażenia w operacjach połączonych DD/3.8(A), Szkol. 869/2013 (pozycja udostępniona przez MON).

Regulamin działań wojsk chemicznych wojsk lądowych, DWLąd. Wewn. 183/2011.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2007, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/SBN_RP.pdf [dostęp: 2 VIII 2025].

Sztab Generalny Wojska Polskiego, Koncepcja ustanowienia Organizatorów Systemów Funkcjonalnych zatwierdzona przez Ministra Obrony Narodowej 19 października 2012 r. (pozycja udostępniona przez MON).

Zabiegi sanitarne oraz zabiegi specjalne uzbrojenia i sprzętu bojowego, Instrukcja Chem. 278/79 (pozycja udostępniona przez MON).

Zabiegi specjalne terenu i polowych obiektów obronnych, Sygn. 1984 Chem. 321, Warszawa 1985 (pozycja udostępniona przez MON).

Płk rez. dr Krzysztof Tokarczyk

Pułkownik rezerwy, doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Ekspert Fundacji Stratpoints. Były oficer korpusu osobowego wojsk chemicznych. Zakończył służbę w Siłach Zbrojnych RP na stanowisku służbowym szefa oddziału – zastępcy szefa Zarządu Operacyjnego Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych. Specjalizuje się w obszarze likwidacji skażeń (dekontaminacji). Autor kilku poradników dla Sił Zbrojnych, opracowanych w ramach Systemu Wykorzystania Doświadczeń, oraz współautor kilku instrukcji i podręczników o tematyce obrony przed BMR.

Kontakt: ktokarczyk1@wp.pl

VARIA

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 203–233

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.051.23038

Varia

Jak samorządy mogą chronić przestrzenie publiczne przed atakami z użyciem pojazdów?

Mariusz Cichomski
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
https://orcid.org/0000-0003-3707-7856

Od 16 kwietnia 2022 r. nieprzerwanie na całym terytorium Polski obowiązuje drugi w czterostopniowej skali stopień alarmowy BRAVO[1]. Stopnie alarmowe są wprowadzane na podstawie *Ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych* w przypadku zagrożenia wystąpieniem zdarzenia o charakterze terrorystycznym lub wystąpienia takiego zdarzenia. Drugi stopień alarmowy jest wprowadzany, gdy zaistnieje zwiększone i przewidywalne zagrożenie wystąpieniem zdarzenia o charakterze terrorystycznym, gdy konkretny cel ataku nie został zidentyfikowany[2].

[1] Stopień alarmowy BRAVO od 6 października 2022 r. obowiązuje również wobec polskiej infrastruktury energetycznej mieszczącej się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. Od 19 listopada 2025 r. na obszarach linii kolejowych zarządzanych przez PKP PLK i PKP LHS wprowadzono trzeci stopień alarmowy (CHARLIE). Wprowadzono ponadto drugi stopień alarmowy w odniesieniu do zagrożeń w cyberprzestrzeni (BRAVO-CRP), który obowiązuje od 1 marca 2024 r. Wcześniej, tj. od 21 lutego 2022 r. do 29 lutego 2024 r., obowiązywał trzeci stopień alarmowy CHARLIE-CRP, a od 15 lutego 2022 r. do 21 lutego 2022 r. – pierwszy stopień alarmowy ALFA-CRP.

[2] Artykuł 15 ust. 4 *Ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych*.

Wprowadzenie stopnia alarmowego BRAVO miało wymiar prewencyjny. Było spowodowane sytuacją geopolityczną w regionie związaną z różnymi działaniami typowymi dla ataku hybrydowego prowadzonymi przez Federację Rosyjską i Białoruś wobec Polski i innych państw Unii Europejskiej oraz z konsekwencjami zbrojnego ataku Rosji na Ukrainę. Jak wskazuje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, (...) *stopnie alarmowe są przede wszystkim sygnałem dla służb dbających o bezpieczeństwo i całej administracji publicznej do zachowania szczególnej czujności*[3].

Z instrumentu prawnego, jakim jest wprowadzenie stopni alarmowych, korzystano już wcześniej, jednak w 2022 r. zarówno przesłanki, jak i skutki tego działania różniły się od wcześniejszych przypadków. Tym razem stopnie alarmowe nie zostały bowiem wprowadzone w związku z organizacją określonego przedsięwzięcia, takiego jak uroczystości państwowe, spotkania międzynarodowe czy wybory, lecz jako następstwo wydarzeń niezależnych od polskich władz i odpowiedź na bezpośrednie intencjonalne działania innych państw. Pierwszym elementem wspomnianego ataku o charakterze hybrydowym był kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej stanowiącej jednocześnie zewnętrzną granicę UE. Został on sztucznie wywołany przez władze Białorusi we współpracy z władzami Federacji Rosyjskiej. Z czasem działania hybrydowe zaczęły przybierać inne formy, np. testowania odporności polskiej infrastruktury krytycznej, podpaleń sklepów i magazynów, cyberataków czy ataków na infrastrukturę kolejową powodujących bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi.

Istotną różnicę w stosunku do poprzednich przypadków zarządzenia stopni alarmowych stanowi również okres ich obowiązywania. Wcześniej były one wprowadzane na krótko w związku z jakimś wydarzeniem. Tym razem obowiązują nieprzerwanie od ponad trzech lat i trudno ocenić, kiedy zostaną zniesione[4]. W efekcie właściwe służby, organy administracji publicznej i inne podmioty, na których pracę oddziałują stopnie alarmowe, są zobowiązane do zachowania, na długi okres, podwyższonej gotowości oraz wdrażania szczegółowych rozwiązań w tym zakresie. Jest to również okazja do weryfikacji prawidłowości i adekwatności obowiązujących

[3] *Stopnie alarmowe BRAVO i BRAVO-CRP na terenie całego kraju wciąż obowiązują*, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, 29 VIII 2025 r., https://www.gov.pl/web/mswia/stopnie-alarmowe-bravo-i-bravocrp-na-terenie-calego-kraju-wciaz-obowiazuja3 [dostęp: 11 X 2025].

[4] M. Cichomski, I. Idzikowska-Ślęzak, *Stopnie alarmowe – praktyczny i prawny wymiar ich stosowania*, „Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2022, nr 2, s. 58–64. https://doi.org/10.4467/27204383TER.22.018.16338.

przepisów i procedur, a także kluczowy moment do wdrażania mechanizmów zapobiegania zagrożeniom czy minimalizacji ich skutków.

Niezależnie od przyczyn wprowadzenia stopni alarmowych w Polsce niezbędna pozostaje bieżąca analiza zamachów terrorystycznych, do których doszło w innych państwach, i wskazywanie na jej podstawie potencjalnych celów takich ataków. Ta analiza nie może się ograniczać do zagrożeń specyficznych dla działań hybrydowych, ale powinna uwzględniać szerszy kontekst, niezwiązany tylko z regionalnymi uwarunkowaniami.

W obecnych okolicznościach istotne jest podejmowanie działań zorientowanych na zapobieganie zdarzeniom o charakterze terrorystycznym bądź minimalizację skutków w przypadku ich wystąpienia. Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy o działaniach antyterrorystycznych: *minister właściwy do spraw wewnętrznych odpowiada za przygotowanie do przejmowania kontroli nad zdarzeniami o charakterze terrorystycznym w drodze zaplanowanych przedsięwzięć, reagowanie w przypadku wystąpienia takich zdarzeń oraz odtwarzanie zasobów przeznaczonych do reagowania na te zdarzenia*. Należy zaznaczyć, że te działania nie muszą być realizowane bezpośrednio przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Istotne pozostaje ich inicjowanie lub wspieranie innych organów, które podejmą obowiązek przygotowania na zagrożenia o charakterze terrorystycznym.

Minister właściwy do spraw wewnętrznych przewodniczy Międzyresortowemu Zespołowi do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych. Do zadań tego zespołu należy inicjowanie, koordynowanie i monitorowanie działań podejmowanych przez właściwe organy administracji rządowej w zakresie przygotowania do zapobiegania zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych przedsięwzięć oraz reagowania na nie[5]. Rola przewodniczącego jest zatem powiązana

[5] Zob. § 2 ust. 2 pkt 3 *Zarządzenia nr 162 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 października 2006 r. w sprawie utworzenia Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych*. Aktualny stan prawny: *Zarządzenie nr 162 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 października 2006 r. w sprawie utworzenia Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych*, zmienione zarządzeniem nr 95 Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 września 2008 r., zarządzeniem nr 74 Prezesa Rady Ministrów z dnia 21 września 2009 r., zarządzeniem nr 18 Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 2014 r., zarządzeniem nr 84 Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 września 2015 r., zarządzeniem nr 86 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 lipca 2016 r., zarządzeniem nr 32 Prezesa Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2017 r., zarządzeniem nr 160 Prezesa Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2017 r., zarządzeniem nr 92 Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 czerwca 2018 r. oraz zarządzeniem nr 37 Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 kwietnia 2021 r. Por. M. Cichomski, I. Idzikowska-Ślęzak, *Poziom strategiczny polskiego systemu antyterrorystycznego – 15 lat Międzyresortowego Zespołu do Spraw Zagrożeń Terrorystycznych*,

z ustawową odpowiedzialnością za fazę przygotowania na wystąpienie zdarzeń o charakterze terrorystycznym, jak również wpisuje się w całokształt odpowiedzialności za bezpieczeństwo i porządek publiczny.

Jedną z wykorzystanych już w różnych państwach, w tym państwach Unii Europejskiej, metod zamachów terrorystycznych jest atak z wykorzystaniem pojazdu taranującego. Użycie pojazdu do atakowania ludzi w miejscach publicznych jest jednym z najpoważniejszych zagrożeń w przestrzeniach miejskich, choćby z uwagi na dużą dostępność tego narzędzia. Zapobieganie zdarzeniom tego typu nie jest wyłącznie zadaniem służb. W przypadku organizacji w przestrzeni publicznej wydarzeń o charakterze otwartym i masowym odpowiedzialność za ich zabezpieczenie, szczególnie w zakresie infrastruktury, która może zostać wykorzystana do podniesienia poziomu bezpieczeństwa danego przedsięwzięcia, leży przede wszystkim po stronie władz samorządowych.

W związku z tym z inicjatywy Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji został przygotowany dokument pt. *Ochrona przestrzeni publicznych przed atakami z użyciem pojazdów – rekomendacje dla samorządów*. Opracowali go policyjni eksperci przy współpracy z MSWiA oraz Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego i z wykorzystaniem doświadczeń innych państw. Rekomendacje mają być pomocne zarówno w planowaniu inwestycji mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa przestrzeni publicznych, np. automatycznych zapór antyterrorystycznych lub innych stałych konstrukcji, jak i w usprawnianiu już stosowanych rozwiązań technicznych i architektonicznych. Dokument został przygotowany we wrześniu 2025 r. i przekazany do prezydentów miast wojewódzkich oraz do wojewodów w celu jego dalszej dystrybucji do władz samorządowych.

Jak wskazano w rekomendacjach, obecnie wiele rozwiązań architektonicznych i technicznych – od słupków parkingowych, przez przeszkody mające charakter elementów małej architektury, aż po atestowane systemy zapór drogowych, które mogą zminimalizować lub nawet wyeliminować zagrożenia związane z użyciem pojazdu taranującego – jest już dostępnych na rynku. Skuteczność tych środków zazwyczaj rośnie wraz z kosztami ich zakupu i utrzymania. W związku z tym decyzje podejmowane w tych sprawach muszą służyć zapewnieniu możliwie jak najwyższej ochrony

„Terroryzm – studia, analizy, prewencja" 2022, nr 1, s. 66–89. https://doi.org/10.4467/27204383TER.22.003.15419.

w ramach posiadanych zasobów, w tym również efektywnego wykorzystania służb porządkowych, a także być adekwatne do zagrożeń.

Rekomendacje zawierają m.in. charakterystykę zagrożeń z użyciem pojazdu taranującego, opis procesu planowania zabezpieczeń różnych przestrzeni publicznych, infrastrukturalnych i architektonicznych środków ochronnych, a także możliwych form integracji zabezpieczeń z miejską architekturą czy możliwości wykorzystania tymczasowych zabezpieczeń i innych istniejących elementów architektonicznych jako barier. W dokumencie opisano również rolę lokalnych służb porządkowych (straży miejskich i gminnych) oraz wymagania formalne dotyczące bezpieczeństwa dla wykonawców i pracowników realizujących czynności w zakresie systemów kontroli dostępu do barier antyterrorystycznych lub ich integracji.

Warto zaznaczyć, że rekomendacje obejmują różne typy przestrzeni publicznych, które mogą stać się celem ataku terrorystycznego z użyciem pojazdu, takie jak rynki i place miejskie, deptaki i strefy pieszych, miejsca imprez masowych oraz ogólnodostępne przestrzenie o uniwersalnym charakterze.

Dokument nie ma charakteru normatywnego, a zatem jego wykorzystanie będzie zależało od chęci i możliwości władz lokalnych. Zawarte w nim wskazówki można dostosować do miejscowych warunków[6].

Mariusz Cichomski

Prawnik, socjolog. Zawodowo zajmuje się zagadnieniami związanymi z terroryzmem, przestępczością zorganizowaną, nadzorem nad działalnością służb, legislacją w zakresie bezpieczeństwa oraz sprawami dotyczącymi stosowania krajowych środków ograniczających. Autor ponad 30 publikacji z zakresu bezpieczeństwa, zwłaszcza w wymiarze prawnym, i socjologii.

[6] Dokument publikujemy na następnych stronach jako załącznik do tekstu (przyp. red.).

Ochrona przestrzeni publicznych przed atakami z użyciem pojazdów – rekomendacje dla samorządów[1]

Wprowadzenie

Zagrożenia, jakie stanowią ataki z użyciem pojazdów, tzw. pojazdów - taranów do rozjeżdżania ludzi, stanowią obecnie jeden z powodów rosnącej liczby zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Tego rodzaju ataki podejmowano w Europie i na świecie od wielu lat, a w ostatnim czasie widoczne jest ich nasilenie przy jednoczesnym wzroście liczby ich ofiar śmiertelnych. Przykładem może tu być zdarzenie, do którego doszło w lipcu 2016 roku w Nicei podczas obchodów święta narodowego Francji, kiedy prowadzona przez zamachowca ciężarówka staranowała bariery i wjechała w ludzi znajdujących się na promenadzie zabijając 87 osób i raniąc kolejne 434. Analogiczne ataki zostały przeprowadzone w innych dużych miastach Europy i Ameryki, w tym w Berlinie, Barcelonie, Londynie, Sztokholmie, Nowym Jorku, Toronto. Polska jest krajem bezpiecznym, ale wystąpienie zdarzenia o charakterze terrorystycznym jest możliwe również w naszym Państwie, dlatego też niezbędne jest podejmowanie działań zapobiegawczych lub minimalizujących skutki ewentualnych ataków.

Należy zauważyć, że atak pojazdem - taranem jest stosunkowo łatwo dostępnym narzędziem. Nawet zwykły pojazd osobowy może doprowadzić do licznych ofiar oraz wywołać masową panikę. Z drugiej strony ten rodzaj zagrożenia spowodował, że dostępne stały się liczne rozwiązania architektoniczne i techniczne. Są to różnego rodzaju zabezpieczenia od prostych słupków parkingowych uznawanych za zabezpieczenie porządkowe, poprzez przeszkody mające charakter elementów małej architektury potrafiące zatrzymać pojazdy, aż po atestowane systemy zapór drogowych o najwyższym poziomie zabezpieczenia. Z powodu różnorodności dostępnych rozwiązań, ich dobór nie jest rzeczą prostą. Z jednej strony zależy to od rodzaju obiektów lub ukształtowania

[1] Dokument publikujemy w wersji oryginalnej. Dokonano jedynie zmian w układzie graficznym tabeli (przyp. red.).

przestrzeni, które podlegałyby ochronie, z drugiej strony często zależy to od wielkości budżetu, który został przeznaczony na ten cel.

Podsumowując, używanie pojazdu środka do przeprowadzenia zamachu terrorystycznego, staje się zjawiskiem wpisującym w aktualny obraz zagrożeń miejskich choćby z uwagi na stosunkowo prosty mechanizm działania ich sprawców. Otwartość i dostępność przestrzeni miejskich sprawiają, że całkowite wyeliminowanie ryzyka ataku pojazdem jest niemożliwe, jednak odpowiednie planowanie infrastruktury może znacznie utrudnić jego przeprowadzenie i zminimalizować skutki. W szczególności chodzi tu o infrastrukturę, która może w takich sytuacjach zostać wykorzystana do podniesienia poziomu bezpieczeństwa danego przedsięwzięcia publicznego, jak również zostać odpowiednio wkomponowana w zasoby służb porządkowych, w tym np. straży gminnych.

Niniejsze rekomendacje zostały opracowane przez Policję, we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, z troską o bezpieczeństwo polskich miast i miasteczek i mają stanowić praktyczny poradnik oparty na doświadczeniach ekspertów oraz dobrych praktykach międzynarodowych (m.in. z Wielkiej Brytanii, Niemiec i Holandii). Bazują na sprawdzonych rozwiązaniach stosowanych w innych krajach oraz wiedzy specjalistycznej, nie odnosząc się do szczegółowych lokalnych analiz zagrożeń. Celem tego opracowania jest bowiem przedstawienie uniwersalnych zasad, które każda gmina – niezależnie od wielkości i posiadanego budżetu – będzie mogła dostosować do własnych warunków w celu zapobiegania lub ograniczania skutków zamachu z użyciem pojazdu.

Założeniem skierowania niniejszego dokumentu do włodarzy miast i gmin jest, że zawarte w nim treści okażą się przydatne przy podejmowaniu często trudnych decyzji odnośnie sposobów ochrony przestrzeni publicznych, zarówno w perspektywie przyszłych procesów inwestycyjnych, jak i w kontekście zagospodarowania już posiadanych zasobów.

Zakres i zastosowanie rekomendacji

Rekomendacje obejmują różne typy **przestrzeni publicznych**, które mogą stać się celem ataku z użyciem rozpędzonego pojazdu. Dotyczy to w szczególności:

- **rynków i placów miejskich** – centralnych przestrzeni gromadzenia się ludzi (np. rynek miejski, place przed ratuszem), często wykorzystywanych na jarmarki, zgromadzenia lub wydarzenia okolicznościowe,
- **deptaków i stref pieszych** – ulic wyłączonych z ruchu kołowego, gdzie codziennie przebywają piesi (ulice handlowe, promenady),
- **miejsc imprez masowych** – terenów, na których odbywają się koncerty, festyny, imprezy sportowe itp., zarówno stałych (stadiony, esplanady), jak i tymczasowo aranżowanych (np. ulice zamykane na czas biegu ulicznego),
- **ogólnodostępnych przestrzeni o uniwersalnym charakterze** – np. parków, skwerów, bulwarów, terenów rekreacyjnych i turystycznych, które z natury są otwarte, a jednocześnie mogą gromadzić duże grupy ludzi.

Dla każdej z powyższych kategorii przestrzeni wskazane zostały typowe **zagrożenia i wyzwania** oraz **adekwatne środki zaradcze**. Dokument koncentruje się na **infrastrukturalnych i architektonicznych rozwiązaniach ochronnych** – takich jak zapory fizyczne (stałe i automatyczne), słupki, barierki czy specjalnie zaprojektowane elementy małej architektury pełniące funkcje zabezpieczające. Ponadto omówiono **metody tymczasowego zabezpieczenia** przestrzeni podczas podwyższonego ryzyka (np. w trakcie imprez masowych) z użyciem przenośnych barier i innych dostępnych środków. Rekomendacje określają również **zadania lokalnych służb porządkowych** (straży miejskich/gminnych) we wspieraniu tych zabezpieczeń oraz poruszają **aspekty prawne i organizacyjne** niezbędne do skutecznej realizacji działań (podział odpowiedzialności, współpraca z podmiotami prywatnymi, zgodność z przepisami).

Uwaga: Rekomendacje należy traktować jako punkt wyjścia – powinny one być dostosowane do specyfiki lokalnej (układu urbanistycznego, skali zagrożenia, dostępnych zasobów finansowych). W miarę możliwości wskazane zostały warianty rozwiązań od prostych i nisko kosztowych po zaawansowane i wymagające większych nakładów, aby ułatwić ich implementację w różnych gminach.

Charakterystyka zagrożenia atakiem z użyciem pojazdu

Zanim przejdziemy do rozwiązań, warto zrozumieć specyfikę zagrożenia:

- **Element zaskoczenia:** Atak z użyciem pojazdu może nastąpić **nagle i bez ostrzeżenia**, w dowolnym miejscu, gdzie obecny jest tłum. Sprawca może wykorzystać pojazd osobowy, dostawczy lub ciężarowy – także wynajęty lub skradziony – co utrudnia wcześniejsze wykrycie zamiaru[2].
- **Duża siła rażenia:** Rozpędzony pojazd (nawet średniej wielkości) jest w stanie spowodować ciężkie straty w ludziach. Ciężarówka o masie kilkunastu ton jadąca z dużą prędkością może taranować przeszkody i ofiary na przestrzeni kilkudziesięciu metrów[3].
- **Wielość potencjalnych celów:** Przestrzeni, gdzie gromadzą się ludzie, jest bardzo dużo – od ulic handlowych po imprezy plenerowe. Nie sposób zabezpieczyć dosłownie każdego miejsca o każdym czasie, dlatego działania koncentrują się na **lokalizacjach najbardziej narażonych** (centra miast, strefy piesze, obiekty użyteczności publicznej) oraz na **wydarzeniach przyciągających tłumy**.
- **Ograniczenia środków technicznych:** Dostępne zabezpieczenia mogą **utrudnić lub powstrzymać** atak, lecz nie dają gwarancji pełnej ochrony. Nawet solidne bariery mają swoją wytrzymałość graniczną, a napastnik może znaleźć lukę (np. niezabezpieczony wjazd). Podczas testów zderzeniowych jednym z parametrów uwzględnianych przy sprawdzaniu skuteczności zabezpieczenia jest tzw. przebicie, które określa odległość, jak daleko poza linię zapory może przemieścić się pojazd. Znając ten parametr należy go uwzględnić podczas projektowania odległości bariery od chronionych obiektów lub ciągów pieszo-jezdnych. Dlatego ważny jest **przemyślany plan rozmieszczenia** zapór – decyzje, gdzie je ustawić, nie pozostawiają marginesu błędu[4].

[2] https://www.rand.org/randeurope/research/projects/2022/preventing-and-mitigating-terrorism-attacks-using-vehicles.html#:~:text=The%20frequency%20of%20vehicle,such%20attacks%20in%20the%20future

[3] https://www.dw.com/en/do-bollards-offer-protection-against-vehicle-attacks/a-43300057#:~:text=The%20barriers%20most%20commonly%20used,80%20meters%20behind%20the%20barrier

[4] https://www.dw.com/en/do-bollards-offer-protection-against-vehicle-attacks/a-43300057#:~:text=helped%20prevent%20Saturday%27s%20attack%20because,among%20those%20to%20be%20protected

- **Wpływ psychologiczny:** Obecność zabezpieczeń wpływa na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców i odwiedzających. Należy dążyć do **złagodzenia „syndromu bunkra"**, tj. unikać przekształcania miasta w widoczną twierdzę, co mogłoby wywoływać niepokój. Rozwiązania powinny być **dyskretnie wkomponowane** w przestrzeń miejską – tak, by ludzie mogli czuć się swobodnie, nawet nie zdając sobie sprawy, że są chronieni. Jak podkreślają eksperci, **zachowanie otwartego charakteru miasta** jest istotne – nie chcemy, by strach dyktował wygląd naszych ulic.

Ustalając rodzaje ryzyka dla konkretnego miejsca należy uwzględnić zarówno zagrożenie, jak i potencjalne konsekwencje zdarzenia oraz podatności danego miejsca na atak z wykorzystaniem pojazdu, jako środka jego przeprowadzenia[5].

Znając te uwarunkowania, samorządy mogą podejść do problemu realistycznie: **redukcja ryzyka zamiast całkowitej eliminacji**. Celem jest takie przekształcenie i zarządzanie przestrzenią publiczną, by potencjalny zamachowiec napotkał **fizyczne bariery opóźniające lub uniemożliwiające** osiągnięcie celu, a służby miały szansę zareagować zanim dojdzie do największych strat. Poniżej przedstawiamy konkretne zalecenia, jak to osiągnąć.

Planowanie zabezpieczeń w różnych przestrzeniach publicznych

Charakter i układ przestrzeni wpływają na dobór środków bezpieczeństwa. Poniżej opisano kluczowe typy miejsc oraz rekomendowane podejścia do ich zabezpieczenia przed wjazdem groźnego pojazdu:

- **Rynki i place miejskie:** Otwarte place często otoczone są ulicami, z których potencjalnie może wjechać pojazd. **Stałe bariery na obwodzie placu** (np. ciągi słupków, murki, masywne donice) tworzą pierwszą linię obrony, chroniąc przebywających na środku ludzi. Należy zwrócić uwagę na zabezpieczenie głównych **wjazdów na plac** – tam warto zainstalować **zapory stałe lub automatyczne**, uniemożliwiające wjazd nieuprawnionych pojazdów. Jeśli plac służy okazjonalnie za parking lub punkt

[5] https://www.abw.gov.pl/ftp/foto/Wydawnictwo/terroryzm/nr3/10_-_artykul_-_J__Jazwinski.pdf, s. 129.

dostaw, można zastosować **chowane słupki (bollardy)** otwierane na czas przejazdu uprawnionych pojazdów. Przy planowaniu nowych placów zaleca się **projektowanie dróg dojazdowych pod kątem bezpieczeństwa** – np. zastosowanie łuków, zwężeń czy zmiany poziomów nawierzchni, aby uniemożliwić pojazdom nabranie dużej prędkości na wprost placu. W razie organizacji wydarzeń masowych na placu, wskazane jest dodanie **dodatkowych barier tymczasowych** na czas imprezy (szczegóły w dalszej części dokumentu).

- **Deptaki i strefy piesze:** Stałe deptaki (ulice wyłączone z ruchu) wymagają zabezpieczenia głównie na **początku i końcu strefy** – tam, gdzie normalnie zaczyna się obszar dla pieszych. Standardową praktyką jest montaż **stałych słupków** lub **zapór automatycznych** przy wlotach ulic dochodzących do deptaku, tak aby żaden pojazd nie mógł wjechać bez zgody. W wielu miastach Europy (np. we Francji) stosuje się kombinację **słupków stałych i chowanych** – stałe blokują wjazd przez większość czasu, a automatyczne mogą być opuszczane dla pojazdów uprzywilejowanych lub zaopatrzenia w określonych godzinach[6]. Ważne jest zachowanie **ciągłości zabezpieczeń** – np. jeśli deptak krzyżuje się z ulicą, na której ruch nie jest całkowicie zamknięty, należy rozważyć **osłonięcie ciągu pieszego barierami lub masywnymi elementami małej architektury** na odcinku skrzyżowania. Dodatkowym rozwiązaniem podnoszącym bezpieczeństwo jest **„naturalne" spowalnianie ruchu** wokół deptaku: wyspy dzielące pasy jezdni, szykany czy wyniesione przejścia, które zmuszają kierowców do wolnej jazdy i utrudniają gwałtowne skierowanie pojazdu w tłum.
- **Tereny imprez masowych:** w przypadku wydarzeń gromadzących tłumy (koncerty, festiwale uliczne, jarmarki sezonowe) organizowanych na otwartej przestrzeni, **szczególne znaczenie ma tymczasowe zabezpieczenie perymetru imprezy**. Należy zidentyfikować wszystkie możliwe drogi, którymi mógłby wjechać pojazd, i zawczasu je zablokować. **Zamknięcie ulic dojazdowych** powinno odbyć się w odpowiedniej odległości od zgromadzonych ludzi – tak, by ewentualny rozpędzony pojazd nie miał szans dotarcia do tłumu. W praktyce stosuje się kombinację środków:

[6] Tamże.

ciężkie fizyczne bariery (betonowe lub stalowe) ustawione w poprzek ulic, **specjalne mobilne zapory antyterrorystyczne** (moduły rozstawiane na jezdni) albo **pojazdy służb jako blokady**. Przykładowo, w Niemczech po zamachu na jarmark w Berlinie wprowadzono rutynowe zabezpieczanie dużych imprez – podczas festiwali w Stuttgarcie i innych miastach ustawiano na ulicach dojazdowych wielotonowe ciężarówki, tworząc barierę dla ewentualnego ataku[7]. Należałoby również dążyć do tego, aby pojazdy służb wykorzystywane jako blokady miały odpowiednią masę własną, aby spełniać funkcję realnego zabezpieczenia (samochód o masie 1,5 czy nawet 3,5 tony może nie stanowić skutecznej bariery, zatem należałoby w miarę możliwości dążyć do realizacji zabezpieczenia przy użyciu pojazdów ciężarowych, o masie powyżej 12 ton, traktowanych oczywiście jedynie jako środki doraźne). Organizatorzy powinni współpracować z Policją i samorządem, aby **plan zabezpieczeń imprezy (wymagany ustawą o bezpieczeństwie imprez masowych) uwzględniał scenariusz ataku z użyciem pojazdu** – łącznie z procedurą szybkiego zamknięcia dróg i gotowością do użycia dostępnych zapór.

- **Uniwersalne przestrzenie publiczne (parki, bulwary, itp.):** w otwartych przestrzeniach trudno o fizyczne bariery na całym obwodzie, warto jednak ocenić, **gdzie pojazd potencjalnie mógłby wjechać z dużą prędkością** (np. długi prosty odcinek alejki prowadzący w głąb parku, bulwar wzdłuż rzeki z dojazdem technicznym). W takich newralgicznych punktach zaleca się **punktowe instalowanie przeszkód**: np. zwężenie wjazdu do parku słupkami lub głazami dekoracyjnymi, ustawienie **blokad ograniczających wjazd** (szlabany, barierki) przy bocznych drogach dojazdowych wykorzystywanych tylko przez służby. **Mała architektura** może tu odgrywać rolę – ławki, donice, stojaki na rowery ustawione w ciągu mogą uniemożliwić rozpędzenie pojazdu po ścieżce parkowej. Trzeba przy tym zachować równowagę między dostępnością terenu dla mieszkańców (np. nie zamykać niepotrzebnie wejść do parku) a bezpieczeństwem – często

[7] https://www.dw.com/pl/niemieckie-miasta-reaguj%C4%85-na-zamach-w-barcelonie/a-40160693#:~:text=W%20STUTTGARCIE%20i%20innych%20miastach,kampanii%20wyborczej%20oraz%20na%20festynach

wystarczy utrudnić wjazd i wprowadzić element zaskoczenia, by zniechęcić potencjalnego sprawcę.

Niezależnie od rodzaju przestrzeni, kluczowe jest **warstwowe podejście**: im więcej kolejnych barier i utrudnień napotka pojazd, tym większa szansa na jego zatrzymanie lub spowolnienie, co daje ludziom czas na ucieczkę, a służbom – na reakcję. Poniżej opisano konkretne rozwiązania inżynieryjne i organizacyjne, które można zastosować.

Każdorazowo przed instalacją zapór antyterrorystycznych konieczne jest przeprowadzenie stosownej analizy ryzyka, jak również dokonanie rekonesansu uwzględniającego ukształtowanie terenu i rys urbanistyczny miejsc, w obrębie których planowana jest tego typu inwestycja. Wskazać bowiem należy, że samo ukształtowanie terenu lub rozmieszczenie ulic aglomeracji miejskich (np. kręta, wąska droga uniemożliwiająca rozpędzenie pojazdu) mogą determinować brak konieczności instalacji tego typu zapór, bądź stanowić indykator zwiększonego prawdopodobieństwa efektywnego zdarzenia o charakterze terrorystycznym z wykorzystaniem samochodu tarana w danym miejscu (np. szeroki deptak położony w pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych miasta, plac położony w pobliżu zbocza umożliwiającego szybkie rozpędzenie się pojazdu, itp.).

Infrastrukturalne i architektoniczne środki ochronne

W tej części przedstawiono dostępne **rozwiązania techniczne** służące zabezpieczeniu przestrzeni publicznej przed wtargnięciem pojazdu. Obejmują one zarówno **stałe elementy infrastruktury**, które stają się częścią krajobrazu miejskiego, jak i **urządzenia automatyczne** oraz **sprzęt mobilny**. Ważne jest zrozumienie możliwości i ograniczeń poszczególnych środków – tak, by dobrać kombinację najlepiej pasującą do lokalnych potrzeb. Poniższa tabela zestawia podstawowe typy zapór i ich charakterystykę, a dalszy opis przedstawia ich rolę i przykłady zastosowań.

Tabela 1. Przegląd rodzajów zapór antyterrorystycznych i ich charakterystyki.

Stałe słupki i bariery (stalowe, betonowe)			
Orientacyjny koszt	**Skuteczność**	**Wymogi instalacyjne**	**Przykładowe zastosowania / uwagi**
Średni (jednorazowy montaż)	**Wysoka przeciwko autom osobowym**; przy zastosowaniu atestowanych słupów – także przeciw cięższym pojazdom przy umiarkowanych prędkościach. Certyfikowane modele zatrzymują nawet ciężarówki (7,5 t przy ~80 km/h). Wykazują skuteczność również jako kontrola dostępu na co dzień.	Wymagają prac ziemnych (fundamenty), projektu wpasowania w przestrzeń. Po instalacji – minimalne koszty utrzymania.	Stałe wygrodzenie deptaków, otoczenie placów, ochrona chodników przed wjazdem aut. Estetycznie można dopasować (np. stylizowane słupki). Utrudniają wjazd służbom, jeśli brak przerw lub elementów demontowalnych[8].
Automatyczne zapory wysuwane (bollardy chowane, zapory hydrauliczne)			
Orientacyjny koszt	**Skuteczność**	**Wymogi instalacyjne**	**Przykładowe zastosowania / uwagi**
Wysoki (zakup i infrastruktura)	**Bardzo wysoka** (certyfikowane modele zatrzymują nawet ciężarówki ~7,5 t przy ~80 km/h). Skuteczne również jako kontrola dostępu na co dzień.	Wymagają zasilania i układu sterowania, solidnego montażu (choć dostępne są systemy płytkiego montażu). Konieczny serwis techniczny.	Wjazdy do stref zamkniętych (starówki, ważne obiekty). Umożliwiają wpuszczanie uprawnionych pojazdów (np. komunikacji miejskiej, zaopatrzenia w wyznaczonych godzinach). W razie awarii muszą mieć procedurę awaryjnego opuszczenia[9].

[8] https://www.dw.com/en/do-bollards-offer-protection-against-vehicle-attacks/a-43300057#:~:text=The%20highest%20security,worth%20their%20often%20enormous%20cost

[9] Tamże.

Masywne elementy małej architektury (betonowe donice, ławki blokujące, murki)			
Orientacyjny koszt	**Skuteczność**	**Wymogi instalacyjne**	**Przykładowe zastosowania / uwagi**
Niski do średniego (często element projektowania przestrzeni)	**Średnia** – dobrze zaprojektowane mogą zatrzymać lub odchylić lżejsze pojazdy; **ograniczona wobec ciężarówek** (te mogą je przesunąć lub staranować). Certyfikowane modele zatrzymują nawet ciężarówki (7,5 t przy ~80 km/h). Wykazują skuteczność również jako kontrola dostępu na co dzień.	Montaż w ramach aranżacji terenu (donice/ławki mogą wymagać kotwienia do podłoża dla stabilności). Potrzebna konserwacja jak przy zwykłej małej architekturze.	Mogą pełnić podwójną rolę: estetyczną i ochronną. Stosowane na starówkach, przy budynkach publicznych (np. ciągi donic ze zbrojonego betonu przed urzędem mogą zatrzymać ciężki pojazd). Powinny być **rozmieszczone tak, by nie pozostawiać szerokich luk**. Warto łączyć w grupy lub z dodatkowymi stalowymi elementami dla wzmocnienia efektu.
Barierki drogowe tymczasowe (przegrody, blokady betonowe typu Jersey)			
Orientacyjny koszt	**Skuteczność**	**Wymogi instalacyjne**	**Przykładowe zastosowania / uwagi**
Niski (często już w posiadaniu służb drogowych lub łatwe do wypożyczenia)	**Niska do średniej** – standardowe lekkie barierki metalowe nie stanowią przeszkody dla pojazdu (jedynie sygnał wizualny). Ciężkie bloki betonowe **spowalniają i utrudniają** wjazd, lecz **nie zatrzymają rozpędzonej ciężarówki** (testy DEKRA: ciężarówka 50 km/h pokonała betonowe bloki, zatrzymując się dopiero 80 m dalej).	Łatwe w użyciu – wystarczy ustawić w żądanym miejscu. Bloki betonowe wymagają sprzętu do transportu (dźwig, wózek widłowy). Ustawienie powinno uwzględniać pozostawienie przejścia dla pieszych.	Tymczasowe zamknięcie ulic na czas imprezy, wytyczenie strefy bezpieczeństwa. Zalecane **spinanie bloków w ciąg** (np. stalową liną lub łączenie modułowe), co zwiększa ich skuteczność. Lekkie barierki stosować tylko pomocniczo (do wygradzania terenu, kierowania ruchu), nigdy jako główna zapora antypojazdowa[10].

[10] https://www.dw.com/en/do-bollards-offer-protection-against-vehicle-attacks/a-43300057#:~:text=The%20barriers%20most%20commonly%20used,80%20meters%20behind%20the%20barrier

Barierki drogowe tymczasowe (przegrody, blokady betonowe typu Jersey)			
Orientacyjny koszt	**Skuteczność**	**Wymogi instalacyjne**	**Przykładowe zastosowania / uwagi**
			Stanowią uzupełnienie dla barier antypodjazdowych. Ich zastosowanie – na przykład w formie szykan – może skutecznie obniżyć prędkość nadjeżdżającego pojazdu. W związku z tym możliwe jest zastosowanie barier certyfikowanych o niższej odporności na uderzenie, ponieważ niższa prędkość i masa pojazdu oznaczają mniejsze siły działające przy kolizji. Może to również obniżyć koszty instalacji barier certyfikowanych, przy zachowaniu ich skuteczności w odpowiednio przygotowanych warunkach.
Mobilne zapory antyterrorystyczne (moduły zaporowe)			
Orientacyjny koszt	**Skuteczność**	**Wymogi instalacyjne**	**Przykładowe zastosowania / uwagi**
Średni (koszt zakupu lub wynajmu zestawu)	**Wysoka** – certyfikowane moduły stalowe potrafią zatrzymać rozpędzony pojazd (dostępne konstrukcje testowane na ciężarówkach). Skuteczność zależna od modelu i konfiguracji modułów.	Wymagają krótkiego czasu na rozstawienie przez przeszkolony personel. Nie potrzebują stałego montażu – ustawia się je na nawierzchni, często klinuje własną masą i tarciem. Potrzebne miejsce składowania, transport na miejsce oraz obsługa przy rozkładaniu.	Najlepsze zabezpieczenie **doraźne** przy podwyższonym zagrożeniu lub eventach. Moduły umożliwiają swobodne przemieszczanie się pieszych i rowerzystów, jednocześnie chroniąc teren przed pojazdem taranującym.

			Po zakończeniu imprezy łatwo je usunąć. Rekomendowane do ochrony tras procesji, zgromadzeń publicznych, wizyt VIP itp. – wszędzie tam, gdzie nie ma stałych zapór, a ryzyko jest czasowo zwiększone.
Wykorzystanie pojazdów jako blokady (np. ciężarówki, autobusy miejskie)			
Orientacyjny koszt	**Skuteczność**	**Wymogi instalacyjne**	**Przykładowe zastosowania / uwagi**
Niski (wykorzystanie własnych zasobów, paliwo i ewentualne nadgodziny kierowców)	**Wysoka dla aut osobowych i średnia dla ciężarowych** – odpowiednio ustawiony ciężki pojazd (piaskarka, autobus) stanowi bardzo trudną do sforsowania barierę. Jednak **nie jest zakotwiczony**, więc rozpędzona ciężarówka może go przesunąć lub częściowo zepchnąć. Pojazdy służb wykorzystywane jako blokady powinny mieć odpowiednią masę własną, aby spełniały funkcję realnego zabezpieczenia. Samochód o masie 1,5 czy nawet 3,5 tony może nie stanowić skutecznej bariery, zatem należałoby w miarę możliwości dążyć do realizacji zabezpieczenia przy użyciu pojazdów ciężarowych, o masie powyżej 12 ton. Należy je traktować jedynie jako środki doraźne.	Wymaga dostępności ciężkich pojazdów i kierowców, a także uzgodnienia ze służbami (np. Policją). Pojazdy powinny być ustawione pod odpowiednim kątem (najlepiej bokiem do kierunku potencjalnego najazdu) i zabezpieczone (hamulec, kliny).	Metoda prowizoryczna, stosowana np. przez niemieckie miasta przed zabezpieczeniem imprez masowych. Dobra jako **ostatnia linia obrony** lub środek awaryjny – np. ustawienie pojazdów na końcu deptaku podczas dużego jarmarku świątecznego. Pojazdy-blokady wymagają stałej gotowości do ich przemieszczenia w razie potrzeby (np. przepuszczenia karetki), dlatego powinny stać z kierowcą w pobliżu lub możliwością szybkiego odjazdu.

***Orientacyjny koszt*:** „niski" – rozwiązanie tanie lub istniejące (do wykorzystania w ramach bieżących zasobów), „średni" – umiarkowany koszt zakupu/instalacji, „wysoki" – znaczny koszt inwestycyjny i utrzymania.

***Skuteczność*:** ocena względna przeciwko atakom – realna zdolność zatrzymania pojazdu zależy od masy i prędkości pojazdu oraz specyfikacji danej bariery.

***Wymogi instalacyjne*:** kluczowe wymagania techniczne, logistyczne lub formalne przy wdrażaniu danego środka.

Komentarz do powyższych rozwiązań: Należy podkreślić, że **atutem najlepszych systemów** (atestowanych zapór) jest ich **przewidywalna skuteczność** – przeszły one standaryzowane crash-testy (np. wg norm PAS 68, IWA 14-1 czy ASTM F2656, DOS (K4, K8, K12) lub ISO 22343), co oznacza, że wiadomo, jakiej masy i prędkości pojazd są w stanie zatrzymać. W praktyce jednak samorządy często muszą posiłkować się także rozwiązaniami prowizorycznymi lub o niższym standardzie (ze względów budżetowych lub estetycznych). Nawet one mogą **zmniejszyć ryzyko**: obecność choćby częściowych barier może zniechęcić sprawcę, który oceni mniejsze szanse powodzenia[11]. Trzeba jednak być świadomym ograniczeń – np. **zwykłe barierki drogowe czy luźno ustawione betonowe klocki nie zatrzymają rozpędzonej ciężarówki[12]**. Dlatego zawsze, gdy to możliwe, **należy wybierać rozwiązania sprawdzone i certyfikowane** lub zwiększające efektywność prostych środków (np. łącząc bloki w ciąg, stosując podwójne rzędy zapór, wykorzystując naturalne ukształtowanie terenu jak krawężniki, drzewa, słupy oświetleniowe itp. jako dodatkowe przeszkody).

Integracja zabezpieczeń z architekturą miasta

Dążąc do zabezpieczenia przestrzeni publicznej, warto wykorzystywać **podejście „Security by design"**, czyli wkomponowanie elementów ochronnych w projekt urbanistyczny i architektoniczny. Dzięki temu

[11] https://www.abw.gov.pl/ftp/foto/Wydawnictwo/terroryzm/nr3/10_-_artykul_-_J__Jazwinski.pdf, s. 133.

[12] https://www.dw.com/en/do-bollards-offer-protection-against-vehicle-attacks/a-43300057#:~:text=The%20barriers%20most%20commonly%20used,80%20meters%20behind%20the%20barrie%20r

miasto może być bezpieczne **bez naruszania swojego uroku i funkcjonalności**. Oto dobre praktyki takiej integracji:

- **Elementy dekoracyjne o funkcji ochronnej:** Wiele fizycznych barier da się zamienić w atrakcyjne wizualnie instalacje. Przykładem jest stadion Emirates w Londynie, gdzie **duże betonowe litery tworzące napis „ARSENAL" pełnią rolę zapory antypojazdowej** chroniącej wejście na obiekt. Podobnie **betonowe ławki i rzeźby** mogą blokować drogi dojazdu, wyglądając jednocześnie jak część małej architektury. Takie „odporne na staranowanie cechy krajobrazu" były z powodzeniem stosowane wokół gmachów rządowych w Londynie (np. dyskretnie wbudowane barierki przy ulicy Whitehall).
- **Kwietniki i zieleń miejska: Masywne donice z roślinami** ustawione w ciągach to popularny sposób blokowania potencjalnej drogi pojazdu. Są estetyczne, a odpowiednio wykonane (ze zbrojonego betonu lub stali i wypełnione ziemią) stanowią solidną przeszkodę. Eksperci wskazują, że **nawet niewinnie wyglądające kwietniki mogą zatrzymać ciężarówkę, jeśli mają wewnątrz konstrukcję antyramową**. Takie donice stosuje się m.in. we Francji przed budynkami urzędów czy w Wielkiej Brytanii przy centrach handlowych. Tego typu wyroby, tj. kwietniki i donice, mogą również być certyfikowane.
- **Projektowanie ulic z myślą o bezpieczeństwie:** Architekci krajobrazu zalecają, by **układ ciągów komunikacyjnych nie dawał możliwości długiego, prostego rozpędzania pojazdu w stronę tłumu**. Można to osiągnąć poprzez **zakręty, ronda, szykany, zwężenia** – cokolwiek, co zmusi potencjalny pojazd do zwolnienia lub manewrowania. Przykładowo, deptak może być zaprojektowany z lekkim meandrowaniem zamiast idealnie prostej linii, a plac miejski może mieć wokół siebie **strefę buforową** z drzewami, latarniami i ławkami ustawionymi tak, by utrudnić pojazdowi rozpędzenie się.
- **Standardy odporności i atesty:** Jeśli to możliwe, **należy korzystać z produktów posiadających certyfikaty** potwierdzające ich skuteczność w zatrzymywaniu pojazdów. Na świecie przyjęto normy, jak brytyjskie **PAS 68** czy międzynarodowe **IWA 14-1**, ISO 22343, klasyfikujące bariery według zatrzymywanej masy i prędkości pojazdu. W praktyce oznacza to np., że słupek z certyfikatem może wytrzymać uderzenie ciężarówki 7,5 t przy

50 km/h, podczas gdy element nieatestowany o podobnym wyglądzie może zostać złamany już przez samochód osobowy. **Nie wolno mylić zwykłych barier drogowych z antyterrorystycznymi** – te pierwsze projektuje się z myślą o ograniczeniu skutków wypadków, a nie celowego ataku[13]. Dlatego np. **szare betonowe separatory drogowe** używane na drogach (tzw. „New Jersey") nie gwarantują zatrzymania ciężarówki i powinny być traktowane jedynie jako środek pomocniczy.

- **Unikanie błędów instalacji:** Nawet najlepsza zapora nie zadziała, jeśli zostanie źle zastosowana. **Niezakotwiczone, źle dobrane bariery mogą zostać przesunięte przez pojazd**, czyniąc więcej szkody – pchana ciężarówką barykada może wpaść w tłum, zamiast go ochronić[14]. Dlatego planując instalację, należy zwrócić uwagę na **techniczne wymogi montażu** (czy dany element powinien być przytwierdzony do podłoża, jak głęboki fundament jest potrzebny, w jakiej odległości od chronionego obiektu go ustawić). Jeśli stosowane są tymczasowo betonowe bloki, należy postarać się je **połączyć ze sobą** lub z innymi strukturami (np. ustawić za latarnią lub drzewem), by zwiększyć ich opór. Z kolei decydując się na automatyczne słupki, należy upewnić się, że mają one **system zasilania awaryjnego** lub możliwość ręcznego opuszczenia w razie zaniku prądu – tak, by w sytuacji krytycznej służby ratunkowe nie utknęły przed własnymi zaporami.

Tymczasowe zabezpieczenia i wykorzystanie istniejących barier

Jednostki samorządu terytorialnego stoją często przed wyzwaniem zabezpieczenia jednorazowych lub cyklicznych wydarzeń (np. doroczny festyn, maraton uliczny) bez posiadania na stałe rozbudowanej infrastruktury antyterrorystycznej. W takich sytuacjach kluczowe jest **skuteczne wykorzystanie dostępnych środków tymczasowych**. Poniżej opisano zalecenia w tym zakresie.

[13] https://www.abw.gov.pl/ftp/foto/Wydawnictwo/terroryzm/nr3/10_-_artykul_-_J__Jazwinski.pdf, s. 122.

[14] https://www.abw.gov.pl/ftp/foto/Wydawnictwo/terroryzm/nr3/10_-_artykul_-_J__Jazwinski.pdf, s. 127.

- **Barierki i zapory drogowe w nowej roli:** Typowe barierki używane przy organizacji ruchu (stalowe przęsła, pachołki, zapory drogowe) **same w sobie nie powstrzymają ataku**, ale mogą być użyte pomocniczo. Przykładowo, **ustawienie szeregu barier drogowych** może posłużyć do wyznaczenia toru przeszkód, zmuszając pojazd do slalomu i uniemożliwiając rozpędzenie się na wprost w tłum. Barierki metalowe można też wykorzystać do odgradzania strefy dla pieszych od jezdni, utrzymując dystans. **Zapewniają one jednak samodzielnie jedynie częściową ochronę**. Jeśli dysponujemy betonowymi segmentami (np. z remontów dróg), można je ustawić za taką linią barierek jako fizyczne wzmocnienie. **Woda i piasek** – wypełnienie pojemników – poprawią masę zapory, ale i tak ich skuteczność będzie ograniczona przy większych pojazdach[15].
- **Wypożyczanie lub dzielenie się mobilnymi zaporami:** Coraz więcej firm oferuje **wynajem mobilnych zapór antyterrorystycznych**. Samorządy w regionie mogą rozważyć **wspólny zakup** takiego sprzętu na potrzeby zabezpieczania różnych imprez. Alternatywnie, warto ustalić współpracę z firmami prywatnymi posiadającymi takie zapory (np. wynajmując je na duże wydarzenia miejskie). Ważne jest, by zawczasu przećwiczyć montaż – zapewnić przeszkolenie pracowników lub strażników miejskich w szybkim rozstawianiu i demontażu modułów. Mobilne bariery powinny być **rozmieszczone strategicznie**: np. zamiast stawiać pojedynczy rząd zapór tuż przed sceną koncertu, lepiej ustawić dwa rzędy w odstępie kilkunastu metrów na ulicach dojazdowych do miejsca imprezy (tworząc strefę buforową). Pamiętajmy także o **możliwości łączenia technik** – mobilne zapory można uzupełnić pojazdami służb, taśmami ostrzegawczymi, a nawet naturalnymi elementami otoczenia (np. zastawiając wjazd między budynki ciężkim kontenerem na śmieci czy betonowymi śmietnikami miejskimi).
- **Wykorzystanie pojazdów komunalnych i służbowych:** Zgodnie z danymi przedstawionymi w tabeli, użycie ciężkich pojazdów jako blokad to sprawdzony doraźny sposób. **Plan zarządzania**

[15] https://www.dw.com/en/do-bollards-offer-protection-against-vehicle-attacks/a-43300057#:~:text=The%20barriers%20most%20commonly%20used,80%20meters%20behind%20the%20barrie%20r

kryzysowego dla imprezy masowej powinien przewidywać, skąd w razie potrzeby wziąć takie pojazdy – czy to z floty miejskiej (śmieciarki, piaskarki, autobusy), czy od partnerów (firm budowlanych, komunikacji publicznej). Warto **ustalić procedurę**: kto decyduje o podstawieniu pojazdów, gdzie dokładnie mają stanąć, kto kieruje. Dobrą praktyką jest utrzymywanie pojazdów w pogotowiu na obrzeżach imprezy. Przykładowo, podczas kiermaszu świątecznego można umieścić za rogiem dwie posypywarki uliczne gotowe w razie sygnału zablokować główny wjazd. Należy pamiętać o **widoczności sygnałów uprzywilejowania** – pojazd wykorzystywany jako zapora powinien mieć włączone światła ostrzegawcze (koguty), aby był dobrze widoczny i jednoznacznie kojarzony z działaniami służb, co zapobiega panice i ułatwia komunikację (ludzie oraz kierowcy powinni widzieć, że blokada jest intencjonalna, a nie np. wynikła z wypadku).

- **Tymczasowe modyfikacje infrastruktury:** Jeśli dane miejsce jest regularnie używane na imprezy (np. plac miejski co roku na koncert sylwestrowy), można rozważyć **trwałe przygotowanie punktów montażowych** dla zapór tymczasowych. Mogą to być np. **zakotwienia w nawierzchni** zakryte na co dzień dekoracyjnymi zaślepkami, w które w razie potrzeby wstawiane są dodatkowe słupki/barierki. Innym pomysłem jest posiadanie **segmentów bariery łańcuchowej** pasujących do stałych elementów – np. jeśli plac otaczają na stałe słupki, można mieć łańcuchy lub belki, które szybko zamocujemy między nimi, tworząc ciągłą barierę. To proste rozwiązania, ale mogą zaoszczędzić cenny czas przy zabezpieczaniu terenu.

Podsumowując, w sytuacjach szczególnych **należy wykorzystywać kreatywnie to, czym dysponuje dany samorząd**. Nawet prowizoryczna zapora może uratować życie, jeśli zostanie mądrze użyta. Jednakże zawsze, gdy planowane są tylko tymczasowe środki, należy mieć tzw. **plan B** – co należy zrobić, jeśli one zawiodą. Dlatego tak ważna jest rola służb porządkowych podczas zabezpieczanych wydarzeń, o czym poniżej.

Rola lokalnych służb porządkowych (straży miejskiej/gminnej)

Straż miejska lub gminna, jako formacja podległa samorządowi, odgrywa istotną rolę we wsparciu zabezpieczeń architektonicznych i organizacyjnych przeciw zagrożeniom terrorystycznym. Jej zadania i kompetencje w tym kontekście obejmują:

- **Nadzór nad przestrzenią publiczną:** Strażnicy miejscy, pełniąc patrole na ulicach, mogą **monitorować stan zabezpieczeń** – sprawdzać, czy stałe bariery nie zostały uszkodzone lub celowo usunięte, pilnować, by automatyczne słupki nie pozostawały nieopuszczone bez potrzeby, kontrolować, czy nie ma nieuprawnionego ruchu pojazdów w strefach chronionych. Są „oczami i uszami" samorządu w terenie, więc ich spostrzeżenia mogą szybko wychwycić potencjalne słabe punkty (np. otwartą blokadę drogową, zepsuty mechanizm zapory, objazd, który umożliwia wjazd od innej strony).
- **Egzekwowanie zakazów ruchu:** Większość rozwiązań architektonicznych działa w powiązaniu z przepisami – np. znakami zakazu ruchu w strefie zamkniętej dla pojazdów, godzinami dostaw itp. Straż miejska ma uprawnienia do egzekwowania tych lokalnych przepisów (stosowanie postępowania mandatowego za wjazd w niedozwoloną strefę, usuwanie nieprawidłowo zaparkowanych pojazdów). **Usuwanie nielegalnie parkujących aut** z chodników czy deptaków to nie tylko kwestia porządku, ale i bezpieczeństwa – pozostawiony samochód mógłby posłużyć jako środek do popełnienia zamachu terrorystycznego lub utrudnić działanie zapór (np. ktoś omija słupek jadąc po chodniku). Dlatego strażnicy powinni kłaść nacisk na **utrzymanie stref ochronnych wolnych od pojazdów**.
- **Wsparcie przy zamykaniu ulic i organizacji imprez:** Przy czasowych zamknięciach dróg (np. na czas manifestacji, biegu ulicznego, koncertu) w kontekście antyterrorystycznym strażnicy mogą **ustawiać i pilnować barykad** – np. stacjonować przy wlocie zamkniętej ulicy z radiowozem w poprzek drogi, by w razie potrzeby *fizycznie* zastopować próbę wjazdu (radiowóz również może pełnić rolę bariery w sytuacji kryzysowej, choć oczywiście życie funkcjonariuszy jest tu priorytetem). Strażnicy mogą także

kierować pojazdy uprawnione objazdami, aby te nie podjeżdżały pod tłum.

- **Obsługa urządzeń bezpieczeństwa:** Wiele samorządów powierza straży miejskiej administrację systemami kontroli dostępu – np. **pilot do opuszczania automatycznych słupków** bywa w dyspozycji patroli lub dyżurnego straży. Strażnicy mogą mieć za zadanie otwierać zapory dla pojazdów służb komunalnych, zamykać je po przejechaniu dostaw, itp. Ważne, by istniały jasne procedury: kto i kiedy decyduje o podniesieniu/opuszczeniu słupka, by nie doszło do nieautoryzowanego wjazdu przez błąd komunikacji. Dobrą praktyką jest wyposażenie centrali straży w podgląd CCTV (monitoring miejski) na wjazdy do stref chronionych – strażnik może zdalnie zweryfikować potrzebę wjazdu i odblokować zaporę, mając jednocześnie nagranie zdarzenia.
- **Monitoring i szybkie reagowanie:** Wiele samorządów dysponuje **miejskim systemem monitoringu wizyjnego**, często obsługiwanym przez straż miejską. Operatorzy kamer powinni być przeszkoleni, by zwracać uwagę na nietypowe zachowania pojazdów w okolicy stref pieszych – np. samochód poruszający się z nadmierną prędkością w kierunku zamkniętej ulicy, czy wielokrotnie krążący van w pobliżu zgromadzenia. **Wczesne wykrycie zagrożenia** pozwoli straży lub Policji zareagować (ustawić dodatkową blokadę, zatrzymać kierowcę zanim wjedzie w tłum). Strażnicy miejscy jako pierwsi na miejscu mogą próbować **przekierować ruch** lub **ewakuować ludzi**, jeśli zauważą pędzący pojazd.
- **Współpraca z Policją i innymi służbami:** w sytuacji zagrożenia o charakterze terrorystycznym główna rola przypada Policji (w tym przede wszystkim policyjni kontrterrorystom), jednak straż miejska/gmina może pełnić funkcje pomocnicze – np. zabezpieczenie terenu wokół, kierowanie ludności w bezpieczne rejony, dostarczanie informacji do sztabu kryzysowego. Dobrze, jeśli zawczasu ustalone są kanały łączności i podział zadań (np. straż zamyka natychmiast ruch na sąsiednich ulicach, aby służby ratunkowe miały swobodny dojazd). Warto również **włączać strażników w szkolenia i ćwiczenia antykryzysowe** związane z atakami terrorystycznymi – ich znajomość topografii miasta i doświadczenie w pracy z mieszkańcami może znacząco usprawnić przebieg akcji.

- **Edukacja i budowanie świadomości:** Straż miejska może prowadzić **działania informacyjne** odnośnie właściwych zachowań w sytuacji zagrożenia na ulicy. Chodzi np. o przekazywanie rad „**co robić, gdy zauważysz pędzący samochód w tłum**" – uciekać bokiem, schować się za najbliższą przeszkodą (murkiem, drzewem, latarnią), ostrzec innych. Świadomy i czujny obywatel to dodatkowy element systemu bezpieczeństwa, a strażnicy mogą tę czujność kształtować, ucząc rozpoznawać sygnały zagrożenia i właściwie reagować.

Podsumowując, straż miejska/gminna jest naturalnym wsparciem w realizacji działań opisanych w tych rekomendacjach. Aby w pełni wykorzystać jej potencjał, **samorząd powinien doprecyzować zakres kompetencji** (np. w regulaminie straży uwzględnić zadania związane z zabezpieczeniem antyterrorystycznym) oraz **zapewnić odpowiednie szkolenia** z tego zakresu. Dobra współpraca straży z Policją, zarządcami dróg i organizatorami imprez przełoży się na sprawniejsze i skuteczniejsze zabezpieczenie na poziomie lokalnym.

Aspekty prawne i organizacyjne

Wdrożenie opisanych rozwiązań wymaga uwzględnienia szeregu kwestii prawnych i organizacyjnych. Poniżej omówiono najważniejsze z nich, które samorząd powinien mieć na uwadze:

- **Odpowiedzialność administracyjna:** Bezpieczeństwo przestrzeni publicznej leży w gestii organów samorządu oraz administracji rządowej. W praktyce **prezydent miasta / burmistrz / wójt** odpowiada za realizację zadań z zakresu porządku publicznego na swoim terenie, współpracując z wojewodą i służbami państwowymi. Instalacja stałych zabezpieczeń (słupków, zapór) na drogach gminnych wymaga decyzji zarządcy drogi (często to miejski zarząd dróg, podległy prezydentowi) – stąd samorząd musi zadbać o formalne zatwierdzenie projektów organizacji ruchu uwzględniających nowe bariery. W strukturach miejskich warto wyznaczyć **koordynatora ds. bezpieczeństwa przestrzeni publicznych** – osobę lub komórkę odpowiedzialną za planowanie i nadzorowanie wdrażania tych środków. Może to być element miejskiego zespołu zarządzania kryzysowego lub osobny pełnomocnik prezydenta ds. bezpieczeństwa. Ważne, aby jasno określić,

kto utrzymuje i monitoruje poszczególne urządzenia (np. czy za serwis automatycznych bollardów odpowiada wydział inwestycji, zarząd dróg czy może firma zewnętrzna).

- **Koordynacja z właścicielami i zarządcami prywatnych przestrzeni publicznych:** w miastach wiele przestrzeni **formalnie prywatnych** pełni de facto funkcję publiczną – np. pasaże przy centrach handlowych, place między biurowcami, kampusy prywatnych uczelni, parkingi supermarketów itp. Samorząd nie może jednostronnie narzucić tam swoich instalacji, ale **współpraca jest kluczowa**. Zaleca się zaproszenie zarządców takich obiektów do **wspólnych ustaleń** w ramach komisji bezpieczeństwa czy zespołu zarządzania kryzysowego. Warto opracować **standardy minimalne** zabezpieczenia takich miejsc – np. zachęcać (albo wymagać w decyzjach administracyjnych, jeśli to możliwe) instalacji słupków przed wejściami do galerii handlowych, montażu blokad przy podjazdach do pasaży. Można tu wykorzystać **audyt bezpieczeństwa**: miejskie służby (np. Państwowa Straż Pożarna, Policja, straż miejska) we współpracy z właścicielem dokonują przeglądu obiektu i sugerują ulepszenia. Również **ćwiczenia praktyczne** (np. symulacja ataku lub ewakuacji w centrum handlowym) z udziałem służb i personelu obiektu ujawnią braki i pozwolą wypracować procedury. Prawnie rzecz biorąc, właściciel terenu odpowiada za zapewnienie bezpieczeństwa użytkowników – gmina może więc argumentować, że **wdrożenie zabezpieczeń leży także w jego interesie (ograniczenie odpowiedzialności cywilnej)**. W przypadku dużych obiektów użyteczności publicznej (stadiony, centra handlowe) często wymagany jest plan ochrony uzgadniany z Policją – warto dopilnować, by uwzględniał on również **zagrożenie pojazdem**.
- **Zgodność z prawem budowlanym i przepisami technicznymi:** Instalacja stałych zapór antyterrorystycznych może podlegać przepisom prawa budowlanego. Niektóre elementy (np. murki, fundamenty pod zapory) będą wymagały projektu budowlanego i pozwolenia na budowę albo zgłoszenia robót budowlanych. Należy zapewnić, że projekt przygotuje osoba z odpowiednimi uprawnieniami. **Ustawienie barier na drogach publicznych** musi być zgodne z przepisami o ruchu drogowym – wymagane jest zatwierdzenie nowej organizacji ruchu (znaki, urządzenia bezpieczeństwa ruchu). Ponadto **przepisy BHP i przeciwpożarowe**

wymagają, by zabezpieczenia nie utrudniały ewakuacji ludzi i dojazdu służb ratunkowych. Oznacza to np., że **ciągi piesze obok słupków muszą pozostawać drożne** (zapewnienie minimalnej szerokości przejścia), a jeśli zamykamy ulicę, to trzeba zachować możliwość szybkiego usunięcia bariery w razie wjazdu straży pożarnej w obszarach objętych nadzorem konserwatora zabytków (np. starówki) **dobór formy zabezpieczeń** powinien być uzgodniony z konserwatorem – czasem nie można dowolnie ustawić betonowych bloków, bo szpecą historyczny układ, wtedy trzeba szukać rozwiązań alternatywnych (np. stylizowane słupki, które wpisują się w estetykę miejsca).

- **Ustawa o zarządzaniu kryzysowym i dokumenty planistyczne:** Zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym, każda gmina powinna posiadać **Plan Zarządzania Kryzysowego**, który identyfikuje potencjalne zagrożenia (w tym o charakterze terrorystycznym) i określa procedury reagowania. W kontekście ataków z użyciem pojazdu warto, aby plan ten:
  - zawierał **scenariusz takiego zamachu** (analizę ryzyka, wskazanie najbardziej narażonych miejsc w gminie),
  - określał **siły i środki** do przeciwdziałania – czyli inwentarz dostępnych zabezpieczeń (np. lista lokalizacji, gdzie są stałe zapory; magazyn mobilnych barier; dostępne ciężarówki i pojazdy do blokady wraz z kontaktami do dysponentów),
  - przydzielał **role i obowiązki** – np. kto decyduje o podniesieniu poziomu zabezpieczeń przy podwyższonym stopniu alarmowym (BRAVO/CHARLIE/DELTA), kto odpowiada za fizyczne ustawienie barier w razie zagrożenia itd.,
  - uwzględniał **tryb współdziałania z innymi podmiotami** – np. z zarządcami dróg krajowych przebiegających przez miasto (jeśli trzeba zablokować zjazd z takiej drogi na teren imprezy), z sąsiednimi gminami (gdy zdarzenie ma szerszy wpływ), z wojewódzkim centrum zarządzania kryzysowego (raportowanie). Regularna aktualizacja planu oraz ćwiczenia (chociażby na poziomie gry decyzyjnej) pozwolą utrzymać gotowość. Poza planem kryzysowym, również **miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego** dla newralgicznych obszarów mogą zawierać wytyczne dotyczące bezpieczeństwa (np. nakaz projektowania pasaży handlowych z elementami blokującymi wjazd).

- **Finansowanie inwestycji w bezpieczeństwo:** Zakup i instalacja profesjonalnych systemów antyterrorystycznych bywa kosztowna. Samorządy powinny poszukiwać dostępnych **źródeł finansowania zewnętrznego** – np. funduszy europejskich (Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego UE przewiduje środki na ochronę przestrzeni publicznych). Warto przygotować **projekty uzasadniające potrzebę** (np. wnioskując o dofinansowanie instalacji zapór automatycznych na starówce, powołać się na analizy zagrożeń i dobre praktyki z innych miast). Ponadto, angażując podmioty prywatne (np. galerie handlowe) we wspólne inicjatywy, można dzielić koszty – np. miasto buduje infrastrukturę pod automatyczne blokady, a centrum handlowe zapewnia same urządzenia. Należy również planować **koszty utrzymania**: serwis, naprawy, okresowe crash-testy (jeśli to wymagane przez producenta). Lepiej zainwestować w atestowane rozwiązanie niż ponosić odpowiedzialność za awaryjny półśrodek, który zawiedzie – ta świadomość powinna przyświecać decydentom przy alokacji środków.

Wymagania formalne w zakresie bezpieczeństwa dla wykonawców i pracowników, realizujących czynności w zakresie systemów kontroli dostępu do barier antyterrorystycznych lub ich integracji

Zasadne jest sprawdzenie czy wykonawca posiada koncesję MSWiA na prowadzenie działalności w zakresie ochrony osób i mienia. Wskazane jest, aby w przypadku dostępu do informacji niejawnych wykonawca dysponował ważnym Poświadczeniem Bezpieczeństwa Przemysłowego co najmniej III stopnia, z klauzulą dostępu „POUFNE". Spełnienie tego wymogu nie obejmuje obowiązku posiadania kancelarii tajnej.

Pracownicy realizujący czynności w zakresie systemów kontroli dostępu lub ich integracji powinni:

- posiadać osobowe poświadczenie bezpieczeństwa, co najmniej na poziomie „POUFNE";
- figurować na liście kwalifikowanych pracowników zabezpieczenia technicznego, zgodnie z ustawą z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób imienia (Dz. U. z 2025 r. poz. 532).

Pracownicy wykonujący prace ogólnobudowlane (np. wykopy, instalacje kablowe, montaż urządzeń) nie są zobowiązani do posiadania

poświadczenia bezpieczeństwa osobowego, jednak powinni posiadać aktualne zaświadczenie o niekaralności. Wymogi te dotyczą również podwykonawców, biorących udział w pracach montażowych lub serwisowych.

Dostosowanie rekomendacji do różnych jednostek samorządu terytorialnego

Prezentowane rekomendacje mają charakter ogólny – ich wdrożenie będzie wyglądać inaczej w metropolii, a inaczej w małym miasteczku. Każda jednostka samorządu terytorialnego powinna **przeprowadzić własną analizę potrzeb i możliwości**, biorąc pod uwagę takie czynniki jak: wielkość ruchu turystycznego, liczba wydarzeń o charakterze masowym w roku, ukształtowanie urbanistyczne (np. zabytkowa starówka vs. rozproszone osiedla), posiadany budżet i kadry.

Oto wskazówki, jak dostosować zalecenia do lokalnych warunków:

- **Małe miasta i gminy o ograniczonym budżecie:** Priorytetem powinno być **wytypowanie najbardziej wrażliwych miejsc** (np. główny rynek, deptak przy ratuszu, teren festynu dożynkowego) i zastosowanie tam choćby prostych środków. Jeśli nie stać podmiotu na automatyczne słupki, powinien zacząć od **trwałych słupków lub donic betonowych** – koszt jednostkowy nie jest duży, a można je montować sukcesywnie. Wiele takich gmin już posiada elementy małej architektury, które wystarczy **rozmieszczać strategicznie**. Można też poszukać **sprzętu używanego** – np. pozyskać bariery od większego miasta (po modernizacji) czy z demobilu. Ważne jest również **przeszkolenie strażników gminnych i ochotniczych straży pożarnych** w reagowaniu na tego typu incydenty, bo w małej społeczności to oni będą pierwsi na miejscu.
- **Średnie miasta:** Mające już pewną infrastrukturę i budżet na inwestycje, powinny **systemowo podejść** do tematu. Warto opracować **miejski program poprawy bezpieczeństwa przestrzeni publicznych** na kilka lat, z przypisaniem środków w budżecie. Taki program może np. zakładać: I etap – instalacja zapór na rynku i głównym deptaku, II etap – zakup mobilnych barier dla zabezpieczenia imprez, III etap – utworzenie centrum monitoringu itp.

Istotna jest też **wymiana doświadczeń** – np. poprzez Unie Metropolii Polskich lub inne stowarzyszenia miast, można czerpać z wiedzy liderów (duże miasta często chętnie dzielą się wypracowanymi rozwiązaniami). Średnie miasta powinny też rozważyć **ćwiczenia międzygminne** – zagrożenia terrorystyczne rzadko dotyczą tylko jednej gminy.

- **Duże miasta i metropolie:** Tutaj oczekiwania mieszkańców co do bezpieczeństwa są wysokie, a i potencjalne ryzyko (z uwagi na atrakcyjność celów) większe. Duże miasta powinny inwestować w **najskuteczniejsze dostępne technologie** – np. **systemy zintegrowane** (blokady sprzężone z sygnalizacją świetlną, zdalne sterowanie zaporami z centrum monitoringu, czujniki wykrywające nietypowo szybko jadący pojazd i automatycznie podnoszące zapory). Budżet oczywiście jest barierą, ale duże jednostki mają łatwiejszy dostęp do funduszy zewnętrznych i mogą argumentować swoje potrzeby bezpieczeństwem np. infrastruktury krytycznej czy rangi międzynarodowej (turystyka, siedziby instytucji itp.). Ważne jest utrzymywanie **sieci współpracy** z ekspertami – np. korzystanie z doradców ds. bezpieczeństwa antyterrorystycznego (można konsultować plany z ABW lub policyjnymi specjalistami ds. terroryzmu). Duże miasto powinno również zlecać **audyty zewnętrzne** co pewien czas – świeże spojrzenie eksperta pozwoli wykryć luki, które własnym służbom mogły umknąć.
- **Elastyczność i aktualizacja:** Zagrożenia terrorystyczne ewoluują – pojawiają się nowe techniki (np. w przyszłości potencjalnie zdalne przejmowanie pojazdów autonomicznych), zmieniają się też możliwości techniczne zabezpieczeń. Dlatego niniejsze rekomendacje nie mogą być traktowane jako zamknięty katalog. Przykładowo, Komisja Europejska publikuje wytyczne ochrony przestrzeni publicznych przed atakami (np. poradnik doboru barier antyramowych[16]), a organizacje branżowe prezentują nowe rozwiązania techniczne (konferencje, targi bezpieczeństwa). Warto z tego korzystać. Równie ważna jest **analiza incydentów**, które jednak się wydarzą – jeśli gdziekolwiek dojdzie do ataku wjechania w tłum, należy zadawać pytanie: *czy w danym mieście podobny scenariusz mógłby mieć miejsce? Czy dostępne są środki by temu*

[16] https://ec.europa.eu/newsroom/pps/items/665632/en#:~:text=JRC%20Guideline%20Selecting%20proper%20security,now%20also%20available%20in%20French

zapobiec, a jeśli nie – co należy usprawnić? Wyciąganie wniosków z cudzych doświadczeń jest kluczem do ciągłego doskonalenia zabezpieczeń.

Podsumowanie

Bezpieczna przestrzeń publiczna to taka, w której **ludzie mogą swobodnie przebywać i cieszyć się nią, nie będąc niepotrzebnie niepokojonymi widokiem umocnień**, a jednocześnie **potencjalny agresor napotka ukryte przeszkody** niweczące jego plany. Cel ten osiąga się poprzez **wieloaspektowe działania**: od twardej infrastruktury (zapory, słupki, bariery), przez rozwiązania organizacyjne (plany zabezpieczeń, procedury na czas imprez), po czynnik ludzki (czujność służb i obywateli).

Dobrze zaprojektowane i wdrożone środki mogą realnie **zmniejszyć prawdopodobieństwo udanego zamachu lub ograniczyć jego skutki**. Jak wskazano, nawet proste bariery mogą uratować życie, opóźniając pojazd lub zmieniając jego tor – dając ludziom dodatkowe sekundy na ucieczkę. Ostatecznie jednak żadne środki nie dają 100% gwarancji, dlatego tak ważne jest **całościowe podejście**: łączenie różnych rozwiązań i utrzymywanie gotowości do reagowania na nieprzewidziane sytuacje.

Samorządy w Polsce, korzystając z doświadczeń innych państw europejskich, mogą **skutecznie podnieść poziom bezpieczeństwa** swoich miast i gmin, nie nadwyrężając przy tym budżetu ani nie zakłócając przyjaznego charakteru przestrzeni publicznych. Kluczem jest planowanie z wyprzedzeniem (zanim wydarzy się tragedia), stała współpraca z ekspertami i służbami, a także edukacja społeczności lokalnej. W ten sposób tworzy się miasta odporne na zagrożenia, ale wciąż **otwarte i przyjazne** – miejsca, gdzie bezpieczeństwo staje się naturalnym elementem infrastruktury, niemal niewidocznym dla zwykłego oka przechodnia, lecz czuwającym nad jego spokojem.

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 235–254

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.052.23039

Varia

Terroryści, sabotażyści, szpiedzy przebywający w polskich jednostkach penitencjarnych – rola Służby Więziennej

Andrzej Leńczuk
Autor niezależny
https://orcid.org/0009-0009-0719-6599

Wprowadzenie

Od 2021 r. możemy obserwować w Polsce procesy mające związek ze zmianami w sytuacji międzynarodowej, a w szczególności z wojną w Ukrainie wywołaną przez Rosję i kryzysem migracyjnym na granicy polsko-białoruskiej. Dowiadujemy się o zatrzymaniach na terytorium RP szpiegów, dywersantów, sabotażystów podejmujących różne działania, również dezinformacyjne, w celu wywołania poczucia zagrożenia, strachu i destabilizacji nastrojów społecznych w Polsce. Pożar centrum handlowego przy ulicy Marywilskiej w Warszawie czy aktywność obcych służb wywiadowczych, ukazywana m.in. w komunikatach Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego czy Prokuratury Krajowej, to tylko niewielka część działań określanych mianem hybrydowych lub nawet wojny hybrydowej.

W związku z tym nasuwa się pytanie, czy SW, realizując powierzone jej zadania, jest przygotowana na nowe wyzwania związane z wojną

hybrydową, której wyrazem jest obecność w zakładach karnych i aresztach śledczych szpiegów, sabotażystów i dywersantów. W celu odpowiedzi na to pytanie zostaną przedstawione podstawowe informacje na temat SW oraz zakładów karnych i aresztów śledczych, funkcje, jakie w nim pełnią funkcjonariusze i pracownicy, oraz dane statystyczne dotyczące obecności w zakładach karnych i aresztach śledczych wskazanych sprawców.

Ramy prawne funkcjonowania Służby Więziennej i jej zadania oraz organizacja zakładów karnych i aresztów śledczych – wybrane aspekty

Funkcjonowanie zakładów karnych i aresztów śledczych oraz zadania funkcjonariuszy SW są opisane w wielu aktach prawnych. Najważniejsze z nich to Kodeks karny wykonawczy[1] (dalej: k.k.w.) oraz *Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej* (dalej: ustawa o SW)[2].

Służba Więzienna w przeciwieństwie do Policji, Straży Granicznej czy Państwowej Straży Pożarnej, ale wzorem wielu innych państw, podlega bezpośrednio Ministrowi Sprawiedliwości. Ten model podległości służby ma ponad 100-letnią tradycję z wyjątkiem okresu 1945–1956, kiedy formacja podlegała najpierw Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego, a od 1954 r. – Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Służba Więzienna zatrudnia niemal 30 000 funkcjonariuszy i pracowników i jest trzecią pod względem liczebności formacją mundurową w Polsce[3]. Niezbędnym elementem niemal każdego munduru są stopnie. W SW zachowały one nazewnictwo na wzór wojskowy w czterech korpusach: szeregowych, podoficerów, chorążych, oficerów. Najniższy stopień, od którego rozpoczyna służbę każdy funkcjonariusz, to szeregowy, najwyższy zaś to generał inspektor SW.

Model funkcjonowania SW, obejmujący przypisane jej zadania, zasadę hierarchiczności, jednoosobowe kierownictwo, umundurowanie, stopnie służbowe i wyposażenie w broń palną, sytuuje formację wśród innych grup dyspozycyjnych o charakterze paramilitarnym, pełniących ważną funkcję

[1] *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy* (t.j. DzU z 2025 r. poz. 911, ze zm.).

[2] *Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej* (t.j. DzU z 2024 r. poz. 1869, ze zm.).

[3] Służba Więzienna – o nas, https://sw.gov.pl/strona/rekrutacja-o-nas [dostęp: 4 VIII 2025].

w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego[4]. Do tej kategorii zalicza się również m.in.: Policję, Straż Graniczną, Państwową Straż Pożarną, Służbę Ochrony Państwa, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straż Ochrony Kolei. Są to jednocześnie formacje, z którymi SW współpracuje. Wydarzenia, do których dochodzi na polskiej granicy od jesieni 2021 r., wywołały potrzebę zacieśnienia współpracy SW ze Strażą Graniczną, a także ABW. Straż Graniczna realizuje część swoich zadań ustawowych w bezpośredniej współpracy z SW. Dotyczy to m.in. realizowanych czynności dochodzeniowo-śledczych i postępowań przygotowawczych w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania karnego[5] oraz w określonym zakresie wymiany informacji, np. związanych z wykonywaniem czynności konwojowych z udziałem tymczasowo aresztowanych będących w zainteresowaniu Straży Granicznej. Współpraca obu służb mundurowych służy zarówno zapewnieniu bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych, jak i bezpieczeństwa obywateli.

Wysiłki SW na rzecz utrzymania porządku i bezpieczeństwa wewnątrz zakładów karnych i aresztów śledczych oraz ochrony społeczeństwa przed przestępcami są także wspierane na zasadach współpracy przez ABW. Obie służby zawarły 27 października 2021 r. *Porozumienie o współpracy naukowo-dydaktycznej w zakresie przeciwdziałania radykalizacji i zagrożeniom terrorystycznym*. Stworzyło to nowe możliwości współdziałania, obejmujące np. organizowanie szkoleń, konferencji, wymianę doświadczeń. Strategicznym celem porozumienia było jednak (...) *przeciwdziałanie radykalizacji, prowadzącej do brutalnego ekstremizmu i terroryzmu w środowisku penitencjarnym oraz wykluczenie ryzyka nawrotu do radykalnej aktywności po opuszczeniu zakładu karnego. Z tego powodu przedmiotem kooperacji będzie m.in. analiza przypadków radykalizacji w zakładach karnych w celu ustalenia odpowiednich programów resocjalizacji, deradykalizacji, które będą także sprzyjać skutecznej reintegracji społecznej w okresie postpenitencjarnym*[6]. Komórką organizacyjną ABW, która w tym zakresie odgrywała szczególnie ważną rolę, było Centrum Prewencji Terrorystycznej, a obecnie jest to Wydział Prewencji Zagrożeń Centrum Antyterrorystycznego.

---

[4] J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wrocław 2012, s. 49–53.

[5] *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego* (t.j. DzU z 2025 r. poz. 46, ze zm.).

[6] *Współpraca ABW i SW w zakresie prewencji terrorystycznej*, Terrorism Prevention, https://tpcoe.gov.pl/cpt/wydarzenia/1912,Wspolpraca-ABW-i-SW-w-zakresie-prewencji-terrorystycznej.html [dostęp: 5 VIII 2025].

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi więziennictwa są zakłady karne i areszty śledcze podległe Ministrowi Sprawiedliwości[7], który w drodze zarządzenia tworzy i znosi zakłady karne oraz przekształca je w areszty śledcze, z uwzględnieniem istniejących potrzeb. Zakładem karnym bądź aresztem śledczym kieruje dyrektor. Inni funkcjonariusze i pracownicy zakładu karnego oraz inne osoby w zakresie swoich obowiązków w związku z organizacją pracy czy różnego rodzaju zajęć są natomiast przełożonymi skazanego[8].

Fundamentalnym warunkiem prawidłowego funkcjonowania jednostki penitencjarnej w rozumieniu zapewnienia bezpieczeństwa oraz realizacji celów wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, a także ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw, jest zapewnienie porządku i dyscypliny w zakładzie karnym czy areszcie śledczym[9]. Powinno się to odbywać z zachowaniem zasad określonych w art. 4 § 1 k.k.w. oraz w innych przepisach dotyczących traktowania osadzonych, zawartych np. w ustawie o SW. W art. 2 ust. 2 tej ustawy są wymienione zadania formacji, do których należą m.in.:

- prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec skazanych na karę pozbawienia wolności,
- wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe,
- zapewnienie skazanym i tymczasowo aresztowanym przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej,
- humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności,
- ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych,
- zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa,
- prowadzenie Centralnej Bazy Danych Osób Pozbawionych Wolności.

W Polsce funkcjonuje 171 jednostek penitencjarnych, w tym: 64 zakłady karne, 39 aresztów śledczych oraz 68 oddziałów zewnętrznych zakładów karnych lub aresztów śledczych, z których część posiada tzw. oddziały

[7] Artykuł 68 i 208 k.k.w.

[8] Artykuł 72 § 1 i 2, 208 § 4 k.k.w.

[9] Artykuł 73 § 1 k.k.w.

aresztowe[10]. W k.k.w. wymieniono cztery rodzaje zakładów karnych dla skazanych[11]: dla młodocianych, odbywających karę po raz pierwszy, recydywistów penitencjarnych oraz odbywających karę aresztu wojskowego. Mogą one być one organizowane jako zakłady karne: zamknięte, półotwarte i otwarte[12]. Poszczególne typy zakładów różnią się (...) *w szczególności stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się w zakładzie i poza jego obrębem*[13].

Penitencjarna mapa Polski obrazuje lokalizacje zakładów karnych, aresztów śledczych oraz oddziałów zewnętrznych (rysunek 1):

Rysunek 1. Lokalizacja zakładów karnych, aresztów śledczych oraz oddziałów zewnętrznych w Polsce.

Źródło: dane pochodzące z Biura Ewidencji Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

[10] Dane pochodzą z Biura Ewidencji Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

[11] Artykuł 69 k.k.w.

[12] Artykuł 70 § 1 k.k.w.

[13] Artykuł 70 § 2 k.k.w.

Według stanu na 30 czerwca 2025 r. w polskich więzieniach przebywało 70 214 osób pozbawionych wolności, w tym: 61 409 skazanych, 7642 tymczasowo aresztowanych oraz 1163 ukaranych[14]. Zaludnienie, czyli liczba osadzonych przebywających w jednostkach penitencjarnych, na poziomie 70 000 osób to ok. 84% możliwości systemu. W populacji osadzonych, tj. skazanych, tymczasowo aresztowanych w polskich jednostkach penitencjarnych, zdecydowanie dominują mężczyźni – jest ich 66 465, tj. 94,6% ogółu. Kobiety stanowią ok. 5,4% tej populacji (3749).

Nowe rodzaje zagrożeń bezpieczeństwa państwa – działania hybrydowe

Od 2021 r. Polska jest szczególnie narażona na różnego rodzaju działania bezpośrednio godzące w bezpieczeństwo państwa i jego obywateli, a znaczna ich część przybiera charakter działań hybrydowych, czego przykładem stał się kryzys migracyjny. Dnia 2 września 2021 r. Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów wprowadził 30-dniowy stan wyjątkowy na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego[15]. W projekcie uchwały Rady Ministrów o skierowaniu do Prezydenta RP wniosku o wprowadzenie stanu wyjątkowego na tych obszarach czytamy, że: (...) *wyjątkowy charakter oraz nadzwyczajna skala presji migracyjnej na granicy polsko-białoruskiej mają swoje źródło w zamierzonych i zaplanowanych działaniach służb białoruskich, ukierunkowanych na destabilizację sytuacji na granicy z Polską oraz innymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej, tj. Litwą i Łotwą. Przedmiotowe działania przybierają postać „wojny hybrydowej" prowadzonej przez białoruski reżim*[16].

[14] CZSW BIS – statystyka miesięczna – czerwiec 2025. Dane statystyczne są dostępne na stronie: https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka.

[15] *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego* (DzU z 2021 r. poz. 1612).

[16] *Projekt uchwały Rady Ministrów o skierowaniu do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wniosku o wprowadzenie stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego*, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, 31 VIII 2021 r., https://www.gov.pl/web/premier/projekt-uchwaly-rady-ministrow-o-skierowaniu-do-prezydenta-rzeczypospolitej-polskiej-wniosku-o-wprowadzenie-stanu-wyjatkowego-na-obszarze-czesci-wojewodztwa-podlaskiego-oraz-czesci-wojewodztwa-lubelskiego [dostęp: 7 VIII 2025].

Naruszenia bezpieczeństwa polskiej granicy miały nowy charakter i polegały nie tylko na próbach nielegalnego przekroczenia granicy przez tysiące osób różnych narodowości, lecz także na konieczności fizycznej obrony przed grupami imigrantów, którzy niszczyli zabezpieczenia i atakowali funkcjonariuszy Straży Granicznej, Policji, żołnierzy. Skala tych naruszeń była wcześniej niespotykana, co odzwierciedlają dane statystyczne Straży Granicznej. Wystarczy wspomnieć, że o ile w 2020 r. odnotowano 129 przekroczeń granicy państwowej wbrew przepisom na odcinku z Białorusią, to w 2021 r. było ich już 39 697[17].

Kryzys migracyjny spowodował wzrost liczby przestępstw polegających na nielegalnym przekroczeniu granicy RP (art. 264 § 2 Kodeksu karnego, k.k.), pomocy w organizacji takiego procederu (art. 264 § 3 k.k.) oraz czerpaniu korzyści materialnych z tego tytułu (art. 264a § 1 k.k.). Efektem działania służb i prokuratury było zastosowanie wobec niektórych podejrzanych o popełnienie takich czynów środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztu. Okres od września do grudnia 2021 r. był czasem wzrostu liczby cudzoziemców przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych (wykres 1)[18].

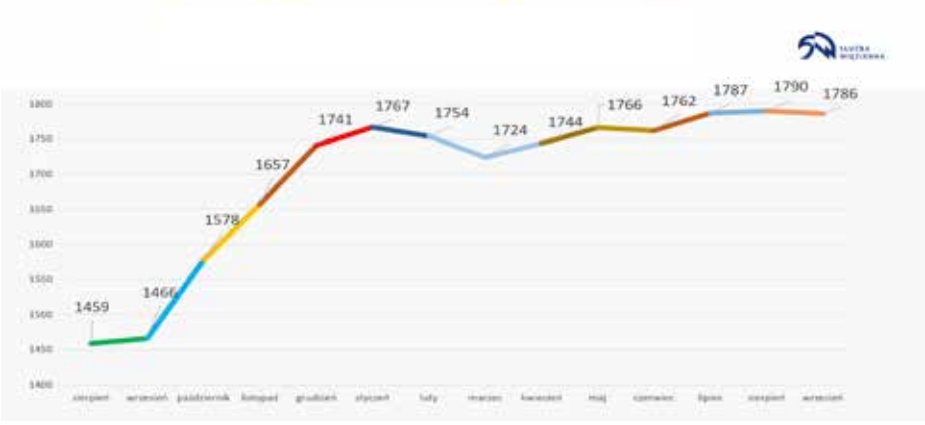

Wykres 1. Cudzoziemcy w polskich jednostkach penitencjarnych w okresie sierpień 2021 r. – wrzesień 2022 r.

Źródło: dane pochodzące z Biura Ewidencji Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

[17] E. Szczepańska, *Nielegalne przekroczenia granicy z Białorusią w 2021 r.*, Straż Graniczna, 12 I 2022 r., https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r.html [dostęp: 7 VIII 2025].

[18] Służba Więzienna – statystyka, https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka [dostęp: 12 VIII 2025].

Dalszy, nieznaczny wzrost liczby cudzoziemców w polskich więzieniach nastąpił po pełnoskalowym zaatakowaniu Ukrainy przez Rosję w lutym 2022 r. Należy podkreślić, że niektóre osoby zatrzymywane w tym czasie przez polskie służby były wcześniej poszukiwane czerwoną notą Interpolu w związku z podejrzeniem o przynależność do organizacji terrorystycznych w państwach pochodzenia oraz o prowadzenie takiej działalności. Ich obecność wymaga od funkcjonariuszy SW stałych działań o charakterze profilaktycznym, ukierunkowanych na rozpoznanie atmosfery oraz zachowań mogących stanowić zagrożenie bezpieczeństwa w zakładzie karnym. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do tymczasowo aresztowanych, którzy w krajach pochodzenia lub innych organizowali zamachy terrorystyczne lub należeli do Państwa Islamskiego. Ważnym aspektem pozostaje również konieczność przeciwdziałania demoralizacji oraz radykalizacji w więzieniu. Trzeba także pamiętać, że więźniowie lub byli więźniowie pozostają w zainteresowaniu rosyjskich służb wywiadowczych jako potencjalni „agenci jednorazowego użytku", wykorzystywani do przeprowadzania ataków hybrydowych. Raport Międzynarodowego Centrum ds. Zwalczania Terroryzmu (The International Centre for Counter-Terrorism, ICCT) i GLOBSEC wskazuje, że od 2022 r. na terenie Europy doszło do 110 ataków o charakterze hybrydowym powiązanych z Rosją. Służby zidentyfikowały 131 osób mieszkających w Europie i zaangażowanych w takie działania, z których co najmniej 35 miało wcześniej kontakt z przestępczością. Jednocześnie autorzy raportu podkreślają, że więzienia zarówno w Rosji, jak i za granicą pozostają miejscem rekrutacji przestępców, najczęściej młodych mężczyzn (ok. 30 lat), pozostających w trudnej sytuacji materialnej do przeprowadzania aktów sabotażu[19].

Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej wciąż jest bardzo trudna, o czym świadczą informacje prezentowane przez Podlaski Oddział Straży Granicznej[20]. Tylko w okresie lipiec – sierpień 2025 r. niemal każdej doby dochodziło do licznych prób nielegalnego przekraczania granicy. Przykładowo, 1 lipca – było 100 prób; 4–6 lipca – 170; 10 lipca – 100; 16 lipca – 210; 18–20 lipca – 340; 25 lipca – 170; 6–7 sierpnia – 280; 12 sierpnia – 170; 13 sierpnia – 130. Do 14 sierpnia 2025 r. Podlaski Oddział Straży Granicznej

[19] *Russia's Crime–Terror Nexus. Criminality as a Tool of Hybrid Warfare in Europe,* https://www.globsec.org/sites/default/files/2025-10/Russia%20Crime%20Terror%20Nexus_Criminality%20as%20a%20Tool_0.pdf, s. 24–31 [dostęp: 10 X 2025].

[20] Straż Graniczna – aktualności, https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/aktualnosci/.

odnotował 19 500 prób nielegalnego przekroczenia granicy na odcinku polsko-białoruskim[21].

Wspólną cechą większości tego typu zdarzeń jest ich agresywny charakter. Cudzoziemcy, aby dostać się do Polski, często niszczą barierę techniczną za pomocą różnych narzędzi, wykonują podkopy[22], rzucają kamieniami, izolatorami energetycznymi, konarami i kolcami z drutu kolczastego, szklanymi butelkami wypełnionymi piaskiem, kijami zakończonymi ostrym narzędziem w strzegących bezpieczeństwa granicy. W ten sposób niszczą graniczną infrastrukturę techniczną, samochody Straży Granicznej, a co najważniejsze, stwarzają realne i bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia funkcjonariuszy i żołnierzy. Tragicznym skutkiem takich działań było zdarzenie z 28 maja 2024 r. kiedy to szer. Mateusz Sitek podczas pełnienia służby został ugodzony nożem przez cudzoziemca próbującego sforsować zabezpieczenia graniczne i po kilku dniach, mimo starań lekarzy, zmarł[23]. Polskie służby szybko ustaliły wizerunek sprawcy i jego pochodzenie. Jednak jego ujęcie nie było możliwe także dlatego, że strona białoruska mimo wystosowanej noty protestacyjnej nie podjęła faktycznej współpracy.

Pomimo wysiłków służb niektórym cudzoziemcom udaje się nielegalnie przekroczyć granicę i są zatrzymywani już na terytorium RP. Podlaski Oddział Straży Granicznej informuje o zatrzymaniach obywateli m.in. Sudanu, Jemenu, Kamerunu, Etiopii, Afganistanu, Indii, Erytrei, Somalii, Bangladeszu i Egiptu. Zatrzymywane są także osoby pomagające w nielegalnym przekroczeniu granicy i organizujące je, wśród których są Ukraińcy, Białorusini, Łotysze, Polacy. Tylko od 1 stycznia do 7 lipca 2025 r. funkcjonariusze Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej zatrzymali 95 organizatorów nielegalnego przekroczenia polsko-białoruskiej granicy oraz pomocników w tym przedsięwzięciu[24], z których część zapewne usłyszała zarzuty karne

[21] M. Bura, *Na polsko-białoruskiej granicy*, Podlaski Oddział Straży Granicznej, 14 VIII 2025 r., https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/aktualnosci/67321,Na-polsko-bialoruskiej-granicy.html [dostęp: 18 VIII 2025].

[22] M. Bura, *Podkopem (NIE) do Polski*, Podlaski Oddział Straży Granicznej, 10 VII 2025 r., https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/aktualnosci/66897,Podkopem-NIE-do-Polski.html [dostęp: 18 VIII 2025].

[23] *Ostatnie pożegnanie śp. szer. Mateusza Sitka*, 1. Warszawska Brygada Pancerna, https://www.wojsko-polskie.pl/1bpanc/articles/aktualnosci-w/ostatnie-pozegnanie-sp-szer-mateusza-sitka [dostęp: 18 VIII 2025].

[24] K. Zdanowicz, *W bagażniku na zachód Europy*, Podlaski Oddział Straży Granicznej, 8 VII 2025 r., https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/aktualnosci/66859,W-bagazniku-na-zachod-Europy.html [dostęp: 18 VIII 2025].

skutkujące zastosowaniem aresztu tymczasowego. Warto wspomnieć o trudnościach, z jakimi zmagają się w takich sytuacjach funkcjonariusze SW, takich jak problem z porozumiewaniem się wynikający z nieznajomości języka angielskiego przez aresztowanych oraz ich specyfika kulturowa i religijna.

Innym przykładem zdarzeń niepokojących wielu polskich obywateli są pożary. W przypadku gdy powstają one w wyniku działań człowieka, najprawdopodobniej dochodzi do przestępstwa[25], które może być umyślne, tzn. sprawca chce podjąć i podejmuje działania zabronione albo przewiduje możliwość ich podjęcia i godzi się na to, albo nieumyślne, gdy sprawca nie ma zamiaru popełnić czynu zabronionego, ale dochodzi do niego wskutek nieostrożności sprawcy[26].

Jeszcze inne okoliczności zachodzą, gdy:

a) sprawca lub sprawcy działając, biorąc udział w działalności obcego wywiadu albo działając na jego rzecz, dokonują dywersji, sabotażu lub dopuszczają się przestępstwa o charakterze terrorystycznym,
b) sprawca lub sprawcy, działając w zorganizowanej grupie o charakterze zbrojnym, popełniają przestępstwa o charakterze terrorystycznym[27].

Takim zaplanowanym działaniem był pożar z 12 maja 2024 r. w Centrum Handlowym przy ulicy Marywilskiej 44 w Warszawie. Jak wynika z komunikatu Prokuratury Krajowej z 12 maja 2025 r., podpalenie było wynikiem zlecenia wywiadu Federacji Rosyjskiej. W śledztwie ustalono, że obywatel Ukrainy otrzymał od innego obywatela Ukrainy przebywającego w Rosji polecenie nagrania pożaru oraz akcji ratunkowej. W poleceniu była wskazana godzina, o której wybuchnie pożar[28].

Ponadto ustalono, że dwóch obywateli Ukrainy zaangażowanych w wywołanie i dokumentowanie pożaru w CH Marywilska 44 wspólnie z dwoma innymi osobami zaplanowało i przeprowadziło za pomocą urządzeń zapalających w nocy z 8 na 9 maja 2024 r. pożar sklepu wielkopowierzchniowego IKEA w Wilnie.

[25] Artykuł 163 § 1 pkt 1 k.k.

[26] Artykuł 9 k.k.

[27] Artykuł 258 § 2 k.k.

[28] *Zarzuty w związku z pożarem hali przy ul. Marywilskiej 44*, Prokuratura Krajowa, 12 V 2025 r., https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/zarzuty-m44 [dostęp: 25 VIII 2025].

W ramach tego samego śledztwa są badane okoliczności pożaru marketu budowlanego w Warszawie, do którego doszło 12 kwietnia 2024 r. Z ustaleń prokuratury wynika, że zdarzenie stanowiło skutek umyślnego działania, a sprawcą był obywatel Białorusi. 31 stycznia 2024 r. funkcjonariusze ABW zatrzymali we Wrocławiu obywatela Ukrainy. Działał on w zorganizowanej grupie przestępczej i na zlecenie rosyjskich służb wywiadowczych przygotowywał się do podjęcia działań dywersyjnych i sabotażowych, polegających na podpaleniu obiektów na terenie Wrocławia, które znajdowały się w bliskiej odległości od elementów infrastruktury o znaczeniu strategicznym[29]. Jak się okazało, 51-letni Ukrainiec (...) *za 4 tysiące dolarów na zlecenie rosyjskich służb miał przygotowywać się do podpalenia centrum farb przy ul. Kwidzyńskiej na Kowalach we Wrocławiu. Działa ono przy fabryce farb należącej do amerykańskiego giganta w tej dziedzinie, jednej z 500 największych amerykańskich firm pod względem przychodów*[30]. Natomiast 23 maja 2024 r. funkcjonariusze ABW zatrzymali Polaka i dwóch Białorusinów podejrzewanych o dokonywanie podpaleń obiektów w różnych częściach kraju i działających na zlecenie rosyjskich służb specjalnych[31].

O skali zagrożenia związanego z działaniami hybrydowymi świadczą również informacje o zatrzymywaniu na terytorium RP osób prowadzących działalnością szpiegowską, sabotażową, terrorystyczną lub inną godzącą bezpośrednio w bezpieczeństwo Polski, prowadzoną na zlecenie obcych służb wywiadowczych. Analizując informacje przekazywane przez ABW w okresie od 1 stycznia 2024 r. do 30 czerwca 2025 r., można znaleźć wiele przykładów świadczących o skuteczności polskich służb w wykrywaniu tego rodzaju zagrożeń. Oto niektóre z nich[32]:

– 9 września 2024 r. – zatrzymanie obywatelki Białorusi pod zarzutem szpiegostwa na rzecz białoruskiej służby specjalnej – Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego Republiki Białorusi,

[29] *Funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego zatrzymali mężczyznę działającego na zlecenie rosyjskich służb wywiadowczych*, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, 15 II 2024 r., https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/funkcjonariusze-agencji-bezpieczenstwa-wewnetrznego-zatrzymali-mezczyzne-dzialajacego-na-zlecenie-rosyjskich-sluzb-wywiadowczych [dostęp: 25 VIII 2025].

[30] *Ukrainiec, który na zlecenie Rosji miał wywołać pożar we Wrocławiu idzie do więzienia. Sąd: „motał i kłamał"*, tuWroclaw.com, 21 II 2025 r., https://tuwroclaw.com/artykul/ukrainiec-ktory-na-n1507326 [dostęp: 25 VIII 2025].

[31] *Komunikat*, ABW, 29 V 2024 r., https://www.abw.gov.pl/pl/informacje/2501,Komunikat.html [dostęp: 25 VIII 2025].

[32] ABW – informacje, https://www.abw.gov.pl/pl/informacje.

- 6 lutego 2024 r. – skierowanie do sądu aktu oskarżenia przeciwko obywatelowi RP podejrzanego o szpiegostwo na rzecz rosyjskich służb specjalnych,
- 19 kwietnia 2024 r. – zatrzymanie obywatela RP podejrzanego o zgłoszenie gotowości do współpracy z rosyjskimi służbami specjalnymi,
- 16 maja 2024 r. – skazanie przez Sąd Okręgowy w Świdnicy obywatela RP na karę 2 lat pozbawienia wolności za udział w zorganizowanej grupie przestępczej o charakterze terrorystycznym oraz planowanie przeprowadzenia zamachu terrorystycznego z wykorzystaniem materiałów wybuchowych – w celu poważnego zastraszenia wielu osób i sprowadzenia zdarzenia zagrażającego życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu wielkich rozmiarów,
- 13 listopada 2024 r. – zatrzymanie obywatela Białorusi działającego na zlecenie obcych służb specjalnych, podejrzewanego o usiłowanie dokonania podpalenia obiektu zlokalizowanego w Gdańsku,
- 1 kwietnia 2025 r. – zatrzymanie obywatela Ukrainy działającego na rzecz rosyjskiego wywiadu.

Częściowe podsumowanie działań ABW związanych z wykrywaniem zagrożeń wynikających z działań hybrydowych inicjowanych i koordynowanych przez rosyjskie służby specjalne i przeciwdziałaniem tym zagrożeniom, przedstawienie metod działania oraz sposobów rekrutacji do zadań dywersyjnych znajduje się w komunikacie z 25 października 2024 r.[33] Interesujących informacji o niekonwencjonalnych sposobach werbowania osób do prowadzenia działalności o charakterze szpiegowskim i sabotażowym dostarcza także reportaż pt. *Rabota w Polsze*[34].

Opisane działania hybrydowe inspirowane przez obce służby wywiadowcze, najczęściej rosyjskie i białoruskie, mają służyć destabilizacji organów państwa, wywołaniu wśród obywateli poczucia zagrożenia i polaryzacji społeczeństwa, podsycaniu konfliktów narodowościowych, osłabieniu wspólnoty narodowej i kwestionowaniu międzynarodowych sojuszy. Do przeprowadzania ataków często są wykorzystywane przypadkowe osoby działające z chęci zysku. Przedstawione zdarzenia mają wprost przestępczy

[33] *Komunikat dotyczący działalności dywersyjnej FR*, ABW, 25 X 2024 r., https://www.abw.gov.pl/pl/informacje/2569,Komunikat-dotyczacy-dzialalnosci-dywersyjnej-FR.html [dostęp: 25 VIII 2025].

[34] *Jak działają rosyjscy szpiedzy w Polsce?„Rabota w Polsze" – reportaż Piotra Świerczka*, YouTube, 12 IX 2025 r., https://www.youtube.com/watch?v=44O7Y_yMXGk [dostęp: 12 IX 2025].

charakter, niosą ze sobą bezpośrednie zagrożenie życia i zdrowia obywateli, godzą w bezpieczeństwo i interesy RP oraz są zagrożone wysoką karą, najczęściej na czas nie krótszy niż 5 lat albo karą dożywotniego pozbawienia wolności.

Szpiedzy, sabotażyści i terroryści w polskich więzieniach – dane statystyczne

W każdym przypadku, gdy sąd stosuje najsurowszy środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania, podejrzani o prowadzenie działalności szpiegowskiej, dywersyjnej lub o charakterze terrorystycznym są umieszczani w aresztach śledczych lub wyznaczonych oddziałach tzw. aresztowych zakładów karnych. Kwalifikacją prawną stosowaną najczęściej wobec tymczasowo aresztowanych, a później skazanych, jest podejrzenie popełnienia przestępstw określonych w art. 130 § 19 k.k. (udział w działalności na rzecz obcego wywiadu) oraz art. 258 § 2 k.k. (udział w zorganizowanej grupie o charakterze zbrojnym mającej na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego o charakterze terrorystycznym). Często, uwzględniając charakter czynów, kwalifikacja prawna łącznie obejmuje wskazane artykuły, a także art. 255a § 2 k.k. (udział w szkoleniu mogącym umożliwić popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym lub samodzielnie zapoznawanie się z treściami, które mogą umożliwić popełnienie takiego przestępstwa).

Zgodnie z informacjami statystycznymi przekazanymi autorowi przez Centralny Zarząd Służby Więziennej według stanu na 30 czerwca 2025 r. w polskich zakładach karnych i aresztach śledczych w związku z popełnieniem czynów określonych w art. 130 § 1–9 k.k. przebywało ogółem 34 osadzonych. Spośród wskazanej grupy 18 osób ma status skazanych i 16 – tymczasowo aresztowanych. Wśród skazanych najwięcej było obywateli Ukrainy – 10, a następnie Białorusi – 4, Rosji – 3, Kanady – 1. Wśród tymczasowo aresztowanych także dominowali obywatele Ukrainy – 4, a następnie Polski – 4, Rosji – 4 (w tym 1 kobieta), Białorusi – 3, Litwy – 1.

W badanej grupie zarzut popełnienia przestępstwa szpiegostwa określony w art. 130 § 1 k.k. został przedstawiony łącznie 23 osobom, z których 18 miało status skazanych, a 5 – tymczasowo aresztowanych. Wśród skazanych dominowali Ukraińcy – 10, następnie Białorusini – 4, Rosjanie – 3

i 1 obywatel Kanady. Wśród tymczasowo aresztowanych zarzuty usłyszało 3 Ukraińców, 1 Polak i 1 Rosjanin.

Zarzut popełnienia przestępstwa szpiegostwa określony w art. 130 § 2 k.k. został przedstawiony 6 osobom, z których każda ma status tymczasowo aresztowanej, w tym 2 Polaków, 2 osoby z Rosji (w tym kobieta) oraz 1 osoba z Białorusi i 1 z Litwy. Zarzut zgłoszenia gotowości do działania na rzecz obcego wywiadu przeciwko RP określony w art. 130 § 3 usłyszało 2 tymczasowo aresztowanych. Są to obywatele Polski i Białorusi. Natomiast zarzut podejrzenia popełnienia przestępstwa określonego w art. 130 § 7 polegającego na braniu udziału w działalności obcego wywiadu albo działania na jego rzecz, dokonywaniu dywersji, sabotażu lub dopuszczenia się przestępstwa o charakterze terrorystycznym usłyszało 2 Białorusinów, 1 Rosjanin i 1 Ukrainiec.

Z udostępnionych informacji wynika także, że w areszcie śledczym jako tymczasowo aresztowany przebywa obywatel Ukrainy, któremu postawiono zarzut z art. 255a § 2 k.k.

Wszyscy tymczasowo aresztowani i skazani przebywają w aresztach śledczych i zakładach karnych typu zamkniętego[35], czyli jednostkach penitencjarnych, w których istnieje wysoki poziom zabezpieczeń techniczno-ochronnych. Wspomniana wcześniej grupa 35 osób skazanych i tymczasowo aresztowanych w związku z czynami określonymi w art. 130 § 1–9 oraz art. 255a § 2 k.k. wymaga od funkcjonariuszy SW zwiększonego nadzoru i szczególnie starannego planowania oddziaływań penitencjarnych oraz przedsięwzięć ochronnych, z uwzględnieniem wymogów porządku i dyscypliny będących podstawą bezpieczeństwa zakładu karnego czy aresztu śledczego. Przemawia za tym charakter przestępstw, okoliczności i motywacje ich popełniania, zagrożenie wysoką karą, cechy osobowości osadzonych diagnozowane przez personel więzienny już w początkowym okresie izolacji oraz posiadane przynajmniej w części przypadków umiejętności mogące stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej.

Należy podkreślić, że 13 osób z tej grupy, tj. 37%, zostało zakwalifikowanych do kategorii osób stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. W związku z tym są one kierowane do odpowiednich oddziałów dla tzw. więźniów niebezpiecznych, w których zapewnia się wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego. Oznacza to, że administracja więzienna uznała

[35] Artykuł 88 § 3 k.k.w.

te osoby za stwarzające poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu w rozumieniu przepisów art. 88a § 1 k.k.w. Zakwalifikowanie do tej kategorii wiąże się z wieloma ograniczeniami i najwyższym poziomem reżimu więziennego, rozumianego jako zakres przyznanych uprawnień i przede wszystkim nałożonych obowiązków przewidzianych w polskim prawie[36]. W tym samym czasie we wszystkich oddziałach dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu przebywało łącznie 141 skazanych i tymczasowo aresztowanych.

Według stanu na 31 lipca 2025 r. w związku z popełnieniem przestępstwa określonego w art. 258 § 2 z wyłączeniem czynów określonych w art. 130 k.k. we wszystkich jednostkach penitencjarnych przebywało 239 osób. W tej grupie znajduje się 185 skazanych, w tym 4 kobiety, oraz 54 tymczasowo aresztowanych, w tym 3 kobiety. Zdecydowana większość pozostaje w zakładach karnych typu zamkniętego – 216, w tym 7 osób zostało zakwalifikowanych jako tzw. więźniowie niebezpieczni.

W grupie skazanych zdecydowanie dominują Polacy – 181, w tym 3 kobiety. Są wśród nich również obywatele Łotwy – 2, Ukrainy – 1, Armenii – 1 (kobieta). Także wśród tymczasowo aresztowanych większość stanowią Polacy – 42, w tym 3 kobiety. Następnie są to obywatele Ukrainy – 7, Litwy – 2, Czech – 1, Armenii – 1, Tadżykistanu – 1. W analizowanej grupie ogółem dominują Polacy – 223 osoby. Obywateli Ukrainy jest 8, Litwy – 2, Łotwy – 2, Armenii – 2, Czech – 1, Tadżykistanu – 1.

Ponieważ przestępstwo określone w art. 258 § 2 k.k. może mieć charakter zarówno typowo kryminalny, jak i terrorystyczny, trudno jest jednoznacznie wskazać na podstawie danych statystycznych, ilu skazanych i tymczasowo aresztowanych spośród przebywających w jednostkach penitencjarnych dopuściło się czynów o charakterze terrorystycznym. Wyodrębnienie tej kategorii wymaga przeprowadzenia dodatkowych analiz.

Już teraz można prognozować, że licząca 35 osób grupa szpiegów, dywersantów i sabotażystów o różnym statusie prawnym się zwiększy, ponieważ wiele śledztw ma – jak to określają prokuratorzy – charakter rozwojowy, a aktywność obcych wywiadów jest nadal wysoka, mimo sukcesów polskich służb w wykrywaniu tego typu zagrożeń. Przykładem jest informacja zamieszczona 1 sierpnia 2025 r. na platformie X przez ministra koordynatora służb specjalnych o zatrzymaniu przez ABW obywatela

[36] Artykuł 88b i 88c k.k.w.

jednego z państw azjatyckich, który będąc kadrowym oficerem wywiadu wojskowego, (...) *prowadził działalność wywiadowczą godzącą w bezpieczeństwo RP i wojskowych struktur sojuszniczych. Prokuratura Krajowa przedstawiła mu zarzuty i 1 sierpnia 2025 r. podejrzany został decyzją sądu aresztowany na 3 miesiące*[37].

Dowodzi tego także komunikat ABW z 14 sierpnia 2025 r. o zatrzymaniu 17-letniego obywatela Ukrainy, któremu prokuratura postawiła zarzuty popełnienia wielu przestępstw, w tym określonych w art. 130 § 7 k.k. (działalność sabotażowa na zlecenie obcej służby specjalnej), a sąd zastosował wobec niego tymczasowe aresztowanie na 3 miesiące[38].

Szczególnie ważna z perspektywy funkcjonariuszy SW jest jak największa wiedza o osobie doprowadzonej do aresztu, w tym dotycząca faktycznej tożsamości oraz motywacji do popełnienia przestępstw określonych w art. 130 § 1–9 czy art. 255a § 2 k.k. Działania przestępcze mogą mieć różne podłoże, tzn. być bezpośrednio konsekwencją wykonywanej profesji szpiega, agenta, lub np. ekonomiczne, wynikające z szantażu, narodowościowe, religijne. Wiedza w tym zakresie stanowi dla funkcjonariuszy jedną z przesłanek planowania przedsięwzięć penitencjarno-ochronnych związanych np. z podjęciem decyzji o osadzeniu w konkretnej jednostce penitencjarnej, oddziale, celi pojedynczej lub wieloosobowej, doboru współosadzonych czy objęcia monitoringiem[39]. Równie ważne, zwłaszcza w perspektywie bezpieczeństwa zakładu karnego czy aresztu śledczego, są informacje dotyczące odbytych szkoleń czy posiadanych umiejętności ułatwiających prowadzenie działalności szpiegowskiej czy sabotażowej. Mogą one bowiem być wykorzystywane w czasie pobytu w izolacji np. w celu podjęcia próby ucieczki lub wywołania zagrożenia. Podobne znaczenie mają informacje o osobach, z którymi skazany czy tymczasowo aresztowany zamierza utrzymywać lub utrzymuje kontakt telefoniczny, korespondencyjny, w formie widzeń na terenie więzienia czy udzielanego wsparcia materialnego. Pozyskiwanie rzetelnej wiedzy z zachowaniem wszelkich procedur bezpieczeństwa odbywa się w drodze współpracy SW z innymi

[37] Tomasz Siemoniak, (@TomaszSiemoniak) wpis na portalu X, 1 VIII 2025 r., https://x.com/TomaszSiemoniak/status/1951279798526890013?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E195 [dostęp: 25 VIII 2025].

[38] *Komunikat ABW ws. zatrzymania obywatela Ukrainy*, ABW, 14 VIII 2025 r., https://www.abw.gov.pl/pl/informacje/2668,Komunikat-ABW-ws-zatrzymania-obywatela-Ukrainy.html [dostęp: 25 VIII 2025].

[39] Artykuł 73a k.k.w.

organami, w szczególności prokuraturą, właściwymi służbami mundurowymi oraz sądem.

Podsumowanie

Wybuch wojny w Ukrainie na początku 2022 r. i towarzysząca jej ogromna fala migracyjna stały się podstawą do zastanowienia się nad stanem przygotowań państwa do funkcjonowania w warunkach ekstremalnych. W SW także przeprowadzono taką analizę, dokonując przeglądu obowiązujących w tym zakresie zadań i przepisów obronnych, oceny ich adekwatności, określenia posiadanych zasobów infrastrukturalnych oraz stanu przygotowania formacji. Na podstawie wyników audytu podjęto decyzje związane m.in. z zaopatrzeniem w paliwa, środki łączności, amunicję, żywność oraz przygotowaniem planistycznym zwiększającym zdolności obronne. Już w marcu 2022 r. nawiązano współpracę z Wojskami Obrony Terytorialnej, dzięki czemu w 2022 r. i 2023 r. rozszerzono proces szkolenia funkcjonariuszy SW o zagadnienia typowo wojskowe. Szkolenia te były realizowane także w obiektach podległych Ministerstwu Obrony Narodowej. Podstawą formalną tych działań jest *Porozumienie o współpracy pomiędzy Dowództwem Wojsk Obrony Terytorialnej i Centralnym Zarządem Służby Więziennej* zawarte 21 grudnia 2022 r.

Problematyka zadań obronnych i szerzej roli SW w warunkach stanu wojny pozostaje nie tylko interesującym, lecz przede wszystkim bardzo praktycznym obszarem badań naukowych. Jednocześnie w ocenie autora, ze względu na trwającą wojnę w Ukrainie, imperialną politykę Rosji, działania mające cechy wojny hybrydowej prowadzone na terytorium naszego kraju, a także opinie krajowych i międzynarodowych ekspertów w dziedzinie bezpieczeństwa, niezwykle ważne jest kontynuowanie przez kierownictwo SW prac planistycznych, organizacyjnych, logistycznych i szkoleniowych, pozwalających jak najlepiej przygotować formację na czas kryzysu. Inspiracją w tym zakresie mogą być doświadczenia Państwowej Służby Więziennej Ukrainy (ukr. Державна кримінально-виконавча служба України), która działając w warunkach wojny i realizując działania charakterystyczne dla formacji więziennych, podejmuje wiele dodatkowych zadań, polegających na wsparciu lokalnych społeczności i sił obronnych, zabezpieczeniu pobytu jeńców wojennych i przeprowadzaniu ich wymiany, organizacji systemu rekrutacji do służby wojskowej wśród

wyselekcjonowanych grup skazanych czy usuwaniu skutków ataków rakietowych i dronowych na obiekty penitencjarne.

Współpraca SW z innymi służbami mundurowymi jest szczególnie ważna dla zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw pozbawionymi wolności. Z powodu zagrożeń związanych z działaniami o charakterze hybrydowym nowego znaczenia nabiera współpraca z Policją, ABW, Strażą Graniczną oraz Państwową Strażą Pożarną. Za istotne należy uznać podejmowanie, kontynuowanie i intensyfikowanie następujących przedsięwzięć:

1) systematyczne przeprowadzanie ćwiczeń doskonalących współpracę funkcjonariuszy – opartych na scenariuszach uwzględniających realne zagrożenia, także hybrydowe – w zakresie dowodzenia w warunkach kryzysowych, przekazywania informacji, kompatybilności systemów łączności, organizowania ewakuacji,
2) uwzględnianie w przeprowadzanych ćwiczeniach znaczenia komponentu medycznego, tj. udzielania pierwszej pomocy, z elementami medycyny pola walki,
3) systematyczne organizowanie szkoleń, warsztatów z udziałem ekspertów, także zdalnym, poświęconych omówieniu specyfiki określonych zagrożeń oraz możliwości zastosowania procedur profilaktycznych, dotyczących np. prewencji terrorystycznej, radykalizacji, zagrożeń hybrydowych, odmienności kulturowych,
4) stworzenie kanałów szybkiego przekazywania informacji o zagrożeniach i sytuacjach kryzysowych przez m.in. wyznaczenie funkcjonariuszy do współpracy, określenie środków łączności, także alternatywnych, oraz zakresu informacji możliwych do przekazania, z uwzględnieniem przepisów obowiązujących w tym obszarze, a w przypadku zdiagnozowania potrzeby zmiany regulacji prawnych – inicjowanie tego procesu,
5) dokonywanie okresowych ewaluacji współpracy oraz wykorzystywanie w praktyce wyciągniętych wniosków,
6) w razie potrzeby, dokonywanie aktualizacji lub zawieranie nowych dwustronnych porozumień o współpracy, uwzględniających aktualną sytuację i zdiagnozowane potrzeby oraz określających m.in. ich zakres, formę oraz osoby odpowiedzialne,

7) podejmowanie wspólnych projektów naukowo-badawczych i innych, finansowanych również ze źródeł zewnętrznych, zwiększających zdolności formacji do działania w warunkach zagrożeń, także hybrydowych.

W kontekście zapewnienia w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa oraz ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw osadzonymi w jednostkach penitencjarnych ważne wydaje się także skonstruowanie formalnych procedur w odniesieniu do osadzonych w związku z popełnieniem przestępstw określonych w art. 130 § 1–9, art. 258 § 2 oraz art. 255a § 2 k.k. Procedury te dotyczyłyby m.in.:

- sposobów monitorowania sytuacji formalno-prawnej i osobistej,
- prowadzenia czynności profilaktycznych, oddziaływań penitencjarnych, w tym profilaktyki radykalizacji,
- systemu pozyskiwania i przekazywania informacji o osobach oraz współpracy w tym zakresie z innymi formacjami i instytucjami, w tym wyznaczenia funkcjonariuszy odpowiedzialnych za realizację tego procesu w ramach struktury SW.

Za podjęciem takich działań przemawia prognozowany przez ekspertów wzrost liczby zdarzeń o charakterze hybrydowym, związany głównie z aktywnością rosyjskich i białoruskich służb wywiadowczych. Należy ponadto uwzględnić poważne zagrożenie dla społeczeństwa oraz dla bezpieczeństwa zakładu karnego czy aresztu śledczego, wynikające z obecności w nich sprawców takich przestępstw. Argumentów dostarcza także wspomniany raport ICCT i GLOBSEC, wskazujący więzienia jako potencjalne miejsca rekrutacji przestępców do przeprowadzania ataków hybrydowych. Racjonalny jest również postulat kontynuowania prac planistycznych, organizacyjnych i szkoleniowych oraz tworzenia algorytmów postępowania uwzględniających skalę i charakter zagrożeń. Ważne są też obowiązki wynikające z zapisów *Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2024 r. w sprawie organizacji wykonywania zadań w ramach obowiązku obrony* w celu wzmocnienia zdolności obronnych formacji. Wymaga to ścisłej współpracy kierownictwa SW z Ministerstwem Sprawiedliwości i Ministerstwem Obrony Narodowej.

Gen. w st. spocz. Andrzej Leńczuk

Były zastępca Dyrektora Generalnego Służby Więziennej odpowiedzialny za bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych oraz realizację działań zwiększających zdolności obronne formacji. Absolwent studiów podyplomowych i kursów specjalistycznych z zakresu bezpieczeństwa, dowodzenia, resocjalizacji i radykalizacji, organizowanych przez Akademię Obrony Narodowej (obecnie Akademia Sztuki Wojennej), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Kontakt: and.lenczuk@gmail.com

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 255–269

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.053.23040

Varia

Od phishingu po sabotaż – ewolucja cyberzagrożeń wobec Polski. Wnioski z raportu CSIRT GOV za 2024 rok

Monika Stodolnik
Autorka niezależna
https://orcid.org/0009-0000-5319-7968

Cyberprzestrzeń stanowiąca dziś arenę rywalizacji międzynarodowej podlega dynamicznym przemianom, a ostatnie lata pokazały jej znaczenie w kontekście państwowych działań niemilitarnych. Umożliwia ona prowadzenie operacji o charakterze wywiadowczym, sabotażowym, dezinformacyjnym, a także operacji wpływu. W tej rzeczywistości cyberbezpieczeństwo powinno być integralnym elementem odporności państwa – obok bezpieczeństwa militarnego, energetycznego czy ekonomicznego.

Polska jako członek wspólnot międzynarodowych, a przede wszystkim jako podmiot aktywnie wspierający Ukrainę w obliczu agresji Federacji Rosyjskiej, znajduje się w grupie państw szczególnie narażonych na cyberataki. *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni RP za rok 2024*, opracowany przez Zespół Reagowania na Incydenty Bezpieczeństwa Komputerowego CSIRT GOV działający w strukturach Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, stanowi cenne źródło wiedzy o aktualnych trendach,

wektorach ataków oraz poziomie przygotowania administracji publicznej i operatorów infrastruktury krytycznej.

Analiza raportu przedstawiona w artykule pozwala na sformułowanie wniosków dotyczących nie tylko technicznych aspektów ataków, lecz także zagrożeń dla instytucji i społeczeństwa związanych ze współczesnymi zjawiskami w cyberprzestrzeni.

Rola CSIRT GOV w krajowym systemie cyberbezpieczeństwa

Zespół CSIRT GOV pełni funkcję jednego z trzech krajowych zespołów powołanych do życia ustawą o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa (dalej: ustawa o KSC)[1], odpowiedzialnych za rozpoznawanie i wykrywanie zagrożeń godzących w systemy administracji publicznej oraz infrastruktury krytycznej i zapobieganie im. CSIRT GOV realizuje zadania nałożone zarówno ustawą o KSC, jak i ustawą o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu[2]. Łączy tym samym kompetencje techniczno-operacyjne i analityczne, odpowiadając za monitorowanie cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskiej, reagowanie na incydenty i koordynowanie działań w zakresie jej ochrony.

CSIRT GOV jest elementem operacyjnym krajowego systemu cyberbezpieczeństwa i bezpośrednio wspiera realizację zadań państwa w obszarze ochrony informacji, przeciwdziałania zagrożeniom cybernetycznym, będącym główną częścią zagrożeń hybrydowych, oraz zapewnienia ciągłości funkcjonowania infrastruktury krytycznej. Jego umiejscowienie w strukturze ABW pozwala łączyć bieżącą analizę techniczną incydentów z oceną ich szerszego kontekstu, w tym wpływu na bezpieczeństwo narodowe, z uwzględnieniem perspektywy kontrwywiadowczej. Ocena ta obejmuje również aspekt prewencji – dla administracji państwowej i operatorów infrastruktury krytycznej.

[1] *Ustawa z dnia 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa* (t.j. DzU z 2024 r. poz. 1077, ze zm.).

[2] *Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu* (t.j. DzU z 2025 r. poz. 902, ze zm.).

Kontekst cyberbezpieczeństwa w 2024 roku

Przez cały rok 2024 obowiązywał podwyższony stopień alarmowy CRP (w styczniu i lutym był to CHARLIE-CRP, a od marca – BRAVO-CRP[3]). Wiązało się to z utrzymywaniem stałej gotowości do reagowania na potencjalne działania o charakterze terrorystycznym, zgodnie z ustawą o działaniach antyterrorystycznych[4]. W szerszym ujęciu oznaczało to stałą gotowość do reagowania na potencjalne incydenty o charakterze hybrydowym i cyberwywiadowczym, ze względu na wspólne wektory ataków wykorzystywane we wszystkich tych przypadkach.

W 2024 r. CSIRT GOV zarejestrował 17 439 zgłoszeń o potencjalnych incydentach, z czego 3991 uznano za faktyczne naruszenia bezpieczeństwa systemów teleinformatycznych (rysunek 1)[5]. Chociaż te liczby wskazują na spadek względem roku 2023, to autorzy raportu zwracają uwagę, że nie wynika to ze zmniejszenia liczby zagrożeń, lecz z poprawy kompetencji i świadomości użytkowników oraz z wdrażania w instytucjach skuteczniejszych mechanizmów ochrony[6].

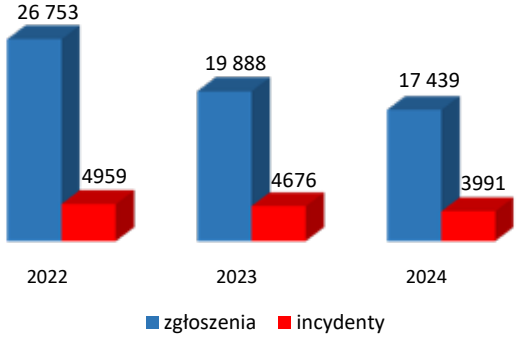

Rysunek 1. Liczba zgłoszeń i incydentów zarejestrowanych przez CSIRT GOV w latach 2022–2024.

Źródło: CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni RP w 2024 roku*, https://csirt.gov.pl/download/3/221/RaportostaniebezpieczenstwacyberprzestrzeniRPw2024.pdf, s. 10 [dostęp: 1 X 2025].

[3] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni RP w 2024 roku*, https://csirt.gov.pl/download/3/221/RaportostaniebezpieczenstwacyberprzestrzeniRPw2024.pdf, s. 5 [dostęp: 1 X 2025].

[4] *Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych* (t.j. DzU z 2025 r. poz. 194).

[5] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni...*, s. 10.

[6] Tamże.

Te dane obrazują zwiększającą się odporność podmiotów będących we właściwości CSIRT GOV. Czynnikami sprzyjającymi wzrostowi tej odporności są:

1) powstrzymywanie ataków na poziomie brzegowym sieci, czyli skuteczne filtrowanie i blokowanie prób naruszeń, zanim dotrą one do właściwych systemów teleinformatycznych. W przypadku ataków socjotechnicznych z wykorzystaniem poczty elektronicznej oznacza to stosowanie zaawansowanych filtrów antyspamowych i mechanizmów reputacyjnych na bramkach pocztowych; w odniesieniu do ataków siłowych – wdrażanie rozwiązań takich jak blokowanie adresów IP (tzw. blacklisting) czy limity prób logowania, a w przypadku zagrożeń wykorzystujących znane podatności – bieżące aktualizowanie oprogramowania i eliminowanie luk bezpieczeństwa;
2) wzrost świadomości użytkowników i pracowników administracji, którzy coraz częściej potrafią rozpoznać i powstrzymać próby ataków, w których wykorzystuje się socjotechnikę (np. phishing, spearphishing, vishing), jeszcze na etapie kontaktu z wiadomością lub podejrzanym linkiem, przed wejściem z nimi w interakcję. To efekt rosnącej liczby szkoleń, komunikatów ostrzegawczych i wewnętrznych procedur reagowania na incydenty. W 2024 r. CSIRT GOV przeprowadził szkolenia i warsztaty dla blisko 1900 osób, co stanowi prawie czterokrotny wzrost w stosunku do roku 2023[7];
3) rozwój wewnętrznych struktur odpowiedzialnych za cyberbezpieczeństwo, takich jak zespoły SOC (Security Operations Center) lub jednostki ds. bezpieczeństwa teleinformatycznego w instytucjach publicznych. Pozwala to na skuteczniejszą obsługę incydentów na poziomie lokalnym, bez konieczności angażowania CSIRT GOV;
4) zacieśnienie współpracy i koordynacji międzyinstytucjonalnej, zarówno w ramach trzech krajowych zespołów CSIRT (GOV, MON, NASK), jak i między administracją publiczną i operatorami infrastruktury krytycznej. Wymiana informacji o zagrożeniach i dystrybucja wskaźników kompromitacji (ang. *indicators of compromise*) umożliwiają wcześniejsze wykrywanie prób ataków oraz szybsze reagowanie na incydenty. Na podstawie zgłoszeń incydentów oraz analizy wskaźników kompromitacji z jednego przypadku

[7] Tamże.

CSIRT GOV opracowuje ostrzeżenia i rekomendacje dla całego swojego obszaru kompetencyjnego, co pozwala zapobiegać rozprzestrzenianiu się zagrożeń[8];

5) wykorzystywanie testów bezpieczeństwa i audytów jako działań proaktywnych, które w sposób bezpieczny i kontrolowany pozwalają na identyfikację słabych punktów systemów, zanim zostaną one wykorzystane przez grupy przestępcze i cyberofensywne. Tego typu działania, prowadzone przez jednostki znajdujące się w strukturze danego podmiotu, zewnętrzne firmy świadczące usługi testów penetracyjnych oraz przez CSIRT GOV, stanowią istotny element prewencji i podnoszenia ogólnej odporności cyfrowej podmiotów administracji publicznej i operatorów infrastruktury krytycznej. W 2024 r. CSIRT GOV przeprowadził serię testów penetracyjnych w instytucjach administracji publicznej. Obejmowały one m.in. ocenę konfiguracji systemów, skuteczności mechanizmów obronnych i jakości zarządzania podatnościami. Wnioski z tych testów posłużyły do opracowania zaleceń dla poszczególnych jednostek[9].

Charakterystyka działań cyberofensywnych w kontekście cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej

Wzrost kompetencji i zdolności podmiotów pozostających we właściwości CSIRT GOV nie eliminuje wszystkich zagrożeń. Analiza incydentów odnotowanych w 2024 r. wskazuje, że mimo zauważalnej poprawy poziomu zabezpieczeń i świadomości użytkowników, cyberprzestrzeń Polski nadal pozostaje miejscem aktywności podmiotów o charakterze przestępczym, wywiadowczym i haktywistycznym[10]. Zdarzenia będące wynikiem działań grup wspieranych przez państwa są jednym z elementów składających się na incydenty dzielone przez CSIRT GOV na dwie kategorie określane jako „socjotechnika" oraz „atak". Pierwsza z kategorii wskazuje głównie na phishing wymierzony w użytkowników organizacji pozostających w zainteresowaniu aktorów, druga dotyczy prób oraz skutecznych incydentów

[8] Tamże, s. 15.

[9] Tamże, s. 96.

[10] Tamże, s. 54.

przełamania zabezpieczeń infrastruktury teleinformatycznej atakowanych podmiotów[11].

W 2024 r. aktywność grup sponsorowanych przez państwa oraz prorosyjskich kolektywów haktywistycznych utrzymywała się na wysokim poziomie. Międzynarodowe raporty umieszczają Polskę wśród czołowych krajów europejskich pod względem liczby ataków sponsorowanych, motywowanych społecznie lub politycznie. Z raportu Microsoftu, firmy z sektora IT, wynika, że w 2024 r. Polska znalazła się w pierwszej trójce w Europie[12]. Z kolei według analityków firmy technologicznej Radware wśród państw Europy Polska zajmowała drugie miejsce, za Ukrainą, pod względem liczby ataków DDoS[13] inicjowanych przez prorosyjskich haktywistów[14]. To potwierdza, że Polska, jako aktywny sojusznik Ukrainy i wschodnia granica NATO i Unii Europejskiej, była szczególnie narażona na działania asymetryczne i hybrydowe w cyberprzestrzeni.

Raport CSIRT GOV wskazuje na dominację ataków z kierunku rosyjskiego, szczególnie przeprowadzanych przez grupę APT28 (stanowiącą jednostkę wojskową nr 26165 w 85. Głównym Centrum Zadań Specjalnych rosyjskiego wywiadu wojskowego GRU[15]) oraz grupę APT2916[16] (podległą Służbie Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej)[17]. Omawiane przypadki odnotowane w cyberprzestrzeni RP znajdują potwierdzenie także w przywołanych w tym artykule zagranicznych publikacjach, które pokazują szerszy kontekst działalności tych grup.

---

[11] Tamże, s. 12–13.

[12] *Microsoft Digital Defense Report 2024, The foundations and new frontiers of cybersecurity*, https://cdn-dynmedia-1.microsoft.com/is/content/microsoftcorp/microsoft/final/en-us/microsoft-brand/documents/Microsoft%20Digital%20Defense%20Report%202024%20%281%29.pdf, s. 13 [dostęp: 19 III 2025].

[13] Atak DDoS (ang. *distributed denial of service*, rozproszona odmowa usługi) – skoordynowane przeciążenie zasobów systemu lub usługi poprzez dużą liczbę jednoczesnych żądań pochodzących z różnych urządzeń, co ma uniemożliwić prawidłowe działanie.

[14] *2024 Global Threat Analysis Report, Executive Summary*, https://www.cisco.com/c/dam/m/en_in/events/security-conclave-2024/radware-threat-report-summary-2024.pdf, s. 9 [dostęp: 2 X 2025].

[15] *Działania rosyjskiej służby specjalnej GRU wymierzone w zachodnie podmioty logistyczne oraz przedsiębiorstwa technologiczne*, https://www.gov.pl/attachment/e9e86877-2ba0-478e-be36-f20d68474f37, s. 4 [dostęp: 14 X 2025].

[16] APT29, MITRE ATT&CK, https://attack.mitre.org/groups/G0016/ [dostęp: 14 X 2025].

[17] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni…*, s. 56.

Kampania grupy APT29, znanej również jako Earth Koshchei, wykorzystująca pliki konfiguracji połączenia RDP (ang. *remote desktop protocol*), z dużym prawdopodobieństwem (zgodnie z ustaleniami analityków Microsoftu dokonanymi na podstawie nazw zarejestrowanych domen[18]) była adresowana m.in. do podmiotów rządowych państw europejskich, szczególnie do ministerstw spraw zagranicznych i ministerstw obrony, struktur NATO, a także do ukraińskich sektorów: obrony, energii i telekomunikacji (rysunek 2). Wpisuje się to jednoznacznie w kontekst działania służby wywiadowczej państwa prowadzącego wojnę z Ukrainą oraz działalność hybrydową wobec państw NATO, a lista potencjalnych adresatów kampanii pokrywa się z dotychczas notowanymi[19].

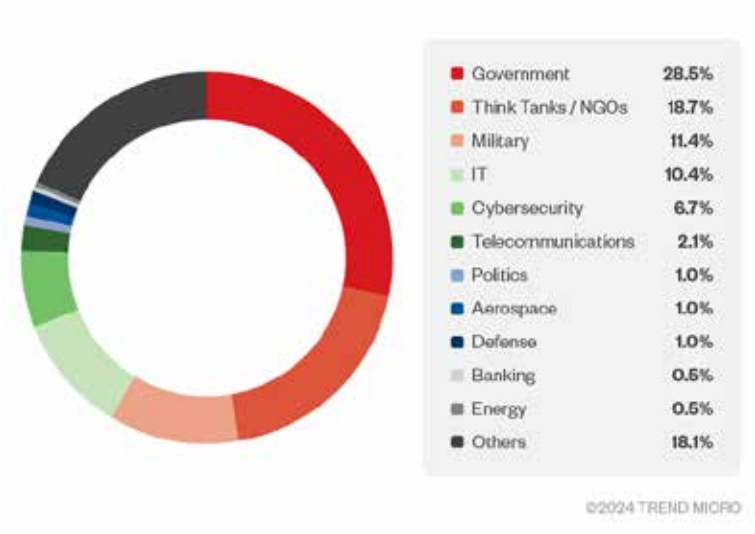

Rysunek 2. Odsetek domen zarejestrowanych przez grupę APT29 z podziałem na branże.

Źródło: *Earth Koshchei Coopts Red Team Tools in Complex RDP Attacks*, Trend Micro, 17 XII 2024 r., https://www.trendmicro.com/en_us/research/24/l/earth-koshchei.html [dostęp: 14 X 2025].

[18] *Midnight Blizzard conducts large-scale spear-phishing campaign using RDP files*, Microsoft Threat Intelligence, 29 X 2024 r., https://www.microsoft.com/en-us/security/blog/2024/10/29/midnight-blizzard-conducts-large-scale-spear-phishing-campaign-using-rdp-files/ [dostęp: 14 X 2025].

[19] *Threat profile: APT29*, https://blackpointcyber.com/wp-content/uploads/2024/06/Threat-Profile-APT29_Blackpoint-Adversary-Pursuit-Group-APG_2024.pdf, s. 4 [dostęp: 2 X 2025].

Wśród zagrożeń ze strony grupy APT28 dominowały ataki socjotechniczne, w tym polegające na wyłudzaniu danych logowania do poczty elektronicznej oraz infekowaniu złośliwym oprogramowaniem wykradającym wrażliwe informacje ze stacji roboczych. Wyróżniono także ataki wykorzystujące różnego rodzaju podatności systemów teleinformatycznych[20]. W kontekście teleinformatyki „podatności" oznaczają słabości systemów, którymi atakujący może się posłużyć do przeprowadzenia skutecznego ataku[21]. Należy jednak podkreślić, że to pojęcie nie odnosi się wyłącznie do błędów oprogramowania zarejestrowanych w bazie CVE (ang. Common Vulnerabilities and Exposures), lecz obejmuje także błędy konfiguracji, zachowania użytkowników oraz niezamierzone cechy oprogramowania, które mogą zostać wykorzystane w sposób sprzeczny z ich przeznaczeniem[22].

Na przykład słabym punktem systemu może być użycie prostych lub powtarzalnych haseł, co bywa wyzyskiwane w atakach siłowych na panele logowania. Brak filtrowania ruchu pochodzącego z anonimizujących sieci VPN[23] lub TOR[24] również stanowi istotną słabość, ułatwiającą atakującemu ukrycie źródła działań. W analizowanych przypadkach odnotowano także wykorzystanie podatności umożliwiających przeprowadzenie ataku DCSync[25], który pozwala na uzyskanie poświadczeń domenowych[26]. Z kolei pewne funkcje systemowe, takie jak mechanizmy nadawania uprawnień do folderów poczty elektronicznej w usłudze Microsoft Exchange, mogą być użyte zgodnie z ich konstrukcją, lecz w sposób złośliwy i służyć eskalacji uprawnień lub eksfiltracji danych[27]. Tak szeroki zakres podatności

[20] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni…*, s. 57–66.

[21] *Vulnerability management, Understanding vulnerabilities*, National Cyber Security Centre, https://www.ncsc.gov.uk/collection/vulnerability-management/understanding-vulnerabilities [dostęp: 10 X 2025].

[22] Tamże.

[23] Virtual Private Network – usługa szyfrowanego tunelu pomiędzy urządzeniem użytkownika a serwerem pośredniczącym, maskująca rzeczywisty adres IP i lokalizację użytkownika.

[24] The Onion Router – sieć anonimizująca, przekierowująca ruch sieciowy przez dużą liczbę szyfrowanych węzłów.

[25] Atak DCSync – technika, w której atakujący podszywa się pod kontroler domeny Active Directory i żąda synchronizacji danych, uzyskując w ten sposób skróty kryptograficzne poświadczeń do wszystkich kont w domenie.

[26] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni…*, s. 65.

[27] Tamże.

oznacza, że cyberodporność organizacji zależy nie tylko od bieżącej aktualizacji oprogramowania, lecz także od właściwej konfiguracji środowiska, dyscypliny użytkowników oraz rozumienia, w jaki sposob funkcjami systemowymi może posłużyć się przeciwnik.

Grupa APT28 wykorzystywała te środki w atakach zarówno na podmioty w Polsce, jak i w innych państwach, w tym należących do NATO. W maju 2025 r. zostało to zaraportowane we wspólnym dokumencie służb Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Niemiec, Czech, Polski, Australii, Kanady, Danii, Estonii, Francji i Holandii[28]. Dokument ten stanowi rozwinięcie opisu przedstawionej przez CSIRT GOV aktywności GRU wobec podmiotów realizujących zadania na rzecz wsparcia Ukrainy w wojnie z Rosją, a także przedsiębiorstw technologicznych i jednocześnie prezentuje inny – obok działalności sabotażowej[29] – wymiar obecności GRU w państwach zachodnich oraz w Ukrainie (rysunek 3).

Rysunek 3. Lokalizacja geograficzna podmiotów, w które były wymierzone działania GRU.

Źródło: *Działania rosyjskiej służby specjalnej GRU wymierzone w zachodnie podmioty logistyczne oraz przedsiębiorstwa technologiczne*, Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, https://www.gov.pl/attachment/e9e86877-2ba0-478e-be36-f20d68474f37, s. 7 [dostęp: 14 X 2025].

[28] *Działania rosyjskiej służby specjalnej GRU...*, s. 7.

[29] A. Jawor, *„Agenci jednorazowego użytku" rosyjskiego GRU. „Tajna" kampania sabotażu w Europie*, CyberDefence24, 3 X 2025 r., https://cyberdefence24.pl/armia-i-sluzby/agenci-jednorazowego-uzytku-rosyjskiego-gru-tajna-kampania-sabotazu-w-europie [dostęp: 14 X 2025].

Wśród zagrożeń analizowanych przez CSIRT GOV wskazano również aktywność grup powiązanych z Chińską Republiką Ludową, które w 2024 r. prowadziły działania wywiadowcze wobec państw członkowskich Unii Europejskiej. Koncentrowała się ona na pozyskiwaniu informacji z obszarów: naukowo-technologicznego, energetycznego oraz administracji publicznej. Ataki odnotowane w Polsce zostały przeprowadzone przez dwie grupy – Volt Typhoon[30] oraz APT15[31]. Ponadto zidentyfikowano sieć przejętych przez chińskich cyberprzestępców urządzeń sieciowych firmy TP-Link. Użyto jej do anonimizacji ruchu w atakach na usługi Microsoftu[32]. Działania te wpisują się w długofalową strategię pozyskiwania w sposób ukryty informacji o dużym znaczeniu dla przemysłu i gospodarki, realizowaną w celu wzmocnienia potencjału technologicznego i konkurencyjności Chin na arenie międzynarodowej.

Na uwagę zasługuje także aktywność podmiotów powiązanych z Republiką Białorusi, które z dużym prawdopodobieństwem działają we współpracy ze służbami Federacji Rosyjskiej. W 2024 r. obserwowano działania grupy UNC1151, prowadzącej dwa rodzaje działalności – dezinformacyjną oraz wywiadowczą[33]. Jej kampanie obejmowały wiadomości phishingowe podszywające się pod panele logowania do poczty elektronicznej najpopularniejszych polskich dostawców – Interii, Onetu, Wirtualnej Polski. Chodziło o wyłudzenie danych logowania, przejęcie kont i zbudowanie infrastruktury potrzebnej do akcji dezinformacyjnych. Aby prowadzić działalność szpiegowską, infekowano komputery szkodliwym oprogramowaniem pozwalającym na przejęcie pełnej kontroli nad urządzeniem. Dokonywano tego za pośrednictwem wiadomości e-mail. Aktywność tej grupy jest obserwowana od co najmniej 2017 r.[34], co świadczy o długotrwałym, rozpoznawczym charakterze działań i ukierunkowaniu na destabilizację informacyjną państwa.

[30] Volt Typhoon – grupa o atrybucji wskazującej na Chińską Armię Ludowo-Wyzwoleńczą, atakująca infrastrukturę krytyczną państw zachodnich w celu prowadzenia działań wywiadowczych.

[31] APT15 – grupa cyberofensywna o atrybucji chińskiej, realizująca strategiczne cele wywiadowcze Chin.

[32] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni…*, s. 72–73, 75.

[33] Tamże, s. 69–72.

[34] *Ghostwriter Update: Cyber Espionage Group UNC1151 Likely Conducts Ghostwriter Influence Activity*, https://services.google.com/fh/files/misc/ghostwriter_update_report.pdf, s. 8 [dostęp: 14 X 2025].

W raporcie odnotowano także działania prorosyjskich grup haktywistycznych Beregini i Zarya. Opublikowały one zmanipulowane dane wykradzione z Polskiej Agencji Antydopingowej, aby podważyć wiarygodność polskich sportowców podczas igrzysk olimpijskich w Paryżu[35]. Działania te są określane jako operacje *hack-and-leak*. Łączą one cyberatak z manipulacją informacyjną, której celem jest wywarcie wpływu na opinię publiczną[36].

W przypadku infrastruktury przemysłowej (Operational Technology/Industrial Control Systems) działalność haktywistyczna coraz częściej obejmuje cele związane z instalacjami użyteczności publicznej, takimi jak oczyszczalnie ścieków, sieci wodociągowe czy przepompownie[37]. Jest to trend międzynarodowy, obserwowany także w Stanach Zjednoczonych[38], Holandii, Francji[39] czy Norwegii[40]. W raporcie CSIRT GOV nie podano konkretnych przypadków, wskazano jedynie na nasilenie takich działań. Wśród najbardziej aktywnych kolektywów, pokazujących rezultaty przeprowadzonych ataków na dedykowanych kanałach na platformie Telegram, należy wskazać: Cyber Army of Russia Reborn (CARR), Z-Pentest[41], Sector16 oraz TwoNet[42]. Trzy ostatnie są częścią sojuszu działającego pod przewodnictwem OverFlame (rysunek 4).

[35] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni...*, s. 6.

[36] S. Palczewski, *Kampanie hack-and-leak. Czy namieszają przed wyborami w Polsce?*, Demagog, 17 VIII 2023 r., https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/kampanie-hack-and-leak-czy-namieszaja-przed-wyborami-w-polsce/ [dostęp: 13 X 2025].

[37] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni...*, s. 55.

[38] *Defending OT Operations Against Ongoing Pro-Russia Hacktivist Activity*, https://www.cisa.gov/sites/default/files/2024-05/defending-ot-operations-against-ongoing-pro-russia-hacktivist-activity-508c.pdf, s. 1 [dostęp: 1 X 2025].

[39] *Cyber Insight, Sector 16 group*, https://www.orangecyberdefense.com/fileadmin/global/CyberIntelligenceBureau/Gangs_Investigations/Sector16/Sector16Group.pdf, s. 10 [dostęp: 1 X 2025].

[40] M. Bryant, *Russian hackers seized control of Norwegian dam, spy chief says*, The Guardian, 14 VIII 2025 r., https://www.theguardian.com/world/2025/aug/14/russian-hackers-control-norwegian-dam-norway [dostęp: 14 X 2025].

[41] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni...*, s. 74.

[42] *Anatomy of a Hacktivist Attack: Russian-Aligned Group Targets OT/ICS*, Forescout, 9 X 2025 r., https://www.forescout.com/blog/anatomy-of-a-hacktivist-attack-russian-aligned-group-targets-otics/ [dostęp: 12 X 2025].

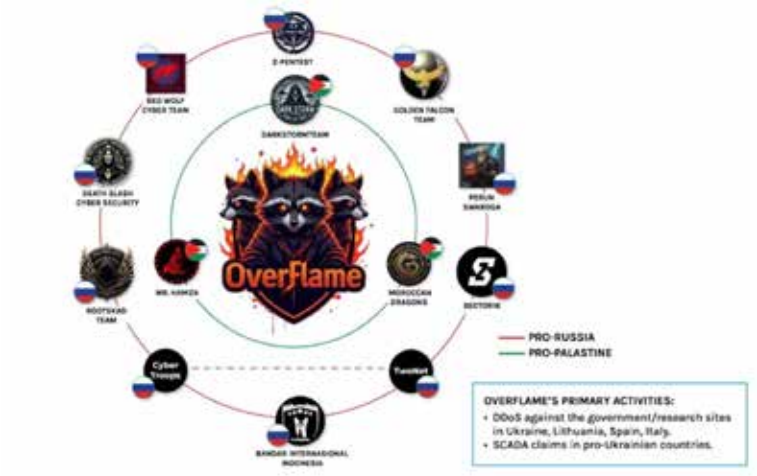

Rysunek 4. Grupy haktywistyczne skupione w ramach kolektywu OverFlame.

Źródło: *Anatomy of a Hacktivist Attack: Russian-Aligned Group Targets OT/ICS*, Forescout, 9 X 2025 r., https://www.forescout.com/blog/anatomy-of-a-hacktivist-attack-russian-aligned-group-targets-otics/ [dostęp: 12 X 2025].

Aktywność tych kolektywów charakteryzuje się wysoką dynamiką. Dochodzi do częstej dezaktywacji kanałów, powstawania nowych grup i sojuszy, a także konfliktów. Jednocześnie wiele wskazuje na to, że za wieloma kolektywami stoi niewielka grupa tych samych osób, które działają na zlecenie rosyjskich służb. Ukraiński instytut Molfar (Molfar Intelligence Institute) opublikował w styczniu 2025 r. dane administratorów i członków grup NoName057(16) oraz DDoSia, prowadzących ataki DDoS przeciwko stronom i usługom internetowym w państwach sprzeciwiających się polityce Federacji Rosyjskiej[43]. Zidentyfikowana tam Julia Vladimirovna Pankratova wraz z Denisem Olegovichem Dekgtyarenko znaleźli się na liście osób, na które Stany Zjednoczone nałożyły sankcje w związku z rolą, jaką odegrały w atakach grupy hakerskiej CARR na amerykańską infrastrukturę krytyczną[44]. Analitycy Mandiant, amerykańskiej firmy z branży cyberbezpieczeństwa, w swoim raporcie dotyczącym grupy Sandworm

[43] *Russian Cyber Army. Who is it?*, Molfar Intelligence Institute, 23 I 2025 r., https://www.molfar.institute/en/russian-cyber-army/ [dostęp: 12 X 2025].

[44] *Treasury Sanctions Leader and Primary Member of the Cyber Army of Russia Reborn,* U.S. Department of the Treasury, 19 VII 2024 r., https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2473 [dostęp: 11 X 2025].

(identyfikowanej jako jednostka wojskowa 74455 Centrum Technologii Specjalnych GRU) wskazali na jej powiązania z kolektywami XakNet, Solntsepek oraz CARR[45]. Z dużym prawdopodobieństwem może to oznaczać, że CARR i grupy działające z nią w sojuszu realizują zadania na zlecenie służb Federacji Rosyjskiej, co podaje w wątpliwość oddolny charakter haktywizmu.

Bezpieczeństwo łańcucha dostaw

Jednym z najważniejszych wniosków raportu CSIRT GOV jest zwrócenie uwagi na rosnące ryzyko związane z podmiotami trzecimi – dostawcami usług IT, firmami outsourcingowymi i wykonawcami (w branży IT nazywanymi kontraktorami, z ang. *contractor*). Incydenty dotyczące łańcucha dostaw pokazują, że bezpieczeństwo organizacji jest tak silne jak najsłabsze ogniwo w jej ekosystemie. Restrykcyjne procedury wewnętrzne nie gwarantują bezpieczeństwa, jeśli partnerzy zewnętrzni nie utrzymują odpowiedniego poziomu ochrony[46]. W 2024 r. do incydentów polegających na kompromitacji systemów, eksfiltracji danych i ich publikacji doszło w firmach świadczących usługi z zakresu informatyki i automatyki, np. AIUT Sp. z o.o.[47] czy Atende S.A.[48] W 2025 r. były to EuroCert Sp. z o.o.[49] – dostawca usługi podpisu kwalifikowanego oraz firma ochroniarska Ekotrade Sp. z o.o.[50] Skutkiem tych działań było upublicznienie danych wrażliwych o pracownikach, klientach i umowach.

[45] G. Roncone, D. Black, J. Wolfram, T. McLellan, N. Simonian, R. Hall, A. Prokopenkov, D. Perez, L. Aytes, A. Wahlstrom, *APT44: Unearthing Sandworm*, https://*services*.google.com/fh/files/misc/apt44-unearthing-sandworm.pdf, s. 12–13 [dostęp: 19 III 2025].

[46] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni…*, s. 113.

[47] *Incydent bezpieczeństwa*, Aiut, https://aiut.com/incydent-bezpieczenstwa/ [dostęp: 12 X 2025].

[48] *Komunikat Atende w związku z upublicznieniem ukradzionych danych*, Atende, 22 X 2024 r., https://atende.pl/pl/aktualnosci/komunikat-atende-w-zwiazku-z-upublicznieniem-ukradzionych-danych [dostęp: 12 X 2025].

[49] *Atak na EuroCert – oświadczenie*, EuroCert, 15 I 2025 r., https://eurocert.pl/atak-na-eurocert-oswiadczenie/ [dostęp: 12 X 2025].

[50] *Komunikat dotyczący ataku hakerskiego na infrastrukturę informatyczną Ekotrade Sp. z o.o.*, https://ekotrade.com.pl/img/rodo/KOMUNIKAT-EKOTRADE-dla-pracownikow.pdf [dostęp: 12 X 2025].

W kontekście bezpieczeństwa narodowego oznacza to konieczność traktowania łańcucha dostaw jako integralnej części systemu bezpieczeństwa państwa. Regularne audyty bezpieczeństwa, kontrola dostępu zdalnego, zabezpieczenie danych w ruchu i w spoczynku, weryfikacja umów z dostawcami oraz opracowanie planów ciągłości działania powinny być standardem w instytucjach publicznych i przedsiębiorstwach o znaczeniu strategicznym, w tym wśród operatorów infrastruktury krytycznej[51].

Podsumowanie

Analizując raport CSIRT GOV w szerszym kontekście, należy zauważyć, że cyberataki coraz częściej stanowią element prowadzenia konfliktów poniżej progu wojny, czym wpisują się w rosyjską koncepcję wojny nowej generacji. Służą rozpoznaniu, dezinformacji i destabilizacji bez konieczności użycia siły militarnej. W tym sensie cyberbezpieczeństwo jest już nie tylko domeną technologiczną, lecz także strategiczną i polityczną, stanowi bowiem płaszczyznę, na której przecinają się interesy państw, sektora prywatnego i społeczeństwa. Ataki na administrację państwową, infrastrukturę krytyczną czy media publiczne mają wymiar symboliczny i psychologiczny – podważają zaufanie do instytucji państwa, odsłaniając jego słabości, i wywołują szum medialny. Zdolność do szybkiego reagowania, informowania opinii publicznej zgodnie z przyjętymi scenariuszami komunikacji strategicznej oraz przywracania ciągłości działania organizacji jest jednym z najważniejszych wymiarów obronności.

Raport CSIRT GOV potwierdza, że bezpieczeństwo cybernetyczne RP stanowi dziś integralny element bezpieczeństwa narodowego, a jego utrzymanie wymaga synergii działań technicznych, prawnych i organizacyjnych państwa. Skala zagrożeń dla Polski nie maleje, dlatego tak istotne jest, aby zdolność instytucji do ich identyfikacji, ograniczania skutków i budowania odporności stale rosła. Bardzo ważne są współpraca i wymiana informacji. Stale zmieniający się krajowy system cyberbezpieczeństwa, rozszerzany o sektorowe zespoły CSIRT, wraz z zespołami krajowymi, organami właściwymi do spraw cyberbezpieczeństwa, operatorami usług kluczowych oraz pozostałymi instytucjami, musi stanowić tarczę skutecznie chroniącą przed zagrożeniami o charakterze międzynarodowym. Bezpieczeństwo

[51] CSIRT GOV, *Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni…*, s. 116.

to proces ciągły, wymagający stałej weryfikacji, audytów i zachowania elastyczności w celu adaptacji do zmieniających się warunków technologicznych i geopolitycznych. Pojawiające się z każdym dniem nowe podatności, techniki ataków, a przede wszystkim rozwój sztucznej inteligencji, która będzie wspierać atakujących w tworzeniu treści phishingowej oraz kolejnych wersji złośliwego oprogramowania, sprawiają, że trzeba zwiększać swoją odporność i zdolność reakcji na pojawiające się zagrożenia. Jest to istotne jak nigdy wcześniej.

Dynamicznie zmieniający się charakter zagrożeń w cyberprzestrzeni unaocznia pilną potrzebę rezygnacji z modelu reaktywnego na rzecz działań ukierunkowanych na budowanie odporności cyberprzestrzeni RP. Powinny one polegać przede wszystkim na wdrażaniu kompleksowych rozwiązań o charakterze systemowym, a także na doskonaleniu wewnętrznych regulacji organizacyjnych. Kierunek ten znajduje odzwierciedlenie w projektowanych zmianach legislacyjnych, zwłaszcza w nowelizacji ustawy o KSC oraz ustawy o zarządzaniu kryzysowym. Ich wejście w życie w 2025 r. ma na celu poprawę koordynacji działań i wymiany informacji, uwzględnienie wrażliwości łańcuchów dostaw oraz podniesienie ogólnej odporności instytucjonalnej państwa na incydenty w cyberprzestrzeni. Skuteczność tych rozwiązań będzie w dużej mierze zależeć od stopnia ich wdrożenia oraz od zdolności do adaptacji w obliczu dalszej ewolucji cyberzagrożeń.

Monika Stodolnik

Funkcjonariusz Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Kontakt: monika.stodolnik@abw.gov.pl

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 271–281

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.054.23041

Varia

Budowanie odporności europejskiego sektora kolejowego na zagrożenia hybrydowe. Polski wkład w dobre praktyki i zwiększenie bezpieczeństwa

Tomasz Lachowicz
Autor niezależny
https://orcid.org/0009-0002-4344-7120

Po serii zamachów terrorystycznych w Europie w latach 2015–2017, wymierzonych również w transport kolejowy, kwestia bezpieczeństwa stała się jednym z priorytetów Unii Europejskiej.

Spotkanie ministerialne państw członkowskich 29 sierpnia 2015 r. w Paryżu i tzw. paryska deklaracja stanowiły polityczne wsparcie dla Komisji Europejskiej, aby podjęła pilne działania podnoszące poziom bezpieczeństwa w UE. Z kolei na spotkaniu Rady UE w Luksemburgu 8 października 2015 r. przyjęto propozycje opracowania wspólnych zasad bezpieczeństwa dla pociągów międzynarodowych i kolei dużych prędkości. Komisja Europejska została tym samym zobligowana do przeanalizowania wpływu szeregu inicjatyw na rzecz poprawy bezpieczeństwa pasażerskiego transportu kolejowego w UE.

W 2017 r. Jean-Claude Juncker, ówczesny przewodniczący Komisji Europejskiej, w przemowie *State of the Union* podkreślił potrzebę silnej i bezpiecznej Unii, a w kolejnych latach zagadnienia związane z bezpieczeństwem transportu lądowego, w tym przede wszystkim bezpieczeństwem

pasażerów i miejsc publicznych, pozostawały priorytetowymi tematami unijnej agendy.

Polska włączyła się w te prace, m.in. przez Przedstawicielstwo Polskich Kolei Państwowych S.A. w Brukseli, odpowiedzialne za współpracę z unijnymi instytucjami oraz międzynarodowymi organizacjami kolejowymi. Efektem wspólnych działań były inicjatywy na rzecz zwiększenia poziomu bezpieczeństwa w UE, w tym w dziedzinie transportu.

Platforma RAILSEC – plan poprawy bezpieczeństwa pasażerów kolei

Z uwagi na rosnące ryzyko zagrożenia terrorystycznego w pasażerskim transporcie kolejowym Dyrekcja Generalna ds. Mobilności i Transportu (Directorate-General for Mobility and Transport, DG MOVE), która odpowiada za politykę transportową w UE, przeprowadziła w latach 2016–2017 publiczne konsultacje skierowane do sektora kolejowego. Zamierzano wysondować, jakie są możliwe unijne inicjatywy legislacyjne i pozalegislacyjne w tym obszarze. W ten proces zaangażowało się Przedstawicielstwo PKP, koordynując wkład spółek PKP oraz wypracowując wspólne stanowisko kolei europejskich w ramach Wspólnoty Kolei Europejskich oraz Zarządców Infrastruktury Kolejowej (Community of European Railways and Infrastructure Managers, CER). Rezultatem konsultacji było opublikowanie przez Komisję Europejską w połowie 2018 r. *Unijnego planu działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa pasażerów kolei i personelu kolejowego* (*EU action plan to improve the security of rail passengers and staff*), w którym zainicjowano powołanie unijnej platformy ds. bezpieczeństwa pasażerów w transporcie kolejowym – The EU Rail Passenger Security Platform (RAILSEC). Jej członkami zostali eksperci z państw członkowskich UE oraz z państw należących do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (European Free Trade Association, EFTA), wydelegowani do niej z władz i służb krajowych. Pozostali interesariusze, np. organizacje kolejowe takie jak Europejska Agencja Kolejowa (European Railway Agency, ERA), Colpofer, otrzymały status obserwatorów. Spotkania członków platformy miały charakter zamknięty i były prowadzone wspólnie przez DG MOVE oraz Dyrekcję Generalną ds. Migracji i Spraw Wewnętrznych (Directorate-General for Migration and Home Affairs, DG HOME). Prace objęły m.in.:

- zaktualizowanie metodologii oceny ryzyka zagrożenia terrorystycznego w pasażerskim transporcie kolejowym, a także zbioru wytycznych, rekomendacji i najlepszych praktyk, które będą mogły zostać użyte do przeprowadzania oceny ryzyka przez kompetentne podmioty na poziomie krajowym i lokalnym,
- stworzenie listy najbardziej użytecznych technologii do ochrony pociągów i stacji kolejowych (głównie w kontekście wykrywania ładunków wybuchowych, broni). Na jej bazie Komisja Europejska (DG MOVE/DG HOME) stworzyła katalog najlepszych praktyk i najbardziej efektywnych, również pod względem kosztów, rozwiązań,
- opracowanie wytycznych w zakresie zagrożenia wewnętrznego (ang. *insider threat*), w tym listy wrażliwych – z punktu widzenia zagrożenia terrorystycznego – stanowisk pracy, które wymagają specjalnej uwagi ze strony pracodawcy,
- inne działania – m.in. w obszarze cyberbezpieczeństwa, zagrożeń CBRN (chemicznych, biologicznych, radiologicznych, nuklearnych) oraz planów zarządzania bezpieczeństwem na kolei.

Platforma RAILSEC stała się częścią funkcjonującej od lat, większej i szerszej tematycznie eksperckiej platformy państw członkowskich ds. transportu lądowego – Land Transport Security (LANDSEC).

Przedstawicielstwo PKP monitorowało działania RAILSEC, a także brało udział w spotkaniach grup roboczych, przekazując istotne dla Grupy PKP rezultaty prac (wytyczne, rekomendacje itp.). Uczestniczy również w spotkaniach LANDSEC.

Plan działania na rzecz ochrony przestrzeni publicznych

Równolegle z działaniami podejmowanymi w obszarze bezpieczeństwa pasażerów w transporcie kolejowym DG HOME angażowała się w prace związane z bezpieczeństwem przestrzeni publicznych. W październiku 2017 r. został opublikowany unijny *Plan działania na rzecz ochrony przestrzeni publicznej* (*Action Plan to support the protection of public spaces*), w ramach którego powołano unijne forum publicznych i prywatnych operatorów. Jego głównym zadaniem jest wymiana know-how oraz najlepszych praktyk w obszarze ochrony przestrzeni publicznych. Służą temu spotkania tematyczne członków platformy, dotyczące m.in. transportu, organizacji wydarzeń masowych czy ochrony przestrzeni komercyjnych. Forum

opracowało szereg wytycznych i dobrych praktyk w kontekście działań, jakie mogą podejmować operatorzy, aby wzmocnić bezpieczeństwo i ochronę przestrzeni publicznych.

Aktywnym członkiem tego gremium od początku jego powstania jest Przedstawicielstwo PKP, które prezentuje na nim przyjęte w Grupie PKP dobre praktyki i strategie działania z zakresu bezpieczeństwa oraz przekazuje do spółek Grupy PKP informacje ze spotkań, m.in. na temat wypracowanych rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa.

ReArm Europe/Gotowość 2030 – plan finansowania obronności Unii Europejskiej

W marcu 2025 r. Komisja Europejska przedstawiła wspólną białą księgę w sprawie gotowości obronnej Europy do 2030 r. – Gotowość 2030 (Readiness 2030). Uzupełnia ją plan ReArm Europe – ambitny pakiet obronny, w ramach którego aż do 800 mld euro (w ramach różnych instrumentów finansowych) zostanie przeznaczonych na inwestycje zwiększające zdolności obronne państw członkowskich. Jako priorytetowe wskazano pakiet na rzecz mobilności wojskowej oraz plan działania UE w zakresie transformacji obronności. W pakiecie tym uwzględniono m.in. wnioski wyciągnięte ze znowelizowanego unijnego planu działania na rzecz mobilności wojskowej 2.0 i zobowiązania do mobilności wojskowej z 2024 r. Opracowano go w ścisłej koordynacji z Europejską Służbą Działań Zewnętrznych (European External Action Service) oraz Europejską Agencją Obrony (European Defence Agency), zapewniając spójność ze standardami i procedurami NATO.

Pakiet składa się z komunikatu na temat mobilności wojskowej i propozycji rozporządzenia w sprawie ustanowienia ram środków ułatwiających transport sprzętu wojskowego, towarów i personelu wojskowego przez Unię[1] (do którego dodano dokument roboczy Komisji Europejskiej), a także wprowadzenia zmian w przepisach UE i lepszego uwzględnienia wymogów dotyczących mobilności wojskowej z perspektywy podwójnego wykorzystania – wojskowego i cywilnego.

[1] *Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on establishing a framework of measures to facilitate the transport of military equipment, goods and personnel across the Union,* https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b84cfa7d-c619-11f0-8da2-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

Komisja Europejska zmierza do stworzenia do 2027 r. wojskowej strefy Schengen i transformacji przemysłu obronnego. Intencją tych działań jest wprowadzenie ułatwień, dzięki którym oddziały, sprzęt i zasoby wojskowe będą mogły być przemieszczane w całej Europie na dużą skalę i z dużą prędkością, w sposób sprawny i skoordynowany. Ma to być możliwe dzięki:

- usunięciu barier regulacyjnych – przez wprowadzenie przepisów dotyczących mobilności wojskowej zharmonizowanych na szczeblu UE oraz określenie zasad i procedur dotyczących transgranicznych przemieszczeń wojskowych, z rozpatrywaniem wniosków w ciągu maksymalnie trzech dni i uproszczonymi formalnościami celnymi;
- powstaniu struktur na wypadek sytuacji nadzwyczajnej – przez powołanie Europejskiego Systemu Wzmocnionej Reakcji w Zakresie Mobilności Wojskowej (European Military Mobility Enhanced Response System, EMERS), aby przyspieszyć procedury i zapewnić priorytetowy dostęp do infrastruktury. EMERS ma wspierać siły zbrojne działające w kontekście UE lub NATO;
- zwiększeniu odporności infrastruktury transportowej – przez dostosowanie kluczowych unijnych korytarzy mobilności wojskowej do norm podwójnego zastosowania oraz ochronę infrastruktury strategicznej za pomocą nowego zestawu narzędzi. Ukierunkowane inwestycje mają wzmocnić cyberbezpieczeństwo, bezpieczeństwo energetyczne i gotowość zarówno w czasie pokoju, jak i kryzysu;
- łączeniu i współdzieleniu zdolności – przez zwiększenie gotowości, solidarności i dostępności zdolności w zakresie mobilności wojskowej dla państw członkowskich. Ma to być możliwe dzięki wprowadzeniu puli solidarnościowej i utworzeniu cyfrowego systemu wymiany informacji na potrzeby mobilności wojskowej;
- wzmocnieniu zarządzania i koordynacji – za wdrażanie zmian i monitorowanie gotowości będą odpowiedzialne nowa unijna Grupa ds. Transportu w ramach Mobilności Wojskowej (Military Mobility Transport Group) oraz wzmocniony Komitet ds. Transeuropejskiej Sieci Transportowej (Trans-European Transport Network, TEN-T). Wspierać ich będą krajowi koordynatorzy ds. transgranicznego transportu wojskowego obecni w każdym państwie członkowskim;
- innowacjom na rzecz gotowości obronnej.

Komisja Europejska zobowiązała się, że w 2026 r. dokona przeglądu rozporządzenia wykonawczego w sprawie przepustowości infrastruktury kolejowej, aby upewnić się, że spełnia ono potrzeby transportu wojskowego.

Uwzględni przy tym wkład wniesiony przez przedstawicieli wojsk. Transport wojskowy ma być zwolniony z ograniczeń ruchu wynikających z efektywności środowiskowej pojazdów, kontroli jakości powietrza czy kontroli poziomu hałasu (w odniesieniu do lotnisk czy portów), a pojazdy kolejowe będą mogły operować bardziej elastycznie. Ponadto w 2026 r. Komisja, przy wsparciu m.in. ERA i zarządców infrastruktury, ma dokonać ponownej oceny fizycznych ograniczeń infrastruktury kolejowej na priorytetowych korytarzach mobilności wojskowej, aby ułatwić transport ładunków ponadgabarytowych. Będzie także pracować, również przy wsparciu ERA, nad wzmocnieniem systemu zarządzania ruchem kolejowym, aby zapewnić ciągłość działania w przypadku sabotażu lub innej awarii systemu. W rozporządzeniu reguluje się m.in. zagadnienia związane z indywidualnymi trasami pociągów dla wojskowego transportu kolejowego, kwestie używania pojazdów kolejowych poza ich określonym obszarem użytkowania czy zagadnienia identyfikacji pojazdów kolejowych do potencjalnego wykorzystania w transporcie wojskowym.

Pakiet ma duże znaczenie dla polskich kolei, a przede wszystkim dla funkcjonowania państwa w sytuacjach kryzysowych. W przypadku konfliktu zbrojnego zdolność kolei do zachowania ciągłości dostaw i wsparcia mobilizacji jest kluczowa dla właściwej reakcji i stabilności kraju. Przewozy kolejowe pozwalają bowiem na skuteczne przemieszczanie sił zbrojnych i sprzętu wojskowego. Kolej i przemysł kolejowy muszą też nadążać za innowacjami i zmianami wynikającymi z zagrożeń hybrydowych. Do tego potrzebne są środki finansowe i budowa odpowiednich kompetencji. Rosyjska agresja na Ukrainę pokazała, jak szybko rozwijają się technologie ofensywne i obronne. Innowacje, takie jak sztuczna inteligencja, systemy kwantowe, drony i technologie kosmiczne, zmieniają oblicze pola walki i działania na nim. Tym istotniejsza jest rola logistyki.

Polski wkład w bezpieczeństwo – aktywność Przedstawicielstwa PKP na poziomie unijnym

Przedstawicielstwo PKP od wielu lat jest zaangażowane w prace związane z poprawą bezpieczeństwa w transporcie kolejowym, aktywnie współpracując z instytucjami unijnymi i uczestnicząc w wielu międzynarodowych platformach eksperckich, inicjatywach i projektach. Ze swojej strony również inicjuje międzynarodowe działania, których zadaniem jest wzmocnienie

bezpieczeństwa na kolei. Jako odpowiedzialne za współpracę i koordynacje działań spółek PKP w ramach największej światowej organizacji kolejowej – Międzynarodowego Związku Kolei (L'Union internationale des chemins de fer, UIC) – Przedstawicielstwo PKP bierze ponadto udział (wraz z Biurem Bezpieczeństwa PKP S.A.) w działaniach i projektach UIC w obszarze bezpieczeństwa kolejowego. Jest to m.in. platforma bezpieczeństwa UIC (wraz z utworzonym w jej ramach hubem UIC ds. bezpieczeństwa), której PKP S.A. przewodziło przez pewien czas. Wspólnie z największymi europejskimi kolejami Przedstawicielstwo PKP zapoczątkowało też kilka projektów międzynarodowych, których koordynację przekazało UIC.

Projekt SHERPA (Shared and Coherent European Railway Protection Approach) – spójne podejście europejskich kolei do ochrony transportu kolejowego[2]

Projekt został zainicjowany na przełomie lat 2017 i 2018 i polegał na opracowaniu spójnego, kompleksowego podejścia europejskich kolei do zapewnienia bezpieczeństwa pasażerów w transporcie kolejowym w kontekście zagrożeń terrorystycznych. Liderem projektu było UIC, a członkami konsorcjum największe koleje europejskie: polskie PKP, niemieckie DB, francuskie SNCF, włoskie FSI oraz belgijskie SNCB. Trwał dwa lata i zakończył się w 2020 r. W 90% został sfinansowany ze środków unijnych.

W ramach tego projektu były analizowane m.in. zagrożenia terrorystyczne wymierzone w stacje kolejowe i pociągi, w tym zamachy i sabotaże bądź próby ich dokonania. To pozwoliło na wypracowanie najlepszych praktyk ochrony wraz z katalogiem potrzeb po stronie kolei, m.in. jednolitego podejścia do oceny i zarządzania ryzykiem związanym z zagrożeniami terrorystycznymi w transporcie kolejowym, wymogów i specyfikacji sprzętu detekcyjnego czy nowych rozwiązań technologicznych. Podczas jego realizacji PKP S.A. zorganizowało w Warszawie warsztaty z udziałem wielu ekspertów z zagranicy, poświęcone poprawie bezpieczeństwa na dworcach i w pociągach.

Dzięki temu projektowi UIC znacznie wzmocniło wspomnianą już platformę bezpieczeństwa i prowadzony w jej ramach hub, zawierający najlepsze praktyki, metodologie i rozwiązania techniczne z zakresu poprawy bezpieczeństwa w transporcie kolejowym.

[2] https://sherpa-rail-project.eu/.

Projekt IMPRESS (IMProving Railway sEcurity through awareneSS and training) – poprawa bezpieczeństwa transportu kolejowego przez podnoszenie świadomości zagrożeń i szkolenia[3]

W 2022 r. Przedstawicielstwo PKP zainicjowało kolejny projekt międzynarodowy, tym razem z udziałem kolei SNCB, FSI i holenderskich NS, a także Niemieckiego Uniwersytetu Policyjnego (Deutsche Hochschule der Polizei) jako strony eksperckiej oraz UIC – jako koordynatora konsorcjum. Był on kontynuacją projektu SHERPA i służył poprawie bezpieczeństwa transportu kolejowego przez podnoszenie świadomości na temat zagrożeń i szkolenia. Budżet projektu wyniósł ponad 1,058 mln euro, a dzięki wysokim ocenom Komisji Europejskiej (DG HOME) w 90% pochodził ze środków UE. Projekt trwał dwa lata i zakończył się w 2025 r.

Jego celem było wzmocnienie systemu bezpieczeństwa kolejowych przestrzeni publicznych (stacji kolejowych, pociągów) przez włączenie w ten system nie tylko personelu kolejowego, służb policyjnych, ochrony kolei i dworców, lecz także innych podmiotów, w tym najemców powierzchni komercyjnych, personelu usługowego na stacjach i w pociągach. Chodziło o podniesienie wśród tych grup, a przede wszystkim wśród tzw. *first responders* (pierwszych reagujących), świadomości na temat zagrożeń terrorystycznych, podejrzanych zachowań czy sytuacji oraz umiejętności prawidłowego reagowania na nie, a także o poprawę współpracy i koordynacji działań między podmiotami publicznymi i prywatnymi w kolejowej przestrzeni publicznej. Jest to ważny, proaktywny element ochrony stacji kolejowych czy pociągów.

Uczestnictwo PKP S.A. w projekcie IMPRESS zaowocowało stworzeniem modułów szkoleniowych i treningowych zwiększających świadomość zarówno pracowników kolei, jak i innych podmiotów będących uczestnikami środowiska kolejowego, a także podniesieniem poziomu wiedzy i wypracowaniem konkretnych rozwiązań z zakresu bezpieczeństwa na stacjach kolejowych. Przyczyniło się także do zacieśnienia współpracy Grupy PKP z największymi kolejami europejskimi i ekspertami w dziedzinie bezpieczeństwa.

[3] https://impress-rail-project.eu/.

Projekt CBNRe4Rail – gotowość CBRNe dla węzłów transportu pasażerskiego[4]

Projekt rozpoczął się w 2025 r. i dotyczy wykrywania zagrożeń chemicznych, biologicznych, radiologicznych, nuklearnych (CBRNe) w transporcie kolejowym, zapobiegania im i reagowania na nie. Jego zadaniem jest zwiększenie świadomości i potencjału interesariuszy sektora kolejowego w zakresie skutecznego reagowania na te zagrożenia na dworcach kolejowych przez udoskonalenie ich planów bezpieczeństwa i przeszkolenie personelu kolejowego. Projekt obejmuje całe spektrum zagrożeń CBRNe, w tym materiały wybuchowe jako środek przenoszenia substancji CBRN. Koncentruje się na dworcach kolejowych jako głównej części składowej infrastruktury kolejowej i kluczowym elemencie podatności na zagrożenia w przestrzeni publicznej. Uwzględniono w nim zarówno przestrzeń publiczną wewnątrz dworców, jak i przestrzeń publiczną w ich pobliżu.

CBNRe4Rail jest finansowany przez Komisję Europejską. Jego inicjatorem jest UIC przy współpracy z Przedstawicielstwem PKP i pozostałymi partnerami.

Mobilne detektory materiałów wybuchowych i chemicznych dzięki współpracy z Komisją Europejską (DG HOME)

W zakresie poprawy bezpieczeństwa na polskiej kolei Przedstawicielstwo PKP ściśle współpracuje z DG HOME, w tym z jednostką ds. zwalczania terroryzmu. Dzięki tej współpracy Komisja Europejska nieodpłatnie udostępniła PKP i służbom (Policji oraz Straży Granicznej operującej na obszarach kolejowych) zaawansowane technologicznie mobilne detektory materiałów wybuchowych i chemicznych IONSCAN 600. Pierwotnie założono, że testy tych urządzeń na obszarach kolejowych w kraju potrwają sześć miesięcy. Pilotaż, który wystartował w listopadzie 2024 r., został jednak przedłużony przez Komisję Europejską do czerwca 2026 r. Ma on na celu zarówno wzmocnienie bezpieczeństwa operacji kolejowych w Polsce (detektory są używane m.in. na dworcach kolejowych, w pociągach, na kolejowych przejściach granicznych, w terminalach cargo, przy nadawaniu przesyłek konduktorskich), jak i określenie przydatności tych urządzeń na obszarach kolejowych.

[4] https://www.cbrne4rail.eu/.

W ramach przygotowań do pilotażu Przedstawicielstwo PKP zorganizowało w Warszawie spotkanie z dyrektorami ds. bezpieczeństwa ze spółek PKP (w tym Służbą Ochrony Kolei), a następnie warsztaty poświęcone zagrożeniom terrorystycznym i sabotażowym w transporcie kolejowym. Wzięli w nich udział eksperci z Komisji Europejskiej, Policji, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz specjaliści ds. bezpieczeństwa w Grupie PKP. Ponadto Przedstawicielstwo PKP wspólnie z Komisją zorganizowało wiele spotkań warsztatowych, na których podsumowywano dotychczasowe doświadczenia polskich służb z wykorzystania detektorów. Do chwili obecnej użytkowanie tego sprzętu przynosi wymierne efekty.

Bezpieczeństwo na kolei w kontekście aktualnej sytuacji geopolitycznej

Ataki na infrastrukturę kolejową, systemy sygnalizacyjne, systemy zasilania są obserwowane od dłuższego czasu w wielu państwach europejskich z rozbudowanym systemem kolejowym. Polska nie jest odosobnionym przypadkiem. Do tego rodzaju zdarzeń doszło wielokrotnie w Niemczech i innych krajach, np. w przeddzień rozpoczęcia igrzysk olimpijskich w Paryżu. Dlatego sektor kolejowy współpracuje ze sobą w ramach kolejowych organizacji międzynarodowych. Cenna jest również kooperacja ze służbami. Warto podkreślić, że od stycznia 2026 r. PKP S.A. jako pierwsza kolej z krajów Europy Środkowo-Wschodniej obejmuje przewodnictwo w CER (The Community of European Railway and Infrastructure Companies)[5]. To efekt zaufania europejskich partnerów, z którymi Przedstawicielstwo PKP współpracuje, i dowód uznania dla jego pracy i zaangażowania w Brukseli. Kwestie dotyczące zwiększenia bezpieczeństwa i odporności europejskiego systemu kolejowego na pewno będą jednym z priorytetów przewodnictwa PKP S.A. w CER.

Wybuch wojny w Ukrainie wiąże się z pojawieniem wielu zagrożeń hybrydowych. Dotyczą one również kolei, ponieważ ten rodzaj transportu pozostaje kluczowy dla mobilności wojskowej. Europa musi wyciągnąć wnioski z doświadczeń Ukrainy – wzmacniać odporność i budować nowy ekosystem obronny, łączący przemysł, innowacje i nowe technologie. Ważne jest także zacieśnienie współpracy instytucji unijnych z NATO.

[5] https://www.cer.be/.

Grupa PKP pozostaje uczestnikiem tego dialogu, zarówno na poziomie unijnym, jak i w sferze doradztwa cywilnego dla Kwatery Głównej NATO.

W 1958 r. brytyjski premier Harold Macmillan powiedział: *Jaw, jaw is better than war, war,* co w swobodnym tłumaczeniu znaczy, że rozmowa jest lepsza od walki. Z pewnością dobrze by było, gdyby problemy rozwiązywano za pomocą dialogu. Wiadomo jednak, że jest to myślenie życzeniowe. Dlatego trzeba działać w sposób odstraszający, przewidywać, dostosowywać się, aktywnie budować odporność systemu kolejowego i łańcucha dostaw. Dotyczy to także innych wymiarów naszego bezpieczeństwa. Potrzebna jest intensywna współpraca na wielu płaszczyznach, oparta na zaufaniu i wspólnej wizji.

Tomasz Lachowicz

Dyrektor Przedstawicielstwa Polskich Kolei Państwowych w Belgii. Doradca cywilny (Senior Transport Advisor) i koordynator NATO Task Group ds. transportu kolejowego.

Ekspert w dziedzinie współpracy międzynarodowej, polityk unijnych, agendy transportowej Unii Europejskiej, lobbingu, kształtowania strategii działań i procesu decyzyjnego w UE. W latach 2021–2025 odpowiadał za przewodnictwo PKP w Międzynarodowym Związku Kolei (UIC) w Paryżu, a od stycznia 2026 r. będzie odpowiedzialny za koordynację przewodnictwa PKP we Wspólnocie Kolei Europejskich oraz Zarządców Infrastruktury Kolejowej (CER) w Brukseli.

Członek Komitetu Doradczego Rail Forum Europe w Parlamencie Europejskim.

Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Wydziału Prawa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz podyplomowych studiów menadżerskich z zarządzania w gospodarce na SGH. Ukończył z wyróżnieniem studia MBA.

Odznaczony medalem Zasłużony dla Transportu RP.

Terroryzm – studia, analizy, prewencja, 2025, nr 8: 283–289

https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.055.23042

Varia

Global Internet Forum to Counter Terrorism. Zwalczanie treści terrorystycznych i ekstremistycznych w przestrzeni cyfrowej

Global Internet Forum to Counter Terrorism (GIFCT) to niezależna organizacja non profit utworzona w 2017 r. w Stanach Zjednoczonych. Jej powstanie miało być odpowiedzią na nasilające się wykorzystanie platform internetowych i mediów społecznościowych przez organizacje terrorystyczne i ruchy ekstremistyczne do celów propagandowych, rekrutacyjnych, planowania aktów przemocy oraz do komunikacji operacyjnej. Inicjatorami były cztery wiodące podmioty sektora technologicznego: Meta Platforms, Inc. (dawniej Facebook), Microsoft Corporation, YouTube LLC (spółka zależna Google LLC) oraz X Corp. (dawniej Twitter).

Celem powołania GIFCT było stworzenie ram współpracy między sektorem prywatnym, administracją publiczną, organizacjami pozarządowymi oraz środowiskiem akademickim w zakresie wymiany informacji, opracowywania narzędzi technologicznych i wyznaczania standardów przeciwdziałania wykorzystywaniu przestrzeni cyfrowej do celów terrorystycznych i ekstremistycznych. Nadrzędnym zadaniem GIFCT jest zapobieganie nadużywaniu technologii cyfrowych przez podmioty promujące przemoc polityczną przez ograniczanie ich aktywności w przestrzeni online.

Jednym z kluczowych instrumentów operacyjnych organizacji jest hash-sharing database – wspólna baza danych zawierająca tzw. hashy, czyli cyfrowe odciski plików graficznych i wideo zidentyfikowanych jako materiały o charakterze

terrorystycznym lub ekstremistycznym. Baza ta umożliwia członkom GIFCT szybkie wykrywanie oraz usuwanie tego rodzaju treści z platform cyfrowych.

Kryteria przystąpienia do GIFCT obejmują m.in.:

- posiadanie publicznie dostępnych zasad i regulaminów zakazujących działalności terrorystycznej i ekstremistycznej,
- wdrożenie procedur przyjmowania i analizy zgłoszeń dotyczących naruszeń tych zasad i reagowania na nie,
- zaangażowanie w rozwój innowacyjnych narzędzi technologicznych służących przeciwdziałaniu terroryzmowi w środowisku cyfrowym,
- regularne publikowanie raportów dotyczących transparentności,
- zobowiązanie do poszanowania praw człowieka zgodnie z United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (tj. wytycznymi ONZ dotyczącymi biznesu i praw człowieka),
- wspieranie inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego w zakresie zapobiegania terroryzmowi i ekstremizmowi.

Po pozytywnej weryfikacji aplikacji platforma uzyskuje status członka GIFCT. Dzięki temu ma zapewniony m.in. dostęp do bazy hash-sharing, może uczestniczyć w procesach komunikacji kryzysowej, brać udział w briefingu badawczym oraz ma pierwszeństwo w dostępie do warsztatów i seminariów.

Obecnie członkami GIFCT jest ponad 30 podmiotów z sektora technologicznego. Są to m.in. firmy: Meta Platforms, Microsoft, YouTube, X, Airbnb, Discord, Dropbox, LinkedIn, Amazon, Mailchimp, Pinterest, JustPaste.it, Tumblr, WordPress.com oraz Zoom.

Działalność badawczą GIFCT wspiera Global Network on Extremism and Technology (GNET) – projekt realizowany przez konsorcjum instytucji akademickich i think tanków, w tym International Centre for the Study of Radicalisation przy King's College London. Misją GNET jest prowadzenie interdyscyplinarnych badań nad sposobami wykorzystywania technologii przez podmioty terrorystyczne i ekstremistyczne oraz przekładanie wyników badań na rekomendacje polityczne i praktyczne (ang. *policy-relevant outputs*), wspierające sektor technologiczny, administrację publiczną i organizacje społeczeństwa obywatelskiego.

W kwietniu 2025 r. na zaproszenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP gościła w Warszawie Naureen Chowdhury Fink, dyrektor wykonawcza GIFCT. Wzięła udział w nieformalnym spotkaniu Grupy Roboczej UE ds. Terroryzmu (aspekty międzynarodowe) COTER poświęconemu wyzwaniom i zagrożeniom ekstremistycznym oraz terrorystycznym dla państw Unii Europejskiej. Była to okazja do krótkiej rozmowy na temat organizacji, którą współkieruje.

Damian Szlachter: GIFCT staje się coraz bardziej znaczącą inicjatywą o globalnym zasięgu w działaniach na rzecz zwalczania terroryzmu oraz przemocy ekstremistycznej w sieci. Czy mogłaby Pani omówić formy współpracy, jakie oferujecie instytucjom publicznym i naukowym, szczególnie w krajach, które dopiero zaczynają budować swoje zdolności w tym obszarze, np. takich jak Polska?

Naureen Chowdhury Fink: Współpraca międzysektorowa to sedno naszej działalności. Jeśli chodzi o współpracę z instytucjami publicznymi i naukowymi, jako przykład chciałabym podać dział badań naukowych – GNET. Za pomocą tej sieci aktywnie zachęcamy do nadsyłania materiałów z całego świata[1], aby przygotowywane przez nas raporty, publikacje i analizy odzwierciedlały różne perspektywy i wyczerpująco informowały członków GIFCT o pojawiających się tendencjach i dynamice zmian, również w krajach takich jak Polska.

Inną ważną formą współpracy są regionalne warsztaty[2]. Często współtworzymy je razem z lokalnymi partnerami, aby zapewnić, że działania mające na celu zgromadzenie przedstawicieli rządu, sektora prywatnego oraz społeczeństwa obywatelskiego opierają się na znajomości regionu i jego kontekstu.

Zawsze zapraszamy firmy technologiczne do rozważenia członkostwa w GIFCT, jeśli tylko spełniają ustalone przez nas kryteria. Wszystkie informacje są dostępne online[3]. Chętnie przyjmiemy zgłoszenia od polskich firm technologicznych, które chcą włączyć się w te działania.

Jednym z ważniejszych wyzwań jest skuteczne definiowanie i rozpoznawanie treści terrorystycznych. W jaki sposób GIFCT uwzględnia różnice językowe, kulturowe i kontekstowe w ocenie takich materiałów?

To świetne pytanie. Bierzemy pod uwagę duże różnice kulturowe, kontekstowe, językowe i koncentrujemy się m.in.

[1] Zob. https://gnet-research.org/write-for-us/. Wszystkie przypisy pochodzą od redakcji.

[2] Zob. https://gifct.org/events/.

[3] Zob. https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfSaduWvuCUmU1P74HhEeAqT7tLu4VLx0863LuA0XWdV93BuQ/viewform.

na informowaniu naszych członków o dynamice w regionie, pojawiających się tendencjach oraz konkretnych zdarzeniach, aby pomóc im lepiej zrozumieć kontekst danej treści. Naszym celem jest zapewnienie członkom dostępu do światowej klasy ekspertów oraz odpowiedniej wiedzy specjalistycznej. Znaczna część tych działań jest realizowana dzięki GNET, a także innym inicjatywom GIFCT. Gdy firmy członkowskie są zainteresowane lepszym poznaniem danego regionu, mogą poprosić o materiały informacyjne dostosowane do ich potrzeb lub treści przygotowane na zamówienie. W takich przypadkach dążymy do tego, aby bezpośrednio połączyć firmy ze specjalistami z różnych dziedzin, którzy mogą pomóc odpowiedzieć na pytania i zapewnić dokładniejszy wgląd w niuanse kulturowe i kontekstowe, z którymi mogą się one spotkać.

GIFCT stworzyło hash-sharing database, czyli bazę danych zaprojektowaną w celu ułatwienia szybkiego usuwania treści terrorystycznych. W jakim stopniu to narzędzie okazało się skuteczne i czy mniejsze platformy cyfrowe są skłonne z niego korzystać?

Hash-sharing database zawiera ok. 2,3 miliona haszy, reprezentujących 408 000 różnych elementów treści[4]. Jesteśmy naprawdę zadowoleni z tego, jak przyjęto tę technologię – to pozytywny znak, że ponad 35 firm członkowskich, w tym wiele platform, korzysta z bazy w istotnym dla nich zakresie. Należy zauważyć, że nie wszystkie firmy członkowskie mają strukturę umożliwiającą bezpośrednie wykorzystanie haszy w swoich usługach. Wartość hash-sharing database wykracza poza samą technologię – sprzyja dialogowi między członkami na temat rodzajów zawartych w niej treści, sposobu ich integracji, a także możliwości wykorzystania tych informacji przez inne firmy. W niektórych przypadkach omawiamy również zasoby, które nie mogą być haszowane, a które mogą wspierać działania w zakresie moderacji treści czy te na rzecz bezpieczeństwa. Jesteśmy bardzo zadowoleni, że wiele firm członkowskich –

[4] Zob. https://gifct.org/hsdb/.

dużych i małych – dołącza do GIFCT i wykorzystuje potencjał tego wspólnego środowiska.

W ostatnich latach toczy się szeroka dyskusja dotycząca wpływu algorytmów na rozpowszechnianie w sieci treści terrorystycznych i ekstremistycznych. Czy GIFCT wdraża środki mające na celu złagodzenie tego wpływu na proces radykalizacji?

Sami nie tworzymy algorytmów, ale upewniamy się, że nasze firmy członkowskie są świadome badań i obaw związanych z tym zagadnieniem. Nasz Niezależny Komitet Doradczy (Independent Advisory Committee[5]) składa się z przedstawicieli z Unii Europejskiej, USA, Wielkiej Brytanii oraz z kilku innych krajów. Każdy z nich ma swoją perspektywę zarządzania systemem cyfrowym, ale wielu z nich podziela obawy dotyczące algorytmów i ich potencjalnego wpływu.

Częścią naszej pracy jest ułatwianie wymiany informacji – pomaganie naszym członkom w zrozumieniu, w jaki sposób pojawiają się te problemy, gdzie znajdują się niektóre proponowane rozwiązania, oraz zapewnienie im dostępu do najnowszych badań. Nie jesteśmy w stanie sami wprowadzić zmian, ale możemy zapewnić firmom członkowskim dostęp do zasobów i wiedzy potrzebnych do podejmowania świadomych decyzji.

Czy występują istotne różnice w podejściu do zwalczania terroryzmu w internecie pomiędzy krajami Europy Środkowej i Europy Wschodniej – takimi jak Polska – a Stanami Zjednoczonymi?

Jeśli chodzi o podejście do wyzwań takich jak zwalczanie treści internetowych, rzeczywiście dostrzegamy różnice w otoczeniu regulacyjnym – szczególnie między USA, Wielką Brytanią oraz Europą. Wiemy, że jest to coś, nad czym firmy technologiczne pracują, dostosowując swoje działania. Myślę, że te różnice widać zarówno w przepisach, jak i w tym, jak różnie

[5] Zob. https://gifct.org/governance/.

zainteresowane strony postrzegają pewne rodzaje treści i gdzie wyznaczają granice. Na przykład w Stanach Zjednoczonych wiele wypowiedzi jest chronionych przez pierwszą poprawkę (do Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki – dop. red.) i wiem, że wielu naszych europejskich kolegów ma czasem z tym problem. Zatem tak, różnice zdecydowanie istnieją. Mimo to uważam, że są również podobieństwa – szczególnie w obszarach, gdzie granice są bardziej wyraźne. W takich przypadkach panuje zazwyczaj większy konsensus niż niezgoda i próbujemy koncentrować się na tym pozytywnym aspekcie.

GIFCT to także forum dialogu międzysektorowego. W jaki sposób angażujecie środowiska akademickie oraz specjalistów z różnych dziedzin w opracowywanie skutecznych strategii przeciwdziałania w internecie przemocy o podłożu ekstremistycznym?

Dialog międzysektorowy to kluczowa metoda działania GIFCT. Nasze warsztaty, sieć badawcza oraz bieżąca współpraca z firmami członkowskimi służą temu, aby te odmienne środowiska mogły uczyć się od siebie nawzajem i czerpać korzyści z posiadanych zasobów i wiedzy specjalistycznej. Często obserwujemy w różnych sektorach, że nie zawsze istnieje dogłębne zrozumienie, jak działają inni oraz jakimi narzędziami i zasobami dysponują. Ważną częścią naszych zadań jest łączenie tych społeczności. Niezależnie od tego, czy chodzi o organy ścigania i praktyków czy o naukowców i sektor prywatny, staramy się stwarzać im możliwości bezpośredniego zaangażowania oraz dzielenia się wiedzą.

Polska mierzy się z kampaniami dezinformacyjnymi, a także próbami radykalizacji w przestrzeni internetowej, zwłaszcza w związku z konfliktem za wschodnią granicą. Czy GIFCT analizuje przypadki z tego regionu w ramach badania współczesnych zagrożeń hybrydowych?

Z pewnością postrzegamy zagrożenia hybrydowe jako niebezpieczeństwo dla wielu firm i dlatego współpracujemy z różnymi działami tych firm i z decydentami, inżynierami czy

badaczami. Próbujemy tworzyć wspólną bazę wiedzy dla nich wszystkich.

Dysponujemy raportami[6], w których często są opisywane kwestie związane z zagrożeniami hybrydowymi, w tym w regionie, o którym wspomniałeś. Raporty te pomagają uwidocznić niektóre zjawiska zachodzące w regionie, które są szczególnie istotne w miejscach takich jak Polska. Ponadto, kiedy pojawiają się incydenty, także nasz Ramowy System Reagowania na Incydenty (Incident Response Framework[7]) może pomóc skupić uwagę na wybranych problemach związanych z zagrożeniami hybrydowymi. W ten proces angażujemy nasze firmy członkowskie, aby lepiej zrozumieć zachodzące zjawiska. Tak, jest to kwestia, z którą mamy do czynienia w naszej pracy.

Biorąc pod uwagę rozwijający się sektor technologiczny oraz wykwalifikowanych specjalistów IT w Polsce, proszę powiedzieć, czy nasz kraj ma potencjał, aby zostać regionalnym centrum innowacji w zakresie walki z radykalizacją w sieci i wspierania współpracy z GIFCT?

Z pewnością tak. Zachęcamy polskie firmy technologiczne oraz te powiązane z technologią, aby nawiązywały współpracę z nami i pomagały pogłębiać naszą wiedzę o zagrożeniach i trendach występujących w Polsce oraz aby ubiegały się o członkostwo w GIFCT. Zapraszamy również polskich badaczy, aby współtworzyli sieć GNET, która jest w pełni dostępna online. Dla autorów chcących publikować swoje artykuły są przewidywane mikrodotacje. To pozwala na przedstawienie szerokiego spektrum perspektyw. Jeśli istnieją organizacje powiązane z technologią lub pojawiają się nowe kwestie, o których powinniśmy wiedzieć, chętnie rozważymy możliwość zorganizowania przedsięwzięć czy spotkań, które mogłyby ułatwić dalszy dialog i współpracę.

Rozmawiał: Damian Szlachter

---

[6] Zob. https://gifct.org/gifct-resources-and-publications/.

[7] Zob. https://gifct.org/incident-response/.